

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

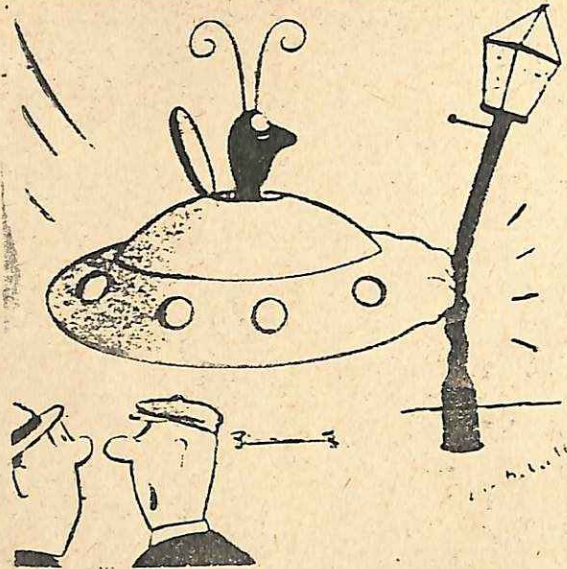
30

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

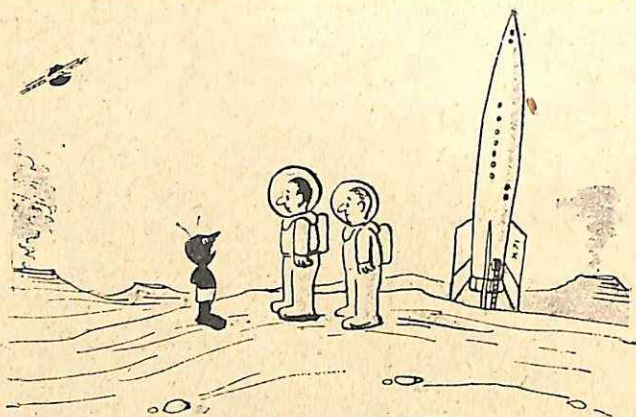
ΔΡΑΧΜΑΙ

3

ΧΙΟΥΜΟΡ

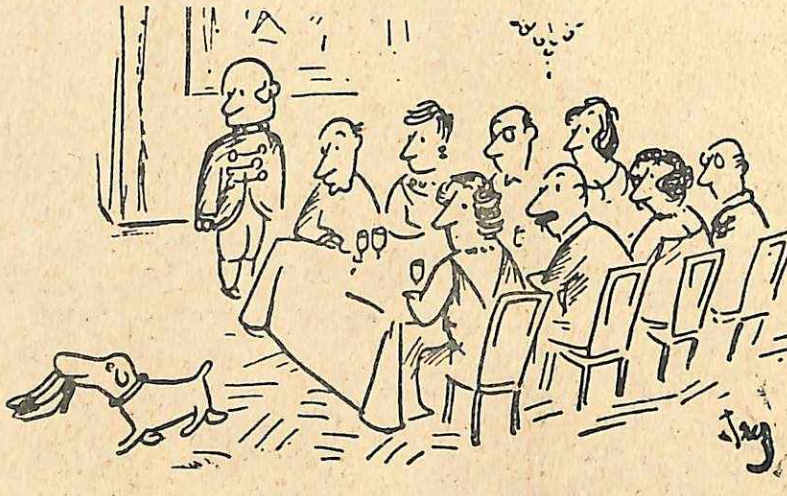
— Δεν ξέρω να σου πω από ποιόν πλανήτη έρχεται. 'Ε-
κείνο που ξέρω είναι ότι πρόκειται περί γυναίκας.

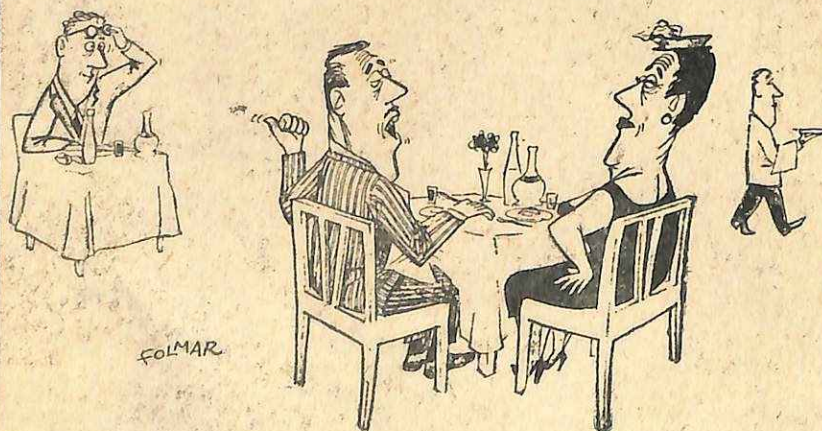
—Κι' εγώ ξένος είμαι εδώ.

— "Όχι, δεν ήμουνα πάντα
όδοντογιάτρος. 'Αλλά, πώς
τò καταλάβατε;

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ ...

— Μην τò παίρνεις επάνω σου. Αυτός που σε παρατη-
ρεί τόσο επίσταμένα, είναι αρχαιολόγος.

— Είσαι ευχαριστημένη τώ-
ρα; 'Ολοένα μου κλαιγούσαν
να ότι δε σε βγάξω.

ΕΤΟΣ Α' ΑΘΗΝΑΙ 24 — 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1959 ΑΡΙΘ. ΦΥΛ 30

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Εκδότης :
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 63Β' ΤΗΛ. 813180 ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 3

ΕΝΑ σημαντικώτατο γεγονός
από τον καθημερινό Τύπο: ή
απόφαση που ψηφίστηκε όμο-
φωνα από τη Γενική συ-
νέλευση των 'Ηνωμένων 'Ε-
θνών στην τελευταία συνε-
δρίασή της, για τη «σύσταση
έπιτροπής για την ειρηνική χρη-
σιμοποίηση του εξωατμοσφαιρι-
κού διαστήματος». 'Η απόφαση
αυτή, που αποτελεί ένα ακόμα —
και τεράστιο — βήμα προς την
αποκατάσταση της διεθνούς επι-
στημονικής συνεργασίας, μαρτυ-
ρεί ότι τα κράτη άρχισαν επί τέ-
λους, έπειτα από μίαν άγωνα πε-
ρίοδο στείρου ανταγωνισμού, να
καταλαβαίνουν ότι ή επιστημονι-
κή πρόοδος δεν είναι δυνατό να
προχωρεί με γοργό ρυθμόν άν έ-
μποδίζεται από κρατικά μυστικά
κι' από άμοιβαία άπόκρυψη πλη-
ροφοριών. 'Η απόφαση των 'Ηνω-
μένων 'Εθνών τονίζει, ότι
«πρέπει ν' άποτραπεί ή επέκταση
των εθνικών αντιζηλιών στο διά-
στημα», ότι ή έκμετάλλευση και ή
χρησιμοποίηση του διαστήματος
πρέπει ν' άφιερωθούν άποκλειστι-
κά στην ευημερία της ανθρωπότη-
τος» και ότι «πρέπει να ευνου-
θεί ή διεθνής επιστημονική συνε-
ργασία για την ειρηνική χρησιμο-
ποίηση του διαστήματος», συνι-
στά ώρισμένα πρακτικά μέτρα
που θα εξασφαλίσουν και θα στε-
ρεώσουν τη διεθνή επιστημονική
συνεργασία. 'Η έπιτροπή, που έ-
χει συσταθεί με την άπόφαση
των 'Ηνωμένων 'Εθνών, θα μελε-
τήσει και θα έπεξεργασθεί τα πρα-
κτικά αυτά μέτρα, ώστε να άρχί-
σει τò γρηγορώτερον ή έφαρμογή

τους. 'Αποφασίσθηκε επίσης να
συγκληθεί μέσα στο 1960 διεθνής
επιστημονική διάσκεψη, ή όποία
να άσχοληθεί με την ειρηνική χρη-
σιμοποίηση του διαστήματος.
'Ετσι, ή πραγματικά ιστορική αυ-
τή άπόφαση θα μετατρέψει τον έ-
πικίνδυνο ανταγωνισμό των πυ-
ραύλων σε ειρηνική επιστημονική
συνεργασία, που θα κάνει πιδ εύ-
κολη και πιδ γρήγορη την κατά-
κτηση του Διαστήματος από τον
άνθρωπο.

ΤΙΣ τελευταίες έβδομίδες έ-
χουν πυκνωθεί οι πληροφορίες
για σημαντικές προόδους
της ιατρικής στον άγωνα της έναν-
τίον του καρκίνου. Οι πληροφορίες
αυτές αναφέρουν νέους τρόπους
για έγκαιρη διάγνωση της φοβε-
ρης αρρώστειας, νέες θεραπευτι-
κές άγωγές, δοκιμές νέων φαρμά-
κων και άποτελεσματικότερες έ-
ρευνες για την ανάκαμψη των αι-
τιών που προκαλούν τούς καρκι-
νικούς όγκους. Οι πρόσφατες αυτές
έξελίξεις δείχνουν ότι ό άγώνας
έναντίον του καρκίνου σημειώνει
σημαντικές έπιτυχίες, που γεννούν
βάσιμες έλπίδες ότι ή ήμέρα της
τελικής νίκης δεν άπέχει πολύ.
Και ή νίκη αυτή θα έχει για τον
άνθρωπο μεγαλύτερη άξία από ό-
λες τις άλλες έντυπωσιακές έπι-
τυχίες της επιστήμης στα τελευ-
ταία χρόνια.

ΥΠΑΡΧΕΙ και στην 'Ελλάδα
μια έπιτροπή άτομικής ένερ-
γείας και μάλιστα πολυμελής
και με σχετικώς άφθονα μέσα. 'Υ-
πάρχει ένας αντίδραστήρας που
κινδυνεύει να σκουριάσει μέσα
στα κιώτια. 'Υπάρχουν σχέδια
για κτιριακές εγκαταστάσεις που
ή έκτελέσή τους καθυστερεί άδι-
καιολόγητα. Και δε γίνεται κοι-
μιά σοβαρή έργασία. 'Ετσι ή
'Ελλάδα μένει ή μόνη σχεδόν χώ-
ρα της Εύρώπης που άδιαφορεί
ουσιαστικά για μια πηγή ένερ-
γείας ή όποία προκαλεί τόσο ζωη-
ρό τò ένδιαφέρον όλων των πολι-
τισμένων κρατών. Οά ήταν δυνα-
τό να δοθεί μια υπεύθυνη έξήγ, ή
για τη θλιβερή αυτή καθυστέρη-

Ο Α' ΤΟΜΟΣ

'Η παράδοση του Α'. τό-
μου της «'Επιστήμης και
Ζωής», με καλλιτεχνική
βιβλιοδεσία, άρχισε από
τά γραφεία μας, Πατησί-
ων 63β. Οι άναγνώστες
τών έπαρχιών παρακα-
λούνται να παραδίδουν τα
τεύχη τους στα κατά τό-
πους πρακτορεία έφημε-
ρίδων, μέσω των όποιων
δά προμηθευδούν βιβλιο-
δετημένους τόμους ή ά-
πλά καλύμματα.

Τιμή βιβλιοδεσίας δραχ.
25. Για τίς έπαρχίες προσ-
τίθενται τα έξοδα απο-
στολής.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

'Αρθρα - 'Επικαιρότητες	
ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΙΑ Σελ.	22
ΑΠΟΔΗΜΤΙΚΑ ΠΟΥΛΙΑ	> 15
ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΚΑΙ ΚΑΠΝΙΣΜΑ	> 5
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Πνεύμα Ειρήνης	> 4
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Τα «Κατά Ματθαίον Πάθη»	> 10
* 'Ο αύριανός κόσμος	> 15
* Δόν Κάρλος	> 17
* Τα παγόβουνα	> 20
* Ρευματισμοί	> 30

'Επιστήμη και 'Ανθρωπος

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ (Δ'. 'Ο νέος τρόπος ζωής)	> 7
Η ΑΦΡΙΚΗ ΞΥΠΝΑΕΙ (Οι άποικιοκράτες)	> 32
ΚΑΙ ΤΑ ΘΗΡΙΑ ΕΧΟΥΝ ΚΑΡΔΙΑ	> 40

'Αναγνώσματα

ΑΝΝΑΣ ΜΑΝΣΟΝ: ΘΕΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ	> 25
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Οι τρεις γυναίκες του στρατηγού Ρισελιέ	> 25
Χ. ΟΥΕΛΛΑΣ: 'Η μηχανή που τρέχει στο χρόνο	> 35

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΩΝ ΜΑΕΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ φρ. Τ. 31 εβ

ΗΜΕΡΟΜ. 4-6-92

ΑΡΙΘ. 45543

Μέ το φερίδιό σου

"ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΡΗΝΗΣ"

ΑΝ μπορούσα, θάκανα όσες προσθέσεις χρειάζονται, θά πολλαπλασίαζα, θά διαιρούσα, θάβγαζα ένα περίπου, έναν αριθμό με πολλά μηδενικά: Τόσα εκατομμύρια υποδεχτήκανε τον "Αϊκ στην Εύρωπη και στην "Ασία. "Η ανθρώπινη, η καλλίτερη ή πανανθρώπινη ψυχή έκφρασμένη με αριθμούς, το "πνεύμα της ειρήνης" που υποδέχεται και κατευοδώνει τους αποσταλμένους της, "Ο άνθρωπος αυτή τη στιγμή δεν ζητά τίποτε άλλο.

— "Ας είναι καλά η γη μας. —
— "Ας είναι καλά οι σοφοί μας.

— "Επιτέλους, ήρθε ο καιρός να φυτέψουν λουλούδια, πάνω στην αγωνία, πάνω στα δάκρυα, πάνω στο αίμα. Να φυτέψουμε νέους πολιτισμούς, αληθινούς πολιτισμούς, ανθρώπινους πολιτισμούς...

Οι βασανισμένοι από την πείνα κι' από το φόβο άνθρωποι, είναι έτοιμοι να γίνουν υπαίθριοι ρήτορες, να γίνουν απόστολοι. Το μόνο πράγμα που δεν θά τους κούραζε θά ήταν αυτό. Να περπατήσουν τη γη, να χτυπήσουν πόρτες, να μιλήσουν σε συγκεντρώσεις, να προλειάνουν τη μεγάλη γιορτή του Ευαγγελισμού.

★

Οι άνθρωποι λάτρεψαν εκατοντάδες θεούς, έβαλαν στα χείλη τους όμορφα λόγια, χρυσές υποθήκες, μεταχειρίστηκαν όλα τα μέσα. Οι Θεοί αναγγείλανε στους ανθρώπους κολάσεις και παραδείσους, προσπαθώντας με την απειλή της τιμωρίας και την υπόσχεση της αιώνιας αμοιβής, να ικανοποιήσουν το κακό, να δημιουργήσουν ένα πνεύμα αλληλοκατανόησης, ένα πνεύμα ειρήνης ανάμεσα στους ανθρώπους. Το πνεύμα του κακού όμως, έβρισκε πάντοτε τρόπους να τα ξεπερνάει όλα και να κάνει κάθε τόσο στάχτη όλες τις ελπίδες.

"Η υποδοχή του "Αϊκ, μούδωσε την ευκαιρία να θυμηθώ την ιστορία. Παμπάλαια πράγματα τα σκέφτηκα σαν να ήταν χτεσινά. "Από πού ν' αρχίσει κανείς; "Από ποια παραδείγματα, από ποιές δυστυχίες, από ποιούς θόγκους σφοδρόμενη μίση και βρεφών από ποια μοιρολόγια: Να θυμηθεί κανείς τα κρατίδια της αρχαίας "Ελλάδας, που οι άνθρωποι έσπευαν χωρίς να ξέρουν αν θά γίνονταν στόχτη. Μετακινούμενα στίφη πεινασμένων λαών, δόρυβοι, αντιζη-

λίες, φιλοδοξίες, με το δαυλό της φωτιάς στα χέρια τους τους άπειλουν σε κάθε στιγμή. Οι άνθρωποι σκοτώνονταν στους πολέμους, οι πόλεις καίγονταν, τα κάστρα ξεθεμελιώνονταν, οι γυναίκες γίνονταν σκλάβες...

Ποιός θά μπορούσε να λογαριάσει πόσοι άνθρωποι πουλήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα, μεταφερόμενοι σαν κοπάδια, από χώρα σε χώρα, από θάλασσα σε θάλασσα. Πόσοι πνίγησαν σε ποτάμια, πόσοι πάγωσαν και πέθαναν στους δρόμους, πόσους έκασε η "Ψα στην έρημο. Και πάντα, το πνεύμα του καλού, έβγαине με χίλια προσωπεία, σαν θεός, σαν σοφός, σαν ποιητής, σαν πολιτικός, σαν προφήτης, και προσπαθούσε να φτιάξει έναν καλλίτερο κόσμο, να λυτρώσει τον άνθρωπο. Και πάντοτε νικούσε το πνεύμα του κακού κι' αναδάλονταν για αύριο η ειρήνη, ο πολιτισμός, η αγάπη. Για αύριο, ένα αύριο που πάντοτε πλησίαζε και πάντοτε απομακρυνόταν, ένα αύριο που πάντοτε έρχόταν και άργούσε πάντοτε.

★

Να ήρθε, άραγε, νάνα κοντα μας αυτό το αύριο, αυτό το "Μεγάλο αύριο", που άνειρεύτηκαν και ξαναγεννιέστηκαν οι άνθρωποι; Και νάνα άραγε αληθινό πώς είναι Ντελακρουά δεν θά βρεί να ξαναζωγραφίσει πια μία καινούργια "Σφαγή της Χίους" κι' ο Πिकासό μία καινούργια Γκουέρνικα; Τα σημεία των καιρών, αυτό δείχνουν. "Οχι σήμερα, όχι αύριο βέβαια. Το πράγμα γίνεται, οι χυμοί φουσκώνουν μέσα στο φλοιό του δένδρου. Είναι φανερό πώς η ειρήνη θ' ανθίσει. Σημεία των καιρών είναι ότι ένας Στρατιώτης τσιτικός, που βρίσκεται επί κεφαλής ενός μεγάλου λαού, ο "Αϊκ, γέρος, άρρωστος, χωρίς πολλές ελπίδες ίσως να ιδεί την ειρήνη ο ίδιος, περιδεύει από χώρα σε χώρα για να προετοιμάσει το έδαφος, εκφοράζοντας το βαθύτατο πόθο του λαού του και των άλλων λαών. Εκφοράζοντας τον πόθο όλόκληρης της ανθρωπότητας.

Είναι λοιπόν σημείο των καιρών. Οι μέρες που ζούμε, είναι οι μέρες της παραμονής. Μεγαλύτερη απόδειξη δεν μπορεί να υπάρξει. "Ενας μεγάλος στρατιώτης που στον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο, μαζί μ' εκατομμύρια άλλους στρατιώτες, κρατούσε σπαθί, δεν κρατάει πια. "Αντάλλαξε το σπαθί μ' ένα κρίνο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Άγαπητή «Επιστήμη και Ζωή».

Δεν χρειάζεται ίσως να σου παρουσιασθώ σά φίλος σου. Είναι απ' τα εύκολως έννοούμενα. Μόνο που κάπως καθυστερημένα έρχομαι να σου φανερώσω τα αισθήματά μου και την συμπάραστασή μου στο τόσο ευγενικό έργο που ανέλαβες. Μά κάλλιο άργά.. όπως λένε. "Η έκδοσή σου έκλυψε και πραγματικά καλύπτει, ένα τεράστιο κενό στον περιοδικό μας τύπο, κενό που ήταν καιρός να δρεθεί κάποιος τρόπος να πάψει να υπάρχει. Αυτό τό κανες έσύ. Με την ευχή όλων μας να το ολοκληρώσεις. "Όστόσο θά σου ζητούσα να μου επιτρέψεις να κάνω μερικές παρατηρήσεις, λίγες ελάχιστες, σχετικά με τον τρόπο που προβάλλεις στις σελίδες σου τα διάφορα θέματα. Παρατήρησα δηλ. πως σε μερικά σημεία συγχέεται η επιθυμία και η προσπάθεια εκλαΐκευσης με κάποια σχηματοποίηση του θέματος. Παίρνουν ένδεικτικά τη σελίδα του Φιλότεχνου. "Οχι σ' όλες βέβαια τις περιπτώσεις. Μά σε πολλές. Θά περιορισθώ στο άρθρο για τον Σεζάνν. Τί μάς δίνει σ' αυτό, Καλογραμμένο ασφαλώς, αλλά καλογραμμένο διήγημα, χρονικό, δε ξέρω τι τέλος πάντων, όχι όμως άρθρο που να αξιολογεί. Θά μου πητε ίσως πως δεν άπευθύνεται στα "έκλεπτισμένα" Πνεύματα, αλλά στο πλατύ κοινό. Λάθος. "Όσο νά-ναι και το πλατύ κοινό έχει τις κατηγορίες του, και κείνοι που διαδίδουν αυτό το είδους τα κείμενα, δεν ζητούν συγκινήσεις, ζητούν να κατατοπισθούν. Δε χρειάζεται λοιπόν τόση φιλολογία γύρω απ' τις συναισθηματικές εξάρσεις του μεγάλου έμπρεσιονιστή όσο κατατόπιση του άγονώστη υλισσιστική, κριτική, περιπτωσιολογική. Αυτά μπορούν να δοθούν άκόμα και σ' ένα άρθρο, ο Φιλότεχνος άρκετς φορές έδειξε πως έχει το χάρισμα της «οικονομίας».

"Αν υπερβαίνω τα έσοκαμένα, συμπάθησέ με. Το κίνητρο να άναζητηθώ άποκλειστικά στη φιλία.

Με αγάπη
Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Ν. Σμύρνη
'Αθήναι, 2/12/59

Κον. Κ. Παπαδημητρίου, Ν. Σμύρνη.

Εύχαριστούμε θερμότατα για το γράμμα σας, που ήταν άξιο ιδιαίτερας προσοχής. Σχετικώς, ωστόσο, με τις παρατηρήσεις σας για τα άρθρα του Φιλότεχνου, πρέπει να έχετε υπ' όψη σας ότι είναι πληροφοριακά, όχι κριτικά — έφ' όσον η «Επιστήμη και Ζωή» είναι περιοδικό έπικαιρότητας και ένημερώσεως και όχι κριτικής — και ότι άφιερώνουν στην ιστορία των μεγάλων έργων της Τέχνης και της Λογοτεχνίας. Και όλα τα μεγάλα έργα έχουν την ιστορία τους, που συχνάτα τα έξηγει και τα φωτίζει. "Ετσι και με το άρθρο για τα έργα του Σεζάνν. θά προσέξατε, βέβαια, ότι όπου είναι άνάγκη να γίνει άνάλυση του έργου — όπως για την "Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν ή για τον "Άμλετ του Σαίξπηρ ή για τις Μενίνας του Βελάσκουεθ λ.χ. — ο Φιλότεχνος τη συνδυάζει πάντα με τα πληροφοριακά στοιχεία.

ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΚΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΣ (Άλληλοσυγκρουόμενες άπόψεις)

Ο ΚΑΠΝΟΣ είναι η κυριώτερη αίτια του καρκίνου των πνευμόνων: δεβαιώνει ο δρ. Περού Μπέρνεϊ, διευθυντής της "Υπηρεσίας Δημοσίας "Υγιεινής των Η.Π.Α. και αϋθεντία στον τομέα αυτό της ιατρικής. Το φίλτρο που προστίθεται σε διάφορους τύπους σιγαρεττών και οι νέες μέθοδοι έπεξεργασίας των φύλλων του καπνού δεν έχουν βελτιώσει την κατάσταση. "Ο μεγαλύτερος κίνδυνος προέρχεται από το τσιγάρο. "Όσοι καπνίζουν τσιγάρο έχουν τρεις φορές περισσότερες πιθανότητες να προσβληθούν από καρκίνο του πνεύμονος από όσους καπνίζουν πίπα, και έφτα φορές περισσότερες πιθανότητες από όσους καπνίζουν πούρα. Το πούρο, συνεπώς, είναι το λιγώτερο επικίνδυνο, αλλά πάντως όχι έντελώς άκίνδυνο για τον καπνιστή. "Ο δρ. Μπέρνεϊ μιλάει ως εκπρόσωπος μιας δημοσίας υπηρεσίας και αυτό είναι η πρώτη φορά που η άμερικανική όμοσπονδιακή κυβέρνηση παίρνει μια τόσο σαφή και κατηγορηματική θέση άπέναντι του προβλήματος των σχέσεων μεταξύ καπνού και καρκίνου. Κάθε καινούργια μελέτη και πειραματική έρευνα επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα των επιστημόνων που, κατά τα τελευταία δέκα χρόνια προσπαθούν «ν' άνοίξουν τα μάτια» του κοινού μπροστά στη φοβερή άπειλή που αντιπροσωπεύει το καπνισμα. "Υπάρχουν, ωστόσο και οι αντίφρονούντες... Τρέπει να τους άκούσουμε κι' αυτούς.

ΤΟ 1930 το ποσοστό καρκίνου των πνευμόνων στους άνδρες ήταν 3,8 σε κάθε 100.000 κατοίκους των "Ηνωμένων Πολιτειών. Το 1956 το ποσοστό παρουσίασε τη έκπληκτική αύξηση των 30,1 για κάθε 100.000 κατοίκους. Κάθε χρόνο πεθαίνουν 29.000 άνθρωποι από τη φοβερή αυτή άρρώστεια. Μεταξύ αυτών το ποσοστό των ανθρώπων που δεν έχουν ποτέ καπνίσει είναι άσήμαντο.

Τα διαθέσιμα στοιχεία, φαίνεται πως επιβεβαιώνουν την άποψη ότι υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ του καρκίνου και της ποσότητας των τσιγάρων που καπνίζει ένας άνθρωπος καθώς και του αριθμού των ετών που μεσολαβούν από την έποχή που άρχισε να καπνίζει ως την έποχή που προσεβλήθη από καρκίνο του πνεύμονος.

Τα στοιχεία αυτά δεν περιορίζονται στις "Ηνωμένες Πολιτείες. "Ανάλογα στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί από πολλές άλλες χώρες της Εύρώπης και της Αμερικής. "Ο δρ. Λερόι Μπέρνεϊ, διευθυντής της Δημοσίας "Υγιεινής των "Ηνωμένων Πολιτειών, δημοσίευσε πρόσφατα μία μελέτη για τις σχέσεις μεταξύ καρκίνου και καπνισμού. Ως εκπρόσωπος της όμοσπονδιακής κυβερνήσεως, ο δρ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΔΕΚΑΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

1. Το σύνολο των μέχρι στιγμής δεδομένων οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι το καπνισμα είναι ο κυριώτερος αιτιολογικός παράγων της αύξησεως των κρουσμάτων καρκίνου των πνευμόνων.
2. Το καπνισμα του τσιγάρου, είναι ιδιαίτερα ισχυρός παράγων ανάπτυξεως καρκίνου του πνεύμονος.
3. "Η διακοπή του καπνίσματος, έστω κι' έπειτα από πολλά χρόνια συνηθείας, είναι πάντα ευεργετική.
4. Προς το παρόν, δεν έχει βρεθεί μέθοδος έπεξεργασίας του καπνού άρκετά άποτελεσματική για την εξουδετέρωση των καρκινογόνων ουσιών του καπνού. "Επίσης, δεν έχει βρεθεί άποτελεσματικό φίλτρο.
5. "Όλες οι στατιστικές μελέτες, άποδεικνύουν ότι ο μη καπνιστής έχει λιγώτερες πιθανότητες να προσβληθεί από καρκίνο του πνεύμονος.
6. "Όσοι δεν έχουν ποτέ καπνίσει, έχουν ελάχιστες πιθανότητες να προσβληθούν από καρκίνο του πνεύμονος.
7. "Αν δε βρεθεί άποτελεσματικός τρόπος εξουδετερώσεως των καρκινογόνων ουσιών του καπνού, ο μόνος τρόπος για να περιορίσουμε τους κινδύνους, είναι να πάψουμε να καπνίζουμε.

Μπέρνεϊ εκφράζει υπεύθυνα τις έπίσημες άπόψεις πάνω σ' αυτό το θέμα. Το συμπέρασμά του είναι άπολύτως σαφές: "Όλες οι μελέτες επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι το καπνισμα προκαλεί τον καρκίνο του πνεύμονος. Τα στατιστικά στοιχεία διαφέρουν ελαφρά από χώρα σε χώρα, αλλά το συμπέρασμα είναι παντού το ίδιο.

Ο καρκίνος και οι γυναίκες

Ο Δρ. Μπέρνεϊ κάνει και μίαν άνασκόπηση των μέχρι σήμερα προσπαθειών για την εξουδετέρωση των καρκινογόνων ουσιών που υπάρχουν στον καπνό: Καμμία από τις μεθόδους που διαφημίζονται κάθε τόσο ως κοσμητικές δεν έχει άποδειχθεί επιστημονικά ως άποτελεσματική. Το φίλτρο του τσιγάρου είναι ένα τεράστιο φιάσκο. "Ακίνδυνο τσιγάρο δεν έχει άκόμα έφευ-

ρεθεί. "Αν και δεν έχάθηκε κάθε έλπίδα επιστημονικών εξελίξεων προς αυτή την κατεύθυνση, το καπνισμα, προς το παρόν, είναι πάντα επικίνδυνο. "Ο μόνος τρόπος για να μειώσουμε τις πιθανότητες να προσβληθούμε από καρκίνο του πνεύμονος είναι να κόψουμε το τσιγάρο. Δυσάρεστο συμπέρασμα για τους καπνιστές, αλλά τί να γίνει; "Ο καρκίνος του πνεύμονος είναι μία θανάσιμη άρρώστεια.

"Επικρατεί η άντίληψη ότι οι γυναίκες δεν προσβάλλονται συχνά από καρκίνο του πνεύμονος. Είναι μία έσφαλμένη άντίληψη, γράφει ο δρ. Μπέρνεϊ. Τα κρούσματα καρκίνου του πνεύμονος άξονονται στις γυναίκες όσο περισσότερο διαδίδεται η συνήθεια του καπνίσματος. Μία γυναίκα που καπνίζει έχει πέντε φορές περισσότερες πιθανότητες να προσβληθεί από καρκίνο από μία γυναίκα που δεν καπνίζει. Σε όλες τις χώρες του κόσμου οι γυναίκες καπνίζουν λιγώτερο από τους άνδρες γι' αυτό και τα κρούσματα καρκίνου του πνεύμονος είναι ιστό σύνολο λιγώτερα ότεις γυναίκες παρά στους άνδρες. "Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει την άποψη ότι υπάρχει μία αιτιολογική σχέση μεταξύ καπνίσματος και καρκίνου.

Η άλλη άποψη

ΑΛΛΑ υπάρχουν και οι αντίφρονούντες... "Η όμοσπονδιακή κυβέρνηση, με την έκθεση του δρος Μπέρνεϊ, «έρριξε το γάντι» στις μεγάλες σιγαρετοβιομηχανίες που, φυσικά, θίγονται από τη διάδοση της ιδέας ότι το καπνισμα είναι θάνατος. "Η δημιουργία πνεύματος πανικού μεταξύ του κοινού μπορεί να μειώσει, έστω και προσωρινά, την κατανάλωση και να ζημιώσει τους δημόσιους και τους παράγωγους καπνού. Και η μείωση αυτή μπορεί να προκαλέσει κοινωνική και οικονομική ά-

"Ο δημοσιογράφος: Και πού άποδίδετε το ότι ζήσατε τόσα πολλά χρόνια; "Ο αιώνόβιος: Στο ότι δεν πιάσανε τον δολαφόνο του Μπιλ Τέξας

ναπαράχτη. Έπειδή πολλές χώρες αντι-
μετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, είν-
αι δίκαιο ν' ακούσουμε και την άποψη
των διομηχανίων. Μήπως τὰ συμπερά-
σματα των έπιστημονικών είναι πολύ δια-
στικά; Μήπως είναι αβάσιμα;

Οι διομηχανίες, τουλάχιστον οι άμε-
ρικανικές, διαθέτουν εκατομμύρια δολ-
λάρια κάθε χρόνο για τη μελέτη των
σχέσεων καπνίσματος και καρκίνου και
για την έφευρεση ενός «άκινδύνου» τσι-
γάρου. Οι ιθύνοντες των έπιστημονικών
εργασιών τους αντιδρούν με δί-
αιες δηλώσεις στην έκθεση Μπέρνεϊ.

«Είναι δύσκολο νά καταλάβει κανείς
πώς ο δρ Μπέρνεϊ παίρνει τόσο σαφή
θέση απέναντι σ' ένα έπιστημονικό
πρόβλημα που είναι αδύνατον νά λυθεί
με τὰ στοιχεία που διαθέτουμε σήμερα.
Ο δρ Μπέρνεϊ προσφέρει κακές υπηρε-
σίες στα εκατομμύρια των καπνιστών

στατιστικά δεδομένα και όχι σε πειρα-
ματικές έρευνες.

3. Ενώ δεν υπάρχουν έπιστημονι-
κές αποδείξεις ότι η νικotine προκαλεί
καρκίνο του πνεύμονος, υπάρχουν αναμ-
φισθήτες αποδείξεις ότι ο καρκίνος
μπορεί νά προκληθεί από τὰ τοξικά υ-
πολείμματα της καύσεως στους κινητή-
ρες των αυτοκινήτων. Η αύξηση των
κρουσμάτων καρκίνου του πνεύμονος
μπορεί νά οφείλεται, συνεπώς, όχι στη
διάδοση του καπνίσματος αλλά στη διά-
δοση... των αυτοκινήτων.

Αυτές είναι οι δυο άλλουσυγκρού-
μενες απόψεις των έπιστημόνων. Ποιος
έχει δίκιο; Θα χρειασθούν ακόμα πολλές
έπιστημονικές έρευνες για νά τὸ μάθου-
με. Άλλά πρέπει νά παρατηρήσουμε
ότι η άποψη του δρος Μπέρνεϊ — η «έ-
πίσημη» άμερικανική άποψη — έχει πε-
ρισσότερη βαρύτητα. Στην έκθεσή του

ΤΣΙΓΑΡΑ χωρίς.. καπνό!

ΕΙΝΑΙ δυνατόν; Και όμως!
Ένα τσιγάρο χωρίς νικοτι-
νη, χωρίς πίσσα, χωρίς βεν-
ζοπυρένιο, χωρίς καμμία από τις
έπικίνδυνες καρκινογόνες ουσίες,
κυκλοφορεί κιόλας στο έμπόριο,
στις Ήνωμένες Πολιτείες. Άλλά
για ν' άποφευχθούν οι βλαβερές
ουσίες, χρειάστηκε νά θυσιασθεί
και τὸ κύριο, ή μάλλον τὸ μο-
ναδικό, συστατικό του τσιγάρου:
Ο καπνός.

Από τί αποτελείται τὸ και-
νούργιο τσιγάρο; Μυστήριο! Η
άμερικανική διομηχανία που τὸ
κατασκεύασε κρατάει τη συνταγή
του, όπως και τη μέθοδο παρα-
γωγής, αυστηρώς άπόρρητη. Τὸ
μόνο γνωστὸ είναι, ότι τὸ άπί-
θανο αὐτὸ παρασκεύασμα, είναι
μιὰ σύνθεση από «φυσικές ίνες».

Τὸ καινούργιο τσιγάρο κυκλο-
φορεῖ με την ίδια μορφή και συ-
σκευασία, όπως και τὸ «κλασι-
κό». Άλλ' όσοι τὸ δοκίμασαν ε-
σχυρίζονται ότι μυρίζει... φύκια
της θάλασσας. Η μυρωδιά του
είναι ισχυρή και διαφέρει αρκετά
από το παλιὸ τσιγάρο. Είναι
πολύ άπίθανο ότι θά επικρατήσει
μεταξύ των παλιών καπνιστών.
Άλλά οί νέοι καπνιστές, και ε-
δίως τὰ παιδιά, έχουν ξετρελλα-
θεί με τὸ νέο τσιγάρο. Και οί
γονεῖς βρίσκονται σὲ πολύ δύσ-
κολη θέση: «Αν τὸ νέο τσιγάρο
δεν έχει νικοτίνη, τότε με ποιά
δικαιολογία θά τὸ άπαγορεύσουν
στὰ παιδιά;

Τὸ νέο τσιγάρο δεν πρόφτασε
νά βγει στην αγορά, και οί συ-
γάδες άρχισαν: Οί παλιές καπνο-
διομηχανίες κήρυξαν άδυσώπητο
πόλεμο κατά της διομηχανίας που
κατασκευάζει τὸ τσιγάρο χωρίς
καπνό. Οί οργανώσεις των καπνο-
καλλιεργητῶν σιγανότατα. Η
διομηχανία του τσιγάρου χωρίς
καπνό έχει, πρὸς τὸ παρόν, ένα
σοβαρὸ μειονέκτημα: Έφ' όσον
ή συνταγή του νέου τσιγάρου μέ-
νει μυστική, είναι αδύνατον ν' ά-
ποδείξει τοὺς ισχυρισμοὺς της,
ότι τὸ τσιγάρο είναι άκίνδυνο.

Ποιὸ θά είναι τὸ μέλλον του
νέου τσιγάρου και ποιά τ' άπα-
τελέσματα της διαδόσεώς του;
Είναι προφανές, ότι η διάδοσή
του θά είναι καταστρεπτική για
τις καπνοπαραγωγικές χώρες.
Άλλ' οί άνησυχίες είναι ακόμα
πρώρες.

Στην είσοδο κάποιου μεγάρου
δυο άχθοφόροι παιδεύονται με τη
μεταφορά ενός πιάνου χωρίς
κατορθώνουν νά τὸ μετακινήσουν.
Κάποιος περαστικός, βλέποντάς
τους νά ιδρωκοπούν, προθυμοποι-
είται νά τοὺς βοηθήσει. Βγάλει
τὸ σακκάκι του κι όρχίζει νά
σπρώχνει κι αὐτός. Άλλά και
πάλι δὲ γίνεται τίποτα.

Κάποια στιγμή ὁ ένας άπ' τοὺς
άχθοφόρους ρωτᾷ τὸν πρόθυμο
βοηθό:

— Τί κάνετε, κύριε;
— Τί κάνω; Σᾶς βοηθῶ α
δυσάουμε τὸ πιάνο έξω...
— Έξω; Μά έμεῖς, χριστιανέ
μου, θέλουμε νά τὸ βάλουμε μέ-
σα!...

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

4. - Ο ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ

Η ζωή μας έχει αλλάξει ριζικά στην εποχή μας. Τι-
ποτα σχεδόν δεν έχει μείνει από τὸν τρόπο που
ζούσαν οί προηγούμενες γενεές. Άν κάποιος πρό-
παππός μας ξαναγύριζε σήμερα στὸν κόσμο, δεν
θά μπορούσε νά συλλάβει τί γίνεται γύρω του. Τὰ
πάντα έχουν μεταβληθεί. Η παλιά ισορροπία έχει
λείψει. Η βιασύνη μᾶς κυβερνά κι' ὁ υλικὸς πολιτι-
σμός μᾶς έχει κάνει νά ἐπιζητοῦμε διαρκῶς τὸ και-
νούργιο. Έχουμε κόψει κάθε δεσμὸ με τὸ παρελθόν
και άνυπομονοῦμε νά πραγματοποιήσουμε τὸ μέλ-
λον. Ο τρόπος της ζωής μας είναι κι' αὐτὸς έπανα-
στατικός. Μᾶς ικανοποιεῖ, όμως; Μᾶς δίνει την εὐ-
τυχία;

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΕΡΔΙΖΕΙ ΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ;

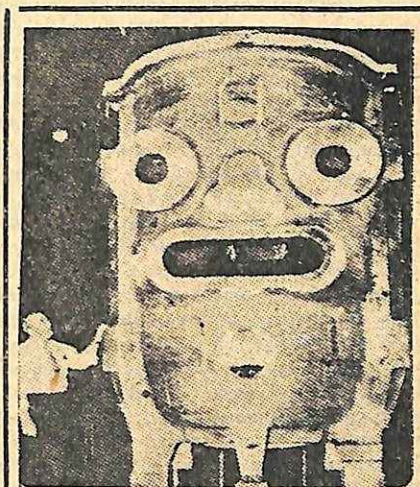
Οι άνθρωποι ζούσαν ἐπὶ αἰῶνες
κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Η ζωή στὸν
15ο αἰώνα μ.Χ. δεν διέφερε, λ.χ.,
από τη ζωή στὸν 4ον ή στὸν 10ον αἰώ-
να. Τὸ βιοτικό επίπεδο ήταν σχεδόν τὸ
ἴδιο. Οί ανάγκες βασικά οί ἴδιες. Οί
ἀνέσεις ὑποτυπώδεις. Η πνευματική
καλλιέργεια ἔμενε σχεδόν άμετάβλητη.
Η κοινωνική διάρθρωση δεν ἔλλαξε. Ο
φεουδαλισμός κι' η ἀπόλυτη μοναρχία ἦ-
σαν τὰ μόνα πολιτεύματα. Η εκπαίευ-
ση ήταν προνόμιο των λίγων. Η έπιστή-
μη ήταν άγνωστή, η τεχνική άνυπαρκτή. Οί
άνθρωποι ζούσαν ακολουθώντας τυφλά
μιὰ παράδοση που είχε γίνει τέλμα. Τὰ ἐν
διαφέροντά τους ἦσαν περιωρισμένα, οί
ἐλπίδες τους διείλες, οί αντιδράσεις
τους φοβισμένες. Δεν ὑπάρχε σχεδόν ἐ-
ξέλιξη. Ήταν μιὰ μακρότατη περίοδος
χωρίς πρόοδο και χωρίς καν μεταβο-
λές.

Η Άναγέννηση ήταν η πρώτη μεγάλη
αντίδραση στην άκίνησία αὐτῶν των
αἰώνων. Από τότε άρχισε μιὰ εξέλιξη,
που ήταν άργή στην άρχή, γρηγορότερη
έπειτα. Η Έποχή τοῦ Φωτισμοῦ ἔφερε
καινούργιες ιδέες, η Έποχή της Μηχα-
νής ἔλλαξε τὸν τρόπο ζωής, ὁ 19ος
αἰώνας ήταν πλούσιος σὲ αλλαγές και
καινοτομίες. Η ζωή, όμως, ἔμενε στην
οὐσία της σχεδόν ἡ ἴδια. Η μεγάλη
πλειονότητα των ανθρώπων τοῦ 19ου
αἰῶνα συνέχιζε την παράδοση των προ-
γόνων της, μόνο που η διαβίωσή της
είχε γίνει τώρα κάπως ανθρωπινότερη
και τὰ ἐνδ' αφερόντα της είχαν ἀπλωθεί
σὲ πλατύτερο πεδίο. Άνάμεσα στὸν
μεσαιωνικὸ Εὐρωπαῖο και στὸν πρόπαπ-
πό μας, η διαφορά δεν ήταν έπαναστα-

τική. Εἶχε σημειωθεί σημαντική εξέλιξη,
ἀν όμως ένας ἀσπὸς τοῦ 12ου — ἂς
πούμε — αἰῶνα ξαναζούσε πρὶν από
100 χρόνια στην Εὐρώπη, θά θαύμαζε
την πρόοδο που είχε πραγματοποιηθεί,
θά εὕρισκε πολλά πράγματα καινούρ-
για, θά ζούσε πρὸς ἀνθρώπινα και πρὸς
ἀνετα, θά ἔμενε άναυδος, δὲ θά κινδύ-
νευε νά τρελλαθῇ από άπίθανες κι' ά-
κατανόητες εκπλήξεις.

Οί προπάπποι μας κι' έμεῖς

Αν όμως, ένας άνθρωπος τοῦ 19ου
αἰῶνα, θρικόταν ξαφνικά ανάμε-
σά μας τώρα, η κατάπληξή του θά
θα συναντούσε, κάθε στιγμή που θά
ζούσε, θά ἦσαν γι' αὐτὸν ἀνεξήγητες
εκπλήξεις. Τίποτε δεν θά ἐμοιάζε με
ὅ,τι ἤξερε: από τὸ διαμέρισμα όπου
θά κατοικοῦσε ὡς τὸ μεταφορικό μέσο
που θά χρησιμοποιούσε, από τις ἀνε-
σεις που θά είχε στη διάθεσή του ὡς
την ψυχαγωγία του, από την κοινωνική
ὀργάνωση ὡς τὰ πολιτικά συστήματα,
από τὸ ρυθμὸ της ζωής ὡς τις συνθήκες
εργασίας, από τις αἰσθητικές θεωρίες
ὡς την κίνηση των ιδεῶν, από τη μορφή
των πόλεων ὡς τις κατακτήσεις της ἐ-
πιστήμης. Ο άνθρωπος αὐτὸς θά ἔμενε
άναυδος και θά είχε ἀνάγκη από μακρο-
χρόνια ἐνημέρωση για νά μπορέσει νά

Τὸ τεράστιο αὐτὸ κεφάλι ἑνὸς
ρομπότ, τείνει νά γίνει τὸ σύμ-
βολο τοῦ ἀνθρώπου της ἐπυχής
μας, που έχει μηχανοποιηθεῖ τη
ζωή του, ἐπηρεασμένος από τις
εὐκολίες που τοῦ παρέχει ὁ τε-
χνικός πολιτισμός.

συλλάβει τὸ σημερινὸ τρόπο ζωής.

Πραγματικά, η ἀλλαγή που ἔγινε μέ-
τα σὲ μισὸν αἰῶνα στὸν τρόπο ζωής τοῦ
ἀνθρώπου είναι ἐπανάστατική. Ο κό-
σμος ἔλλαξε περισσότερο στὰ τελευταία
πενήντα ἢ ἑξήντα χρόνια παρά σὲ εἴκο-
σι αἰῶνες. Τίποτε δεν ἔμεινε στη θέση
του και τὰ καινούργια είναι πολὺ πε-
ρισσότερα από τὰ παλιά. Άκόμα κι' ὁ
19ος αἰώνας — που τόσο διέφερε από
τοὺς προηγούμενους — μάς φαίνεται
ἀπώτατο, μουσειακό, σχεδόν παρελθόν.
Άκόμα κι' η προηγούμενη γενιά — η
γενιά που ἔδωσε ἑναν 'Α'ινστάιν, ἑναν
Λανζβέν, ἑναν Πλάνκ, ἑναν Άρμούνδεν,
ἑναν Μπράκ, ἑναν Προύστ, ἑναν Καρέλλ,
ἑναν Ζωρές, ἑναν Έδισον, ἑναν Απολ-
λιναιρ — μάς φαίνεται καθυστερημένη.
Βρίσκουμε ἀνεπαρκεῖς και τις πρὸς ἑπα-
στατικές ιδέες της, ἀναχρονιστικὸν τὸν
τρόπο ζωής της, ξεπερασμένη, την ἐπί-
δρασή της. Έχουμε ξεκόψει ὁλότελα με
τὸ παρελθόν. Πιστεύουμε — κι' αὐτὸ
είναι ἡ δύναμη, ἀλλά κι' ἡ ἀδυναμία
μας — ότι η ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ,
ἀρχίζει με την ἐπανάσταση της ἐποχῆς
μας.

Δεν ὑπάρχει, ἀμφιβολία, ότι η ἐπα-
νάσταση αὐτή είναι ἀποφασιστική, κο-
σμολογική. Ο σημερινὸς ἀνθρώπος
— και δεν πρόκειται, βέβαια, για τὸν
τόπο μας, όπου τὸ παρόν είναι ακόμα
παρελθόν σὲ σύγκριση με τις προηγμέ-
νες χώρες — έχει ἀλλάξει αἰτικά, δὲ
μόνο τη σκέψη του, όπως εἶδαμε στὸ
προηγούμενο σημείωμα, ἀλλά και τη
ζωή του. Μιὰ σύντομη ἀνασκόπηση, θά
βοηθήσει νά καταλάβουμε καλύτερα την
έκταση και την ἐπανάστατικὸτητα αὐ-
τῆς της ἀλλαγῆς.

ΠΡΩΤΑ - πρώτα, ὁ σημερινὸς ἀν-
θρώπος, έχει δημιουργήσει ἀνα-
ρίθμητες νέες ἀνάγκες που ἦσαν
άγνωστες. πρὶν από λίγες ακόμα δε-

ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΞΟΥΔΕΤΕΡΩΘΟΥΝ ΟΙ ΚΑΡΚΙΝΟΓΟΝΕΣ ΟΥΣΙΕΣ;

ΠΑΡΑ τ' άπογοητευτικά μέχρι στιγμῆς ἀποτελέσματα των σχετικών
πειραμάτων, οί έπιστήμονες δεν ἔπαψαν νά ἐλπίζουν, ότι θά βρεθεί
τελικά ένας τρόπος εξουδετέρωσης των καρκινογόνων ουσιῶν που
περιέχονται στὸν καπνό.

Ο Άγγλος έπιστήμων Άρθουρ Λίντσεϊ και δυὸ συνάδελφοί του, ά-
πέδειξαν ότι ὑπάρχει φθνή και άπλή μέθοδος ἐλαττώσεως τοῦ κυριώτερου
καρκινογόνου στοιχείου στὸν καπνὸ τοῦ τσιγάρου κατὰ τὸ ἥμισυ και πε-
ρισσότερο. Τὸ πρὸς ἐπικίνδυνο στοιχείο στὸν καπνὸ, είναι τὸ βενζοπυρένιο
που ἀνεκαλύφθη τὸ 1954.

Ο δρ. Λίντσεϊ και οί συνεργάτες του ἔπεβεβαίωσαν με τὰ πειράμα-
τά τους τὸν ισχυρισμὸν των Άμερικανῶν έπιστημόνων, ότι ἂν τὸ χαρτί
τοῦ τσιγάρου ἐμποτισθεῖ με μικρὴ ποσότητα ὑποθειώδους ἀμμωνίου, οί
κίνδυνοι καρκίνου από τὸ βενζοπυρένιο, μπορούν νά ἐλαττωθῶν σημαν-
τικά.

Τὸ ὑποθειώδες ἀμμώνιο, δεν ἀλλοιώνει τη γεύση τοῦ τσιγάρου. Είναι
φθνὸ και ἀπλὸ στη χρήση. Τὰ τσιγάρα θά ὑφίστανται εἰδική κατεργασία
και, με δαπάνη μιᾶς πέννας, μπορούν νά παρασκευασθῶν με τη μέθοδο
αὐτή 1.200 τσιγάρα. Έτσι, η τιμή τους δὲ θ' αὐξηθεῖ σημαντικά.

Άλλοι τρόποι ἐλαττώσεως των κινδύνων, που συνιστᾷ ὁ δρ. Λίντσεϊ,
είναι τὸ κάπνισμα με μακρὺς πίπες, η χρησιμοποίηση πορώδους τσιγα-
ροχάρτου και η διάτρηση τοῦ τσιγάρου, ὥστε ν' ἀραιώνεται ὁ καπνός.

και στὰ εκατομμύρια των ανθρώπων που
ζοῦν από την παραγωγή και την ἐπεξερ-
γασία τοῦ καπνοῦ...», δήλωσε ὁ Τζέιμς
Ρίτσαρντς, διευθυντῆς τοῦ «Ινστιτού-
του Καπνοῦ».

Ποῖος έχει δίκιο;

Εἰς ἴσου αὐστηρὲς κρίσεις διετύπωσε
ὁ δρ. Λίτλ, έπιστημονικός διευθυ-
ντῆς της Έπιτροπῆς Έρεῦνης των
καπνοβιομηχανιῶν, ὁ ὁποῖος συνόψισε
τις ἀντιρρήσεις των χρηματοδοτουμένων
από τις Βιομηχανίες έρευνητῶν στὰ ἐ-
ξῆς τρία σημεία:

1. Η αύξηση των κρουσμάτων καρ-
κίνου δεν ἀποκλείεται νά είναι μόνον ἐ-
πιφανειακή. Πρὶν από πολλά χρόνια οί
άνθρωποι πέθαιναν από καρκίνο τοῦ
πνεύμονος ἀλλά τὰ διαγνωστικά μέσα
της ἐποχῆς δεν ἔπέτρεπαν πάντοτε την
αναγνώριση της ἀσθενείας. Έκτὸς αὐ-
τοῦ, η αύξηση της μακροβιότητος στὰ
τελευταία πενήντα χρόνια, είναι φυσικὸ
νά συνοδεύεται από μιὰ στατιστική αὐ-
ξηση ὁχι μόνο τοῦ καρκίνου ἀλλά και
άλλων ἀσθενειῶν.

2. Τὰ συμπεράσματα για τὴ σχέση
μεταξύ καπνίσματος και καρκίνου τοῦ
πνεύμονος βασίζονται ἀποκλειστικά σὲ

ἀπανταίε προκαταβολικά σὲ πολλῆς από
τις ἀντιρρήσεις των καπνοβιομηχανιῶν.
Με την καλύτερη ὀληση τοῦ κόσμου,
λέει ὁ δρ. Μπέρνεϊ, είναι αδύνατον ν
ἀποδόσουμε τὸ στατιστικὸ ἄλμα από
τὸ 3,8 για 100.000 κατοίκους (τὸ
1930) στὸ 30,1 για 100.000 κατοίκους
(τὸ 1956) στη βελτίωση ὧν διαγνω-
στικῶν μεθόδων. Και οί στατιστικές ἀ-
ποδείξεις δεν ἔχουν μικρότερη έπιστημο-
νική ἀξία από τις πειραματικές.

Ο δημιουργὸς της ἑλληνικῆς
ὀπερέττας Θεόφραστος Σακελλα-
ρίδης, είχε, όπως ξέρουμε, πολὺ
πνεῦμα και τὰ καλαμπούρια του
ἦσαν ἀμήμητα. Στὰ χρόνια της
νεότητός του, ὁ Σακελλαρίδης με
τὸν τενόρο Κοφιινιώτη και άλλους,
ἔκαναν κάποιο θράδυ καντάδα
στὸ Κελενάκι. Οί χωροφύλακες
τοὺς συνέλαβαν με τη δικαιολο-
γία της «διατάξεως της κοινῆς
ἡσυχίας» και τοὺς ἔκλεισαν στὸ
κρατητήριο. Ο Σακελλαρίδης εἶ-
πε τότε στοὺς άλλους της παρέας
του:

— Μᾶς φυλάκισαν, γιατί εἴ-
παμε ἑνα ἄσμα. Φαντασθεῖτε τι
θά παθαίναμε, ἂν λέγαμε τό...
«Άσμα ἁσμάτων!»....

καετίες. Τότε — στις αρχές του αιώνα μας — η ζωή δεν είχε μεγάλες απαιτήσεις. Η τροφή, η στέγη, το ντύσιμο ήταν οι βασικές ανάγκες. Η ανάπαυση ήταν λίγη κι' η εργασία βαρειά (όχι βέβαια για τους προνομιούχους). Οι ψυχαγωγίες ήταν μετρημένες: το θέατρο, ένας δημόσιος χορός, μια οικογενειακή συγκέντρωση, μια έκδρομη, ένας περίπατος στο πάρκο. Ο ρυθμός της ζωής ήταν αργός, χωρίς διαρκή αγωνία, η Γη ήταν απέραντη, οι απόστασεις ανάγκαζαν τους ανθρώπους να μην αλλάζουν περιβάλλον, η βραδυότητα της επικοινωνίας αφαιρούσε τον πυρετό της επικαιρότητας από τα γεγονότα, οι πολλές ώρες εργασίας (δεν υπήρχε τότε το όκταωρο), δεν άφηναν περιθώριο για άλλες ασχολίες, η γυναίκα ήταν κατοικίδιο ζώο, μια επιδημία ήταν πραγματική θεομηνία, το νοικοκυριό ήταν βαρειά απασχόληση, η πολιτική δραστηριότητα ήταν περιωρισμένη σε στενούς κύκλους, οι κοινωνικές διακρίσεις ήταν αύστηρες, η οικογενειακή πειθαρχία ήταν αμείλικτη, τα καθήκοντα ήταν πολλά και τα δικαιώματα λίγα, η προσωπική ικανότητα έπρεπε να παλαίψει με ανερθίμυτα εμπόδια, οι άνεσεις του βίου ήταν προνόμιο μόνο των πλουσίων, η παρέκκλιση από την παρόδοση ήταν έγκλημα, οι καινοτομίες προκαλούσαν τη δυσπιστία.

Το βασικό ενδιαφέρον ήταν ο βιοπορισμός και — δεν υπήρχαν καιρός και μέσα — κάποια ψυχαγωγία. Μια ελάχιστη μειοψηφία είχε κι' άλλα ενδιαφέροντα: να κάνει μουσική, να επισκεφθεί μιά έκθεση, να ταξιδέψει για να γνωρίσει κι' άλλους τόπους, να παρακολουθεί τη λογοτεχνική ή — αν συνέβαινε αυτό ποτέ — την επιστημονική κίνηση. Η Επιστήμη ήταν ένας κλειστός τομέας. "Αν υπήρχε κάποιο ενδιαφέρον για τον Παστέρ, ήταν γιατί είχε βρεί το φάρμακο της λύσσας, όχι γιατί είχε ανακαλύψει τα μικρόβια. Η μεγάλη, η μεγίστη πλειοψηφία των ανθρώπων αξιοφορούσε για κάθε τι που δεν είχε σχέση με τις άμεσες ανάγκες της ζωής. Ακόμα κι' η εκπαίδευση ήταν περιωρισμένη.

Οι προπάπποι μας είχαν στενόν όριζοντα, που δεν άπλωνόταν πέρα από το σπίτι τους κι' από το γραφείο ή το μαγαζί τους. Ο άλλος κόσμος τους ήταν ξένος. Κάπου, κάπου μόνον, μάθαιναν την ύπαρξή του αν τύχαινε να διαβάσουν καμιά εφημερίδα. Άγνοούσαν γενικά τι συνέβαινε λίγο πιο πέρα

από τη μύτη τους. Και δεν ζητούσαν ν' αλλάξει η ζωή τους. Είχαν συνηθίσει επί γενεές σ' αυτήν και την δέχονταν όπως τους την μεταδίδαν οι πατέρες τους. Κανένας δεν περιμενε πολύ διαφορετικό το μέλλον.

Ο νέος τρόπος ζωής

ΠΟΣΗ απόσταση ως τον σημερινό άνθρωπο! Η ζωή του είναι μι' αδιάκοπη αλλαγή. Το χτές δε μοιάζει ποτέ με το σήμερα. Κάθε μέρα είναι και μι' έκπληξη, κάθε μέρα του δημιουργεί και μι' νέα ανάγκη, που χρειάζεται νέες προσπάθειες. Δεν είναι πια καθηλωμένοι όπως οι πατέρες τους. Η ζωή του είναι άεννη κίνηση. Η Γη έχει γίνει μικρή γι' αυτόν. Μπορεί να γευματίσει το μεσημέρι στην Αθήνα και να δειπνήσει το βράδυ στην Νέα Υόρκη. Μαθαίνει μέσα σε λίγα λεπτά ένα γεγονός, που οι προπάπποι του θα το μάθαιναν — αν το μάθαιναν — έπειτα από δύο μήνες, όταν, δηλαδή, η απόσταση του χρόνου θα του είχε αφαιρεθεί: ίσως κάπως ένδοξο. Η κοινωνική πολιτική του έχει δώσει αρκετό περιθώριο να αλλάξει τα ένδιαφέροντά του. Η ψυχαγωγία του είναι άπορακτη και την βρίσκει εύκολα στον κινηματογράφο και το ραδιόφωνο — και τώρα, συνδυασμένη, στην τηλεόραση. Οι συνθήκες εργασίας έχουν γίνει ανθρώπινες και το βιοτικό επίπεδο έχει ανέβει. Ζει τώρα περισσότερο παρά άλλοτε — ο μέσος όρος ζωής έχει αυξηθεί κατά 35 χρόνια στον αιώνα μας — και η υγεία του προστατεύεται με μεγαλύτερη ασφάλεια. Τα παιδιά δεν πεθαίνουν μόλις γεννηθούν, έχουν εξασφαλισμένη τη στοιχειώδη διατροφή και την εκπαίδευσή τους, ο πατέρας αντιμετωπίζει χωρίς άπογνωση την αρρώστειά και την ανεργία χωρίς στις κοινωνικές ασφάλισεις.

Υπάρχει μι' βασική ασφάλεια στη ζωή, που επιτρέπει κάποια άνεση. Και η άνεση αυτή — η δυνατότητα, δηλαδή, να διαθέτει κανένας κάποιο χρόνο και για τις ψυχικές και τις πνευματικές του ανάγκες — επιτρέπει στο σημερινό άνθρωπο να ξεφεύγει από το στενό περιβάλλον του και να ανανεώνει τις συνήθειες, τις γνώσεις, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντά του. Έτσι — πρόκειται πάντα για τις χώρες με ύψηλο βιοτικό επίπεδο, αυτές που είναι αντιπροσωπευτικές του καιρού μας — δεν υπάρχει σχεδόν άνθρω-

πος που να μη διαβάσει σήμερα την εφημερίδα του ή το περιοδικό του, που να μην ακούει το ραδιόφωνό του, που να μην πηγαίνει τουλάχιστον μι' φορά την εβδομάδα στον κινηματογράφο, που να μην κάνει μι' έκδρομη το Σάββατο-κύριακο και τις θερινές διακοπές του, που να μην έχει κάνει εύκολο το νοικοκυριό του με τα σύγχρονα μέσα, που να μην ενδιαφέρεται για ό,τι γίνεται στον κόσμο, από την πόλη του ως την πιο μακρινή γωνιά της Γης.

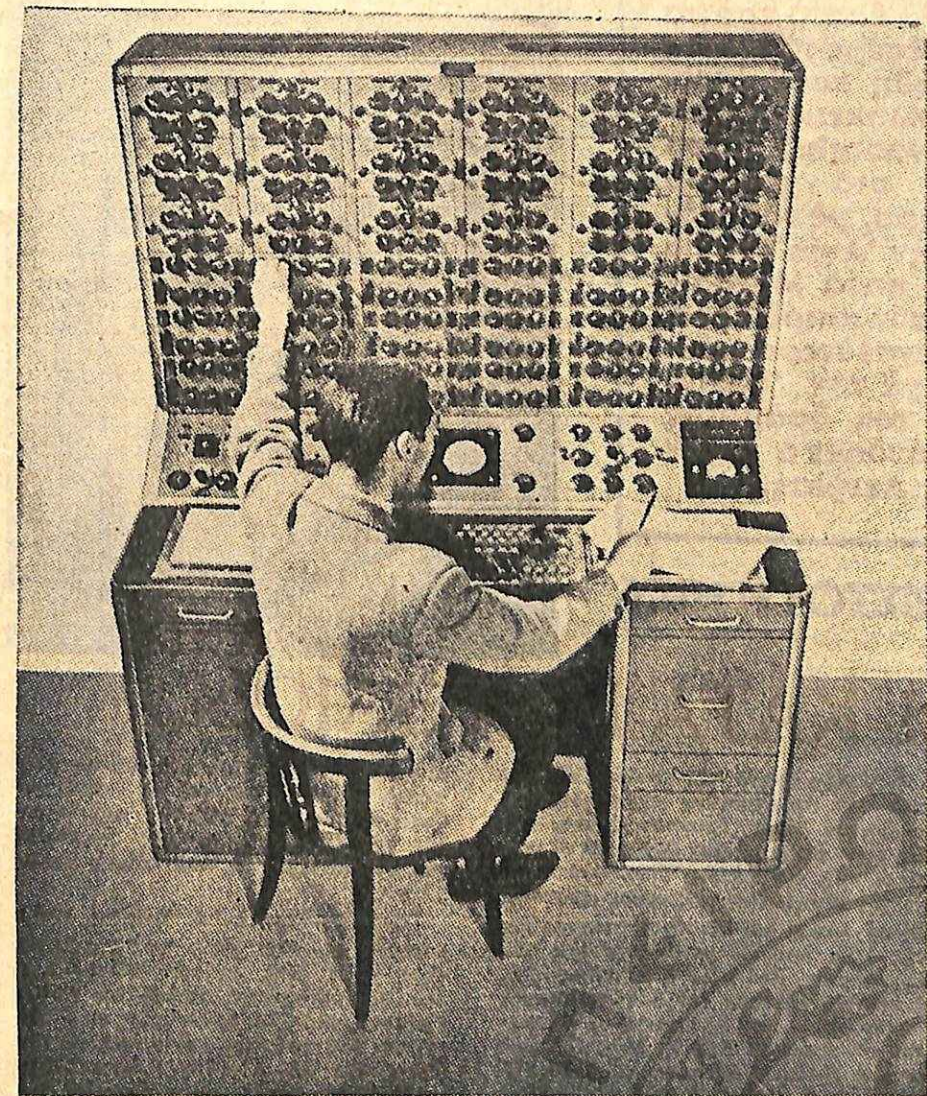
Η τεχνική έχει προσφέρει μύρες ευκαιρίες στη ζωή μας, που ούτε να τις φανταστεί θα μπορούσε ο άνθρωπος της περασμένης γενιάς. Το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση έχουν καταργήσει τη μοναξιά — το δράμα αυτό των μικρών πόλεων και των χωριών ως πριν από λίγες δεκαετίες. Ο σημερινός άνθρωπος είναι πραγματικά κάτοικος της Γης: βρίσκεται παντού όπου ανήκει στιγμή, μπορεί να παρακολουθήσει μι' συνουσία που δίνεται σ' ένα μεγάλο μουσικό κέντρο ένα ποδοσφαιρικό αγώνα σε μι' άλλη πόλη ή και χώρα, μι' τελετή χωρίς να μετακινηθεί από τη θέση του και να ταλαιπωρηθεί. Ο κινηματογράφος — αν φέρνει σ' άμεση επικοινωνία με τη ζωή όλου του κόσμου, τον κάνει να ταξιδεύει άκίνητος. Η εφημερίδα, με τη σημερινή τεραστία ανάπτυξη της, τον ενημερώνει για όλα, από τα μεγάλα πολιτικά γεγονότα ως τις τελευταίες ανακαλύψεις. Όλα αυτά μας φαίνονται απόλυτα φυσικά, γιατί τα συνθίσαμε και δεν συλλαμβάνουμε την επαναστατική αλλαγή που έφεραν στην σύγχρονη ζωή. Ο προπάππος μας, όμως, αν θα ξαναζούσε σήμερα, θα μάς έλεγε: ότι ο κόσμος μας δεν έχει καμιά σχέση με το δικό του.

Το άγχος της εποχής

Η ΑΛΛΑΓΗ δεν περιορίζεται μόνο στους τομείς των αναγκών και των ανέσεων, του ενδιαφέροντος και της επικοινωνίας. Απλώνεται σ' όλους τους τομείς της ζωής. Ζούμε πιο βιαστικά, πιο έντονα και νοιώθουμε, τι δεν μάς έπαρκει ο χρόνος. Άλλοτε υπήρχαν άνθρωποι που έπλητταν. Σήμερα το άγχος κι' όχι η πληγή είναι το γνώρισμα της εποχής μας. Κάνουμε όλοι αγώνα δρόμου σ' να κυνηγήσουμε κάτι που δεν το φτάνουμε ποτέ, ή, όταν το φτάνουμε, είναι πια ξεπερασμένο. Θέλουμε διαρκώς κάτι άλλο, κάτι ανούργιο. Άλλοτε ολόκληρες γενιές ήταν ευχαριστημένες με την οργάνωση του νοικοκυριού τους. Κάπου, κάπου έκαναν μι' αλλαγή σε μι' λεπτομέρεια, αλλά δεν ζητούσαν γενικότερη μεταβολή. Σήμερα δεν μάς ικανοποιεί το ηλεκτρικό ψυγείο που αγοράσαμε χτές, θέλουμε διαρκώς το νεώτερο μοντέλο, αλλάζουμε κάθε τόσο το φωτισμό του σπιτιού ή του γραφείου μας, το διακόσμο και την επίπλωσή του, αναζητούμε νέα υλικά, νέες φόρμες, κυνηγούμε αδιάκοπα το νεωτερισμό. Η μόδα έχει γίνει πιο έφημερη κι' από την ιδιοτροπία. Άλλοτε κρατούσε ολόκληρη περίοδο κι' έπαιρνε το όνομα της απ' αυτήν: Άμπιρ, Ντιρεκτοβάρ, Σεκούντ Άμπιρ κλπ. Σήμερα αλλάζει πριν ακόμα προλάβει να γίνει γνωστή. Βιασύνη, κυνηγητό, άγχος σε όλα. Έχει αλλάξει κι' η ψυχολογία μας. Άλλοτε οι απλές απολαύσεις της ζωής, μι' φιλική συντροφιά, έναν περίπατο, η ξεκούραση έπειτα από το μάχθο, ένα κα-

λό διβλίο ή λίγη καλή μουσική, έδιναν χαρά, σχεδόν εύτυχια στους ανθρώπους. Σήμερα είναι άλλες οι επιθυμίες μας — επιθυμίες που μάς βασανίζουν και μάς κάνουν πιο άγχωδη τη ζωή. Η λαχτάρα μας δεν είναι πια ο περίπατος στην εξοχή ή η απλή και ήσυχη συντροφιά δύο φίλων, αλλά το αυτοκίνητο, το ηλεκτρικό ψυγείο, η τελευταία εξοριστική μηχανή, το ντύσιμο των τοίχων του σπιτιού μας με πλαστική ύλη, ένα ταξίδι στο εξωτερικό ένα πικ-

τό γύρο της Γης, γιατί να μην πραγματοποιήσουμε σε λίγους μήνες όλες τις επιθυμίες μας; Άλλοτε οι άνθρωποι ήξεραν να μοχθούν και να περιμένουν. Ο Παστέρ έχρειάσθηκε χρόνια ολόκληρα για ν' αναγνωρίσει, ο Βαγκνερ το ίδιο, ο Σαντάλ ήξερε ότι η επιτυχία του απέιχε ολόκληρες γενιές. Σήμερα απαιτούμε να επιτύχουμε με την πρώτη προσπάθειά μας. Η ταχύτητα μάς παρασύρει στο δρόμο της,

Ο σημερινός άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει χωρίς τη βοήθεια της μηχανής. Έχει μηχανοποιήσει τη ζωή του και γίνεται διαρκώς περισσότερο αιχμάλωτος της τεχνικής. Ο τρόπος ζωής που είναι κι' αυτός μηχανικός, επηρεασμένος από την παντοδυναμία της μηχανής γύρω του.

Απ, ο εξηλεκτρισμός του νοικοκυριού μας. Η τεχνική μάς έχει δώσει εύκολες, αλλά και μάς έχει υποδουλώσει συνάμα. Η πρόοδος, με το να είναι μόνον υλική, έχει νοθεύσει τη γενική μας διάθεση.

Είμεθα βιαστικοί σε όλα. Η ταχύτητα του αεροπλάνου κυβερνάει τη ζωή μας. Αγωνιούμε μήπως φτάσουμε πέντε λεπτά αργότερα. Ξεμάθαμε να περιμένουμε, να υπομένουμε. Η άδυπομνησία — εκδήλωση της βιασύνης — είναι το κύριο γνώρισμά μας. Τα θέλουμε όλα άμεσα: και την υλική άνεση μας και τη οικονομική και κοινωνική άνοδό μας και την επιτυχία μας και την επιτυχία των παιδιών μας — σ' να έχουμε κατοργήσει το χρόνο. Αφού μπορούμε να κάνουμε σε 24 ώρες

Σε τίποτε δεν μοιάζουμε σ' αντρόπο της ζωής με αυτούς που έζησαν πριν από μας. Η επαναστατική αλλαγή στον τρόπο της ζωής μας έχει ωςτόσο ένα τραγικό μειονέκτημα: είναι εξωτερική. Αλλάξαμε ριζικά στις συνήθειες, στους τρόπους, στις εκδηλώσεις, στις διαβίωση, στη χρησιμοποίηση των μέσων που διαθέτουμε, στην επικοινωνία με τον έξω κόσμο, στα ενδιαφέροντά μας, στις φιλοδοξίες και τις απαιτήσεις μας, στις ανάγκες και τις άνεσεις μας, αλλά δεν αλλάξαμε στη σχέση μας με τον εαυτό μας, στην πνευματική και ψυχική μας υπόσταση. Ήθικά, ψυχικά, πνευματικά, συναισθηματικά, έχουμε μείνει οι ίδιοι. Ο υλικός πολιτισμός προχωρεί με άλματα, κάνει επαναστατικές αλλαγές, άλλ' ο

πνευματικός πολιτισμός διατηρεί το βραδυτάτο ρυθμό του. Δεν έχει σημασία αν ξέρουμε περισσότερα, αν έχει εκλείψει η αγραμματοσύνη, αν απλάσονται τα πανεπιστήμια, αν πληθαίνουν οι επιστήμονες κι' οι τεχνικοί, αν είμεθα μορφωμένοι. Το μυαλό μας μένει το ίδιο, η ψυχή μας δεν έχει γίνει πιο πλούσια, ο συναισθηματικός μας κόσμος δεν έχει πλατύνει. Απλώς έχουμε αφθονότερα μέσα σήμερα, που μάς επιτρέπουν να προχωρούμε στην έρευνα με επαναστατική ταχύτητα. Ο Άριστοτέλης, ο Δημόκριτος, ο Ντά Βίντσι, ο Βάκων, ο Πασκάλ, ο Λαπλάς θα μπορούσαν να συλλάβουν τις επαναστατικές θεωρίες της εποχής μας αν είχαν τα ίδια μέσα με μας. Κι' ένας Σωκράτης, ένας Κομφούκιος, δεν έχουν να ζητήσουν τίποτε ψυχικά και ήθικά από την εποχή μας. Η βιασύνη έχει έμποδο στην πνευματική και ψυχική καλλιέργειά μας. Η βιασύνη για την επιτυχία ώδηγησε τον Χίτλερ στο παγκόσμιο έγκλημά του. Η βιασύνη για την επιτυχία έφερε το άγχος στην ανθρωπότητα.

Όστόσο δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η εποχή μας είναι μεταβατική, επειδή ακριβώς είναι επαναστατική. Οι αλλαγές ήλθαν τόσο απότομα, τόσο ομαδικά, τόσο έντονα, που αναστάτωσαν τη ζωή μας, την έβγαλαν από το δρόμο που ακολουθούσε επί αιώνες και την έκαναν να βαδίζει ζαλισμένη. Οι κατακτήσεις του υλικού, του τεχνικού πολιτισμού, που μάς έκαναν όλους κατά κάποιο τρόπον αρριβίστες και σνόμπ, αρχίζουν σιγά - σιγά να καταστολάζουν, να μην φαφνιάζουν, να μην προκαλούν παραγμένες αντιδράσεις. Το γενικό ανέτασμα του βιοτικού επιπέδου αρχίζει να φέρνει μι' ανισορροπία στη ζωή μας — μι' ανισορροπία που είναι το μόνο αντίδοτο για το άγχος μας. Συνθίζουμε στο νέο τρόπο ζωής κι' όταν τον συνθίσουμε οριστικά και πάψουμε να είμεθα φαντασμένοι, θα μπορούσαμε να ξεαναβούμε την ήρμια που θα μάς επιτρέψει να ζήσουμε πάλι σ' ανθρωπότητα με καρδιά και ψυχή κι' όχι σ' αν εξαλά νευροσπαστα, προλόντα ενός μηχανικού πολιτισμού. Αυτή είναι η έλπίδα για το μέλλον: ότι η εποχή μας είναι μεταβατική, με όλες τις ανωμαλίες που έχουν πάντα οι μεταβατικές εποχές. Παρ' όλους τους θριάμβους μας, παρ' την επαναστατική πρόοδο μας, το ξέρουμε καλά όλοι ότι δεν είμεθα εύτυχισμένοι. Ποτέ δεν υπήρχαν τόσοι νευροπαθείς και ψυχοπαθείς όσο σήμερα, που η βιασύνη και το άγχος κάνουν παραγμένη τη ζωή. Η ευτυχία μάς λείπει — γιατί κανένας υλικός πολιτισμός δεν μπορεί να την δώσει. Η μόνη έλπίδα να την αποκτήσουμε είναι να υποτάξουμε τις κατακτήσεις της εποχής μας στις ψυχικές και πνευματικές ανάγκες μας κι' όχι να υποταχούμε σ' αυτές.

— Εσαι ο πρώτος μου έρωτας!

— Τό πιστεύω.

— Κι' είσαι ακόμα ο πρώτος που τό πιστεύεις!

— Ήλθα να κουρδίσω το

πιάνο σας, κυρία...

— Μά δεν σας κάλεσα...

— Σεις, όχι. Μέ κάλεσαν όμως οι γείτονες!

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ: 350.000.000 ραδιόφωνα

ΠΕΡΙΠΟΥ τὰ 60% των λαών της γης, ιδιαίτερα στην Ασία και στην Αφρική, αλλά και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, δεν έχουν αρκετά ραδιόφωνα για να «πιάσουν» ακόμα και τους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Για να εξασφαλισθεί τουλάχιστον ένα ραδιόφωνο για κάθε οικογένεια, θα χρειασθούν, σύμφωνα με τους υπολογισμούς των ειδικών υπηρεσιών της Ουνέσκο, πάνω από 350 εκατομμύρια ραδιοφωνικοί δέκτες. Ο αριθμός αυτός είναι ίσος με τα υπάρχοντα σήμερα ραδιόφωνα σ' όλο το κόσμο.

Σε μι' προσπάθεια συμπληρώσεως του τεράστιου αυτού κενού, η Διεθνής Ραδιοφωνίας που συνήλθε πρόσφατα στη Γενεύη με τη συμμετοχή 90 κρατών και υπό την αιγίδα της Διεθνούς Τηλεπικοινωνιακής Ένώσεως, ανέκρινε την πρόταση της Ουνέσκο να μελετηθεί η μαζική παραγωγή φθηνών ραδιοφωνικών συσκευών για τους ακροατές των υπανάπτυκτων χωρών. Τη μελέτη των σχεδίων και της παραγωγής, θ' αναλάβουν από κοινού η Δ.Τ.Ε. και η Ουνέσκο.

Έτσι, ελπίζεται ότι θα λυθεί σύντομα το πρόβλημα της διαδόσεως του σημαντικού αυτού πολιτιστικού παράγοντα, του ραδιοφώνου. (UNESCO)

Οι μεγάλες στιγμές του ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ και της ΤΕΧΝΗΣ

Η πρώτη έκτελέσή του ήταν άποτυχία: Τό κοινό της εποχής του δέχθηκε ψυχρά το αριστούργημα του Μπάχ. Ήταν Μεγάλη Παρασκευή του 1729. Έκατο χρόνια αργότερα ο Μέντελσον ανέσυρε τα «Πάθη κατά Ματθαίον» από τη λήθη και η έκτελέσή τους ήταν ένας καταπληκτικός θρίλερ. Ο Μπάχ είχε αναστηθεί. Από τότε ανεβαίνει σταθερά στο μουσικό Πάνθεο και αποτελεί σήμερα, με τον Μότσαρτ και τον Μπετόβεν, την Αγία Τριάδα της Μουσικής. Τα «Πάθη κατά Ματθαίον», που είχαν αγνοηθεί στον καιρό τους, θεωρούνται σήμερα το μεγαλύτερο μουσικό αριστούργημα μαζί με την «Ενάτη. Είναι η μουσική έκφραση του δράματος του Ήσου όπως την αίσθανθηκε ο μεγαλοφυής Κάντωρ της Λειψίας.

ΕΝΑ ΜΟΥΣΙΚΟ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑ

ΤΑ «ΠΑΘΗ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ»,

ΠΡΙΝ από 130 χρόνια ένας νεαρός μουσικός, ο είκοσαετής τότε Μέντελσον, απέκλυσε στο κόσμο ένα αριστούργημα που ήταν σχεδόν άγνωστο όχι μόνο στο πλατύ κοινό, αλλά και στους άρχοντες της εποχής. Ήταν τα «Κατά Ματθαίο Πάθη» του Ιωάννου Σεβαστιανού Μπάχ, μια από τις κορυφές — μαζί με την «Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν — της παγκόσμιας μουσικής. Η έκτελέση του έργου αυτού, το 1829, με πρωτοβουλία του Μέντελσον, ξανάφερε στην επιφάνεια τον Μπάχ, που είχε λησμονηθεί μετά το θάνατό του, το 1750. Ποτέ άλλοτε, ο Μπάχ δεν είχε μεγάλη φήμη όσο ζούσε. Δεν ήταν άνθρωπος που επίζητούσε τη δημοσιότητα και τη δόξα. Αφιέρωμένος στη μουσική, δεν ενδιαφερόταν για τίποτε άλλο εκτός από την τέχνη του. Μεγαλοφυής, δεν είχε καμία επίγνωση της μεγαλοφυΐας του. Ήταν μια άστερευτη πηγή απ' όπου έβγαζαν αδιάκοπα μουσικά αριστουργήματα. Μεγαλοφυΐες ήταν ακόμα κι οι αναστημένοι αυτοσχέδιοί του.

Το έργο του είναι τεράστιο σε όγκο κι' ο κατάλογος των συνθέσεών του είναι ολόκληρο τόμοι. Στα 65 χρόνια της ζωής του (1685—1750) ο συνθέτης αυτός που απέκτησε 20 παιδιά από τις δυο γυναίκες του, που αφιέρωνε αρκετές ώρες την ημέρα στα αυλικά του καθήκοντα (ήταν οργανίστας, δηλαδή έπαιζε εκκλησιαστικόν όργανο, στην Αυλή της Βαϊμάρης και του Καίτην από το 1708 ως το 1723) και κατόπι, από το 1723 ως το θάνατό του, ήταν Κάντωρ, δηλαδή διευθυντής της χορωδίας, της Σχολής

του Αγίου Θωμά της Λειψίας αξίωμα που τον απασχολούσε σημαντικά, δημιουργήσε τόσα αριστουργήματα, όσα δεν είχαν δημιουργήσει όλοι μαζί οι μουσικοί πριν απ' αυτόν. Ήταν μια δύναμη της φύσης, ένας χείμαρρος μουσικής. Οι σύγχρονοί του δεν είχαν αναγνωρίσει την αξία του. Οι μεταγενέστεροι τον λησμόνησαν. Και μόνο η διορατικότητα, η κριτική όξυνση και ο ενθουσιασμός του νεορού — και ζαμπλουτου — Μέντελσον τον ανέσυρεν από τη λήθη. Κι' από τότε, ο Μπάχ, ο Μότσαρτ κι' ο Μπετόβεν είναι η Αγία Τριάδα της μουσικής.

Μια μουσική οικογένεια

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ Σεβαστιανός Μπάχ είναι το περιφημότερο μέλος μιας μεγάλης μουσικής οικογένειας. Οπλοί πρόγονοί του υπήρξαν αξιόλογοι μουσικοί, όπως και πέντε από τους γιούς του, ο Βίλχελμ Ορηντμαν, ο Κάρλ Φίλιπ Εμάνουελ, ο Γιόχαν Γκόττφρεντ Μπέρνχαρντ, ο Γιόχαν Κρίστοφ και ο Γιόχαν Κρίστιαν. Ο Κάρλ Φίλιπ Εμάνουελ, μάστα, θεωρείται ο πρόδρομος του Χάιντν και του Μότσαρτ και το έργο του είναι σημαντικώτατο. Ο,τι ήταν η οικογένεια Κουπερν λίγες δεκαετίες πριν στη Γαλλία ήταν η οικογένεια Μπάχ στη Γαλλία: μια μουσική κληρονομικότητα επί γενεάς. Στην εποχή τους τα μέλη της οικογένειας Μπάχ — όπως οι περισσότεροι μουσικοί τότε — είχαν για άπαντο της φιλοδοξίας τους να διορισθούν οργανίστες σε κάποια δουκική ή πριγκι

κιτική Αυλή — από τις άφθονες στην παλιά Γερμανία — και να συνθέτουν έργα περιστάσεως για τις γιορτές και τις τελετές ή θρησκευτικές συνθέσεις για τις λειτουργίες στα αυλικά παρεκκλήσια.

Έτσι ξεκίνησε κι' ο Ιωάννης Σεβαστιανός, που είχε χάσει τους γονείς του όταν ήταν δέκα χρόνων. Ανατράφηκε από τον μεγαλύτερο αδελφό του Γιόχαν Κρίστοφ, που ήταν οργανίστας στο "Ορντροφ και μαθητής του εισησίου τότε οργανίστα και συνθέτη Γιόχαν Πάχελμπελ. Από μικρός προσπάθησε να βρει μια θέση που να του εξασφαλίσει το βιοπορισμό του. Το 1700 — 15 χρόνων — ήταν μέλος της χορωδίας της εκκλησίας του Αγίου Μιχαήλ στη Λύνεμπουργκ και δύο χρόνια αργότερα η νεορή ηλικία του τον εμπόδισε να διορισθεί οργανίστας.

Το 1703, ωστόσο, κατώρθωσε να βρει μια θέση στην ορχήστρα μουσικής δωματίου του Δούκα της Βεϊμάρης. Έπειτα από λίγους μήνες διορίστηκε οργανίστας στο "Αρνστατ και μετά τέσσερα χρόνια έγινε οργανίστας στο Μυλχάουζεν, αλλά η θέση αυτή δεν τον ικανοποιούσε και παραιτήθηκε έπειτα από ένα χρόνο. Το 1708 διορίστηκε οργανίστας και πάλι στην Αυλή της Βαϊμάρης και τότε έγραφε σημαντικό μέρος από τις συνθέσεις του για εκκλησιαστικό όργανο. Το 1714 διορίστηκε διευθυντής της ορχήστρας της Αυλής. Το 1717 εγκατέλειψε τη Βαϊμάρη για την πριγκιτική Αυλή του Καίτην, όπου έμεινε ως το 1723. Εκεί έγραφε τις περισσότερες μη εκκλησιαστικές συνθέσεις του. Τέλος το

1723 διορίστηκε διευθυντής της χορωδίας — Κάντωρ — της Σχολής του Αγίου Θωμά της Λειψίας και «ο Κάντωρ της Λειψίας» είναι συχνά ο τίτλος που του δίνουν οι βιογράφοι κι' οι σχολιαστές του. Τη θέση αυτήν την κράτησε ως το θάνατό του. Εκεί, στη Λειψία, συνέθεσε τα μεγάλα έργα του εκκλησιαστικής μουσικής, που αποκορυφώνονται στα τρία ανυπερδλήτα αριστουργήματά του: Τα Πάθη κατά Ματθαίου, τα Πάθη κατά Ιωάννην και τη Μεγάλη Λειτουργία.

Ο μεγαλοφυής αυτοσχεδιαστής

ΕΚΕΙΝΟ που προξενεί κατάπληξη είναι ότι μεγάλο μέρος από τον τεράστιον όγκο των συνθέσεών του ο Μπάχ το έγραφε εκπληρώνοντας τα καθήκοντά του ως οργανίστας. Τα καθήκοντα αυτά του επέβαλλαν να συνθέτει έργα για τις συναυλίες της Αυλής και πρό πάντων για τις λειτουργίες του παρεκκλησιού της Αυλής. Και ο Μπάχ αυτοσχεδίαζε με απίστευτη ευκολία. Καθόταν στο εκκλησιαστικόν όργανο και έπαιζε, χωρίς καμμία προετοιμασία, κι' η μουσική κυλούσε σαν ποτάμι από μίαν άστείρευτη πηγή. Έπειτα, αφού τους είχε παίξει, έγραφε τους αυτοσχεδιασμούς του. Δεν υπάρχει δεύτερο τέτοιο φαινόμενο σ' ολόκληρη την ιστορία της μουσικής.

Κι' άλλοι συνθέτες — όπως ο Μότσαρτ, ο Μπετόβεν, ο Σοπέν — αυτοσχεδίαζαν. Άλλα κάπου — κάπου και οι αυτοσχεδιασμοί τους δεν είναι τα καλύτερα έργα τους. Οι αυτοσχεδιασμοί του Μπάχ είναι όλοι τέλει, είναι συνθέσεις που θάλεγε κανένας ότι ο Κάντωρ της Λειψίας τις έχει δουλέψει ξανά και ξανά. Κι' όταν δεν αυτοσχεδίαζε, εκτελούσε παραγγελίες της Αυλής. Του ζητούσαν μίαν ώριμμένη σύνθεση και την έγραφε. Δεν είχε ανάγκη από έμπνευση — όπως ο Μότσαρτ για το «Ρέκβιεμ» ή ο Βάγκνερ για τον «Τριστάν»: η έμπνευση ήταν μόνιμη κατάστασή σ' αυτόν. Όποιαδήποτε στιγμή μπορούσε να συνθέτει. Οι μουσικές ιδέες ήταν πάντοτε πρόχειρες στο μυαλό του, το γράψιμο ήταν αυθόρμητο, χωρίς προσπάθειες.

Έτσι τα τέσσερα ανώτατα έργα του εκκλησιαστικής μουσικής, τα «Πάθη κατά Ματθαίου», τα «Πάθη κατά Ιωάννην» ή «Μεγάλη Λειτουργία» και το «Ορατόριο των Χριστουγέννων» υπήρξαν προϊόντα των μουσικών καθήκόντων του στη Λειψία: Έκτος από τα τέσσερα αυτά μεγάλα έργα έγραψε, στο πλαίσιο των μουσικών καθήκόντων του, και 295 καντάδες — από τις οποίες σώζονται τα δύο τρίτα περίπου. Τη «Μεγάλη Λειτουργία» του την έγραψε για να την επισυνάψει στην αίτησή του να διορισθεί Αυλικός συνθέτης στην Αυλή της Δρέσδης. Η αίτησή του δεν έγινε δεκτή, αλλά η Λειτουργία του έχει μείνει ένας από τους πιο ανεκτίμητους μουσικούς θησαυρούς της ανθρωπότητας.

Μέσα στον επιβλητικώτατον όγκο της εκκλησιαστικής μουσικής του ξεχωρίζουν τα δραματικώτατα και συγκλονιστικά «Πάθη κατά Ματθαίου». Από τον 12ον αιώνα είχε επικρατήσει η συνήθεια στη Δύση να «απαγγέλλεται» κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα η ιστορία των Παθών και σιγά - σιγά η απαγγελία αυτή άρχισε να συνοδεύεται από μουσική. Στον 16ον αιώνα άρχισε να γράφεται ειδική μουσική για την εξιστόρηση των Παθών και μεγάλοι συνθέτες της επο-

χής εκείνης, όπως ο Μπέρντ, ο Λάσκους και ο Βικτόρια μας άφησαν αξιόλογα «Πάθη». Στον 17ο αιώνα το είδος αυτό εκκλησιαστικής μουσικής — κάτι ανάλογο με την ορθόδοξη λειτουργία της Μεγάλης Παρασκευής, με τους «Επιταφίους Θρήνους» — αναπτύχθηκε ακόμα περισσότερο από τον Σούτς. Κάθε συνθέτης «Παθών» διάλεγε το κείμενο από 'να από τους τέσσερες Ευαγγελιστές: τον Ματθαίο, τον Ιωάννη, τον Λουκά ή τον Μάρκο και το μελοποιούσε. Ο Μπάχ, ακολουθώντας αυτήν την παράδοση, την έφερε στην υπέρτατη, στην τελειότερη εκδήλωσή της με τα δύο «Πάθη» του: κατά Ματθαίον και κατά Ιωάννην. (Έγραψε και δύο άλλα «Πάθη»: κατά Λουκά και κατά Μάρκου, αυτά, όμως δεν μπορούν να συγκριθούν με τα δύο προηγούμενα). Είναι τα έργα του που τα δούλεψε περισσότερο. Τα «Πάθη κατά Ιωάννην», μάλιστα τα έγραψε δύο φορές, αλλάζοντας σημαντικά την πρώτη μορφή τους.

Το έργο αυτό είναι μοναδικό αριστούργημα. Άνωτέρω του, όμως, κρίνεται γενικά τα «Πάθη κατά Ματθαίου». Ποτέ ίσως άλλοτε δεν γράφτηκε δραματικώτερη, βαθύτερη, σπαρακτικώτερη, αλλά και συνάμα γλυκύτερη και τρυφερότερη μουσική. Ο ακροατής συγκλονίζεται ακουώντας την, αλλά και νοιώθει μίαν ανεξήγητη μακαριότητα. Ίσως να μην υπάρχει τίποτε ωραιότερο σ' ολόκληρη τη μουσικήν από το θρήνο της Παναγίας προς το τέλος του μνημειακού αυτού έργου. Ποτέ άλλοτε το θρησκευτικό — με την πιο βαθειά και την πιο πλατειά συνάμα έννοιά του — ούσθημα δεν έρρηκε τόσο υψηλή έκφραση, όσο στα Πάθη του

Κάποιος τεχνοκρίτης, περιεργαζόταν τους περίφημους πινάκες του Γάλλου ζωγράφου Πουσέν «Τα έπτά μυστήρια». Όταν έφθασε και στον πίνακα που περίστανε το μυστήριο του γάμου, ο τεχνοκρίτης παρατήρησε πως το έργο αυτό υπερέβαινε από τα άλλα ως προς την τέχνη. Ο ζωγράφος που άκουσε τις παρατηρήσεις του, του απάντησε:

— Ένας καλός γάμος, αγαπητέ μου, είναι δύσκολο να γίνει και ζωγραφιστός ακόμα!...

— Τι θα έκανες Γιόργο, αν ξαφνικά μ' έχανες;

— Μου φαίνεται πως θα τρελαινόμουν!

— Θα παντρευόσουν άλλη γυναίκα;

— Α, όχι! Δεν θα τρελαινόμουν μέχρις αυτού του σημείου!

Μια μητέρα με το παιδάκι της στέκονται στη γέφυρα ενός ποταμού Σε κάποια στιγμή το παιδάκι διαφεύγει την προσοχή της μητέρας του και πέφτει στο ποτάμι. Ένας περαστικός, χωρίς να διατάξει δίδου ρίχνεται, έτσι όπως είναι, στο ποτάμι, αρπάζει το παιδάκι που ξεφωνίζει και το βγάζει στην όχθη. Όταν, σε λίγο, πλησιάζει η μητέρα, ρίχνει μια ματιά επάνω στο παιδάκι της και γυρίζοντας προς τον σωτήρα, που είναι μούσκεμα, του λέει:

— Πού είναι το καπέλλο του παιδιού;

Μπάχ — πρό πάντων στα Κατά Ματθαίου, που είναι μια από τις πιο μεγάλες στιγμές της μουσικής δημιουργίας όλων των αιώνων και όλων των χωρών.

Τα «Πάθη κατά Ματθαίου»

ΤΑ «Πάθη κατά Ματθαίου» τα έγραψε ο Μπάχ το 1729 — πριν από 230 χρόνια. Στην εποχή τους δεν έκαναν σπουδαία εντύπωση, γιατί εκτελέσθηκαν απλώς στη Λειψία σε στενό κύκλο και το πλατύ κοινό δεν τα ήξερε. Η μουσική ήταν τότε κάτι περιωρισμένο στις Αυλές και στα μέγαρα. Ο κόσμος δεν είχε ευκαιρίες ν' ακούσει συναυλίες. Άργότερα, πολύ αργότερα, στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα η μουσική άρχισε να γίνεται κτήμα του κοινού. Στο μεταξύ, όμως, το έργο του Μπάχ είχε λησμονηθεί ως το 18ο αιώνα προτιμούσε ελαφρότερους κι' ευκολώτερους συνθέτες. Έτσι χρειάσθηκαν έκατο ολόκληρα χρόνια για να ακουστούν για πρώτη φορά σε δημόσια εκτέλεση, το 1829, τα Πάθη κατά Ματθαίου, χάρη στον Μέντελσον, που είχαν «ανακαλύψει» τον Μπάχ — όπως ο 19ος αιώνας ανακάλυψε τον ξεχασμένο Γκρέκο.

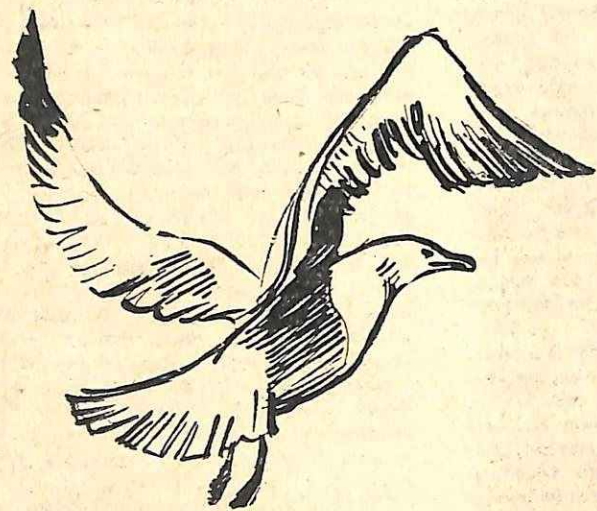
Η εντύπωση ήταν καταπληκτική. Το αριστούργημα αυτό πήρε άμέσως τη θέση που του άνηκε στην παγκόσμια μουσική παραγωγή: την πρώτη. Από τότε είναι μια από τις μεγαλύτερες καλλιτεχνικές χαρές των ανθρώπων. Έχει εκτελεσθεί — όπως και τα Πάθη κατά Ιωάννην — αρκετές φορές και στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια και όσοι τα άκουσαν δεν ξεχνούν ποτέ τη συγκλονιστική συγκίνησή τους. Σήμερα που το ραδιόφωνο κι' οι δίσκοι έχουν φέρει την καλή μουσική στα σπίτια των καλλιερημένων ανθρώπων, μια ακρόαση των «Παθών κατά Ματθαίου» είναι η πιο άγνη καλλιτεχνική απόλαυση που μπορεί να νοιώσει οποιος αγαπά πραγματικά την υψηλή τέχνη.

Υπάρχουν πολλοί που βρίσκουν στη «Μεγάλη Λειτουργία» την κορυφή της εκκλησιαστικής μουσικής του Μπάχ, που θεωρούν αυτό το έργο σαν το υπέρτατο αριστούργημα του Κάντωρ της Λειψίας. Ίσως, πραγματικά, η Λειτουργία να φτάνει σε ύψη όπου δεν έφτασε ποτέ κανένας άλλος συνθέτης — ούτε ο Μπετόβεν. Τα «Πάθη κατά Ματθαίου», όμως, έχουν πιο ανθρώπινη συγκίνηση, περισσότερο δραματικό περιεχόμενο, μιλούν πιο άμεσα στην καρδιά. Είναι πιο κοντά μας. Η μορφή του έργου πιθανόν να συντελεί σ' αυτό: η Λειτουργία είναι πιο «αυστηρή» πιο μεγαλόπρεπη, πιο επιβλητική, αλλά τα «Πάθη» είναι η τελειότερη μουσική μορφή ενός δράματος που, με την τέχνη του Μπάχ, γίνεται το δράμα κάθε ανθρώπου.

Όσο μεγάλα κι' αν είναι τα κορυφαία αριστουργήματα του Μπάχ, δεν σήνουν τα άλλα έργα του. Το «Πασχαλινό Ορατόριο» του, οι καντάδες του, τα μολέτα του είναι αξιοθαύμαστες δημιουργίες του στον τομέα της εκκλησιαστικής μουσικής. Τα Βραδερβούργια Κοντάρτα του, τα Κοντάρτα για βιολί και για πιάνο, τα πρελούδια, οι φαντασίες, οι τοκκάτες και φούγκες, τα Καλά Συμπερασμένο Κλεϊνκνέμπελ (48 πρελούδια και φούγκες) οι Σουίτες και οι παρτίτες του είναι μια άτελείωτη σειρά από διαμάντια. Στην Τοκκάτα και φούγκα ο Μπάχ φθάνει σε εσχάτη ύψη και στην Καντάτα «Ήσου, η καρδιά μου» βρίσκει

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 14

Αποδημητικά πουλιά

Διακόσια πενήντα εκατομμύρια αποδημητικά πουλιά εγκατέλειψαν έφετος τις θερινές πατρίδες τους στην Εύρωπη, αναζητώντας καινούργιους όριζοντες. Ολόκληρος ο φτερωτός πληθυσμός της ηπείρου μας, με τα πρώτα ρίγη του φθινοπώρου, μετακινήθηκε προς κάποια κατεύθυνση, υπακούοντας σ' ένα μυστηριώδες ένστικτο. Ποιά δύναμη σπρώχνει τ' αποδημητικά πουλιά; Τι διεγείρει το ένστικτό τους, τι καθορίζει την κατεύθυνση και το μήκος του ταξιδιού τους; Οι έπεξηγηματικές θεωρίες δέ λείπουν, άλλ' η έπιστήμη δέν έχει ακόμα ανακαλύψει τα μυστικά τών παράξενων αυτών πλασμάτων...

ΓΙΑΤΙ ταξιδεύουν τόσο τα πουλιά; Το φθινόπωρο που μάς πέρασε εκατομμύρια πουλιά υπακούοντας σ' ένα μυστηριώδες σύνθημα, ξεκίνησαν για το μεγάλο ταξίδι. Οι 140.000 πελαργοί της Εύρωπης αισθάνθηκαν όλοι, την ίδια στιγμή, μία παράξενη νευρική κατάσταση. Σήκωσαν τα μεγάλα φτερά τους και πέταξαν όμαδικά σε πυκνούς σχηματισμούς. Αυτοί ζουν συνήθως στη Δυτική Εύρωπη, κατευθύνθηκαν προς το Γιβραλτάρ και τη Βόρειο Αφρική. Οι πελαργοί της Ανατολικής Εύρωπης πέρασαν το Βόσπορο και το Αιγαίο, έφτασαν στην Άνω Αίγυπτο και τελείωσαν το ταξίδι τους στην Κένυα και στη Νοτιοανατολική Αφρική.

Τις ίδιες περίπου μέρες 500.000 χελιδόνια εγκατέλειψαν τις στέγες της Εύρωπης. Μ' όλο που το φθινόπωρο ήταν πολύ ζεστό έφετος, τα χελιδόνια δέν ανέβηκαν το ταξίδι τους. Στις 15 Σεπτεμβρίου οι προφυλακές τους είχαν φθάσει στην Αδυσσινία, στις 30 Σεπτεμβρίου σταμάτησαν στη Νότιο Αφρική. Πετούσαν με μέση ταχύτητα 65 χιλιομέτρων, αλλά σε ώριμες στιγμές ξεπερνούσαν τα 100 χιλιομέτρα. Πάνω από το Βελγικό Κογκό ένας κυκλώνας απόδεκατισε τις ιπτάμενες στρατιές τους. Άλλ' όσα επέζησαν συνέχισαν το ταξίδι τους. Τ' αποδημητικά πουλιά είναι συνηθισμένα σε τέτοιου είδους «δυστυχήματα». Ένα χελιδόνι στα δύο δέ θα προφτάσει να ξαναφέρει την άνοιξη στην Εύρωπη. Θα έχει μείνει στο δρόμο.

Ο φτερωτός πληθυσμός της Εύρωπης υπολογίζεται σε εκατοντάδες εκατομμύρια. Διακόσια πενήντα εκατομμύρια αποδημητικά πουλιά εγκατέλειψαν έφετος τις θερινές πατρίδες τους αναζητώντας καινούργιους όριζοντες. Είναι αλήθεια ότι πολλά απ' αυτά δέν ξεπέρασαν τα όρια της Εύρωπης; Μετακινήθηκαν από την βόρειες προς τις νότιες χώρες, από τις δυτικές προς τις ανατολικές. Άλλα πάντως, όλα «κινήθηκαν». Καί ενώ οι γλάροι της Ιρλανδίας ξεκίνησαν για μικρές... κρουαζιέρες στην Κουανή Άκτις στην Ισπανία, οι συγγενείς τους από

τη Γερμανία έφυγαν από τη Γερμανία έφυγαν από τις ακτές της Βαλτικής για να διαχειριστούν στις λίμνες της Ανατολικής Αφρικής...

Οι κλιματολογικές μεταβολές

ΠΟΙΑ δύναμη σπρώχνει τ' αποδημητικά πουλιά; Τι διεγείρει το ένστικτό τους, τι καθορίζει την κατεύθυνση και το μήκος του ταξιδιού τους; Γιατί μερικοί από τους συμπαθέστατους σπίνους ξεκινούν για τη Βόρειο Αφρική, ενώ άλλοι περνούν το χειμώνα εκεί που βρίσκονται, συντροφιά με τους σπίνους της Σκανδιναβίας, που δέν ξεπερνούν ποτέ τα όρια της Εύρωπης; Γιατί όλες αυτές οι αποδημίες;

Μυστήριο! Από την εποχή του Αριστοτέλη, που πίστευε ότι τα αποδημητικά πουλιά κρύβονται κάπου για να πίνουν σε χειμερία νάρκη, και του φυσιοδίφη Κυβιέ που, το 1817, πίστευε ακόμα ότι τα χελιδόνια χώνονται στη λάσπη των τεμάτων για να περάσουν την ψυχρή εποχή, οι άνθρωποι προώδευσαν πολύ περισσότερο προς την κατεύθυνση των διαπλανητικών ταξιδιών παρά προς την γνώση των αποδημιών πουλιών.

Οι έπεξηγηματικές θεωρίες δέν λείπουν, άλλ' είναι όλες άτελεις και συγχυσμένες.

Η παλαιότερη και πιο διαδεδομένη θεωρία βασίζεται στις κλιματολογικές μεταβολές. Ο ρυθμός των εποχών ώθει τα πουλιά να μεταναστεύουν προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Μερικοί βασικοί θερμοκρασιακές λιγότερο γίνονται άμέσως αισθητοί από τα πουλιά, που φεύγουν γρήγορα για τα θερμότερα κλίματα. Ο προαρρισμός ή η εξαφάνιση των πηγών διατροφής επιδρά επί-

σης στο αποδημητικό ένστικτο. Κάθε χελιδόνι καταβροχθίζει σε 24 ώρες 600 έντομα. Όταν τα έντομα εξαφανισθούν, στην αρχή του χειμώνα, τα χελιδόνια δέν έχουν τίποτα άλλο να κάνουν παρά να μεταναστεύουν...

Αυτή είναι η θεωρία των κλιματολογικών μεταβολών: Άληθοφανής, άλλ' όχι αληθινή...

Τα πουλιά, ανάλογα με το είδος τους, αρέσκονται σε ώρισμένο κλίμα και σε ώρισμένη τροφή. Άλλ' έχει διαπιστωθεί ότι πολλά αποδημητικά ξεκινούν για το ταξίδι τους πολύ προτού εξαντληθούν οι πηγές της διατροφής τους, πολύ προτού γίνουν αισθητά τα πρώτα ρίγη του φθινοπώρου. Έκτος αυτού, αν τα πουλιά αγαπούσαν τόσο την «αίωνια άνοιξη» δέ θα υπήρχε κανένας λόγος να εγκαταλείψουν π.χ. την Ταϊτή και άλλες εύκρατες περιοχές, όπου το κλίμα είναι σχεδόν όμοιόμορφο όλο το χρόνο...

Η φωτοπερίοδος

Η ΔΕΥΤΕΡΗ θεωρία, που διατυπώθηκε από τον Αμερικανό όρνιθολόγο Ράουαν, συνδέει το φαινόμενο του αποδημητικού ένστικτου με την άναπτυξη των γενετισίων αδένων που εξαρτάται (σύμφωνα με τη θεωρία αυτή) από την επιμήκυνση της ημέρας. Η μεγίστη «φωτοπερίοδος» (το διάστημα μεταξύ άνατολής και δύσεως του ήλιου) καθορίζει έμμεσα την ανάγκη που αισθάνονται τα πουλιά για να χτίσουν τη φωλιά τους, δηλαδή ν' αναπαράχθουν. Οι νεαροί πελαργοί, που δέν είναι σεξουαλικά ώριμοι, σπάνια αισθάνονται την ανάγκη να μεταναστεύουν.

Όστόσο, η θεωρία αυτή δέν είναι περισσότερο δάσιμη από την προηγούμενη. Πρώτα απ' όλα δέν εξηγεί παρά

μόνο ένα είδος αποδημίας, την άνοιξιακή, που λέγεται και «γαμήλια αποδημία». Έπειτα, δέν εξηγεί γιατί η επιμήκυνση της ημέρας στο νότιο ήμισφαίριο δέν οδηγεί άμέσως τα αποδημητικά που φτάνουν εκεί από το Βορρά να χτίσουν τις φωλιές τους. Τέλος, τα πειράματα στα όποια στηρίζεται η θεωρία (τα πουλιά τοποθετούνται σε κλουβιά σε τεχνητό φωτισμό) δέν αποδεικνύουν παρά μία σχέση συναρτήσεως μεταξύ διαφόρων φωτεινών φαινομένων και των σεξουαλικών και αποδημητικών ένστικτων, και όχι μία στενή σχέση αίτίας και αποτελέσματος.

Η τρίτη θεωρία — ή μάλλον σειρά υποθέσεων που οδηγούν στο ίδιο συμπέρασμα — έχει το πλεονέκτημα ότι συμπληρώνει τις ανεπάρκειες των προηγούμενων και έπωφελείται, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αν πιο προσφάτως καταστάσεων της έπιστήμης της ένδοκρινολογίας. Πρός αυτή την κατεύθυνση έρευνούν οι έπιστήμονες σήμερα.

Ένδοκρινολογία

Η ΘΕΩΡΙΑ, με λίγα λόγια, συνθέτει σε έναίο σύνολο ποικίλους εξωτερικούς παράγοντες (θερμοκρασία, ήλιοφάνεια, πηγές διατροφής) με ώρισμένες εκδηλώσεις του φυσιολογικού κύκλου του πουλιού της υποφύσεως και του θυρεοειδούς. Με τα πρώτα ψύχη, οι έκκρίσεις των αδένων αυξάνονται. Το πουλί προπαρασκευάζεται για το μεγάλο ταξίδι. Το σώμα του συγκεντρώνει αποθέματα λίπους. Λίγο πριν από την αποδημία, τα περισσότερα αποδημητικά σχεδόν διπλασιάζουν το βάρος τους.

Οι έκκρίσεις της υποφύσεως ρυθμίζουν συγχρόνως τη δραστηριότητα των γεννητικών οργάνων και το γενικό μεταβολισμό που εύνοει τη συγκέντρωση ν' αποθεμάτων ένεργειας που είναι απαραίτητα για την αποδημητική προσπάθεια. Άλλ' οι έκκρίσεις της υποφύσεως, στα πουλιά, φαίνεται ότι εξαρτώνται από το μήκος της ημέρας στις διάφορες εποχές.

Η θεωρία είναι ένδιαφέρουσα και έχει στερεά θεμέλια. Οι όρνιθολόγοι, ωστόσο, είναι ακόμα επιφυλακτικοί. Οι περισσότεροι πιστεύουν σήμερα ότι τα αποδημητικά ένστικτα μπορούν να ρυθμισθούν με τους «όρμονικούς» παράγοντες, δηλαδή τις έσω έκκρίσεις. Άλλ' είναι εξ ίσου αληθινό ότι ξέρουμε σήμερα πολύ λίγα πράγματα για τους ένδοκρινείς αδένες γενικά και ιδιαίτερα για τις έσω έκκρίσεις των πουλιών. Ποιός χημικός παράγοντας προκαλεί την έκκριση των αδένων; Πόσο και πώς επδρούν οι εξωτερικοί παράγοντες; Η ίδια ένδοκρινολογική έρμηνεία μπορεί να εφαρμοσθεί για όλα τα πουλιά;

Αυτά και άλλα έρωτηματικά μένουν σήμερα άναπάντητα. Έως δοθούν μερικές απαντήσεις το 1961, όταν οι Γερμανοί έπιστήμονες που μελετούν αυτή τη στιγμή τα ταξιδιωτικά περιστέρια, δημοσιεύσουν τα συμπεράσματα των πειραμάτων τους. Κατά τη γνώμη των Γερμανών όρνιθολόγων, υπάρχει μία όρμωνη που ώθει το πουλί να χτίσει τη φωλιά του. Μία άλλη όρμωνη προκαλεί το ζευγάρωμα. Μία τρίτη διεγείρει το μητρικό ένστικτο. Καί μία τέταρτη καθορίζει τις αποδημητικές του συνήθειες. Τα πειράματα, με ένσεις συνθετικών όρμονων, έ' αποδείξουν αν οι υποθέσεις αυτές είναι βάσιμες.

ΑΛΛ' έστω κι' αν λυθεί το πρόβλημα του αποδημητικού ένστικτου, πολλές άπόψεις της ζωής των αποδημητικών πουλιών θα παραμείνουν μυστηριώδεις.

Το πουλί που πετάει έχει τον κόσμο ολόκληρο μπροστά του. Πώς οδηγείται; Πώς προσανατολίζεται; Πώς θυμάται με τόση ακρίβεια τους άπέραντους δρόμους του ούρανού;

Υπάρχει, βέβαια, η «έκτη αίσθηση». Άλλά οι έπιστήμονες δέ συμπαθούν αυτή την έκφραση που δέν έχει τίποτα το έπιστημονικό. Προτιμούν την άναζήτηση

Οι μεγάλοι δρόμοι των αποδημητικών πουλιών πάνω από την άτέρμονη έκταση του Άτλαντικού Ωκεανού

μιάς εξήγησής προς την κατεύθυνση της γεωγραφίας (άναγνώριση ώρισμένων γεωγραφικών λεπτομερειών από το πουλί), της μετεωρολογίας (θεωρία των κυριαρχούντων ανέμων εν σχέσει προς τις εποχικές έναλλαγές) και της αστρονομίας (προσανατολισμός, σύμφωνα με τη θέση των άστρων).

Η πιο ένδιαφέρουσα συνολική έρμηνεία του φαινομένου του προσανατολισμού των αποδημητικών, όφείλεται στον Γερμανό όρνιθολόγο Ζάουερ, που δημοσίευσε τα πορίσματα των πειραμάτων του μόλις πριν από λίγους μήνες.

Κατά τον Ζάουερ, έπειτα από πολυάριθμα πειράματα που διεξήχθησαν σ' ένα ειδικό «πλανητάριο», που απεικόνιζε τον ούρανο και τους άστερισμούς που έμφανίζονται τη νύχτα σε κάθε εποχή, τα πουλιά, μέσα στα κλουβιά τους, στρέφονταν πάντα προς το τμήμα του ούρανού που αντιστοιχούσε με τις έτήσιες μεταναστεύσεις του είδους τους. Αυτό συνέβαινε μόνο την εποχή της αποδημίας. Καμμία προσπάθεια των έπιστημόνων να επέφερουν σύγχυση στα πουλιά δέν επέτυχε. Όσο κι' αν άλλαξαν τη θέση του κλουβιού, το πουλί θα στρεφόταν πάντα προς την κατεύθυνση που έ' αποδημούσε, αν ήταν ελεύθερο.

Η γη άνήκει στα πουλιά...

ΣΤ' αποδημητικά πουλιά, ή ευρύτητα και ή τόλμη των ταξιδιών που αναλαμβάνουν, άληθινά καταπλήσσει. Τ' αποδημητικά πουλιά φέρονται σαν όλόκληρος ο πλανήτης να ήταν... ίδιο κτήσιό τους. Κανένα φυσικό έμπόδιο δέν τα σταματάει, δέν υπάρχουν σύνορα για τα πουλιά. Στο Ρόσσιτεν της Ανατολικής Ρωσσίας, όπου, πριν από τον πόλεμο, οι Γερμανοί όρνιθολόγοι είχαν εγκαταστήσει τα πρώτα τους παρατηρητήρια, σημειώθηκε ή διέλευση 108.000 σπίνων σε δύο ώρες, 60.000 κουρουνών σε δύο ώρες. Μέσα σε δύο μονάχα μέρες σημειώθηκε συνολικά ή διέλευση 560.000 αποδημητικών πουλιών που άνηκαν σε 34 διαφορετικά είδη.

Στη Σκωτία, ένας Βρεταννός όρνιθολόγος παρακολούθησε με τα κυάλια την παρέλαση μιάς στρατιάς από αγριόπαπες. Η στρατιά είχε πλάτος πολλών χιλιομέτρων και οι προφυλακές τους άπειχαν από τις όπισθοφυλακές τους μιάμιση ώρα πτήσεως: Ένας Αμερικανός παρατηρητής σημείωσε κι' αυτός τη διέλευση μιάς παρόμοιας στρατιάς από αγριόπαπες που πετούσαν προς τον Καναδά: Ήταν ένα τεράστιο όρνογώνιο πλάτους 700 μέτρων και μήκους τεσσάρων χιλιομέτρων. Περιελάμβανε περίπου τέσσερα εκατομμύρια πουλιά.

Τα όρντκια που, υπό κανονικές συνθήκες, είναι πουλιά μάλλον δυσκίνητα και μόλις κατορθώνουν να ξεφύγουν από τα κυνηγετικά σκυλιά, τον Οκτώβριο, την εποχή της αποδημίας, αισθάνονται τις δυνάμεις τους να πολλαπλασιάζονται. Διασχίζουν τη Μεσόγειο και τη Βόρειο Αφρική χωρίς να σταματήσουν ποτέ. Ο πρώτος τους σταθμός είναι οι ακτές της Έρυθρας Θαλάσσης.

Ο χαρδαίος ξεκινάει από την Άλσκα ή τη Σιβηρία για να διαχειμάσει στους αντίποδες. Φτάνει στην Ταϊτή (άπόσταση 9.500 χιλιομέτρα) ή στη Γη του Πυρός (15.000 χιλιομέτρα). Για να φτάσει ως εκεί πρέπει να διασχίσει μιάν άπόσταση τουλάχιστον 3.000 χιλιομέτρων χωρίς σταθμό, πάνω απ' τη θάλασσα. Τα χελιδόνια και οι πελαργοί άρκούνται σε ταξίδια 9.000 χιλιομέτρων.

Τα στρουθιά της Χιλής διασχίζουν τον άκεανό σε άπόσταση 700 χιλιομέτρων για να διαχειμάσουν στο άρχιπέλαγος Χουάν Φερνάντες. Τα μικροσκοπικά κολίβρια (κολιμπρί) πετάνε σε ύψος 4.000 μέτρων, περνώντας πάνω απ' τα Βραχώδη Όρη της Βορείου Αμερικής. Άλλά το ρεκόρ του ύψους άνήκει στις αγριόπαπες της Σιβηρίας που, ταξιδεύοντας προς τα νότια, είναι υποχρεωμένες να περάσουν πάνω από το Έβερεστ (9.000 μέτρα).

Αλλά κάθε φορά που ο ούρανός του πλανητάριου σκεπαζόταν μ' ένα παραπέτασμα ή κάθε φορά που οι επιστήμονες άλλαζαν την κανονική διάταξη των άστερισμών, τα πουλιά έχαναν τον προσανατολισμό τους.

Ο επιστημονικός κόσμος δέχθηκε τη θεωρία του καθηγητού Ζάουερ με ζωηρό ενδιαφέρον, αλλά όχι και χωρίς κάποια δόση δυσπιστίας. Είναι τόσο δύσκολο να παραδεχτούμε ότι τα πουλιά... ξέρουν αστρονομία. Έφ' όσον δε γνωρίζουμε να υπάρχουν πουθενά... πανεπιστήμια πουλιά, θα πρέπει να υποθέσουμε, ότι η γνώση των άστερισμών είναι ένστικτος και μεταβιβάζεται δια της κληρονομικότητας. Αλλά ξέρουμε τόσο λίγα πράγματα για την κληρονομικότητα...

Το σεμάδεμα με δακτυλίου

ΠΑΡ' όλες αυτές τις σοφές θεωρίες, το μυστήριο των αποδημητικών πουλιών, παραμένει άκωκτα σκοτεινό. Δεν πρέπει, ωστόσο, να ξεχνάμε ότι η ορνιθολογία και, ιδιαίτερα, η μελέτη των αποδημητικών, είναι μία σχετικά καινούργια επιστήμη.

Μόνο πριν από λίγα χρόνια, οι ορνιθολόγοι άρχισαν να παρακολουθούν τα πουλιά με το ραντάρ για να μελετήσουν τον τρόπο της πτήσεως, τους σχηματισμούς και την κατεύθυνσή τους. Το σεμάδεμα των αποδημητικών με δακτυλίους δεν άρχισε, παρά μόνο κατά τα τελευταία χρόνια του περασμένου αιώνα.

Στα τελευταία πενήντα χρόνια, οι ορνιθολόγοι, με τη βοήθεια χιλιάδων έρασι-τεχνών, έχουν σημαδέψει με δακτυλίους πάνω από ένδεκα εκατομμύρια πουλιά 700 διαφορετικών ειδών. Απ' αυτά, έχουν ξαναβρεθεί, ζωντανά ή πεθαμένα, 800 περίπου. Η αναλογία είναι μικρή, αλλά το σεμάδεμα με δακτυλίους παραμένει πάντα η καλύτερη μέθοδος για τη μελέτη των συνθηκών των αποδημητικών πουλιών. Οι ορνιθολόγοι εγκαθιστούν σταθμούς σε ώριμα, πολυσύχναστα «περάσματα» των αποδημητικών. Απλώνουν λεπτά δίχτυα και κατορθώνουν να συλλάβουν μερικά πουλιά χωρίς να τα τραυματίσουν ή να τα τρομάξουν πολύ. Περνάνε στο πόδι τους ένα δακτύλιο που γράφει, τ' όνομα του ορνιθολογικού σταθμού και έναν αριθμό. Κατόπιν αφήνουν τα πουλιά ελεύθερα. Αν μερικά από τα σημαδωμένα πουλιά, συλληφθούν ή σκοτωθούν π.χ. στη Νότια Αφρική, ο ορνιθολογικός σταθμός ειδοποιείται (άλλα δυστυχώς συχνά δεν ειδοποιείται καθόλου) και έτσι οι επιστήμονες μπορούν να συμπεράνουν σε πόση απόσταση ταξίδεψε ένα κοπάδι αποδημητικών και πόσον καιρό χρειάστηκε για να φτάσει στον προορισμό του.

Αλλά θα χρειασθούν ακόμα πολλά χρόνια μελέτης και υπομονετικής έρευνας για να αποκλυφθούν τα μυστικά των παράξενων αυτών πλασμάτων που οδηγούν τους ούρανους προς όλες τις κατευθύνσεις...

ΤΑ ΠΑΘΗ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 11
την απέραντη τρυφερότητα που είναι ή μόνη κατάλληλη να εκφράσει μουσικά την πραότητα του Ίησού.

Η μουσική στο αίμα του

ΕΙΝΑΙ πραγματικό θαύμα πώς ο Μπάχ είχε τον καιρό να δημιουργήσει ένα τόσο τεράστιο σε όγκο έργο. Θάπρεπε να έγγαζεται ολόκληρες ώρες κάθε μέρα χωρίς διακοπή. Δεν θάπρεπε να ξέρει τι είναι άναπνοση. Τα μουσικά καθήκοντά του στην Αύλη ή στη Λειψία κατόπιν των απαιτήσεων ήδη αρκετά και η ανατροφή των παιδιών του — είχε έπτά από την πρώτη γυναίκα του, τη Μαρία - Βαρβάρα, που ήταν εξαδέλφη του και δέκα τρία από τη δεύτερη, την Άννα — δεν ήταν μικρή υπόθεση. Ο Ίδιος ο Μπάχ μόρφωσε μουσικά τους πέντε γιούς του που διακρίθηκαν τόσο πολύ σε συνθέτες. Ήταν ακούραστος και είχε συγκεντρώσει ολόκληρο το ενδιαφέρον του στη μουσική. Η ιδιωτική ζωή του ταυτίζεται με τη μουσική ζωή του. Όλες οι στιγμές της, όλες οι λεπτομέρειες της έχουν κάποιο μουσικό ενδιαφέρον. Ο Μπάχ δεν έζησε ούτε μιαν ώρα που να μην είναι στενά συνδεδεμένη με τη μουσική.

Όταν ζούσε, ελάχιστα έργα του είχαν εκδοθεί. Όλα σχεδόν έμεναν χειρόγραφα — ένας απέραντος όγκος που περιέμενε τον εκδότη του. Ο Ίδιος, που ήταν σεμνός και δεν επιζητούσε ποτέ θόρυβο γύρω από το όνομά του — είναι αμφίβολο αν είχε ποτέ συνείδηση της αξίας του — ξεχάσθηκε σχεδόν εντελώς μετά το θάνατό του. Τα έργα του δεν παίζονταν. Άλλοι μουσικοί ήταν της μόδας. Το 1802 όμως, ο Φόρκελ έγραψε μια βιογραφία του Μπάχ που θύμιζε στους ειδικούς, ότι υπήρχε ένας μεγάλος συνθέτης, που περιέμενε να μελετήσουν και να παρουσιάσουν το έργο του. Έπειτα, το 1829, ο Μέντελσον — που ήταν ήδη, παρά τη νεαρή ηλικία του, διάσημος από τη μουσική του για το «Όνειρο καλοκαιρινής Νύχτας» — έκανε τη μεγάλη αποκάλυψη, διευθύνοντας την πρώτη εκτέλεση των «Παθών κατά Ματθαίου». Ο Μπάχ είχε αναστηθεί. Το 1851, εκατό χρόνια μετά το θάνατό του, άρχισε η έκδοση των «Απάντων του», που δεν έχει συμπληρωθεί ακόμα, γιατί κάθε τόσο ανακαλύπτονται και νέα άγνωστα έργα του ανεξάντλητου συνθέτη.

Στις φλέβες του Ιωάννη Σεβαστιανού το αίμα είχε μουσική κληρονομικότητα. Πέντε γενεές μουσικών — πατέρας, πάππος, πρόπαππος, θείος, μεγάλος θείος κλπ. — ήταν πίσω του και δύο γενεές τον ακολουθούσαν. Έπτά γενεές μουσικών! Ο πατέρας του, ο Γιόχαν - Αμβρόσιος του έμαθε μουσική, από την ώρα που άρχισε να περπατά. Στην ηλικία που τα άλλα παιδιά πάνε στο νηπιαγωγείο, ο Ιωάννης - Σεβαστιανός έπαιζε έγχορδα όργανα, ενώ ο θείος του τον μούσσε στο έκκλησιαστικό όργανο. Τα πρώτα παιδικά του χρόνια ήταν εύτυχισμένα. Έννια χρόνια, όμως, έχασε τη μητέρα του και τον επόμενο χρόνο τον πατέρα του. Το αίσθημα όμως της οικογένειας, ήταν πολύ ανεπτυγμένο στον Μπάχ και τον μικρό Ιωάννη Σεβαστιανό τον ανέλαβε ο μεγαλύτερος αδελφός του Γιόχαν Κρίστοφ, που του έγινε δεύτερος πατέ-

ρας. Ο Ιωάννης Σεβαστιανός, όμως, δεν ήταν θύρος σε κανένα. Κέρδιζε τη ζωή του τραγουδώντας στη χωριά. Άρκετα χρόνια αργότερα έχασε την ωραία φωνή του και δεν τραγουδούσε πιά. Ήταν, όμως, τόσο βαθιά μουσικός, ώστε οι διάφορες Αύλεις της Γερμανίας τον διεκδικούσαν. Η ειδικότητά του ήταν το έκκλησιαστικό όργανο που το ήξερε στην εντέλεια.

Η άρχική άποτυχία

Ο ΜΠΑΧ ήταν ένας περήφανος, άκραιος και αδιάλλακτος χαρακτήρας. Δε δεχόταν συμβιβασμούς, δεν άνεχόταν προσβολές και ταπεινώσεις, που ήταν συνηθισμένες τότε σ' έσους υπηρετούσαν στις Αύλεις της Γερμανίας. Οι Γερμανοί αυλικοί, εύρισκαν τη μουσική του διαφορετική από ότι συνηθίζόταν τότε, αλλά ο Μπάχ δεν εννοούσε να αλλάξει τεχνολογία. Τον παρκαλέσαν να γράφει μουσική πιο σύμφωνη με την παρόδηση. Αρνήθηκε. Και κατώρθωσε να επιβληθεί. Κάποτε στη Βαϊμάρη δημιούργησε σκάνδαλο, γιατί πήγε τη μηστή του — την εξαδέλφη του Βαρβάρα, που έγινε έπειτα γυναίκα του — στην εκκλησία του για να την συνοδεύσει στο έκκλησιαστικό όργανο. Τότε, μετά από το σκάνδαλο αυτό, έφυγε από τη Βαϊμάρη και πήγε στο Μαγδαούζεν, όπου και νυμφεύθηκε, τον Οκτώβριο του 1707 — ήταν 22 χρόνων — τη Βαρβέρα. Μόνο ο θάνατος, έπειτα από 13 χρόνια, διέλυσε τον εύτυχισμένο αυτό γάμο. Ήταν συνήθεια τότε να ξαναπαντρεύονται άμέσως οι χήροι. Ο Μπάχ, όμως, που αγαπούσε πολύ τη Βαρβέρα, περίμενε 18 μήνες.

Τον Δεκέμβριο του 1721, όταν ήταν 36 χρόνων, νυμφεύθηκε την αοιδό Άννα - Μαγδαλένα, που ήταν 16 χρόνια μικρότερη του. Ήταν πια γνωστός — όχι όμως σά συνθέτης, αλλά σά δεξιότηνης του έκκλησιαστικού οργάνου. Η φήμη του αυτή του επέτρεπε να ζει με σχετική ευμέρεια, γιατί πληρωνόταν καλά. Ήταν ο πιο φημισμένος οργανίστας της Γερμανίας στην εποχή του. Αλλά κανένας δε μιλούσε για τα έργα του.

Ο Ίδιος, όμως, ήξερε ότι η δεξιότητά του ήταν κάτι εφήμερο κι ότι οι συνθέσεις του ήταν το πραγματικό έργο του. Ήταν Κάντωρ στη Λειψία, που πραγματοποιήσε το πιο φιλόδοξο σχέδιο της ζωής του: την Μεγάλη Παρασκευή του 1729 — ήταν 44 χρόνων — έδωσε την πρώτη εκτέλεση των «Παθών κατά Ματθαίου». Το σύνολο των εκτελέσεων, ήταν τεράστιο για την εποχή εκείνη. Η εκτέλεση του έργου κράτησε τρεις ολόκληρες ώρες, με αποτέλεσμα να αναστατωθεί η λειτουργία (ή εκτέλεση έγινε στην εκκλησία σά μέρος της ακολουθίας της Αγίας Παρασκευής). Το έργο έγινε δεκτό ψυχρότατα: το κοινό δεν μπόρεσε να το καταλάβει. Η κριτική το αγνόησε. Κι ο Μπάχ αισθάνθηκε τη μεγαλύτερη πικρία της ζωής του.

Εκατό χρόνια αργότερα, η εκτέλεση του ίδιου έργου από τον Μέντελσον, ήταν αποθώωση για τον Μπάχ. Και σήμερα, 230 χρόνια μετά την άποτυχία τους, τα «Παθή κατά Ματθαίου» αναγνωρίζονται γενικά σαν το επιβλητικότερο μνημείο στην ιστορία της μουσικής.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

ΟΓΔΟΝΤΑ ΣΟΦΟΙ ΠΡΟΒΛΕΠΟΥΝ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

“Όλες οι επιστημονικές κατακτήσεις θα πάνε χαμένες αν ο άνθρωπος παραμείνει προσκολλημένος στις μεσαιωνικές του προλήψεις. Οι στενές εθνικές αντιλήψεις δεν συμβιβάζονται με την επιστημονική πρόοδο. Αν ο άνθρωπος υπερνικήσει τα εμπόδια που θέτει ο ίδιος στον εαυτό του, το μέλλον ανοίγεται λαμπρό μπροστά του.”

Ο ΑΥΡΙΑΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

(ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΔΥΣΑΡΕΣΤΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ)

ΤΙ μάς επιφυλάσσει το μέλλον; Πώς θα ζουν οι άνθρωποι κατά τις προσεχείς δεκαετίες; Ποιες είναι οι προοπτικές — ευχάριστες ή δυσάρεστες — της ανθρωπότητας κατά τα προσεχή εκατό χρόνια;

Τέτοιου είδους ερωτήματα υποβάλλονται σήμερα όλο και πιο συχνά κι' επίμονα στους μεγαλύτερους επιστήμονες της εποχής μας. Μερικοί απ' αυτούς δε διατάζουν να διατυπώνουν «προφητείες» για το μέλλον. Άλλ' οι προφητείες τους δεν έχουν τίποτα το υπερφυσικό. Οι επιστήμονες δεν έχουν ανάγκη να συμβουλευθούν τ' άστέρια, τη γράμμουλα ή την κρυσταλλινή σφαίρα των μάντεων, των οραματιστών και των σαραϊνάνων του παλιού καιρού. Για να διαγράψουν τις προοπτικές του μέλλοντος, αρκεί να συμβουλευθούν τα σημερινά δεδομένα της επιστήμης και να θυλάουν τ' αναγκαία συμπεράσματα για την πιθανή πορεία της κατά τα χρόνια που θ' ακολουθήσουν. Γιατί εί-
ναι πια φανερό, ότι το μέλλον του ανθρώπου είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το μέλλον της επιστήμης.

«Σ' ένα μέλλον όχι μακρινό, ο άνθρωπος θα είναι σε θέση να παράγει συνθετικά τις τροφές του, θα ζεσταίνεται το χειμώνα με την ενέργεια των φωτεινών ακτίνων του ληίου, θ' αρδεύει τις έρημους και θα τις κάνει γόνιμες και κατοικήσιμες με τα νερά των ωκεανών που θα έχουν απελευθερωθεί από το αλάτι. Το ανθρώπινο γένος θ' αναπαράγεται με την παρθενογένεση και θα βελτιώνει σταθερά τις φυσικές και τις ψυχικές του ιδιότητες, αυτόματι μηχανικοί «δασκαλοί» θα μεταβιβάζουν τις γνώσεις, ενεργώντας απ' ευθείας στο νευρικό σύστημα. Ο άνθρωπος θα ταξιδεύει ελεύθερα στο διαπλανητικό διάστημα. θ' εκμεταλλεύεται τον φυσικό πλούτο των άλλων πλανητών και ίσως θα τους κατοικήει...»

Αυτή είναι μια περίληψη των προβλέψεων που διατύπωσαν πριν από λίγο καιρό δέκα επιστήμονες από διάφορες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Αλλά κομμάτι έρευνα για το μέλλον δε φτάνει σε πληρότητα και σοβαρότητα την έρευνα που διεξάγει πρόσφατα, μεταξύ ογδόντα μεγάλων επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων, το Ινστιτούτο Έρευνών Στάνφορντ της Καλιφόρνιας για λογαριασμό της επιτροπής εξωτερικών υποθέσεων της αμερικανικής Γερουσίας. Έκτος από τη σοβαρότητα και την επιστημότητα η έρευνα αυτή, έχει το πλεονέκτημα, ότι δεν περιορίζεται στις ευχάριστες προοπτικές: Σημειώνει και τις αιτίες ανησυχίας, τους κινδύνους και τα σκοτεινά σημεία του μέλλοντος. Και αυτά, δυστυχώς, δεν είναι λίγα.

Θα λυώσουν οι πάγοι.

ΕΝΑΣ από τους πιο σοβαρούς αντικειμενικούς σκοπούς της επιστήμης κατά τα προσεχή χρόνια, θα είναι ο έλεγχος του κλίματος. Μέχρι σήμερα, δεν έχουν διεξαχθεί παρά μόνο πρακτικά πειράματα για την προσέλκυση ή τη δημιουργία νεφών και την πρόκληση βροσιτών, αλλά διάφορα σχέδια έρευνας υπό μελέτην τόσο στην Αμερική,

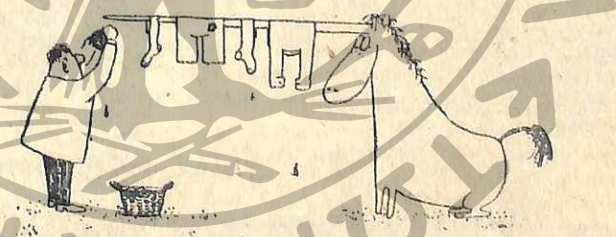
όσο και στη Ρωσία. Αποδίδουν όλο, κατ' αρχήν, στη βελτίωση των μετεωρολογικών προβλέψεων με τη μελέτη των ανωτέρων στρωμάτων της ατμόσφαιρας. Αλλά μπορεί να θεωρηθεί βέβαιον, ότι η καλύτερη γνώση και πρόβλεψη του καιρού θα οδηγήσει τελικά στον έλεγχο του. Είναι προφανή τα τεράστια ευεργετήματα που θα προκύβουν: “Αν ο άνθρωπος υποτάξει το κλίμα στη θέλησή του, αν ο κολός καιρός, το κρύο, ή ζεστή και ή βροχή μπορούν να παράγονται κατά βούληση, τότε θα γίνει δυνατή η παραγωγική εκμετάλλευση των πολύ ψυχρών ή των πολύ θερμών περιοχών της γης, θ' αυξηθεί η παραγωγικότητα των πυκνοκατοικημένων περιοχών και θα γίνουν κατοικήσιμες οι έρημες εκτάσεις όπως η Σαχάρα, ή νοτιοδυτική περιοχή των Ήνωμένων Πολιτειών και το εσωτερικό της Αυστραλίας θα καλλιεργηθούν χάρη στις αρδεύσεις που θα καταστούν δυνατές με την αφαλάτωση του νερού των θαλασσών. Σχετικά πειράματα, έχουν αρχίσει πριν από αρκετά χρόνια και η αφαλάτωση του θαλάσσιου νερού εφαρμόζεται κιόλας στο Κουβαίτ της Αραβίας. Επιδίδεται ότι σύντομα θα βρεθεί μία μέθοδος αρκετά φθηνή, ώστε να επι-
τρέψει την εκμετάλλευση του νερού των θαλασσών σε μεγάλη κλίμακα. Μελετάται επίσης η διανομή, τεχνητών λιμνών, με ατομικές εκρήξεις στις όρεινες περιοχές. Οι τεχνητές λίμνες θα συγκρατούν τα νερά της βροχής, που μεταβάλλονται τώρα σε καταστρεπτικούς χειμάρρους, και θα κάνουν τις όγρονες όρεινες εκτάσεις καλλιεργήσιμες.

Το βαρόμετρο της υγείας

ΟΙ προσεχείς δεκαετίες δεν θα είναι μόνο η εποχή του ατόμου και των διαπλανητικών ταξιδιών, δε θ' αλλάξουν μόνο το εξωτερικό ανθρώπινο περιβάλλον και τις συνθήκες της ζωής του ανθρώπου: Ο Ίδιος ο άνθρωπος θα μεταβληθεί, θα μεταμορφωθεί από την επιστήμη.

Το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, έγινε κιόλας με την κατασκευή ηλεκτρονικών μηχανών που μπορούν, όχι μόνο να «διδάσκουν» αντικαθιστώντας τον ζωντανό δάσκαλο, αλλά και να προσαρμόσθουν αυτόματα στις ανάγκες του διδασκόμενου. Ο «ηλεκτρονικός δάσκαλος» ενισχύει τη θέληση του μαθητή, την κατευθύνει προς την περιοχή της γνώσεως που έχει διαλέξει εκ των προτέρων, και μεταβιβάζει τις γνώσεις με περισσότερη σιγουριά και ταχύτητα από έναν ανθρώπινο δάσκαλο. Η υποπαιδεία, είναι επίσης, μια μέθοδος που διαρκώς τελειοποιείται και θα προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στην εκπαίδευση. Στην εποχή μας, η ανάπτυξη μηχανικών εκπαιδευτικών μεθόδων έχει γίνει απαραίτητη, γιατί όσο η επιστήμη προοδεύει, τόσο αυξάνεται ο όγκος των γνώσεων που πρέπει να περιλαμβάνει ο έγκειστος ενός πολιτισμένου ανθρώπου. Και η τεράστια αυτή ποσότητα των γνώσεων, δεν μπορεί να μεταβιβασθεί αρκετά γρήγορα με τη ζωντανή διδασκαλία.

Στον τομέα της ιατρικής, η πιο επαναστατική καινούργια μέθοδος θα είναι το «βαρόμετρο της υγείας», μία μικρή συσκευή που κάθε άνθρωπος θα μπορεί να έχει στην τσέπη του και η οποία θα καταγράφει αυτόματα τους παλμούς της καρδιάς, την αρτηριακή πίεση, την κατάσταση των διαφόρων εσωτερικών οργάνων κτλ. Στις πρώτες επικείμενες ενδείξεις, το βαρόμετρο της υγείας θα εκπέμπει, έναν ήχο

Πώς, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα μονόκρονο!

Συζητούν δυο λογοτέχνες:
— Τάσθας; Ο Ν. Έγραψε ένα ιστορικό μυθιστόρημα.
— Μπα; Και ποιός είναι ο ήρωας;
— Μά... ο εκδότης που το τύπωσε!...

καί τότε ο κάτοχος του θα ειδοποιείται ότι κάτι δεν πάει καλά στον οργανισμό του και θα καταφεύγει στο γιατρό. Ο γιατρός δεν έχει παρά να συμβουλευθεί τους δεικτές του βορομέτρου για να κάνει άμεσα τη διάγνωση του. Το βορομέτρο της υγείας, που μπορεί να ονομασθεί και «γιατρός της σάπης», θα προσφέρει υπηρεσίες ανυπολόγιστης αξίας στον αγώνα κατά των ασθενειών.

Πλύσεις του έγκεφάλου

Οι πρόοδοι της ψυχολογίας και της διοικητικής συνδυασμένες, θα οδηγήσουν πολύ σύντομα στην εξεύρεση μεθόδων έλέγχου της σκέψης και την ανάπτυξη τελειοποιημένων συστημάτων έλέγχου του έγκεφάλου.

Χημικές ουσίες όπως η ρεζερίπνη και η χλωροπρομαζίνη, που αλλοιώνουν τις χημικές λειτουργίες του έγκεφάλου, χρησιμοποιούνται από καιρό. Οι έπιστήμονες πειραματίζονται τώρα με το ισχυρότατο διεγερτικό LSD—25, που προκαλεί παραισθήσεις και όραματα και συγχρόνως δύνει τις αντίληπτικές ικανότητες του έγκεφάλου. Από την άλλη μεριά, οι περίφημες «πλύσεις του έγκεφάλου», ή ψυχολογική μέθοδος με την οποία οι σοβιετικοί έπιστήμονες της εποχής του Στάλιν πετύχαιναν τις «αυθόρμητες» δηλώσεις των κατηγορουμένων, καθώς και τα προπολεμικά πειράματα των «ρυσθμισμένων» αντανakaστικών αντιδράσεων του καθηγητού Παβλόφ, δείχνουν ότι σύντομα οι άνθρωποι θα διαθέτουν συστήματα πλήρους έλέγχου του πνεύματος.

Η έπιστημονική πρόοδος προς την κατεύθυνση αυτή, μπορεί να συνεπιφέρει σοβαρότατους κινδύνους για το μέλλον της ανθρωπότητας. Αν τεθούν στη διάθεση ολοκληρωτικών καθεστώτων, τα συστήματα «έλέγχου των έγκεφάλων», μπορεί να μεταβάλουν τον άνθρωπο σε δούλο ή σε νευρόσπαστο. Το πάν εξαρτάται από το αν οι άνθρωποι θα κατορθώσουν να εκμεταλλευθούν την έπιστημονική πρόοδο προς όφελός τους ή για την αυτοκαταστροφή τους. Και στο σημείο αυτό, οι προοπτικές για το μέλλον δεν είναι πολύ ενθαρρυντικές. Τίποτα δε δείχνει, ότι η ήθική και η πολιτική πρόοδος της ανθρωπότητας θα συμβοδίσει με την τεχνική πρόοδο. Το δράμα του σύγχρονου ανθρώπου είναι το γεγονός, ότι στον ήθικοπολιτικό τομέα προχωρεί με ταχύτητα χελώνας, ενώ στον τομέα της έπιστήμης προχωρεί με άλματα.

Ήλιακή ενέργεια

ΠΡΟΤΟΥ τελειώσει ο εικοστός αιώνας, τα απόθεμα των ορυκτών καυσίμων, όπως ο άνθραξ και το πετρέλαιο, θα έχουν εξαντληθεί ή τουλάχιστον μειωθεί τόσο, ώστε δε θα έπαρκουν για την ίκανοποίηση των διαρκώς αυξανόμενων αναγκών της βιομηχανίας. Η ατομική ενέργεια και η ήλιακή ενέργεια θα πάρουν τη θέση των ορυκτών καυσίμων. Σε πολλές χώρες, που δε διαθέτουν έπαρκη απόθεμα ορυκτών καυσίμων, η ατομική ενέργεια, χρόνο με το χρόνο, θ' αποκτά μεγαλύτερη σημασία κι' ευρύτερες εφαρμογές.

Πιο δύσκολο παρουσιάζεται το πρόβλημα της εκμεταλλεύσεως της πυρηνικής ενεργείας και της ενεργείας των ισοτόπων, άλλ' ακόμα και οι πιο άπαισιόδοξοι, προβλέπουν ότι στις προσεχείς δεκαετίες δεν αποκλείεται να φτάσουμε στη λύση του.

Μεταξύ των άλλων, ανεκμετάλλευστων ακόμα, πηγών ενεργείας, όπως ο άνεμος, τα θαλάσσια ρεύματα και η γεωθερμική ενέργεια, η θερμότητα του ήλιου είναι αναμφισβήτητη ή πιο σημαντική. Υπάρχουν πολλά σχέδια για τη συγκέντρωση, τη διατήρηση και το μετασχηματισμό της ήλιακής ενεργείας, τα οποία όμως, δεν πρόκειται να τεθούν σ' εφαρμογή πριν από τρεις ή τέσσερις δεκαετίες.

Στον τομέα των κλασικών πηγών ενεργείας, προβλέπεται η εκμετάλλευση του τεράστιου πλούτου που κρύβουν στα βάθη τους οι ωκεανοί. Με την τεχνική πρόοδο, θα γίνει δυνατή η εκμετάλλευση των υποβρυχίων κοιτασμάτων πετρελαίου. Αλλά τα πετρέλαια δεν είναι παρά ένα μικρό μέρος από τ' άμυθητα πλούτη που θ' αποσπάσει ο άνθρωπος από τη θάλασσα. Οι ωκεανοί περιέχουν τεράστια απόθεμα πολυτιμων μετάλλων και χημικών ουσιών χρήσιμων στον άνθρωπο.

Τα πλαστικά μπιφτέκια

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ της θάλασσας δεν περιορίζεται, στις καύσιμες ύλες και τα μέταλλα. Η θάλασσα θα συμβάλει και στη διατροφή των πληθυσμών ιδιαίτερα με τις τεράστιες ποσότητες μικροοργανισμών που ζουν σε μικρό βάθος από την επιφάνεια της καί, κατά μέγα μέρος, είναι

ακόμα άγνωστοι και ανεκμετάλλεστοι. Πρόσφατα σχετικά πειράματα μας οδηγούν στην πρόβλεψη, ότι πολύ σύντομα οι θάλασσες θα γίνουν άπέραντα πεδία έπιστημονικής έρευνας και θα λύσουν τα προβλήματα της διατροφής εκατομμυρίων ανθρώπων.

Στον τομέα της διατροφής γενικά, οι καινοτομίες θα είναι ριζικές. Ο άνθρωπος του 2000 μ.Χ. θα πίνει στο πρόγευμά του καφέ ή τσάι συνθετικό, άλλ' έξ' ίσου αρωματικό και εύγεστο με τα φυσικά προϊόντα της Βραζιλίας ή της Κεϋλάνης. Στο γεύμα θα τρώει μπιφτέκια από φυτικές πρωτεΐνες, συνθετικά παρασκευασμένες και τυλιγμένες σ' ένα περίβλημα από πλαστική ύλη.

Η διατροφή θα είναι σχεδόν έντελως φυτική και συνθετική, γιατί τα ζωικά προϊόντα διατροφής θα γίνονται όλο και περισσότερο δαπανηρά και συνεπώς αντιοικονομικά. Όσο ο πληθυσμός της γης θ' αυξάνεται, ή κτηνοτροφία θα περιορίζεται αναλογικά. Θα είναι πολύ πιο φθηνό και εύκολο να βασίσουμε τη διατροφή μας σε συνθετικές πρωτεΐνες και σε νέους τύπους φυτικών προϊόντων, οικονομικών και αποδοτικών στην καλλιέργεια. Δεν είναι μακριά ή μέρα που θα τρώμε συνθετική ζύχαρη από κυτταρίνη. Η γεωργία θ' αυτοματοποιηθεί ολοκληρωτικά, όπως και ή βιομηχανία. Τα έργαστάσια και τ' άγροκτήματα θα διευθύνονται από ηλεκτρονικούς έγκεφάλους.

Μπορεί ν' αναμένεται με βεβαιότητα, ότι θα βρεθεί το μυστικό της φωτολύσεως και ότι ώρισμένες μορφές φυτικής ζωής θα παράγονται στο έργαστήριο με τις υπεριώδεις ακτίνες του ήλιου. Η γεωργία, τότε, θα γίνει περιττή, όπως θα γίνει περιττή και ή κτηνοτροφία.

Δεν είναι ακόμα βέβαιο, αν τα ταξίδια στους άλλους πλανήτες θα πραγματοποιηθούν κατά τις προσεχείς δεκαετίες, αλλά οι συγκοινωνίες και γενικά τα μέσα έπικοινωνίας πάνω στη γή, θ' αλλάξουν ριζικά τις συνθήκες ζωής του ανθρώπου. Τα συγκοινωνιακά μέσα θα γίνονται όλο και ταχύτερα. Οι έπιστολές θα μεταβιβάζονται από την Εύρωπη στην Αμερική μέσα σε τέσσερα λεπτά! Αυτό δεν είναι άπειρο, αλλά πραγματικό. Εφαρμόζεται κιόλας στην Αμερική: Μία μηχανή που ονομάστηκε «Φάξμενλ» άνοιγε, αυτόματα τις έπιστολές, τις φωτογραφίζει και τις μεταβιβάζει τηλεοπτικά στον προορισμό τους. Όλη ή διαδικασία είναι αυτόματη και ή μυστικότητα εξασφαλίζεται απόλυτως. Τα δέματα θα μεταβιβάζονται από πόλη με πόλη με πυραύλους.

Κίνδυνοι του υπερπληθυσμού

ΜΕ το σημερινό ρυθμό αύξησης, τα δύομισυ δισεκατομμύρια των ανθρώπων του 1950 θα γίνουν 3.828 εκατομμύρια το 1975 και 6.267 εκατομμύρια το 2000, δηλαδή θα έχουν σχεδόν τριπλασιασθεί. Αυτός ο υπερπληθυσμός είναι ο σοβαρότερος κίνδυνος που μας επιφυλάσσει το μέλλον. Οι πηγές διατροφής του πλανήτη μας, δεν είναι άπεριόριστες και όλα τα θάματα και ή πρόοδος της έπιστήμης δε θα μπορέσουν ν' ανταποκριθούν στις ανάγκες ενός πληθυσμού που αυξάνεται με τόσο τερατώδη ρυθμό. Στις ήμερες μας, οι κίνδυνοι του υπερπληθυσμού έχουν κιόλας αρχίσει να γίνονται αισθητοί, ιδίως στις υπανάπτυκτες ασιατικές χώρες. Συστήματα έλέγχου των γεννήσεων μπορούν εύκολα να βρεθούν, αλλά δεν έχουν καμιά αξία εκτός αν εφαρμόσουν σε παγκόσμια κλίμακα. Καμιά χώρα δε θα δεχθεί έλεγχο των γεννήσεων, αν οι γείτονές της δεν κάνουν το ίδιο. Ο έλεγχος των γεννήσεων προϋποέτει παγκόσμια συνεννόηση και ειρήνη. Άλλ' οι προοπτικές, από την άποψη αυτή, δεν είναι καθόλου εύχρηστες.

Εκτός από τον κίνδυνο του υπερπληθυσμού, ο αύριανός κόσμος θα έχει ν' αντιμετωπίσει και άλλα δυο μεγάλα έμπεδα που, αν δεν τα υπερνικήσει, δε θα μπορέσει ν' απολαύσει τ' αγαθά της έπιστημονικής προόδου: 1. Οι πολιτικές διαιρέσεις που σπαράσσουν το σύγχρονο κόσμο. 2. Η δυσχέρεια, αν όχι ή αδυναμία, εφαρμογής των έπιστημονικών κατακτήσεων εκεί που χρειάζονται περισσότερο.

Όλες οι έπιστημονικές κατακτήσεις θα πάνε χαμένες, αν ο άνθρωπος του 20ού αιώνα εξακολουθήσει να παραμένει προσκολλημένος στις μεσαιωνικές του προλήψεις, αν ο κόσμος παραμένει διηρημένος σε άπειράριθμα μικρά κράτη ή σε έθνικές παρατάξεις. Οι στενές έθνικές αντίληψεις, δε συμβιβάζονται με την έπιστημονική πρόοδο. Θεωρητικά, ή έπιστήμη μπορεί να προσδύει άπειρίοστα, αλλά στο πρακτικό επίπεδο, ένα μεγάλο μέρος της ανθρωπότητας θα παραμένει καθυστερημένο. Σήμερα, καμιά χώρα δεν μπορεί να ζήσει απομονωμένη από τις άλλες. Η γή έχει γίνει μία πολιτιστική ένότητα. Όταν οι άνθρωποι το καταλάβουν αυτό, τότε μόνο θ' απολαύσουν τ' αγαθά της έπιστήμης.

Ο ΘΡΥΛΙΚΟΣ ΙΝΦΑΝΤΗΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Μετά το θάνατό του, το 1568, ή ζωή του Δόν Κάρλος, του τραγικού Ινφάντη της Ισπανίας, έγινε θρύλος. Ο πατέρας του, ο Φίλιππος Β' της Ισπανίας, κατηγορήθηκε ότι δολοφόνησε το γιό του. Ο Δόν Κάρλος στη λαϊκή φαντασία, έγινε θύμα του πατρικού δεσποτισμού και των αυλικών ραδιουργιών. Πολλοί ποιητές και θεατρικοί συγγραφείς έφτασαν σ το σημείο να εμφανίσουν τον Ινφάντη ως πρόμαχο της έλευθερίας, που αγωνίστηκε κατά του βασιλικού απολυταρχισμού και της 'Ιερās Έξετάσεως! Αυτή την εικόνα του Δόν Κάρλος έδωσε και ο Σίλλερ στο περίφημο όμώνυμο δράμα του. που αποθανάτισε την τραγική μορφή του νεαρού Ινφάντη και τον μετέβαλε σε δακρύβρεκτο θεατρικό ήρωα! Άλλά πόσο απέχει ή ποιητική φαντασία από την ιστορική πραγματικότητα!

ΔΟΝ ΚΑΡΛΟΣ

Ο Δόν Κάρλος, Ινφάντης της Ισπανίας (πίνακας του Κοέλλο)

ΑΘΩΟ ΘΥΜΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΟΥ ΔΕΣΠΟΤΙΣΜΟΥ "Η ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΟ ΣΑΔΙΣΤΙΚΟ ΤΕΡΑΣ;

ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΟΣ από το βάρος της εξουσίας και τους μακροχρόνιους αγώνες του κατά των έχθρών της «άγιας αυτοκρατορίας» και του βασιλείου της Ισπανίας, ο Κάρλος Κουίντος, (ο Ε'), είχε μόλις παραιτηθεί. Στο δρόμο προς τη Γιούστη, που είχε διαλέξει ως τόπο αναπαύσεως και προσευχής για τις τελευταίες μέρες της ζωής του, ο Κάρλος Κουίντος, τον Οκτώβριο του 1556, σταμάτησε στο Βαλαδολίδ. Στην πύλη της πόλεως ένα άγριο ένδεκα χρόνων ήρθε να τον υποδεχθή. Ήταν ο Δόν Κάρλος, γιός του Φιλίππου Β', του νέου βασιλιά της Ισπανίας.

Ο Κάρλος Κουίντος παρατήρησε μ' ενδιαφέρον και περιέργεια το μικρό πρίγκιπα, τον έγγονό του, που είχε γίνει τώρα διάδοχος του θρόνου της Ισπανίας. Κοίταζε με κάποιο οίκτο το καχεκτικό αυτό σώμα, το δυσανάλογα μεγάλο κεφάλι, τους στενούς και αδύνατους ώμους που θάπρεπε, σε λίγα χρόνια, να σηκώνουν το βάρος μίας τεράστιας αυτοκρατορίας... Ο Κάρλος Κουίντος υπήρξε ένας από τους εύφρεστερους μονάρχες της εποχής του και, ίσως, όλων των εποχών. Μπόρεσε άραγε να διακρίνει, στις άνησυχτικές λάμψεις των μαύρων ματιών του άγοριού, τα προμηνύματα της θαθείας ανισορροπίας που θα έκδηλωνόταν άργότερα στη διαγωγή του Ινφάντη; Μάντευσε το φοβερό δράμα συνειδήσεως, που θα σπάρανε την ψυχή ενός άτυχου πατέρα, του Φιλίππου Β;

Οι μαρτυρές διχάζονται. Σύμφωνα με μία έκδοχή, ο Δόν Κάρλος κατέκτησε γρήγορα τη συμπάθεια του ένδοξου πατρός του. Κατ' άλλους, ο Κάρλος Κουίντος δεν έμεινε καθόλου εύχαριστημένος από το χαρακτήρα του έγγονου του.

Μου φαίνεται, είπε, ότι ο Ινφάντης είναι υπερβολικά νευρικός. Τα φερσίματα και ο χαρακτήρας του δε μου άρεσουν καθόλου. Ποιος ξέρει τι μπορεί να γίνει αυτό το παιδί με τον καιρό...

Άλλοί μωνο! Ο καιρός δεν έβελτίωσε καθόλου τις άνησυχτικές προδιαθέσεις που είχαν γίνει κιόλας άρκετα έκδηλες στο χαρακτήρα του Ινφάντη της Ισπανίας...

ΕΚΕΙΝΗ την εποχή κανείς δεν υποπτευόταν, ή δεν έδινε σημασία, στην τρομερή κληρονομικότητα που βάρινε το οικογενειακό παρελθόν του Δόν Κάρλος. Οι νόμοι της κληρονομικότητας δεν είχαν ακόμα ανακαλυφθεί.

Γόνος ενός γάμου σχεδόν αίμομικτικού, γιός και έγγονος πρωτεζαδέλφων, ο Δόν Κάρλος ήταν κατ' ευθείαν απόγονος της Ιωάννας της Τρελλής, ή οποία, μετά το θάνατο του συζύγου της Φιλίππου του Γραίου, βασιλιά της Γαλλίας, είχε ζήσει επί 45 χρόνια φυλακισμένη, έξ αιτίας της τρέλλας της, σ' έναν πύργο της Ισπανίας. Γιαγιά της Ιωάννας της Τρελλής ήταν ή Ισαβέλλα της Πορ-

τογαλίας που κι' αυτή, επί 42 χρόνια, έπασχε από ανίατη μελαγχολία.

Η Μαρία της Πορτογαλίας, η μητέρα του Δόν Κάρλος, είχε πεθάνει λίγες μέρες μετά τη γέννηση του γιού της. Ο πατέρας του, ο Φίλιππος Β', πνιγμένος από τις φροντίδες της διοίκησης μιας μεγάλης αυτοκρατορίας, απουσίαζε σχεδόν συνεχώς και είχε ελάχιστο διαθέσιμο χρόνο για να επιβλέψει στην αγωγή του διαδόχου. Είχε εμπιστευθεί τον Δόν Κάρλος στις φροντίδες μιας Πορτογαλίδας γκουβερνάντας και της θείας του πριγκίπισσας Ίωάννας, που ήταν μόλις δέκα χρόνια μεγαλύτερη από τ' αγόρι.

Το 1552 η Ίωάννα έφυγε από την Ισπανία για να παντρευθεί τον Ίωάννη—Εμμανουήλ της Πορτογαλίας. Ο Δόν Κάρλος άποχαίρεισε με θλίψη τη νεαρή και όραία θεία του.

Αλλά θα ήταν λάθος να φαντασθούμε, ότι ο μικρός Ίνφάντης ήταν ένα ευαίσθητο παιδί με τρυφερή καρδιά. Σε ηλικία μόλις έφτα χρονών, είχε γίνει κιάλας ένα μικρό τέρας. Εξεδήλωνε σαδιστικές τάσεις, που μάταια οι παιδαγωγοί του προσπαθούσαν να καταπνίξουν. Βασάνιζε τους σκύλους και τις γάτες, στραγγάλιζε τα περιστέρια, έσκιζε τις κοιλιές των αλόγων. Πάντα νευρικός και ανυπόμονος, είχε τρομερές έκρηξεις οργής. Μια μέρα διέταξε να απαγχονισθεί ένας από τους νεαρούς ακόλουθους του που του είχε αντιμιλήσει. Εύτυχως, ο δήμιος κατάρθωσε να ξεγελάσει το μικρό τέρας, κρεμώντας από το παράθυρο ένα άνδρικόλο.

Ο Φίλιππος Β' δεν ανησυχούσε και πολύ για το χαρακτήρα του γιού του. Νόμιζε, ότι μια επιμελημένη εκπαίδευση θα διόρθωνε τα ελαττώματα του αγοριού. Εξ άλλου, έδλεπε το γιό του πολύ σπάνια, γιατί ζούσε κυρίως στις Βρυξέλλες (το Βέλγιο ήταν τότε κτήση του ισπανικού στέμματος). Το 1554 πήγε στην Αγγλία και παντρεύθηκε τη βασίλισσα Μαρία Τυδώρ. Τον ίδιο χρόνο, η αδελφή του, που είχε παντρευθεί τον Ίωάννη—Εμμανουήλ της Πορτογαλίας, χήρεψε και ξαναήρθε στην Ισπανία.

Η Ίωάννα είχε μεγάλη αδυναμία στον άνεψιό της Δόν Κάρλος. Η ύγεια του, άλλωστε, την ανησυχούσε. Ήταν εξαιρετικά φιλάσθετος κι' ένας ανεξήγητος πυρετός τον κρατούσε πολλές μέρες

συνέχεια στο κρεβάτι. Κακοφτιαγμένος, ελαφρά χωλός, ο Δόν Κάρλος δεν αγαπούσε ούτε την ξιφασκία, ούτε την ιππασία, ούτε οποιαδήποτε άλλη σημαντική άσκηση. Στον πνευματικό τομέα, ήταν εξ' ίσου καθυστερημένος. Αλλά δε φαινόταν να έχει συνείδηση των ελλειψεών του. Ήταν ανυπόφορα αλαζονικός και φιλοδοξούσε να παίξει κάποιο ρόλο στα πράγματα του κράτους.

Το 1558, η Μαίρη Τυδώρ πέθανε και ο Φίλιππος Β' έμεινε για δεύτερη φορά χήρος. Ήλπιζε για λίγο, ότι θα μπορούσε να παντρευθεί την Έλισάβετ, τη νέα βασίλισσα της Αγγλίας, αλλά τα σχέδια ναυάγησαν εξ' αιτίας των θρησκευτικών διωγμών που είχαν αρχίσει τότε στην Αγγλία. Ψάχνοντας για καινούργια νύφη, ο Φίλιππος Β' έρριξε τα μάτια του στη Γαλλίδα πριγκίπισσα Έλισάβετ Βαλουά, κόρη του Ερρίκου Β' και της Αικατερίνης των Μεδίκων. Λίγους μήνες πριν, είχε γίνει λόγος για γάμο μεταξύ του Δόν Κάρλος και της Έλισάβετ Βαλουά. Όλοι θεωρούσαν την ένωση αυτή πολύ ταιριαστή και σχεδόν βεβαία. Αλλά ο Φίλιππος Β' θεωρώντας ίσως το γιό του έντελως ανώριμο για γάμο, πρότιμσε να παντρευθεί ο ίδιος τη μικρή πριγκίπισσα που ήταν μόλις 14 ετών.

Ο γάμος έγινε το 1559 στο Παρίσι «δι' αντιπροσώπων». Η Έλισάβετ έφτασε στην Ισπανία, στο τέλος του ίδιου χρόνου. Την υποδέχθηκαν με μεγαλοπρεπείς γιορτές και πανηγύρια. Αλλά ο Δόν Κάρλος, άρρωστος από καιρό, δε μπόρεσε να λάβει μέρος στις τελετές της υποδοχής.

ΠΟΙΑ στάση κρατήσε ο Δόν Κάρλος απέναντι στη δεκαετήχρονη μητριά του; Χίλιες δυο φανταστικές ιστορίες κυκλοφόρησαν σχετικά με το δεσμό φιλίας που συνδέσε τον Δόν Κάρλος με την Έλισάβετ Βαλουά. Ειπώθηκε ότι ο Ίνφάντης ήταν «τρελλά έρωτευμένος» με την πριγκίπισσα αυτή, που προωριζόταν για γυναίκα του και θα γινόταν δική του αν ο «ξετίπωτος» πατέρας του δεν του την είχε κλέψει, ότι ο Δόν Κάρλος ζήλευε τον πατέρα του, ότι η Έλισάβετ Βαλουά ανταποκρινόταν στο αίσημά του και άπατούσε

τον άνδρα της με τον πρόγονό της κλπ. κλπ.

Αλλά αυτή η επανέκδοση της τραγικής του Ίππολύτου, δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Ο Δόν Κάρλος, ήταν μόνο δεκαπέντε χρονών, σωματικά και διανοητικά καθυστερημένος, ένα καχεκτικό παιδί που δεν μπορούσε να εμπνεύσει παρά μόνο τον οίκο, αν όχι την άποστροφή. Η Έλισάβετ υπήρξε πάντα καλή μαζί του, αλλά τίποτα περισσότερο.

Εξ άλλου, ο Δόν Κάρλος είχε κάθε λόγο να μη συμπαθεί τη μητριά του: Ήξερε ότι, αν γεννιόταν ακόμα ένας Ίνφάντης, θα χρειαζόταν ίσως να μοιρασθεί την αυτοκρατορία μαζί του.

Ο Φίλιππος Β', ίσως για ν' αμβλύνει τις ανησυχίες του γιού του, φρόντισε ν' αναγνωρισθεί επίσημα ως μοναδικός διάδοχος του θρόνου. Το 1560 έγινε μια μεγαλοπρεπής τελετή στη μητρόπολη του Τολέδο, ειδικά γι' αυτό το σκοπό. Η τελετή κράτησε έξη ώρες και ο Δόν Κάρλος, μόνο που δε λιποθύμησε από κούραση. Γόν ξανάπιασε ο πυρετός και έμεινε άρκετες εβδομάδες στο κρεβάτι.

Λίγους μήνες αργότερα, τον Απρίλιο του 1561, ο Δόν Κάρλος τραυματίστηκε σοβαρά στο κεφάλι, πέφτοντας από μια σκάλα. Με τις πρωτόγονες ιατρικές γνώσεις της εποχής, οι γιατροί θεράπευαν ακόμα και τα κατάγματα του κρανίου με... κλύσματα και αβαιμάξεις. Ο ασβενικός οργανισμός του Ίνφάντη εξαντλήθηκε ακόμα περισσότερο. Ο Δόν Κάρλος κινδύνεψε να πεθάνει. Ο πατέρας του έτρεξε στο προσκέφαλό του μόλις πληροφορήθηκε τον κίνδυνο.

Τέλος, έπειτα από δυο μήνες, ο Ίνφάντης θεωρήθηκε «έκτός κινδύνου». Ο διάδοχος του θρόνου είχε σωθεί, αλλά μόνο για να ξαναβρεί τον άπαιστο χαρακτήρα του αίσθητά επιδεινωμένο, ίσως εξ' αιτίας του τραύματος στον εγκέφαλο. Είχε γίνει ανυπόφορα οξύθυμος, περιέλουζε με βρισιές τους αξιωματούχους της Αύλης, έδερνε τους υπηρέτες, ευνούχιζε τ' αλογα με το ίδιο του το χέρι. Μια μέρα, οι μπόττες που του είχε φτιάξει ο υποδηματοποιός της Αύλης του φάνηκαν στενές. Ο Ίνφάντης έκοψε τις μπόττες σε λουβράς, τις έψησε στη σόμπα και υποχρέωσε τον υποδηματοποιό να τις φάει!

Όταν τον έπιαναν οι φοβερές κρίσεις της οργής του, οι άνθρωποι εξαφανίζονταν από μπροστά του. Ήταν ικανός να χτυπήσει οποιονδήποτε, ακόμα και τον πατέρα του, με το έγχειρίδιό του. Σ' έναν περίπατο του στους δρόμους της Μαδρίτης, ένας φιλήσυχος πολίτης είχε την άτυχία να τον περιλούσει μ' έναν κουβά νερό, από το παράθυρο. Ο Δόν Κάρλος, μανιασμένος, διέταξε έναν αξιωματούχο της φρουράς του να κατεδαφίσει το σπίτι και να σφάξει όλους τους ενοίκους. Αλλά την εποχή εκείνη η ανισορροπία του ήταν ήδη πασίγνωστη και κανείς δεν έπαιρνε στα σοβαρά τις διαταγές του. Ο αξιωματούχος βρήκε μια πρόφαση για να μην εκτελέσει τη διαταγή. Ο Ίνφάντης, άλλωστε, ξεχνούσε πολύ γρήγορα την αιτία του θυμού του.

Μ' όλο που οι πληροφορίες για τον ανισόρροπο χαρακτήρα του Ίνφάντη της Ισπανίας, είχαν διαδοθεί σ' όλες τις Αύλές της Ευρώπης, πολλοί βασιλικοί οίκοι φιλοδοξούσαν να συνδεθούν με το

θρόνο της Ισπανίας. Στο Παρίσι, η Αικατερίνη των Μεδίκων ήθελε να παντρεύει την κόρη της Μαργαρίτα, που ήταν τότε μόλις έφτα χρονών, με τον Δόν Κάρλος. Στη Βιέννη, ο αυτοκράτωρ Μαξιμιλιανός ήθελε να τον παντρεύει με την κόρη του Άννα της Βοημίας. Στη Σκωτία, η βασίλισσα Μαρία Στούαρτ έστειλε προξενιά για λογαριασμό της... Η αίγλη του ισπανικού θρόνου έκανε τον Δόν Κάρλος περιζήτητο γαμπρό.

Αλλά ο Φίλιππος Β', είχε πάρει πια να τρέφει αυταπάτες για το γιό του. Τον θεωρούσε έντελως ακατάλληλο για γάμο, μ' όλο που ο Δόν Κάρλος ήταν τότε 19 χρονών. Καί, ποιός ξέρει, ίσως ο άτυχος πατέρας θεωρούσε κιάλας το γιό του ακατάλληλο και για το θρόνο...

Παρά τη γνώμη του πατέρα του, ο Δόν Κάρλος ήθελε να παντρευθεί, όχι γιατί του άρεσε ο γάμος, αλλά γιατί, σύμφωνα με το ισπανικό έθιμο, ο διάδοχος μετά το γάμο του, έθεωρείτο ενήλικος και γινόταν αντιβασίλευς των Κάτω Χωρών. Είχε διολέξει και τη μελλουσα γυναίκα του: Ήταν η εξαδέλφη του Άννα της Βοημίας που δεν την είχε γνωρίσει ποτέ, αλλά είχε ακούσει πως ήταν όμορφη.

Το 1565 οι Κάτω χώρες, που ήταν κτήση του ισπανικού στέμματος, βρίσκονταν σε επαναστατικό αναβρασμό. Ήθελαν ν' απαλλαγούν από τον ισπανικό ζυγό και συγχρόνως ν' αποκτήσουν τη θρησκευτική τους ελευθερία. Η πύλη των Καθολικών κατά των Διαμορτυμένων, είχε φτάσει τότε σε σημείο επικίνδυνης οξύτητας. Ο Φίλιππος Β' ανήγγειλε, πτι θα πήγαινε ο ίδιος στην Ολλανδία για να δώσει τάξη. Είχε σκεφθεί στην αρχή να πάει μαζί του και το διάδοχο, αλλά κατόπιν άλλαξε γνώμη: Η παρουσία ενός ανισορρόπου πρίγκηπα δε θα συνέβαλε στο γόητρό του.

Ο Δόν Κάρλος, όταν έμαθε την απόφαση του πατέρα του, κατελήφθη από μια τρομερή κρίση μανίας και παρά λίγο να μαχαίρωνε τον δούκα της Αλβας που του την ανήγγειλε. Ο Φίλιππος Β' έβλεπε με διαρκώς αυξανόμενη ανησυχία την κατάσταση του γιού του και μοναδικό διάδοχο. Από την Έλισάβετ Βαλουά, δεν απέκτησε παρά μόνο θυγατέρες.

Παρά τη θέληση του πατέρα του, ο Δόν Κάρλος συνέλαβε το παράλογο σχέδιο να φύγει κρυφά για τις Κάτω Χώρες, να παντρευθεί την Άννα της Βοημίας και — ποιός ξέρει; — ίσως να επαναστατήσει κατά του πατέρα του. Μ' όλο που ήταν κιάλας πνιγμένος στα χρέη, κατάφερε να συγκεντρώσει, με παρακάλια και απειλές, ένα χρηματικό ποσό και άρχισε να έτοιμάζεται κρυφά για το ταξίδι.

Ο Φίλιππος Β' ειδοποιήθηκε εγκαίρως για τα σχέδια του γιού του. Καταλάβαινε πολύ καλά, πως η φυγή του διαδόχου σε μια επαναστατημένη επαρχία θα ήταν καταστρεπτική. Ωστόσο, δίσταζε να ενεργήσει. Δεν ήθελε να έρθει σε άνοιχτη ρήξη με τον Ίνφάντη και η θέση του ήταν πολύ λεπτή. Εξ άλλου, ο θρόνος δεν είχε άλλον διάδοχο...

ΤΟΝ Ιανουάριο του 1568 ο Δόν Κάρλος, είχε τελειώσει τις προετοιμασίες του. Ο πατέρας του βρισκόταν στο Έσκουριάλ και ο Ίνφάντης αποφάσισε να έπωφεληθεί από την

απουσία του. Αλλά οι εμπιστοι του Φίλιππου Β' τον κρατούσαν ένημερο για όλες τις κινήσεις του γιού του. Το βράδυ της 27ης Ιανουαρίου, ενώ τ' αλογα του Ίνφάντη ήταν κιάλας καλιγωμένα, ο βασιλιάς αποφάσισε επί τέλους να ενεργήσει.

Έφτασε από το Έσκουριάλ στη Μαδρίτη με ισχυρή συνοδεία. Είχε μαζί του ένα μαργακό και ένα σιδηρουργό. Ο Δόν Κάρλος κοιμόταν, προκαταβολικά εξαντλημένος από το ταξίδι που δεν έπρόκειτο να κάνει ποτέ. Ο Φίλιππος Β' μπήκε στο δωμάτιο του Ίνφάντη. Ο Δόν Κάρλος πετάχθηκε από το κρεβάτι.

— Τι συμβαίνει; είπε με αθάδεια

Η Έλισάβετ Βαλουά, σύζυγος του Φίλιππου Β', και μητριά του Δόν Κάρλος.

στον πατέρα του. Η Μεγαλειότητά σας πρόκειται να με δολοφονήσει;

Αλλά ο βασιλιάς ήταν περισσότερο λυπημένος παρά θυμωμένος.

— Όχι, απάντησε. Ό,τι θα κάνω, θα το κάνω για το καλό σου...

Ο μαργακός άρχισε να κορφώνει τα παράθυρα. Ο σιδηρουργός έτοιμάσε τις αλυσίδες για τις πόρτες. Ο Δόν Κάρλος θα έμενε φυλακισμένος — ως το τέλος της ζωής του.

Ο Ίνφάντης σε μια κρίση μανίας, έπεχείρησε να ριχτεί στη φωτιά του τζακιού. Τον έσυγκράτησαν. Ο βασιλιάς διέταξε να αφορρευθούν από το δωμάτιο όλα τα όργανα με τα οποία θα μπορούσε ο Δόν Κάρλος ν' αυτοκτονήσει. Ακόμα και τα πηρούνια ήταν άπληγορευμένα. Τα κρέατα σερβιρίζονταν στον Ίνφάντη τεμαχισμένα.

Ο Δόν Κάρλος δεν έζησε παρά μόνον έξι μήνες φυλακισμένος. Η φυλάκιση δεν ώφέλησε, βέβαια, ούτε τη σωματική, ούτε τη διανοητική του υγεία. Οι κρίσεις του γίνονταν όλο και πιο συχνές. Αυτοτραυματιζόταν, χτύπαγε το κεφάλι του στον τοίχο, έμενε επί μέρες νηστικός ελπίζοντας ότι θα πεθάνει από ασιτία. Τη μακρά νηστεία ακολουθούσε μια περίοδος αδηφαγίας κατά τη διάρκεια της οποίας, ο Δόν Κάρλος άρρώσταινε από το πολύ φαί.

Τον Ιούλιο του 1568, ο Δόν Κάρλος άρρώσταινε σοβαρά. Ο πατέρας του διέταξε να κληθούν οι καλύτεροι γιατροί της Ισπανίας. Αλλά το τέλος είχε φτάσει. Ο Ίνφάντης κατάλαβε ότι θα πεθάνει και δέχθηκε το μοιραίο με άσυ-

νθιστη για το χαρακτήρα του ήρεμτα. Ένας αυλικός που παρακολούθησε το θάνατό του έγραψε χαρακτηριστικά: «Ο Θεός του χάρισε στις τελευταίες του στιγμές το λογικό που του είχε στερήσει σ' όλη του τη ζωή...».

Ο άτυχος Ίνφάντης Δόν Κάρλος, παρέδωσε το πνεύμα μια καλοκαιριάτικη νύχτα του 1568. Ήταν μόλις 23 χρονών.

Αυτή ήταν η βασανισμένη και ελάχιστη ήρωϊκή ζωή του Δόν Κάρλος. Αλλά ο θρόνος είναι ισχυρότερος από την ιστορία. Ο Δόν Κάρλος θα παραμείνει για πολύν καιρό ακόμα στη λαϊκή φαντασία, μια συμπαθής και ήρωϊκή μορφή...

Ο περίφημος Άγγλος ήθοποιός Φόξ, ταξιδεύοντας στη Νότιο Αγγλία, μπήκε σε κάποιο έπαρχιακό εστιατόριο και προγευματίσε. Τη στιγμή που πλήρωνε το λογαριασμό, ο εστιατωρ τον ρώτησε αν έφαγε καλά.

Είμαι βέβαιος, απάντησε ο Φόξ, ότι έφαγα καλύτερα από κάθε άλλον σ' ολόκληρη την Αγγλία!

— Εκτός βέβαια από τον λόρδο Δήμαρχο, του παρητήρησε ο εστιατορας.

— Δεν ξείρω κανέναν! επέμεινε ο Φόξ.

Αυτό δεν άρεσε στον εστιατορα, ο οποίος άώχησε τον Φόξ ενώπιον του Δημάρχου.

— Πρέπει να ξέρετε κύριε Φόξ, του είπε ο Δήμαρχος, ότι στον τόπο μας υπάρχει ένα παλαιότατο έθιμο, σύμφωνα με το οποίο ο λόρδος Δήμαρχος εξαιρείται όλων σε κάθε τί. Για να μάθετε λοιπόν τα έθίμά μας, σας καταδικάζω να πληρώσετε πρόστιμο ενός σελινίου.

Ο Φόξ ελήφρωσε το πρόστιμο και βγήκε από τη Δημαρχιακή αίθουσα, φωνάζοντας:

— Δεν ξέρω σ' όλον τον κόσμο, μεγαλύτερον ήλιθιο από αυτόν τον εστιατορα — εκτός βέβαια από τον λόρδο Δήμαρχο!...

✱

Ένας έρασιτέχνης τραγουδιστής που ήταν τρομερά παχύσαρκος, παρεκάλεσε κάποτε τον περίφημο Βιενέζο μουσουργό Φράντς Λέχαρ να τον ακούσει και να του πει τη γνώμη του.

Εύθως μόλις άκουσε το τραγούδι του, ο συνθέτης της Εύθυμης χήρας, του είπε:

— Θέλετε να σας πω ειλικρινά τη γνώμη μου;

— Μάλιστα μάεστρο.

— Λοιπόν στο τραγούδι δεν πιστεύω να προκόψετε. Στο χορό όμως, θα κάνετε θαύματα!

— Άστειεύσετε μάεστρο; Δεν βλέπετε πόσο παχύς και βαρύς είμαι;

— Και τί έχει να κάνει αυτό; του απεκήριθ ο Λέχαρ. Μήπως οι... άρκουδες δε χορεύουν;

ΓΙΑΤΙ ΚΟΚΚΙΝΙΖΟΥΜΕ;

ΤΑ άβγαλτα κορίτσια κοκκινίζουν, όταν ένας νέος ζητάει ένα ραντεβού ή απλώς ένα χορό... Τ' αγόρια κοκκινίζουν ως τ' αυτιά, όταν μια γυναίκα τα κοιτάζει με «ένα κάποιο χαμόγελο»... Ακόμα κι' ένας ώριμος άνδρας μπορεί να κοκκινίσει, όταν του ζητήσουν άπροσδόκητα να βγάλει λόγο...

Όλοι κοκκινίζουν, αλλά όχι πάντα από ντροπή...

Ο δρ. Σάντορ Φέλντμαν έθεσε ως σκοπό της ζωής του, τη μελέτη του φαινομένου του έρυθήματος στους ανθρώπους. Και να ποιά είναι τα συμπεράσματά του:

Οι άνθρωποι δεν κοκκινίζουν πάντα από ντροπή, αλλά κάποτε και από... άδιαντροπία. Κοκκινίζουν συνήθως οι άνθρωποι που επιθυμούν ζωηρά να τους κοιτάζουν οι άλλοι άνθρωποι (και όχι να περνούν άπαρατήρητοι, όπως πιστεύεται συνήθως).

Ο Άμερικανός ψυχαναλυτής, πιστεύει ότι οι άνθρωποι που κοκκινίζουν υπάρχουν από συμπλέγματα κατωτερότητας. Θέλουν να τραβήξουν την προσοχή των άλλων, αλλά συγχρόνως τη φοβούνται. Αυτή η έσωτερική αντίφαση, προκαλεί συναισθήματα άγωνίας που παίρνουν μια φυσιολογική έκφραση με το έρυθημα.

Τὰ παγόβουνα

ΠΡΙΝ από μερικές δεκαετίες, τὰ παγόβουνα αποτελούσαν εξαιρετικά σποραδικά κίνδυνο για τὴν παγκόσμια ναυσιπλοΐα. Σήμερα οἱ κίνδυνοι δὲν εἶναι πιά τόσο μεγάλοι, ἀλλ' αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι τὰ παγόβουνα ἔχουν πάψει ν' ἀντιπροσωπεύουν μιὰ σοβαρώτατη ἀπειλὴ γιὰ τὰ πλοῖα ποὺ διασχίζουν τὸ βόρειο Ἀτλαντικό. Γιὰ νὰ περιορισθοῦν οἱ κίνδυνοι πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, χρειάστηκε νὰ ἐπιστρατευθοῦν ὅλα τὰ μέσα ποὺ διαθέτει ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη. Ἐνα πλωτὸ παγόβουνο εἶναι μιὰ φυσικὴ δύναμη, ποὺ ὁ ἄνθρωπος, μ' ὅλη τὴν ἐφευρετικότητά του, δὲν κατάρθωσε ἀκόμα νὰ ὑποτάξει καὶ νὰ ἐξουδετερώσει ὁλοκληρωτικά.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ κίνδυνοι εἶναι σήμερα, πολὺ λιγότεροι παρὰ στὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ παγόβουνα μπορούσαν ἀκόμα νὰ αἰφνιδιάζουν τὰ πλοῖα καὶ νὰ προκαλέσουν τραγικὲς καταστροφές, ὅπως στὴν πασίγνωστη περίπτωση τοῦ «Τιτανικού» ποὺ, τὸ 1912, προσέκρουσε σ' ἕνα παγόβουνο καὶ βυθίσθηκε μετὰ πολλὰς ἐκατοντάδες θυμάτων. Ἄν καὶ τόσο μεγάλης ἐκτάσεως καταστροφές δὲ συμβαίνουν συχνά, τὰ παγόβουνα εἶναι ἀκόμα ἐξ ἴσου πολυάριθμα καὶ ἀπειλητικά. Ἡ βελτίωση τῶν μεθόδων ἐπιστημονικῶς καὶ παρακολουθήσεως τῶν παγόμενων σὲ παγκόσμια κλίμακα, ἰδιαίτερα ἡ ἐφεύρεση τοῦ ραντάρ, ἔχουν περιορίσει στὸ ἐλάχιστο τὴν πιθανότητα συγκρούσεως. Ἀλλὰ γιὰ νὰ φτάσουμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀσφαλείας, μιὰ συνεχὴς ἐπαγρύπνηση, ἐνισχυμένη μετὰ τὰ τελεώτερα ἐπιστημονικά μέσα, παραμένει ἀπαραίτητη.

Στὸ βόρειο Ἀτλαντικό καὶ στὶς πολικὲς περιοχές, σχηματίζονται κάθε μέρα ἀμέτρητα παγόβουνα. Μερικά ἀπ' αὐτὰ κατευθύνονται, σιγά - σιγά, πρὸς τὰ νότια. Τὰ παγόβουνα ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς συμπαιγνίους παγετῶνες τῆς Γροιλανδίας. Ἐκεῖ γεννιῶνται τὰ ἐπικίνδυνα αὐτὰ τέρατα, ποὺ συχνὰ ἔχουν ὕψος 100 μέτρων πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ καὶ μῆκος ποὺ ξεπερνάει τὰ 200 μέτρα. Μερικὲς φορές τὰ παγόβουνα δὲν εἶναι παρὰ κομμάτια ἀπὸ τὴν τεράστια παγωμένη «σκοφία», ποὺ σκεπάζει τὸ Βόρειο Πόλο. Ἀπελευθερώνονται μετὰ τὴν ἐπίδραση ἐνὸς ἐλαφροῦ θερμότερου θαλασσίου ρεύματος. Ἀλλὰ τὰ περισσότερα εἶναι οἱ «προφυλακὲς» τῶν παγετῶνων ποὺ γλιστρᾶνε μετὰ ἀδυσώπητη βραδύτητα πρὸς τὴ θάλασσα. Καθὼς ἀγγίζουν τὸ νερό, οἱ παρυφές τοῦ παγετῶνα θρυμματίζονται σὲ ἀπειράριθμα κομμάτια ποὺ τὸ καθένα γίνεται παγόβουνο.

“Ἐνα πλωτὸ παγόβουνο εἶναι μιὰ δύναμη τῆς φύσεως ποὺ ὁ ἄνθρωπος, μετὰ ὅλη τὴν ἐφευρετικότητά του, δὲν ἔχει ἀκόμη κατορθώσει νὰ ὑποτάξει καὶ νὰ ἐξουδετερώσει. Κάθε χρόνο, οἱ παγετῶνες τῆς Γροιλανδίας «ξερνᾶνε» στὴ θάλασσα 7.500 μεγάλα παγόβουνα ποὺ περιπλανῶνται ἐπὶ τρία ὁλόκληρα χρόνια στὸν Ἀτλαντικό, ὥσπου νὰ θρυμματισθοῦν καὶ νὰ λυώσουν. Ὁ ἄνθρωπος δὲ διαθέτει κανένα μέσο γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὴν τήξη τους, γιὰ νὰ μεταβάλει τὴν πορεία τους, νὰ τὰ σταματήσει ἢ τέλος, νὰ τὰ καταστρέψει. Καὶ οἱ τραγωδίες τῆς θάλασσας ἐπαναλαμβάνονται...

ΟΙ ΠΛΩΤΟΙ ΚΟΛΟΣΣΟΙ ΠΟΥ ΦΕΡΝΟΥΝ ΤΙΣ ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ

ΚΑΘΕ χρόνο σχηματίζονται 7.500 μεγάλα παγόβουνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 400 ἢ 500 περνᾶνε τὸν 48ο βόρειο παράλληλο (Νέα Γῆ) καὶ κατευθύνονται πρὸς τὸ Νότο. Σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς περιπτώσεις μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν περιπλανήσι τους στὸν ὠκεανό, ἂν καὶ συχνὰ μεσολαβεῖ ἕνα διάστημα τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τὴ γέννησή τους ὡς τὴν ἐμφάνισή τους στὶς γραμμές τῆς ναυσιπλοΐας. Γιὰ τὴν ἀνάλυσή τους ὡς τὰ τέρατα ζοῦν περισσότερο ἀπὸ τρία χρόνια!

Στὴ δυτικὴ Γροιλανδία ὑπάρχουν ἑκατὸν περίπου παγετῶνες, ποὺ καταλήγουν στὴ θάλασσα καὶ «ξερνᾶνε» συνεχῶς παγόβουνα. Τὰ περισσότερα ὅμως προέρχονται ἀπὸ εἰκοσι περίπου παγετῶνες τῆς Γροιλανδίας, ποὺ βρίσκονται ὅλοι στὴν ἴδια γειτονιά τῆς δυτικῆς ἁκτῆς. Τὰ παγόβουνα ποὺ κατεβαίνουν νοτιώτερα ἀπὸ τὴ Νέα Γῆ εἶναι σπάνια, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πῶς ἐπικίνδυνα, γιὰ τὴν ναυσιπλοΐα μετὰ τὴν ἐπιφάνειά τους. Πάντως, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ προέλευσή τους, ὁ ἄνθρωπος δὲ διαθέτει κανένα μέσο γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὴν τήξη αὐτῶν τῶν θρυμμάτων τῆς πολικῆς «σκοφίας», γιὰ νὰ τὰ σταματήσει, γιὰ ν' ἀλλάξει τὴν πορεία τους ἢ γιὰ νὰ τὰ καταστρέψει.

Τὰ μικρότερα παγόβουνα λιώνουν, προτοῦ φτάσουν στοὺς πολυσύχναστους δρόμους τῆς ναυσιπλοΐας. Ἀλλὰ τὰ μεγαλύτερα, τ' ἀληθινὰ παγόβουνα, εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ τόσο τεράστιους ὅγκους σκληροτάτου πάγου, ὥστε μποροῦν νὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ τρία χρόνια προτοῦ διαλυθοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν θερμῶν ρευμάτων, μέσα στὰ ὁποῖα μετα-

κινούνται συνεχῶς. Στὸ διάστημα αὐτὸ θὰ ἔχουν διανύσει ἀποστάσεις ποὺ φτάνουν κάποτε στὰ 3.000 χιλιόμετρα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν παγόμενων ποὺ σχηματίζονται κάθε χρόνο, περιορίζεται σημαντικὰ ὡς τὸν Ἰούλιο, γιὰ τὸ μετὰ τὸ μικρότερο ἔχουν λυῶσει καὶ μερικά ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἔχουν θρυμματισθεῖ σὲ μικρότερα κομμάτια. Ἀλλὰ στὶς «κακὲς χρονιές», τὰ παγόβουνα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐπικίνδυνα ὡς τὸν Αὐγούστο.

Ὁ ὑποβρύχιος ὄγκος

Τὸ μεγαλύτερο γνωστὸ παγόβουνο, ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἐπιστημονικὰ τὸ 1860 ἀπὸ τὸ πλήρωμα ἐνὸς φορητοῦ. Ἦταν ἕνα πελώριο κομμάτι τῆς πολικῆς «σκοφίας». Εἶχε σχῆμα Γ καὶ ἡ μικρότερη πλευρά του εἶχε μῆκος 48 χιλιομέτρων, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη ἔφτανε τὰ 85 χιλιόμετρα! Ἐνα ἄλλο παγόβουνο ποὺ ἐπιστημονικὰ τὸ 1893 εἶχε μῆκος πάνω ἀπὸ 80 χιλιόμετρα. Παρόμοια τέρατα, ἀληθινὰ νησίδες πάγου, εἶναι σπάνια καὶ δὲ διατηροῦν γιὰ πολλὰ χρόνια τὸν ὄγκο τους: Γρήγορα διασπῶνται σὲ μικρότερα κομμάτια.

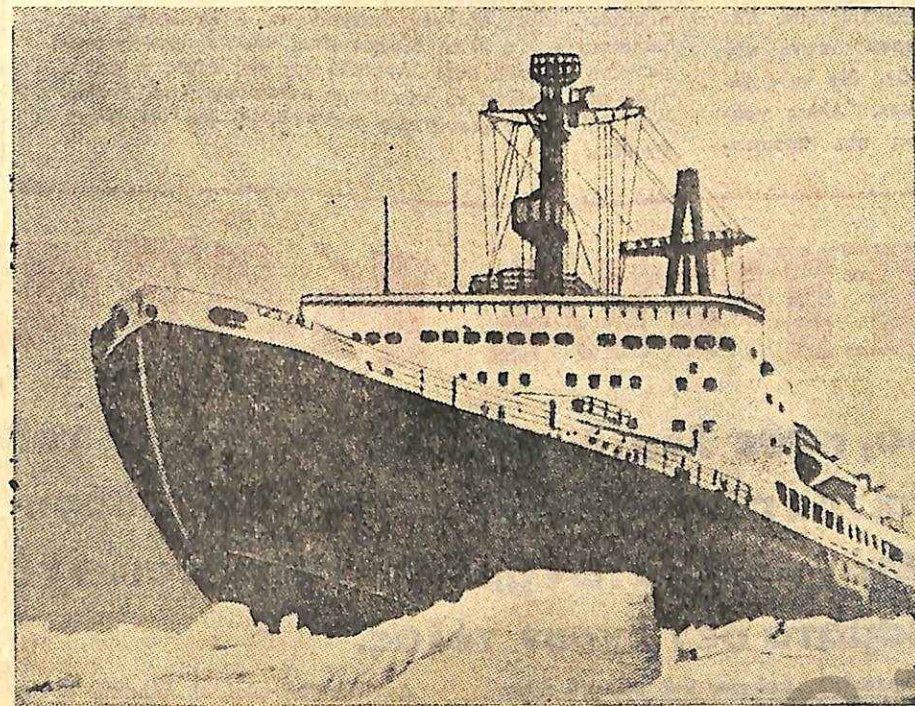
Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ ὁρατὸς ὄγκος ἐνὸς παγόμενου, πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, δὲν εἶναι, παρὰ ἕνα μικρὸ ποσοστὸ τοῦ βυθισμένου στὴ θάλασσα ὄγκου του. Ἀλλὰ ποῖο ἀκριβῶς εἶναι τὸ ποσοστὸ τοῦ βυθισμένου στὴ θάλασσα ὄγκου; Ἐχουν δοθεῖ διάφορες λύσεις στὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐπὶ τὴ διάρκεια μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῶν γνωστῶν ἀρχῶν τῆς φυσικῆς. Ἀλλ' ἔχουν ὅλες ἐπισημασθεῖ, γιὰ τὴν ἀδυναμία νὰ ἐπαληθευθοῦν πειραματικῶς.

Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἔγιναν ἀκριβεῖς ἐπιστημονικὲς μετρήσεις γιὰ νὰ καθορισθεῖ ἡ σχέση ἀνάμεσα στὸν ὁρατὸ καὶ τὸν ὑποβρύχιο ὄγκο τοῦ παγόμενου. Οἱ μετρήσεις ἔγιναν στὴν Ἀνταρκτικὴ ἀπὸ τὸν Σοβιετικὸ γεωμορφολόγο Ἀντρέι Καπίτσα.

Ὁ Καπίτσα θέλησε νὰ κάνει τὶς μετρήσεις αὐτές, γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῶν θεωρητικῶν ὑπολογισμῶν. Χρησιμοποίησε τὴ μέθοδο τῆς σεισμογραφικῆς μετρήσεως. Προσγειώθηκε μ' ἐλικόπτερο σ' ἕνα τεράστιο τριγωνικὸ παγόβουνο μῆκους 1.200 μέτρων καὶ ἀνοίξε τρύπες στὴν ἐπιφάνειά του, μέσα στὶς ὁποῖες τοποθέτησε μικρὲς πο-

σιάζουν, ἐνώνονταν καὶ σχηματίζουν καὶ πάλι ἕνα παγόβουνο.

Καθὼς θρυμματίζονται σὲ μικρότερα κομμάτια τὰ παγόβουνα παίρνουν τὶς πῶς παράξενες μορφές. Στὸ στάδιο αὐτὸ, ὅταν τὰ κομμάτια ἔχουν τὸ μέγεθος ἐνὸς μικροῦ σπιτιοῦ, οἱ ναυτικοὶ τὰ ὀνομάζουν «μπέργκερ μπίτς». Ὅταν λυώσουν ἡ τεμαχισθὸν ἀκόμα περισσότερο, λέγονται «γκρῶλες», καὶ τότε ἀκριβῶς παρουσιάζουν τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους. Τὰ μικρὰ αὐτὰ κομμάτια, ποὺ μόλις ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, κρύβουν, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, ἕναν ὄγκο ἀρκετὰ μεγάλο γιὰ νὰ προκαλέσει σοβαρὲς ζημιές σ' ἕνα πλοῖο.

Σοβιετικὸ πολεμικὸ πλοῖο ὅταν ὁδεύει τὸν ὁδὸν τοῦ ἐναντίον τῶν πάγων

σότητες τρινητρολογίας (ἐκρηκτικῆς ὕλης). Σὲ ἄλλες τρύπες τοποθέτησε τοὺς σεισμογράφους. Ἐπὶ τὴ βάσει τῶν δονήσεων ποὺ κατέγραψαν οἱ σεισμογράφοι κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐκρήξεων, ὁ Καπίτσα μπόρεσε νὰ ὑπολογίσει τὸ συνολικὸ ὄγκο τοῦ παγόμενου. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πειράματος ἦταν τὸ ἑξῆς: Τὸ παγόβουνο εἶχε συνολικὸ ὕψος 124 μέτρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὴ ἑξῆς ἔδωκα ἦταν κάτω ἀπ' τὸ νερό. Ἡ ἀναλογία αὕτη ἰσχύει περίπου γιὰ κάθε παγόβουνο.

30 ἑκατομ. τόνοι πάγου

ΑΦΟΥ μιὰ τόσο μεγάλη ἀναλογία τοῦ ὄγκου τους (67), βρίσκεται μέσα στὸ νερό, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβουμε γιὰ τὴν ἀπειλή ποὺ δὲν κινδυνεύουν οὔτε ἀπὸ τὸν ἀνέμο, οὔτε ἀπὸ τὰ κύματα. Ἀκόμα καὶ στὴ μεγαλύτερη θαλασσοταραχὴ τὰ παγόβουνα μόνον ἀκλόνητα, σὰν ἀληθινὰ νησίδες, μόνο τὰ θαλάσσια ρεύματα μποροῦν νὰ τὰ μετακινήσουν σιγά - σιγά.

Τὰ περισσότερα παγόβουνα, ὅπως εἴπαμε, σπᾶνε καὶ τεμαχίζονται συνεχῶς. Κάποτε τὰ μικρὰ κομμάτια ἐνὸς παγόμενου σκορπίζονται καὶ καλύπτουν μιὰ τεράστια ἐκταση τῆς θάλασσας. Ἐπειτα, μετὰ τὴν ἐπίδραση τῶν ρευμάτων, πλη-

καὶ καθὼς σκεπάζονται συνήθως ἀπὸ τὰ κύματα, ἡ ἐπισήμανσή τους εἶναι πολὺ δύσκολη. Αὐτὰ τὰ ὑπολὰ «γκρῶλες», προκαλοῦν σήμερα τὶς περισσότερες καταστροφές στὴ ναυσιπλοΐα.

Τὰ παγόβουνα ἔχουν μιὰν ἄγρια ὁμορφιά καὶ παρουσιάζουν μεγάλο ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον. Τὰ μεγαλύτερα ἔχουν ὕψος 100 μέτρων καὶ περισσότερα καὶ συνήθως τὸ σχῆμα τους εἶναι κανονικὸ. Ὁ πάγος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀποτελοῦνται, εἶναι ἐξαιρετικὰ σκληρὸς, ὅχι διαφανὴς ὅπως ὁ βιομηχανικὸς πάγος, ἀλλὰ ὁλόλευκος καὶ γεμάτος μικροσκοπικὲς φυσαλίδες ἀέρος ποὺ λάμπουν στὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ δίνουν στὸ παγόβουνο μιὰν ὀψη σμαρτασμένου κομφοτηνῆτος. Οἱ μικροσκοπικὲς αὐτὲς φυσαλίδες μειώνουν συνολικὰ τὸ βάρος τοῦ πάγου ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ, τὰ μεγάλα παγόβουνα περιέχουν κατὰ μέσον ὄρο τριάντα ἑκατομμύρια τόνους πάγου! Οἱ διάσημοι ἐξερευνητὲς τῆς Ἀνταρκτικῆς, Πάρρυ καὶ Ρόβερτ, ὑπολόγισαν ὅτι ἕνα παγόβουνο μῆκους τεσσάρων χιλιομέτρων καὶ ὕψους 45 μέτρων, περιεῖχε ἐνᾶμιση δισεκατομμύριο τόνους πάγου.

ΕΙΝΑΙ φανερό, πὼς ἀκόμα καὶ τὸ πῶς γερὸ καὶ μεγάλο πλοῖο μετὰ χαλὺδινη κορφή, ἂν συγκρουσθεῖ μ' ἕνα ἀπὸ τὰ πλωτὰ αὐτὰ βουνά, δὲν

ἔχει καμμιὰ πιθανότητα νὰ γλυτώσει.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἄρχισαν τὰ ταξίδια στὸν Ἀτλαντικό, πρὶν ἀπὸ μερικοὺς αἰῶνες, οἱ σκοποὶ τῶν πλοίων ἔχουν μάθει νὰ ἐπισημαίνονται τὰ παγόβουνα ἀπὸ μακριά. Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι καθαρή ὁ σκοπὸς, ἀπὸ ἕνα παρατηρητήριο σὲ ὕψος εἰκοσι μέτρων πάνω στὸ κατάρτι, μπορεῖ νὰ ἐπισημανεῖ τὸ παγόβουνο ἀπὸ ἀπόσταση 25 ἢ 30 χιλιομέτρων. Ἀλλ' ἡ ὁρατότητα περιορίζεται σὲ 12 ὡς 15 χιλιόμετρα, ὅταν ὁ ὁρίζοντας εἶναι ὁμίχλιασμένος. Ἄν ἡ ὁμίχλη εἶναι πυκνὴ, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, τὸ παγόβουνο δὲν μπορεῖ νὰ ἐπισημανθεῖ σὲ ἀπόσταση μεγαλύτερη τῶν πέντε χιλιομέτρων καὶ συχνὰ ἡ ὁρατότητα περιορίζεται στὰ 1500 μέτρα.

Τὴ νύχτα, μετὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, τὸ παγόβουνο εἶναι ὁρατὸ ἀπὸ ἀπόσταση πέντε χιλιομέτρων. Χωρὶς φεγγάρι, ἡ ὁρατότητα περιορίζεται στὰ 400 μέτρα. Ἀλλὰ οἱ τραγωδίες τῆς θάλασσας συμβαίνουν, ὅταν ἡ νύχτα εἶναι ὁμίχλιασμένη. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση τοῦ ραντάρ, δὲν ὑπῆρχε ἀπολύτως κανένας τρόπος γιὰ νὰ ἐπισημανθεῖ τὸ παγόβουνο, ἔστω καὶ σὲ ἀπόσταση δέκα μέτρων ἀπὸ τὸ πλοῖο.

Ἡ διεθνὴς περίπολος

ΜΕΤΑ τὴ φοβερὴ τραγωδία τοῦ «Τιτανικού», ὑπὸ τὴν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης, δημιουργήθηκε ἡ Διεθνὴς Περίπολος κατὰ τῶν Παγοβόωνων (Ἰντερνέσιοναλ Αἰς Πατρώλ), ποὺ ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐπισήμανση τῶν παγόμενων καὶ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς πιθανῆς πορείας τους. Σύμφωνα μετὰ τὴ διεθνὴ συμβασιμὴ ποὺ ὑπογράφηκε μετὰ τὸ 1914, ἡ διοίκηση τῆς Διεθνούς Περίπολός ἔχει ἀνατεθεῖ στὴν ἀμερικανικὴ κυβέρνησι καὶ στὴν ἀμερικανικὴ ἀεροφυλακὴ γιὰ λογαριασμὸ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν ποὺ συμβάλλουν οἰκονομικῶς στὴ λειτουργία της. Ἐνδιαφερόμενες χώρες εἶναι, φυσικὰ, ἐκεῖνες ποὺ ἡ σημαία τῶν πλοίων τους κυματίζει στὸν Ἀτλαντικό. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνονται ἡ Ἑλλάς, ἡ Γαλλία, ἡ Μ. Βρετανία, ὁ Καναδὰς, ἡ Ἰταλία, τὸ Βέλγιο, ἡ Νορβηγία, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ἡ Δανία καὶ ἄλλες.

Ἡ Διεθνὴς Περίπολος ἀρχίζει νὰ ἐπισημαίνει τὰ παγόβουνα ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο, ὅταν ἡ παρουσία τους ἀρχίζει νὰ γίνεται ἀπειλητικὴ. Ἐπιτιμᾷ μιὰ τεράστια περιοχή γύρω ἀπὸ τὴ Νέα Γῆ. Ἡ ἀληθινὰ ἐπικίνδυνος «περιοδὸς τῶν πάγων», κρατᾷ ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο ὡς τὸν Ἰούλιο. Τὴν ἐποχὴ αὕτη, τὰ παγόβουνα ποὺ γεννιῶνται τὸ χειμῶνα στὴ Γροιλανδία, θὰ ἔχουν ξεπεράσει τὸν 48ο παράλληλο, καὶ θὰ ἔχουν κατακλύσει τὴν περιοχή ἀπὸ τὴν ὁποία περνᾶνε οἱ πυκνότερες γραμμές τῆς ναυσιπλοΐας. Συγχρόνως, τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἡ περιοχή τῆς Νέας Γῆς καλύπτεται συνήθως ἀπὸ πυκνὴ ὁμίχλη, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴ συνάντηση τῶν δυῶν μεγάλων ρευμάτων τοῦ Ἀτλαντικοῦ: τοῦ θερμοῦ «ρεύματος τοῦ κόλπου» (Γκόλφ Στρήμ) καὶ τοῦ ψυχροῦ ρεύματος τοῦ Λαβραδὸρ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ τὰ ποντοπόρα πλοῖα διατρέχουν τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους.

Ἡ Διεθνὴς Περίπολος διαθέτει ὁλόκληρο στόλο ἀπὸ μικρὰ ταχύπλοα σκάφη καὶ ἀεροπλάνα. Σήμερα, ἡ ἐπισήμανση τῶν παγόμενων γίνεται μετὰ τὶς ὀπτικές παρατηρήσεις τῶν πληρωμάτων

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 27

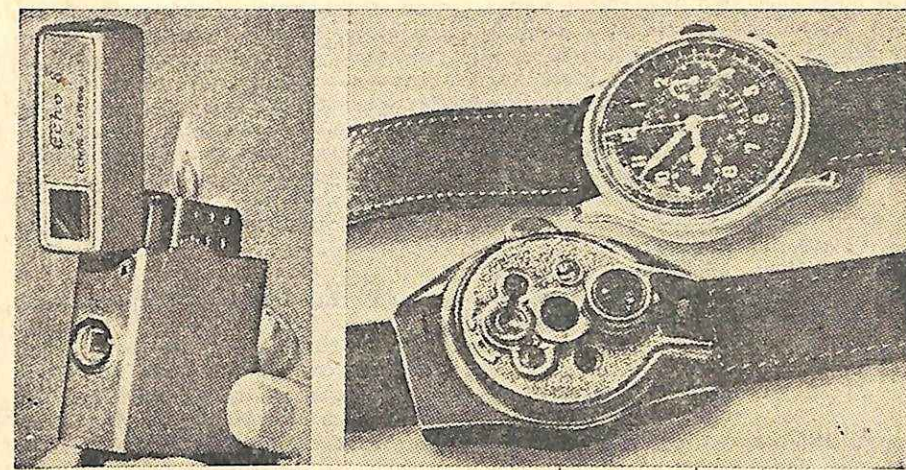
Ο ΣΟΙ περιμένουν να διαβάσουν εδώ κάτι ανάλογο με τις περιπέτειες της Μάτα Χάρι, ως μην προχωρήσουν. Η σύγχρονη τέχνη της κατασκοπείας δεν έχει καμιά σχέση με τις κινηματογραφικές ή μυθιστορηματικές περιπέτειες που παράγονται, τυποποιημένες, κατά χιλιάδες για να ικανοποιήσουν τα φθηνά γούστα όρισμένης μερίδος του κοινού. Οι ρωμαιοί και γοητευτικοί «πράκτορες» με τη γρήγορη γροθιά και τις εύκολες έρωτικές κατακτήσεις, οι έλκυστικές «μοιραίες γυναίκες» που ανταλλάσσουν τα φιλήματα τους με τα «άκρωα απόρρητα» έγγραφα των θυμάτων τους — όλοι αυτοί οι συναρπαστικοί τύποι που μας γοητεύουν με τη δράση τους — είναι πολύ αμφίβολο αν υπήρξαν ποτέ στο παρελθόν και, πάντως, είναι βέβαιο ότι δεν υπάρχουν πιά σήμερα. Άκόμα και οι «μαρτυρίες» που δημοσιεύονται στις ημέρες μας με αξιώσεις «ιστορικότητας» δεν ανταποκρίνονται παρά ελάχιστα στην πραγματικότητα. Μερικές έχουν γραφεί από «κυνηγούς κατασκόπων» που φροντίζουν να δώσουν την εντύπωση, ότι δεν τους ξέφυγε ποτέ ούτε ένας «μυστικός πράκτωρ». Άλλες γράφονται από απόστρατους κατασκόπους, που προσπα-

θούν να εκμεταλλευθούν έμπορικά τη δράση τους και, φυσικά, «παρυσωσκώνουν» τα γεγονότα σύμφωνα με τις υποδείξεις των εκδοτών που ενδιαφέρονται για την αύξηση τώρα εξουδετερωθεί από την τεχνική της αντίκας, έχει εξελιχθεί σήμερα τόσο, ώστε έχει γίνει σχεδόν αγνώριστη. Μέθοδοι που άλλοτε έθεωρούντο «σίγουρες», έχουν τώρα εξουδετερωθεί από την τεχνική της αντίκας-τασκοπείας, που εξελίσσεται κι αυτή παράλληλα. Όσο, παρ' την αλλαγή των μεθόδων, η αμείλικτη μάχη μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών των μεγάλων δυνάμεων, συνεχίζεται πάντα με αδιάκοπη ένταση. Άλλοτε η κατασκοπεία, ήταν απλώς ένα βοηθητικό μέσο στην υπηρεσία της πολιτικής ή της στρατηγικής. Σήμερα, έχει αποκτήσει κεφαλαίωδη σημασία. Καμιά χώρα δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα υπερσχύσει μιας άλλης, με μόνη τη δύναμη των όπλων της. Τα ύπουλα όπλα της κατασκοπείας, είναι εξ ίσου απαραίτητα. Στην εποχή μας, μάλιστα, που η υλική δύναμη είναι τόσο ισόρροπα μοιρασμένη ανάμεσα στην Άνατολή και στη Δύση, η παράταξη που διαθέτει το τελειότερο κατασκοπευτικό δίκτυο, έχει και τις περισσότερες πιθανότητες ότι θα υπερίσχυσει...

Οι υπηρεσίες πληροφοριών, απλώνουν τα πλοκάμια τους παντού. «Καλύπτουν» κάθε πόλη, κάθε εργοστάσιο, κάθε σημαντική πολιτική — ή ακόμα και συνδικαλιστική — ένωση. Εισδύουν στα απόρρητα των μεγάλων βιομηχανικών εταιριών, των υπουργικών συμβουλίων, στην ιδιωτική ζωή κάθε ανθρώπου που διαθέτει κάποια επιρροή στα δημόσια πράγματα. Όταν το επιτύχουν — και συνήθως το επιτυγχάνουν — αποκτούν μια τεράστια δύναμη. Το δάρος των πληροφοριών που συγκεντρώνονται, αποτελει αποφασιστικών παράγοντα στον προσανατολισμό μιας πολιτικής, την κατάρτιση ενός οικονομικού ή στρατηγικού σχεδίου μεγάλης πνοής.

Οι «έπιστατοι κατάσκοποι»

ΥΠΑΡΧΟΥΝ, βέβαια, και οι πρεσβείες. Από τα πανάρχαια χρόνια ο πρεσβευτής δεν ήταν παρά ένας έπιστατος κατάσκοπος. Άλλ' ακριβώς έπεδη ή ιδιότητά του αυτή είναι γνωστή,

Άριστερά: Μόλις ανάψει ή φλόγα του αναπτήρα, μια μικροσκοπική φωτογραφική μηχανή τίθεται σε λειτουργία. Δεξιά: Μια μικροσκοπική φωτογραφική μηχανή κρυμμένη σ' ένα ρολόι του χεριού.

ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΙΑ

Κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε λεπτό, σε όλες τις χώρες του κόσμου, τα μυστικά δίκτυα πληροφοριών εργάζονται αδόρυβα και ύπομονετικά. Στον πόλεμο των μυστικών υπηρεσιών τα τεχνάσματα δεν έχουν τέλος.

ΣΤΟΝ Μέλανα Δρυμό (Δυτική Γερμανία), υπάρχει μια μυστική αμερικανική βάση που, αν κι' έχει πάψει να είναι «μυστική», είναι από τις πιο πρωτότυπες που υπάρχουν στον κόσμο. Οι Άμερικανοί έχουν κατασκευάσει εκεί μια γιγαντιαία μακέττα ολόκληρου του εδάφους της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι ένας αναγλυφικός χάρτης, που αναπαράγει ως τις ελάχιστες λεπτομέρειές της την περιοχή του κόσμου που εκτείνεται από τη Γερμανία ως την Άπω Άνατολή, από το Βόρειο Πόλο ως το Θιβετί. Η περιοχή πλαισιώνεται από ραντάρ σε μικρογραφία.

Οι αρχηγοί των επιτελείων, όλων των χωρών του κόσμου, όνειρεύονται ν' αποκτήσουν μια παρόμοια μακέττα για τις περιοχές που τους ενδιαφέρουν. Θα έλεγε κανείς, ότι ο αναγλυφικός αυτός χάρτης είναι ο θρίαμβος της αμερικανικής κατασκοπείας. Και όμως, κανένας κατασκόπος δε συνέβαλε στην κατασκευή του. Εκτός αν ονομάσουμε «κατασκόπους» τα αναγνωριστικά αεροπλάνα «Λόκχεντ U.2», που πετάνε τακτικά σε μεγάλο ύψος πάνω από το έδαφος της Σοβιετικής Ένωσης: Σε ύψος 20.000 μέτρων οι τηλεσκοπικές φωτογραφικές μηχανές των αεροπλάνων αυτών φωτογραφίζουν, κομμάτι προς κομμάτι, το έδαφος μιας περιοχής και ο χάρτης συμπληρώνεται σιγά - σιγά.

Άλλωστε, μέρα και νύχτα, ένα δίκτυο ηλεκτρονικής ανιχνεύσεως λειτουργεί σε παγκόσμια κλίμακα. Είτε πρόκειται για τον έλεγχο της ραδιοενέργειας στην ατμόσφαιρα, είτε για την επιτήρηση του ουρανού, κανείς, ποτέ, πουθενά δεν κινείται, χωρίς οι κινήσεις του να γίνουν γνωστές. Δε γίνεται ούτε μια ατομική έκρηξη, ούτε μια δοκιμή πυραύλου, σε οποιοδήποτε σημείο του κόσμου, χωρίς να το μάθουν άμέσως οι Άμερικανοί και οι Ρώσοι. Έξ' άλλου, τι μπορεί να ειπωθεί για τους Άμερικανούς, μπορεί μ' ελάχιστες παραλλαγές, να ειπωθεί και για τους Ρώσους. Οι δυο μεγάλες δυνάμεις, που ελέγχουν τις τύχες του κόσμου, αντιγράφουν ή μια τις μεθόδους της άλλης.

ΤΙ περισσότερο μπορούν να ζητήσουν οι αρχηγοί των επιτελείων; Στην εποχή των υπερειραιοτήτων, των ανανγνωριστικών αεροπλάνων, τι χρειάζονται οι επικίνδυνες και πολυδάπανες «μυστικές υπηρεσίες»;

Ένας, τουλάχιστον, άνθρωπος από τη

δυτική παράταξη, φαίνεται πως είχε αυτή τη γνώμη. Ήταν ο στρατηγός Μπέντελ Σμιθ που, αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του ως αρχηγού των Υπηρεσιών Πληροφοριών των Η.Π.Α., είχε δηλώσει: «Ένα πράγμα μονάχα μας ενδιαφέρει: Πού και πότε θα υποστούμε επίθεση; Όλα τ' άλλα είναι δευτερεύοντα».

Διαβάζοντας αυτή τη δήλωση, οι αρχηγοί των μυστικών υπηρεσιών όλου του κόσμου, κρυμμένοι σ' έμπροσθα γραφεία τους, θα πρέπει να χαμογέλασαν ειρωνικά: Ή ο Μπέντελ Σμιθ ήταν ήλιθιος, ή απλώς είχε πετάξει μια φράση χωρίς σημασία για να ξεφορτωθεί τους δημοσιογράφους.

Για τους αρχηγούς των μυστικών υπηρεσιών, το πεδίο δράσεως των πρακτόρων είναι απεριόριστο.

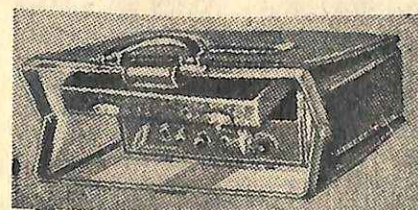
Πρέπει να γνωρίζουν τη διάταξη, την αξία και τον εξοπλισμό των ενόπλων δυνάμεων κάθε χώρας. Αυτό και μόνο είναι μια τεράστια σημασία και δυσχερέστατη αποστολή. Άλλα πρέπει ακόμα να γνωρίζουν τη γενική πολιτική όλων των κρατών, να μαντεύουν την εξέλιξή της και, για το σκοπό αυτό, να εξετάζουν λεπτομερώς της στάση και τα σχέδια όχι μόνο κάθε υπουργείου, κάθε κόμματος, αλλά ακόμα και κάθε προσωπικότητας.

Στην εποχή μας η πολιτική δεν εννοείται χωριστά από την οικονομία μιας χώρας και δεν υπάρχει ισχυρός στρατός, χωρίς ανεπτυγμένη βιομηχανία για να τον τροφοδοτεί. Οι υπηρεσίες πληροφοριών, πρέπει να γνωρίζουν λεπτομερώς την εικόνα που παρουσιάζει η οικονομία κάθε χώρας, να παρακολουθούν από κοντά το τεχνικό επίπεδο ανάπτυξής της κάθε κλάδου της βιομηχανίας. Δεν περιορίζονται στην κλοπή των μυστικών της ατομικής βόμβας και των καινούργιων όπλων. Τα εργαλεία και τα μηχανήματα που προορίζονται για ειρηνικές χρήσεις έχουν εξ ίσου μεγάλη σημασία.

οι δυνατότητες του είναι περιορισμένες. Οι πρεσβείες επιτηρούνται σχεδόν παντού. Εκτός αυτού, ένας τεράστιος όγκος πληροφοριών κρατείται μυστικός από την ενδιαφερόμενη κυβέρνηση. Πολλές επαφές δε μπορούν να γίνουν φανερά από τον επίσημο ατίπρόσωπο μιας χώρας: Είναι ζητήματα στοιχειώδους ασφάλειας. Και, ανάμεσα στις επαφές αυτές, υπάρχουν πολλές που δε φαίνονται άμέσως χρήσιμες. Μονάχα αργότερα, σε περίοδο πολέμου, επαναστάσεως, κρίσεως, θα φανεί η χρησιμότητά τους.

Οι μυστικές υπηρεσίες εργάζονται συνήθως για το άνωτερο μέλλον. Η ειδικότητά τους είναι να συγκεντρώνουν χιλιάδες χιλιάδων «άσημάντων» λεπτομερειών, που η σύνθεσή τους δίνει μιά ακριβή εικόνα, όλων των προβλημάτων που αντιμετωπίζει μια κυβέρνηση ή ένα γενικό επιτελείο. Επί χρόνια, η εργασία αυτή φαίνεται μάταιη και σχολαστική. Άλλ' έρχεται πάντα μια μέρα, που αποδεικνύεται πρωταρχικής σημασίας.

Κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε λεπτό, σε όλες τις χώρες του κόσμου, τα δίκτυα πληροφοριών εργάζονται αδόρυβα. Από καιρό σε καιρό, μια σύλληψη, μια προδοσία, φέρνουν για λίγο στο προσκήνιο της επικαιρότητας ώριμες πτυχές του σκοτεινού σιωπηλού αυτού κόσμου. Μια δίκη, μια καταδίκη, ίσως μια θανατική εκτέλεση — και ο φάκελος κλείνει. Οι μυστικές υπηρεσίες επουλώνουν τις πληγές τους, αναδιοργανώνονται, και η αδόρυβη ύπαρξή τους συνεχίζεται με την

Ένα μαγνητόφωνο μέσα σε μικρή τσάντα. Μπορεί να συλλάβει την ανθρώπινη φωνή από απόσταση είκοσι μέτρων.

Οι πράκτορες εν ενεργεία

ΟΙ άνθρωποι που υπηρετούν σε μια μυστική υπηρεσία δε μιλάνε ποτέ, φυσικά, για το «πάγγωμά» τους. Όχι μόνο τα συμφέροντα της υπηρεσίας τους, αλλά και η προσωπική τους ασφάλεια.

Ο ναύαρχος φόν Κανάρις, αρχηγός των μυστικών υπηρεσιών του Χίτλερ. Κατά το διάστημα του πολέμου έπαιξε «διπλό παιχνίδι».

Λεία επιβάλλει την ευθύνη. Αυτοί που «μιλάνε» είναι συνήθως εκείνοι που, για τον αλφά ή βήτα λόγο, έχουν αποσυρθεί από την υπηρεσία και έχουν ξαναγίνει άνθρωποι, «όπως όλοι οι άλλοι». Γιατί οι πράκτορες εν ενεργεία δεν είναι, βέβαια, «όπως οι άλλοι», οι κοινοί άνθρωποι. Άλλ' απ' αυτό δεν πρέπει να συμπληρώσουμε, ότι οι μυστικοί πράκτορες ανήκουν σε μια ιδιαίτερη «ράτσα» με έντελως εξαιρετικές ικανότητες. Ο τύ-

πος του μυστικού πράκτορος, που έχει δημιουργήσει στον κινηματογράφο ο Έντν Κωνσταντίν και μερικοί άλλοι δημοφιλείς αστέρες της έβδομης τέχνης, έχει πολύ λίγη σχέση με την πραγματικότητα. Ο Έντν Κωνσταντίν με μερικές καλοβαμένες γροθιές τα βγάδι περά, συνήθως, με όλες τις αναποδιές που του τυχάνουν στο διάστημα των δύο ωρών — όσο κρατάει το έργο. Η δουλειά του αληθινού πράκτορα, δεν έχει τίποτα το ήρωικό. Πρέπει, βέβαια, να είναι έξυπνος, αλλά όχι υπερβολικά έξυπνος: Οι αρχηγοί των μυστικών υπηρεσιών ξέρουν, από πικρή πείρα, ότι «τα έξυπνα πουλιά πιάνονται από τη μύτη» και, το χειρότερο, έχουν συχνά την τάση να παίζουν διπλό παιχνίδι. Πρέπει να είναι θαρραλέος, αλλά στη σύγχρονη κατασκοπεία η αποφυγή της βίας είναι ο κανόνας. Η βία χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση, αλλά γενικά ως μέθοδος δράσεως δεν είναι αποδοτική.

Πώς στρατολογούνται τα μέλη μιας μυστικής υπηρεσίας; Σε πολλές περιπτώσεις το αποφασίζει η τύχη.

Ας πάρουμε το τυπικό παράδειγμα ενός σύγχρονου πράκτορα, που θα τον ονομάσουμε «X»:

Το 1939, όταν άρχισε ο πόλεμος, ο «X» δεν είχε τελειώσει τις σπουδές του. Υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός και κατόπιν, όταν η χώρα του κατελήφθη από τους Γερμανούς, έγινε μέλος μιας οργανώσεως αντίστασης. Στην αντίσταση, απέκτησε κάποια πείρα στην παράνομη δράση γενικά και στην οργάνωση ενός δικτύου πληροφοριών για λογαριασμό των Συμμάχων. Μετά τον πόλεμο, ο «X» δεν είχε ούτε την δρεση, ούτε τα μέσα γα να συνεχίσει τις σπουδές του. Προσπαθούσε να πετύχει μιά άδεια μεταναστεύσεως για την Αμερική, όταν συνάντησε τυχαία έναν πολύ συνάδελφό του που υπηρετούσε κίονας σε μια μυστική υπηρεσία. Αυτός, παρ' τις διαμαρτυρίες του «X» ότι δεν είχε καθόλου πείρα και ικανότητες για κατασκοπευτική δράση, τον έπεισε να γίνει μέλος της μυστικής υπηρεσίας. Έτσι, μια μέρα ο «X» δρέθηκε σ' ένα μικρό γραφείο, σε ξένη χώρα, με την αποστολή να οργανώσει ένα δίκτυο πληροφοριών γενικής φύσεως στη χώρα αυτή...

Ο «X» είναι μια τυπική περίπτωση: Όταν ξεκίνησε, το μόνο του εφόδιο ήταν η γνώση της γλώσσας της χώρας όπου θα υπηρετούσε. Από κει και πέρα, με μερικούς προσεκτικά διαλεγμέ-

νους συνδέσμους, του ήταν εύκολο ν' αρχίσει τη δουλειά του. Έκτος αυτού, είναι θεμελιώδης άρχη των μυστικών υπηρεσιών, ότι το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς γίνεται με βάση τις δημοσιευμένες πληροφορίες. Είναι αφάνταστο τι τεράστια ποσότητα πληροφοριών μπορεί να συγκεντρώσει ένας πράκτωρ διαβάζοντας... τις εφημερίδες! Άρκει, βέβαια, να τις διαβάσει μεθοδικά και, προ πάντων, να μάθει να διαβάζει «ανάμεσα στις γραμμές». Έτσι, ξεκινώντας από τις δημοσιευμένες πληροφορίες, είναι εύκολο να κατευθύνει τις προσπάθειες των κατωτέρων του προς ώριμες πηγές.

Η μεταβίβαση πληροφοριών

Σε περίοδο ειρήνης, η μεταβίβαση των πληροφοριών από χώρα σε χώρα, είναι σχετικά εύκολη. Χρησιμοποιούνται συνήθως σύνδεσμοι που, υπό το κάλυμμα μιάς έμπορικης φέρμας, μπορούν να μετακινούνται συχνά χωρίς να προκαλούν ύποψια. Το μυστικό ταχυ-

του, τουλάχιστον ώριμες πτυχές του θα γίνουν γνωστές. Εκείνο που φοβούνται περισσότερο οι μυστικοί πράκτορες κατασκοπείας δεν είναι η εξάθρωση του δικτύου τους. Οι ζημιές επανορθώνονται εύκολα και οι άρχηγοί των μυστικών υπηρεσιών είναι πάντα έτοιμοι να θυσιάσουν μερικούς πράκτορες, συνήθως τους πιο άσημνους, για να σώσουν το σύνολο του δικτύου. Εκείνο που φοβούνται είναι η «τοξίνωση».

Πόλεμοι μεταξύ κατασκόπων

Η «τοξίνωση» είναι μια από τις πιο δύσκολες, ύπουλες και επικίνδυνες πλευρές του άμελλικτου πολέμου μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών. Ο όρος αυτός, που έχει επικρατήσει διεθνώς στο λεξιλόγιο των κατασκόπων και των αντικατασκόπων, σημαίνει τη χρησιμοποίηση ενός κατασκοπικού δικτύου για τη μετάδοση παραπληρητικών πληροφοριών στη χώρα που το έχει οργανώσει. Συχνά η «τοξίνωση» έχει αλλάξει το ρού της ιστο-

ρία από τα ψεύτικα. Η υπόθεση αυτή, που έγινε γνωστή ως «Ρόγε Καπέλλε» (Κόκκινο παρεκκλήσιο), ήταν η πιο φοβερή υπόθεση «τοξινώσεως» στα χρόνια της κατασκοπείας. Για ένα μεγάλο διάστημα του πολέμου οι Ρώσοι έμειναν ουσιαστικά χωρίς δίκτυο πληροφοριών και, αν δεν υπήρχαν οι συμμαχικές υπηρεσίες που αναπλήρωναν τα κενά, οι Ρώσοι θα πλήρωναν ίσως πολύ ακριβά αυτή την «τοξίνωση» του δικτύου τους.

Οι κίνδυνοι του άσυρμάτου

Η ΥΠΟΘΕΣΗ «Κόκκινο Παρεκκλήσιο» απέδειξε για μιαν ακόμη φορά πόσο επικίνδυνη είναι η χρήση των άσυρμάτων. Στον άσταμάτητο αγώνα της γωνιομετρίας εναντίον του άσυρμάτου των κατασκόπων, η γωνιομετρία κερδίζει πάντα («γωνιομετρία» είναι μια περίπλοκη μέθοδος με την οποία ανιχνεύεται η ύπαρξη και η θέση ενός παρανόμου πομπού). Η χρήση του άσυρμάτου είναι πάντα επισφαλής. Σε καιρό ειρήνης οι μυστικές υπηρεσίες επικοινωνούν συνήθως με προφορικά μηνύματα ή και με γραπτά μηνύματα, όταν ο όγκος των εγγράφων δεν είναι μεγάλος. Αλλά το προφορικό μήνυμα μπορεί να χαθεί ή να κατασχεθεί. Έτσι, ο άσυρματος, αν και τόσο επικίνδυνος, εξακολουθεί να χρησιμοποιείται. Ο κίνδυνος της ανιχνεύσεως από τις γωνιομετρικές μεθόδους της αντικατασκοπείας περιορίζεται, αν ο άσυρματος μετακινείται συνεχώς από τον ένα κρυφώνα στον άλλο, ή αν το ίδιο μήνυμα μεταδίδεται από πολλούς άσυρμούς, σε διαφορετικές ώρες, από διαφορετικά σημεία.

Εξ άλλου, σήμερα σπανίως χρησιμοποιούνται οι παλαιού τύπου άσυρματοί. Έχει κατασκευασθεί ένας πομπός — εξαιρετικά διαφανής — που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από έναν πράκτορα χωρίς τεχνική κατάρτιση. Είναι μικρός σαν ένα κουτί τσιγάρων. Στη μία πλευρά του έχει ένα δίσκο τηλεφώνου με αριθμούς. Αρκεί να συνδεθεί το τηλέφωνο με μια πρίζα κοινού ηλεκτρικού ρεύματος και να σχηματισθεί το μήνυμα κρυπτογραφικώς με τους αριθμούς του δίσκου. Το μήνυμα μαγνητοφωνείται στο έσωτερικό του μηχανήματος σε μια μεταλλική ταινία. Η ταινία μπορεί να περιλάβει ένα κρυπτογραφικό μήνυμα δύο δακτυλογραφημένων σελίδων. Όταν τελειώσει η μαγνητοφώνηση, ο πράκτωρ δεν έχει παρά να πιέσει ένα κουμπάκι και να περιμένει ν' ανάψει ένα κόκκινο φωτάκι. Αυτό σημαίνει πως ο πομπός του έχει συνδεθεί αυτόματα με τον δέκτη της υπηρεσίας του. Τότε πατάει ένα άλλο κουμπάκι και η μετάδοση του μηνύματος πραγματοποιείται, πάντα αυτόματα, μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Η σύλληψη του άσυρμάτου αυτού με τις ραδιογωνιομετρικές μεθόδους είναι σχεδόν αδύνατη. Το μόνο του μειονέκτημα είναι ότι χρειάζεται μια κεραία ύψους όρεκτων μέτρων.

Οι άμεσοι σύνδεσμοι παραμένουν, ωστόσο, απαραίτητοι. Για να μειωθούν οι κίνδυνοι δεν υπάρχει παρά ένας τρόπος: Να περιορισθούν τα έγγραφα στις μικρότερες δυνατές διαστάσεις. Τα μικροφίλμ χρησιμοποιούνται εύρυστα. Οι ειδικές μικροσκοπικές μηχανές χωράνε σε μια καρφίτσα γραβάτας ή σε ένα κουμπάκι. Συχνά οι πολιτικές προσωπικότητες που επισκέπτονται ως επίσημοι προσκεκλημένοι διάφορα εργοστάσια ή εργαστήρια, παρακαλούνται από τις μυστικές υπηρε-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 27

ANNE MANSON Θεά του Χορού

ΜΕΤ: ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΖΩΗ
ΤΗΣ ΙΖΑΝΤΟΡΑΣ
ΝΤΑΝΚΑΝ

2ον

ΣΤΙΣ 6 του Γενάρη, 1905, η 'Ιζαντόρα φτάνει στην Πετρούπολη, για να δώσει μια σειρά παραστάσεων στην Όπερα, ύστερα από ένα ταξίδι μέσα σ' ένα παγωμένο τραίνο, με δώδεκα ώρες άργωπορία εξ αιτίας της χιονοθύελλας.

Η πρώτη της εντύπωση είναι τραγική. Στο δρόμο, πηγαίνοντας στο ξενοδοχείο, αντίκρυσε μια κηδεία. Οι εργάτες έθαβαν τους αδελφούς τους, που είχαν τουφεκιστεί την προηγούμενη μέρα μπροστά στα χειμερινά 'Ανάκτορα, ενώ πήγαιναν άσπλοι να παρουσιάσουν ένα αίτημα στο Τσάρο.

Το θέαμα αυτό θα την ακολουθήσει σ' όλη της τη ζωή.

Για την ώρα όμως παρασύρεται από την εξαλλή υποδοχή των κατοίκων, απ' τους φοιτητές που ζεύονται στο έλευθρό της, υποχρεώνοντάς την να τους υποσχεθεί πως θα οργανώσει μια παράσταση γι' αυτούς, κι' απ' τα μεγάλα άστέρια του χορού, την Κζέτσινσκα και την Παύλοβα.

Δείπνησε στο μέγαρο της Κζέτσινσκα μαζί με τον Μέγα Δούκα Μιχαήλ, κι' η Παύλοβα την προσκάλεσε στις όχτρες το πρωί, στη δοκιμή της. Έφτασε με καθυστέρηση τριών ωρών, αλλά θρήκε ακόμη τη χορεύτρια να επιδίδεται σ' εξαντλητικές ασκήσεις, ενώ ένας μεσόκοπος την συνόδευε με το βιολί, επιβλέποντας όλες τις κινήσεις της, δίχως να τ'α ξεφεύγει τίποτε. Είναι ο μεγάλος χορογράφος της Αυτοκρατορικής Σχολής, ένας Γάλλος, ο διάσημος μαίτρ Πετιπά.

Το μπαλλέτο είναι το πιο λανθασμένο, το πιο άοριστο είδος που υπάρχει, δηλώνει αγανακτισμένη η 'Ιζαντόρα. Οι κινήσεις των χορευτών σας είναι αντίθετες σε κάθε καλλιτεχνική έννοια, σε κάθε ανθρώπινο αίσθημα. Έσείς πασχίζετε να χωρίσετε το κορμί απ' την ψυχή, κι' η ψυχή υποφέρει απ' αυτή τη σκληρή πειθαρχία. Είδα την Αυτοκρατορική σας Σχολή. Είναι μια άλυπητη, άχρηστη ιερή εξέταση. Ποιά εμπειρία θέλετε να βρίσκουν τα παιδιά μέσα στις αίθουσες του μαρτυρίου, όπου δεν έχουν για να ξεκουράσουν τα μάτια τους, παρά ένα τεράστιο ποταρτίο του Τσάρου.

Το δράδυ, στο δείπνο που δίνει η Παύλοβα προς τιμήν της, θα επαναλάβει τις ίδιες κριτικές στον Σέργιο Ντιαγκίλεφ, που απ' την έκπληξη του, θ' αφήσει να πέσει το μονόκλ του και θα ξεσπάσει σ' ένα δυνατό γέλιο.

Ός τις πέντε το πρωί, θα συζητήσουν με τόσην όρμητικότητα! Ός τη στιγμή που η Παύλοβα, χλωμή, εξαντλημένη από κόπωση, έχοντας μόλις αγγίξει το φαγητό, ζητάει ν' αποσυρθεί.

Εκείνη τη στιγμή ο Λέων Μπάκστ, που του άρσει να διαβάσει τις γραμμές του χεριού, έχει πάρει τα χέρια της 'Ιζαντόρας στα δικά του και τα μελετάει προσεχτικά:

— Θα γνωρίσετε μια μεγάλη δόξα,

λέει τέλος, αλλά θα χάσετε τα δυο πλάσματα που θ' αγαπήσετε, όσο τίποτε άλλο στον κόσμο.

Η ΙΖΑΝΤΟΡΑ χορεύει στο Βερολίνο, το δράδυ αυτό, όταν ένας άντρας χυμάρει στο καμαρίνι της. Είναι ένα ψηλό, ωραίο παλικάρι, λεπτό, με μια σχεδόν γυναικεία εύλυγισία, αλλά με χέρια δυνατά και τετράγωνα δάχτυλα. Είναι ο όρμητικός Γκόρντον Κραϊγκ, ο πιο απόλυτος θεωρητικός του θεάτρου, ο ιδιοφυής σκηνοθέτης που θα επηρεάσει όλες τις μελλοντικές γενεές, απ' τον Κοπώ ως τον Ράινχαρντ κι' ως τον Σταϊνλάβσκυ. Για την ώρα όμως οι νέες

Ο δράστης της μεταμόρφωσης υπήρξε ένας ούγγαρος «Ρωमाίος», ο Όσκαρ Μπέρεγκι, ωραίος και διάσημος, που μαζί του είχε πλάσει σχέδια για το μέλλον. Μετά ο «Ρωमाίος», έγινε στη σκηνή «Μάρκος Αντώνιος», το πνεύμα του μεταμορφώθηκε κι' άρχισε να σκέφτεται την καριέρα του.

Ο Γκόρντον Κραϊγκ, είναι απ' τη ράτσα των γιγάντων, όπως κι' εκείνη. Το δράδυ, αφού περιπλανήθηκαν όλη τη μέρα στην έσοχη, την οδηγεί στο άτελιέ του. Το παρκέ είναι βαμμένο μαύρο και συνδέεται με φιαχτά ροδοπέταλα. Δεν υπάρχει ούτε κρεβάτι, ούτε καρέ-ράζει; Θα φάνε και θα κοιμηθούν στο

Η 'Ιζαντόρα με τις δυο κόρες της, που λίγον καιρό έπειτα, έπρεσαν θύματα αυταρχικού δυστυχισμού.

ιδέες και ο βίαιός του χαρακτήρας απομακρύνουν τους διευθυντές που μένουν έμβροντες.

— Είστε υπέροχη, γιατί όμως κλέψατε τα σκηνικά μου, τις ιδέες μου;

— Τα σκηνικά σας; Τις ιδέες σας; Όλ' αυτά τα έχω βρει από τότε που ήμουν πέντε χρονών.

Κι' όπως εκείνη, σε μια στιγμή του προτείνει να έρθει να δειπνήσει με τη οικογένειά της, εκείνος ξεσπάει:

— Πώς, εσείς μια μεγάλη καλλιτέχινια, ζείτε οικογενειακά; Αυτό είναι απεκρουστικό. Έξ' άλλου, η οικογένειά σας, είμ' εγώ. Έγώ σας έχω ανακαλύψει. Είστε μέρος της σκηνογραφίας μου...

Η 'Ιζαντόρα δεν είναι πια παιδί. Η μικρή 'Αμερική πουριτανή, έχει μεταμορφωθεί σε μια βασίλισσα που νοιάζει επί τέλους το νόημα, τη βέρμη, τον αισθησιασμό της μουσικής που χορεύει.

κλα, ούτε καν τίποτε φαγώσιμο. Τί πειπάτωμα.

Η μαμά της δεν είναι καθόλου ευχαριστημένη, όταν δυο εβδομάδες αργότερα, επιστρέφει η 'Ιζαντόρα με την ελπίδα να κοιμηθεί, επί τέλους, στο μαλακό κρεβάτι. Ακόμη μια προδοσία του όρκου. Κι' όταν η μαμά θα την πετάξει έξω απ' την πόρτα, εκείνη θ' ακολουθήσει τον Κραϊγκ.

Όμως, τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά. Η 'Ιζαντόρα λατρεύει τον Γκόρντον, αλλά σκέφτεται την τέχνη της. Ο Κραϊγκ αγαπάει φλογερά την 'Ιζαντόρα, αλλά συλλογίζεται το έργο του. Συνάμα την ζηλεύει για όλα: για την οικογένειά της, τη δουλειά της, για τη σχολή που μόλις έχει ανοίξει, αναθέτοντας τη διεύθυνση στην 'Ελίζαμπεθ.

— Γιατί, της λέει, ανθεβείς σε μια σκηνή για να κουνάς τα χέρια σου;

Αυτό το σωληνάριο οδοντόπαστας κρύβει τα μικροφίλμ που μεταφέρουν από χώρα σε χώρα οι κατάσκοποι. Η μέθοδος δεν είναι πολύ πρωτότυπη, αλλά τα απλούστερα κόλπα «πιάνουν» τις περισσότερες φορές...

δρομείο μεταφέρεται μέσα στα έμπορεύματα ή απλώς στις αποσκευές του συνδέσμου. Τίποτα δεν απέχει τόσο από τον πραγματικότητα όσο οι ιστορίες για μυστικούς πράκτορες που πέφτουν με αλεξίπτωτα και τ' άλλα παράξενα φανταστικά τεχνάσματα. Όταν θέλουν να μετακινηθούν, οι πράκτορες παίρνουν το τραίνο, όπως όλος ο κόσμος. Αν δεν μπορούν να το κάνουν αυτό, σημαίνει πως είναι ύπατοι και συνεπώς, τελείως άχρηστοι για την υπηρεσία τους.

Όταν το μυστικό ταχυδρομείο είναι πολύ όγκωδες και συνεπώς είναι δύσκολο να περάσει απαρατήρητο από τον τελωνειακό έλεγχο, χρησιμοποιούνται τα μικροφίλμ. Είναι μικροσκοπικές φωτογραφίες που μπορούν να κρυφθούν εύκολα όπουδήποτε: Σ' ένα σωληνάριο οδοντόπαστας ή σ' ένα κοφίνο δοντι. Το μέγεθος μιάς μικροφωτογραφίας δεν υπερβαίνει το κεφάλι μιάς καρφίτσας. Ένα μικροφίλμ μήκους μερικών εκατοστών μπορεί να περιλάβει ολόκληρο το περιεχόμενο ενός όγκωδους μυστικού φακέλου που οι πράκτορες κατέρωθωσαν να φωτογραφήσουν.

Στις δυσκολότερες περιπτώσεις, αλλά μόνο σε άσχατη ανάγκη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το διπλωματικό ταχυδρομείο. Η μέθοδος όμως αυτή αποφεύγεται γιατί, όπως έσημειώσαμε, οι πρεσβείες παρακολουθούνται και τουλάχιστον στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, συχνά η διπλωματική άσυλεια και το άπώρητο των διπλωματικών χαρτοφυλακίων παραβιάζονται με διαφόρους έμμεσους τρόπους. Ένα μυστικό δίκτυο πληροφοριών είναι τόσο περισσότερο ασφαλές, όσο λιγώτερες επαφές έχει για την επίσημη διπλωματική αντιπροσωπεία.

Στο μεταξύ, οι υπηρεσίες αντικατασκοπείας δεν αδρανοούν. Όσο τέλειο κι' αν είναι ένα κατασκοπευτικό δίκτυο, στο τέλος, αν όχι ολόκληρος ο μηχανισμός

— Μ' αυτή είναι ή ζωή μου, τί άλλο θα μπορούσα να κάνω;

— Θα μπορούσες να μείνεις στο σπίτι και να ζύνεις τα μολύβια μου!

Μιά μέρα, ή 'Ιζαντόρα αναγγέλλει στον Κραίγκ, μιά είδηση που γι' αυτήν σημαίνει τη μεγαλύτερη ευτυχία.

— Πώς; λέει ενοχλημένος αυτός. Πά-λι!

— Ύψηξε παντρεμένος κι' έχει κιόλας πέντε παιδιά.

— Η μικρούλα που γεννιέται θα βαφτι-στεί μ' ένα Ιρλανδέζικο και θεατρικό όνομα: Ντέρντρ.

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΙΔΙΟΦΥΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

— 'Ιζαντόρα, πρόκειται γιὰ την αλύ-λη παλιού σπιτιού. Χρειάζεται μικρό πα-ράτιρο που βλέπει σε πάρκο, με μεγά-λα ντέρνα.

— Τί λέει αυτό το εύλογημένο θηλυ-κό;

— Λέει, χρυσέ μου, ότι είσαι ιδιο-φυής, κι' ότι οι μακέτες σου είναι έξοχες.

— Τί λέει αυτός;

— Σας δεσπούνει ότι είναι σύμφωνος κι' ότι θα κάνει ό,τι μπορεί να σας εύ-χαριστήσει.

— Η 'Ιζαντόρα χρησιμοποιεί διπλωμα-τία για ν' απομακρύνει τον κεραυνό ανά-μεσα στους δυο τιτάνες, που αντιμετω-πίζουν ο ένας τον άλλο: την Ντούζε που δέχτηκε να παίξει στη Φλωρεντία το «Ρόσμερσχαλμ» του 'Ίψεν, και τον Γκόρντον Κραίγκ, που θα κάνει τη σκη-νοθεσία. Για να παρουσιάσει «ένα άνετα επιπλωμένο, μικροαστικό σαλόνι», όπως διηγείται ο συγγραφέας, ο Κραίγκ φαν-τάστηκε ένα είδος αιγυπτιακού ναού, δίχως σκέπη, με φωτιστικές έναλλαγές, κι' όλη τη μέρα βρίζει τους ηλεκτρολό-γους και τους μαραγκούς.

— Η Ντούζε πάλι βρίσκεται στην κο-ρυφή της δόξας, το είδωλό της 'Ιταλίας, έμπνευστρια του ντ' Άντουάντο. Όπως αργότερα ή Γκρέτα Γκάρμπο, δέ δίνει καμμία σημασία στο ντύσιμό της: Φο-ράει λοξά ένα παλιό καπέλλο, το φου-στάνι της κρεμνιάει πότε απ' τη μιά, πότε απ' την άλλη πλευρά, και το παλ-τό της σέρνεται στα πόδια.

Είναι όμως ή Ντούζε, κι' απ' όπου περάσει, ο κόσμος φιλάει τα ίχνη του διαβά της.

— Άν ή γυναίκα αυτή σκοπεύει ά-κόμη να έρθει εδώ, δηλώνει παρ' όλα αυτά ο Κραίγκ, θα την κατελλώσω μ' ένα δοχείο μοιγιάς.

Κυριαρχεί απόλυτη τρέλλα.

— Η Ντέρντρ ούρλιάζει, λησμονημένη. Οι πιστωτές γίνονται όλο και πιο επί-μοιοι. Καί τα γράμματα καταφθάνουν παχτικά απ' τον Κόπαμο: «Η ύδρευση προχωρεί. Σε μιά βδομάδα θα έχουμε νε-ρό. Παρακαλούμε να στείλετε κι' άλλα χρήματα».

Τελικά, ύστερα από μέρες δουλειάς κι' έννευρισμό, το σκηνικό τελειώσε. Στη θέα του, ή Ντούζε, χύνει δάκρυα χαράς. Ο Κραίγκ είναι ο μεγαλύτερος σκηνοθέτης, ή μεγαλύτερη ιδιοφυΐα του κόσμου. Το «Ρόσμερσχόλμ» είναι ένας θρίαμβος. Οι δυο μαζί θ' ανανεώσουν το θέατρο. Έκτος απ' τη Φλωρεντία, ή Ντούζε θα μεταφέρει το σκηνικό στη Νίκαια, στο παλιό Καζίνο.

Μόλις έφτασε, τηλεγραφεί στον Κραίγκ ζητώντας του να πάει εκεί για να επιβλέψει. Ο Κραίγκ φτάνει... και βρίσκει ότι τα σκηνικά του (με τις

δωγίες της Ντούζε), έχουν κοπεί στα δύο.

— Άπ' όσες γυναίκες γνωρίζω, δη-λώνει στην ήθοποιό μέσα σ' ένα κύμα από θρισίες, είστε ή πιο άνοητη, ή πιο στενοκέφαλη, ή πιο καταστροφική...

— Η συνεργασία έληξε. Τ' όνειρο της 'Ιζαντόρας, για ένα λαμπρό μέλλον ό-που, επί τέλους, θα θριαμβεύει ή ιδιο-φυΐα του Κραίγκ, έχει σβύσει. Δεν της άπομένει πιά, παρά άπελπισμένη να εγκαταλείψει την κόρη της σε μιά φίλη και να ταξιδέψει στην Άμερική για να μπερδέσει με τὰ κέρδη της να καλύψει τὰ χρέη.

— Όταν θα ξανασυναντήσε τον Κραίγκ, ένα χρόνο αργότερα, στη Ρωσία, εκείνος θα της πετάξει απότομα στη μέση ενός επίσημου γεύματος, τη φράση:

— Είστε άποφασισμένη, ναι ή όχι, να μείνετε μαζί μου;

— Όπως εκείνη διστάζει, εκείνος πολύ φουρκισμένος σηκώνει απ' την καρέκλα της τήν όμορφη ιδιαίτερα της 'Ιζαντόρα, τήν οδηγεί στη διπλανή αίθουσα και κλειδώνει την πόρτα.

Το ίδιο δράδυ, ή 'Ιζαντόρα παίρνει το τραίνο για το Παρίσι.

ΕΝΑ ΣΥΝΑΧΙ ΚΑΝΕΙ ΟΛΟ ΤΟ ΠΑ-ΡΙΣΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ

— Άρχιστε... Άρχιστε!... ούρλιάζουν απ' το δεύτερο εξώστη χτυπώντας τα πόδια.

— Ο Κολόν, ο διασημότερος διευθυντής όρχήστρας του Παρισιού, παίξει μάταια για δεύτερη φορά την άρχή του «Ταν-χούζερ», για να ξεγελάσει τήν άνυπομο-νησία τού κοινού.

Μέσα στους διαδρόμους της Γκετέ—Λυρίκ, ο Λυνιέ—Πά, που έχει άποκαλύ-ψει στους Παριζιάνους τήν Ντούζε, τήν Σουζάν Νταντές, τον 'Ίψεν κι' έχει μόλις όργανώσει το γυρισμό της 'Ιζαντόρα, βαδίζει πάνω - κάτω ώργισμένος.

Πού και πού ρίχνει μια σύντομη μα-τιά στην αίθουσα. Όλο το Παρίσι έχει συγκεντρωθεί: Η αυλαία έπρεπε να έχει ανοίξει εδώ και μισή ώρα, και δεν έχουν καμμία είδηση απ' τη χορεύτρια.

Τελικά φτάνει, άχτινοβλώντας, και με μιά στοργική κίνηση, σβύνει τὰ μα-λώματα του Λυνιέ—Πά. Ένώ έτοιμαζό-ταν να φύγει, της φάνηκε πως ή κορούλα της άνάντεε δύσκολα. Ξετρελλαμένη, όγħκε στους δρόμους, γυρεύοντας για-τρό. Ήταν Κυριακή. Μάταια χτύπησε όλες τις πόρτες. Στα τελευταία, ένας γιατρός δέχθηκε να τήν άκολουθήσει και τήν καθυσόχασε. Δεν ήταν τίποτε άλλο, παρά ένα μικρό συναχάκι. Όλα θα πάνε καλά. Μπορούσε ν' άρχίσουν.

Αυτό το άπόγευμα του Μάη, στο 1909, ή 'Ιζαντόρα θα γνωρίσει τόν με-γαλύτερο της θρίαμβο. Άπ' τήν άλλη μέρα όλες οι έφημερίδες θα γράφουν μ' ένθουσιασμό. Ο Πάλ Μπονκούρ γρά-φει: Άδεν έχει παρά να έμφανιστεί, για να βρεί τις στριμωγμένες λεγεώνες τών θαυμαστών της. Εύκίνητη, δροσερή, χα-ριτωμένη και πάντοτε άρμονική, είναι ή θεά του χορού».

Στο διάλειμμα, ή 'Ιζαντόρα ξεκουρά-ζεται στο ντ'βάνι του καμρινιού της, τυλιγμένη σε μιά όπ' τις αιώνιες της έσάρπες, τὰ μαλλιά τυλιγμένα στα μπι-κουτί, μ' ένα δαντελλένιο σκουφάκι στο κεφάλι. Σκέφτεται τις δυσκολίες που πληθαίνουν μέρα με τη μέρα. Έχει νοι-κιάσει ένα τεράστιο, κακόγουστο διαμέ-ρισμα, στην όδό Νταντάν, αλλά από έξη μήνες δεν πλήρωσε τόν νοίκι, κι' ο λογαριασμός του μπακάλη, του χασάπη,

του γιατρού μεγαλώνει. Τής χρειάζονται 50.000 φράγκα.

— Μονάχα μιά λύση ύπάρχει, να βρώ έναν έκατομμυριούχο, έλεγε γελών-τας στην άδελφή της 'Ελιζαμπεθ, που της δείχνει τούς τεράστιους λογαρια-σμούς.

Τήν ίδια φράση έπαναλαμβάνει μέσα της κι' αυτό το άπόγευμα, όταν ή Ζάν, ή καμαριέρα της, της παρουσιάζει ένα άπισκεπτήριο: μόλις προφταίνει να ρί-ξει μιά ματιά στ' όνομα: Σίγγερ (της θυμίζει τις ρεκλάμες που γεμίζουν τούς τοίχους του Παρισιού, παρουσιάζοντας μιά γυναίκα με φουσκωτά μαλλιά, που χαμογελάει μπροστά σε μιά ραπτομη-χανή, πλαισιωμένη από ένα τεράστιο S) κι' έμφανίζεται ένα δειλό παληκάρι.

— Έχει ένα ξανθό, υγούρο μούσι, φο-ράει ένα κομπο σακκάκι, γάντια από δέρμα άντιλόπης.

— Άκουσα να μιλούν για τις δυσ-κολίες σας, της λέει όπως στα παρα-μύθια. Διαθέτω ένα μεγάλο άδειο σπίτι στο Μπωλιέ, στη Ριβιέρ. Γιατί δεν έρχεστε μαζί με τούς μαθητές σας; Φυ-σικά, άναλαμβάνω τήν εύχρηστη άσχοληθώ με κάθε οικονομικό ζήτημα.

Για καλή τύχη της 'Ιζαντόρα, ο σω-τήρας είναι νέος, άρκετά ώραίος, άν και σαν έπιχειρηματίας πολύ λίγο μοιάζει με τούς καλλιτέχνες φίλους της. Τόν βάφτισε άμέσως Λόεγκριν, εξ αίτίας της «ως εκ θαύματος έμφανισιάς του».

Μιά βδομάδα αργότερα, άφου τελείω-σαν οι παραστάσεις, οι μαθήτριες χο-ρεύουν ξυπόλυτες κάτω απ' τις πορτο-καλλιές. Η 'Ιζαντόρα που πρέπει ν' ά-παντήσει στο συμβόλαιό της με τήν Με-τροπόλιταν Όπερά, δέχεται να τήν συ-νοδέψει στη Νέα Υόρκη ο νέος της υποχρεωτικός έπιπότης.

Τήν πρώτη φορά που έφτασε στην Εύρώπη με τήν οικογένειά της, θρισκό-ταν σ' ένα φορτηγό ζώων. Τώρα, τα-ξιδεύει σε μιά βασίλισσα. Δυό υπηρέ-τες τή συνοδεύουν κουβαλώντας τήν πολυ θρόνα της, της έχουν κρατήσει ιδιαίτερο σαλόνι για τὰ γεύματά της και καθημε-ρινά έτοιμάζεται για κείνην ειδικό διαι-τολόγιο.

Ξαναγυρίζει στη Γαλλία για να φέρε- στον κόσμο ένα άγοράκι, που θα τ' ό-νομάσει Πάτρικ. Η πεντάχρονη Ντέρντρ, τó υιοθετεί άπ' τήν πρώτη μέρα.

— Τί όρώσιό άγρόακι, μαμά. Έγώ θα τó φροντίζω. Δεν θα τó έγκαταλείψω ποτέ, της λέει.

ΑΡΓΑ, ΤΟ ΑΜΑΞΙ ΚΥΛΗΣΕ

Η ΙΖΑΝΤΟΡΑ άγόρασε στο Νείγύ, τó άτελιέ του ζωγράφου Ζερβέ, του γέρου ζωγράφου γυμνών, που κάθε χρόνο σκανδαλίζουν τούς κριτικούς της Έκθεσης. Τó άτελιέ, που μοιάζει με παρεκκλήσι, θα είναι μιά ύπεροχη αίθουσα μουσικής. Η 'Ιζαντόρα έσπασε άμέσως τις περιφημες γαλαξίες της κουρτίνες, τὰ χαλιά της. Όλη μέρα χο-ρεύει για τούς φίλους της, άκόμη κά-ποτε και τή νύχτα. Τὰ παιδιά με τή νταντά τους έχουν εγκατασταθεί σ' ένα περίπτερο στον κήπο, έτσι ώστε ή μου-σική να μην παράγει τόν ύπνο τους. Βρίσκεται στην κορυφή της χαράς, της ευτυχίας, της έπιτυχίας.

Τώρα ο Πουαρέ, στενός φίλος του σπιτιού, σχεδιάζει τις χλαμύδες της, καθώς και τὰ περίπλοκα φουστανάκια της Ντέρντρ. Πρόκειται να διακοσμήσει τó άτελιέ, τó Νοέμβρη αὐτό του 1912, για μιά μεγάλη γιορτή που θέλει να

προσφέρει ο Λόεγκριν πρὸς τιμή της 'Ιζαντόρα.

— Η γιορτή θα δοθεί στο περσικό στυλ, που τó λατρεύει. Έχει σκεπασεί τὰ πατώματα με μαύρα χαλιά, οι τοίχοι βαρειά χρωματισμένοι, άποκαλύπτουν τὰ λαμέ ύφάσματα και τούς χρυσούς κα-θρέφτες, και ζωγραφίζει πάνω στις όρ-τες ένα διπλό μαύρο σταυρό. Όλη του ή φροντίδα, όμως, είναι τὰ έπάνω δια-μερίσματα, όπου έχει άποφασίσει να φτιάξει «ένα κρυφό δωμάτιο από τις Χί-λιες και Μία Νύχτες».

— Η 'Ιζαντόρα άνεβαίνει κατά τó διά-στημα της γιορτής, με τόν δραματούργό Άνρὺ Μπατάγ για να τó δείξει τόν διάκοσμο και τó παιγνίδισμα του φωτι-σμού. Έκείνος έχει πιεί άφθονη σαμπά-νια... Κι' εκείνη τó ίδιο. Όταν ο Λόε-γκριν, που τήν άναζητεί τούς συναντά λίγα λεπτά αργότερα, σταματάει στο κατάφλι, ξανακατεβαίνει κατακυλώντας τις σκάλες και ούρλιάζει στους καλε-σμένους:

— Φύγετε όλοι! Όλοι! Άρκετά σας έχω δει, έσας κι' αυτή τη γυναίκα εκεί πάνω... Είσαστε καθάρματα. Δεν θα ξαναπατήσω ποτέ πια εδώ.

— Η 'Ιζαντόρα τρέχει άμέσως. — Γρήγορα, ψιθυρίζει στην όρχή-στρα, παίξτε «Τό Θάνατο της 'Ιζόλδης» διαφορετικά ή γιορτή μου είναι κατα-στραμένη!

Και θα χορέψει ως τὰ χαράματα.

— Όταν, ύστερα από λίγες μέρες, θα προσπαθήσει να δώσει μιάν εξήγηση στον Λόεγκριν, εκείνος θα τήν υπνώξει έξω απ' τ' άμάξι, στο ύπαιθρο, μέσ' στη βροχή, υποχρεώνοντάς τήν να γυρίσει με τὰ πόδια.

— Η 'Ιζαντόρα, από λίγον καιρό, έχει παράξενες παραισθήσεις. Μέσα απ' τούς διπλούς μαύρους σταυρούς που ζωγρά-φισε ο Πουαρέ στις πόρτες της, βλέπει στις παραγμένες της νύχτες τὰ προβά-λουν περίεργες μορφές. Τό προηγούμενο δράδυ είχε γυρίσει στο σπίτι της μαζί με τή φίλη της Μαρία ντ' Εστί και τόν λόρδο Άλφρεντ Ντάγκλας. Ο τραγικός ήρωας της δίκης του Όσκαρ Ουάιλντ, που στοίχιζε στον Άγγλο ποιητή χρό-νια φυλακής, έχει στραφεί στον καθολι-κισμό. Η 'Ιζαντόρα τόν κάλεσε έπειτα απ' τó δείπνο για να θαυμάσει τὰ παι-διά της. Μπαίνοντας στο στούντιο, έ-βγαλε μιά φωνή:

— Κοιτάξτε, εκεί πίσω αυτούς τούς τρεις μαύρους γάτους!... Διώχτε τους... Είμαι σίγουρη, σίγουρη ότι τούς είδα!

Μονάχος μέσα στο δωμάτιο τών παι-διών, ο Ντάγκλας, έπηρεασμένος απ' τó φέροισμο της 'Ιζαντόρα, άναλαμβάνει να βαφτίσει τὰ παιδιά.

— Άλλά ή νευρικότητα της 'Ιζαντόρα όδύνεται. Ξαναθυμίζει ένα έπαισόδιο, που ένει ντυπτόα στο μολύβι τó παρ-ληπτικής 'Ιρλανδέζας. Πριν δυό χρόνια, ένας φίλος της ζωγράφος, της προσπα-νιόταν για τήν κολασμένη ζωή που περ-νούσε με μιά δάμπα του κινηματογράφου μανιακή με τó πνευματιστικά. Η 'Ι-ζαντόρα τού διέθεσε τὰ μέσα για να φύ-γει απ' τó Παρίσι και να ξαναρχίσει τη δουλειά. Άλλά συγχρόνως πήγε να συ-ναντήσει τή νέα γυναίκα για να της άνταγγείλει με τóποτο τήν άνάντηση τού φίλου της και να τήν ρωτήσει. μή-πως χρειαζόταν τίποτε... Έκείνη, δίχως ν' άπαντήσει, σηκώθηκε όδισα μέσ' στο λαντώ κα' κατάραστηκε μ' ένα μελο-δραματικό ύφος:

— Με χωρίσατε άπ' τó σύντροφό μου. Η κατάρτα τών προγόνων μου και

ή δική μου να πεσει στο κεφαλι σας και στα παιδιά σας για πάντα!

— Ο Δρ. Ρενέ Μπαντά, που τόν συμ-βουλευτηκε για τή νευρική της κατά-σταση, χαμογελάει και δηλώνει στην 'Ιζαντόρα: «Δεν είναι παρά υπερκό-πωση. Ξεκουραστείτε. Πηγαίνετε να έγκα-τασταθείτε στις Βερσαλλίες με τὰ παι-διά. Ο καθαρός αέρας θα σας ώφελή-σει».

Τήν ίδια αὐτή μέρα, στις 26 Ά-πριλίου του 1913, ή 'Ιζαντόρα δέχτηκε ένα τηλεφώνημα του Λόεγκριν. Ξαναγύ-ρισε μετανοημένος απ' τήν Αίγυπτο. «Ήθελε να τή συναντήσει, να δει τὰ παιδιά που τὰ είχε χωρίσει πριν τέσσε-ρις μήνες.

— Τό ξέρεis, λέει ή Ντέρντρ στον άδελφούλη της, χοροπηδώντας γύρω του. Ξέρεις που θα πάμε σήμερα;

— Η γκουβερνάντα είναι Δισταχτική: Έχει πολύ κρύο, κι' ο καιρός είναι βρο-χερός για να τὰ βγάλει έξω! Άλλά ή 'Ιζαντόρα έπιμένει.

Τό πρόγευμα πέρασε πολύ χαρούμε-νο. Ο Λόεγκριν είναι και πάλι όλο προ-γράμματα. Θέλει να χτίσει τή σχολή της 'Ιζαντόρα, αλλά τούτη τη φορά μέσ' στο Παρίσι. Τό οικόπεδο έχει ά-γοραστεί. Θα γράφουνε στην είσοδο τ' όνομα τού γιού του. Η ζωή θα ξαναρ-χίσει, όπως πρώτα...

— Η 'Ιζαντόρα πηγαίνει με τ' άμάξι στο Νείγύ, όπου τήν περιμένει ο πια-νίστας για δοκιμή. Θέλει να τήν περι-μένουν τὰ παιδιά. Δεν θ' άργήσει πο-λύ.

— Όχι, συμβουλευέ ή νεαρή νταν-τά, είναι κουρασμένα. Καλύτερα να τὰ πάω πίσω στην Βερσαλλίες.

— Απ' τó βάθος του άμαξιού, ή Ντέρντρ έστειλε ένα φιλάκι κι' ή 'Ιζαντόρα ακού-μπησε χαμογελαστή τή χείλη της στο κρύο τζάμι. Έπειτα έαπλώθηκε στο νι-βάνι, μασούλησε μιά καραμέλλα, άναψε ένα τσιγάρο. Η ζωή χαμογελάει και πάλι. Όλα ταχτοποιήθηκαν. Είναι ευτυ-χισμένη. Ξαφικά, ένας απότομος θόρυ-δος τήν κάνει ν' άνασκηώσει τó κεφάλι. Ο Λόεγκριν βρίσκεται μπροστά της, λαχανιασμένος, κατάχλωμος. Πέφτει στα γόνατά της μωρμουρίζοντας:

— Τὰ παιδιά σκοτώθηκαν!

Είναι ένα άνόητο δυστύχημα. Τό αυτο-κίνητο έστρίψε τή γωνιά για τόν παρα-λισκό δρόμο. Ένα ταξί τούς έκοψε τó δρόμο. Ο σωφός τους φουρκισμένος, κα-τέθηκε να γυρίσει τή μανιέλλα για να βάλε μπρός, δίχως να σκεφτεί να σφί-ξει τó χειρόφρενο. Τό άμάξι κύλησε άρ-γά, κατά μήκος της όχθης του Σηκουά-να, και μετά θυβίστηκε στα μαύρα νε-ρά. Τό ποτάμι κυλούσε όρμητικό. Τό άμάξι παρασύρθηκε. Χρειάστηκε άρκετή ώρα για να μπορέσουν να τó ανασύ-ρουν. Όταν τó κατάρωσαν, οι τρεις έπιβάτες ήτανε πια νεκροί. Η γκουβε-ρνάντα με τὰ ξυλισμένα της χέρια, κρα-τάει άκόμη τó παιδί πάνω απ' τó κε-φάλι της με τήν έλπίδα να τὰ σώσει απ' τó νερό που άνεβαίνει.

Μήνες όλόκληρους, ή 'Ιζαντόρα ζει σε μιά πρελλή, καταφευγοντας απ' τή μιά χώρα στην άλλη. Ο Λόεγκριν τή συνοδε-ψε άρχικά, όλλά ένα πρωί στην Έλλάδα, κουρασμένος απ' τήν άπελπισμένη αὐτή γυναίκα, που τίποτε δεν μπορεί να τήν άποτραβήξει απ' τή θλίψη της, έπιβιβά-ζεται στα κρυφά σ' ένα μικρό άτμό-πλοιο και ξαναγυρίζει στη Γαλλία.

— Η 'Ιζαντόρα βρίσκεται σε μιά μικρή πόλη της Ιταλικής άκτής, όταν παίρνει ένα τηλεγράφημα της Ντούζε: «Έλάτε σε μένα στο Βιαρέτζιο, να κάνω ό,τι

μπορώ για να σας παρηγορήσω».

Είναι τó μέρος όπου άποτραβήχθηκε ή Ντούζε απ' τή σκηνή, έπάνω στη δόξα της, έστερα απ' τόν θεαλλώδικο δεσμό της με τόν ντ' Άντουάντο.

Άκολουθώντας τή συμβουλή της φί-λης της, ή 'Ιζαντόρα νοικιάζει ένα με-γάλο σπίτι από κόκκινα τούβλα στο βάθος ενός μικρού δάσους από πεύκα. Προσκαλεί τόν πιανίστα της απ' τó Πα-ρίσι και πασχίζει με γενναϊότητα να ξαναρχίσει τη δουλειά.

— Άλλά μιά μέρα, που περπατά στην παραλία μαζί με τήν Ντούζε, ή τελευ-ταία, σταματά απότομα, και τήν κοιτά-ζει προσεχτικά.

— 'Ιζαντόρα, της λέει, μη ζητάς να εύτυχήσεις. Βλέπω στο μέτωπό σου τó σημάδι της δυστυχίας. Αυτό που σου συνέβηκε, δεν είναι παρά μιά άρχή. Μην τó ξαναεπιχειρήσεις ποτέ.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: 'Η συνέχεια

ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΙΑ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 24

σίες να φορέσουν μιά τέτοια καρφίτα.

Τα χημικά έργαστήρια τών ειδικών ύ-πηρεσιών έχουν κατασκευάσει μελάνια που παραμένουν άόρατα, άκόμα και άν ή σελίδα του χαρτιού ξετασθή με υπέρυ-θρες ακτίνες. Ένα τέτοιο άόρατο μελάνι είναι ένα μίγμα με βάση τήν αίμοσφαιρί-νη. Κάθε φορά που ένας μυστικός πρά-κτωρ θέλει να χρησιμοποιήσει τó μελάνι αυτό, άρκεί να πρηπεί τó δάκτυλό του και να άνακατέψει μιά σταγόνα αίματος με τó χημικό διάλυμμα που έχει πάντα μα-ζί του σ' ένα μπουκαλάκι. Γράφει τó μύ-νυμά του και ή γραφή γίνεται άόρατη με τρία λεπτά. Μόνο όσοι γνωρίζουν τή χημική σύνθεση τού διαλύματος μπο-ρούν να τήν κάνουν να έμφανισθή και πά-λι στο χαρτί.

Στόν πόλεμο τών μυστικών ύπηρεσιών τὰ τεχνάσματα δεν έχουν τέλος. Όστώ-σο, κατασκοπεία και άντικατασκοπεία έ-ξαρτώνται κυρίως από τó εμψυχο υλικό. Η τεχνική δε θ' άντικαταστήσει ποτέ τούς ανθρώπους.

ΤΑ ΠΑΓΟΒΟΥΝΑ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 21

καί, όταν υπάρχει δμίχλη, με τó ραν-τάρ. Άλλά τó ραντάρ έχει τó μειονέ-κτημα ότι δεν έπισημαίνει τὰ μικρά κομμάτια πάγου, τὰ «κράλες», που όπως είδαμε, είναι τόσο επικίνδυνα.

Κάθε τέσσερις ώρες, τὰ πλοία και τ' αεροπλάνα της Περίπολου στέλνουν σή-ματα στο κεντρικό γραφείο για τή θέ-ση, τήν κατεύθυνση και τήν ταχύτητα τών παγόβουνων. Καταστρώνεται έτσι ένας χάρτης που δίνει μιάν άκριβέστα-τη ιδέα της θέσεως και τών κινήσεων κάθε παγόβουνου.

Τα παγόβουνα μετακινούνται συνήθως με ταχύτητα 16 χιλομέτρων τήν ήμέρα και ή πορεία τους, συνεπώς, μπορεί να προβλεφθεί. Η Διεθνής Περίπολος έκ-δίδει δυό φορές τήν ήμέρα ένα δελτίο που μεταδίδεται τηλεγραφικός σ' όλα τὰ πλοία που ταξιδεύουν στον Άτλαν-τικό.

— Έτσι, με πολλά έξοδα και ανθρώπινα μόχθο, οι κίνδυνοι από τὰ παγόβουνα έχουν μειωθεί. Άλλ' οι πλωτοί κολλοσοί της Γροιλανδίας, είναι πάντα μιά ά-πειλή κατά τών πλοίων.

(ΟΥΝΕΣΚΟ)

Το σημερινό ιστορικό αφήγημα δεν αναφέρεται σε κανένα μεγάλο γνωστό ειδύλλιο. Αντίθετα περιγράφει τα χαλαρά ήθη της μοναρχικής Γαλλίας, όταν οι τιτλοῦχοι τῶν Βουρβόνων, ἀπομυζώντας τους χωρικούς καὶ ρίχνοντας στὴν ἐξαθλίωση τις μεγάλες λαϊκές μάζες τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἦταν παραδομένοι σ' ἓνα συνεχές, ἀδιάλειπτο καὶ ἀνήθικο ἐρωτικό παιχνίδι. Ὁ καθημερινὸς ἐρωτας, ὁ ἀνήθικος κομπασμὸς ἀποτελοῦσαν τὴν κοσμοθεωρία ἐνὸς καθεστῶτος, ποὺ καταλύθηκε μὲ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση.

Οἱ τρεῖς γυναῖκες τοῦ στρατηγοῦ Ρισελιέ

ΣΤΙΣ 15 Μαρτίου τὸ 1702, πρὸς τὸ βράδυ, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ «α-ρουῦ δούκα» ντὲ Φρονσάκ — ὁ Κος ντ' Ὀρὸν — πήρε τὸ μαστίγιο, ποὺ ἔβρεχε στὸ οἰνόπνευμα γιὰ νὰ γίνεταί σκληρότερο, καὶ μὲ σταθερὸ χέρι χτύπησε κάμποσες φορές τὰ ψαχνὰ τοῦ μαθητῆ του. Ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ, ὁ μελλοντικός στρατηγὸς ντὲ Ρισελιέ, εἶχε κλείσει τότε τὰ ἔξη του χρόνια καὶ τὴν ὥρα τῆς υπογραφῆς τοῦ συμβολαίου τοῦ γάμου του εἶχε φερθεῖ πολὺ ἄσχημα. Εἶχε ζαρώσει τὰ μούτρα του, δείχνοντας πὼς ἀποδοκιμάζει τόσο τὸν δικό του γάμο ὅσο καὶ τὸ γάμο τοῦ πατέρα του. Γιατὶ στὶς 15 Μαρτίου 1702, ὁ γέρος δούξ ντὲ Ρισελιέ — ἦταν τότε ἑξηνταδύο χρόνων — γιὰ νὰ πεπαιχθεῖ στὶς διαταγές τῆς Κυρίας ντὲ Μεντενόν, παντρεύταν γιὰ τρίτη φορά, μιὰ χήρα σαράντα χρόνων — τὴν μαρκησία ντὲ Νοαίγ. Αὐτὴ εἶχε δυὸ κόρες ἡλικίας ἑντεκα καὶ δέκα χρόνων καὶ τὸ συμβόλαιο, ποὺ ὑπέγραψε ὁ Λουδοβίκος ὁ 14ος ὥριζε πὼς ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ θὰ παντρευόταν τὴν μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς δυὸ Νοαίγ. Στὴν περίπτωση ὅμως ποὺ αὐτὴ δὲν θὰ ζοῦσε, ὑποκίπτοντας κάτω ἀπὸ τὶς πολλὲς φροντίδες ἰσθμίων γιαιτρῶν ποὺ τὴν εἶχαν περιλάβει, θὰ τὴν ἀντικαταστοῦσε ἡ μικρότερη ἀδελφὴ τῆς ἡ δεσποινὶς ντὲ Ζανοάκ.

Ἔτσι ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ εἶχε εἰς τὸν χῶρον ἀντὶ μίας, προκειμένου νὰ δώσει πολὺ γρήγορα τὴ θηλειὰ στὸ λαϊμὸ του. Ἡ προφύλαξη ἦταν σοφὴ, γιατί ἡ δεσποινὶς ντὲ Νοαίγ πέθανε τὸν ἐπόμενον χρόνον καὶ ἡ δεσποινὶς ντὲ Ζανοάκ ἔγινε ἀρραβωνιαστικιά τοῦ δούκα ντὲ Φρονσάκ. Στὰ δυὸ παιδιά δὲν δόθηκε καθόλου ἡ εὐκαιρία ἄλλωστε νὰ συναντηθοῦν. Ὁ γιὸς τοῦ δούκα ντὲ Ρισελιέ ὅταν ἀναφέραν: μὴν στὰ του τὸ ὄνομα τῆς μέλλουσας συζύγου του, ζάρωνε τὰ μούτρα του μισοῦσε τὴν μητρειὰ του καὶ εἶχε τὸ ἴδιον μίσος γιὰ κάθε τι ποὺ προερχόταν ἀπ' αὐτήν.

ΟΤΑΝ ἡ δεσποινὶς ντὲ Ζανοάκ ἔγινε δέκα ἐννιά χρόνων — ἦταν πολὺ ὁμορφὴ — τῆς ἀναγγέλλανε πὼς θὰ παντρευόταν τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς ποὺ ἦταν τότε δεκαεσσάρων χρόνων... Δὲν ἔξερε κανεὶς ποιὲς ἦταν οἱ ἀντιδράσεις τῆς, ὅταν ἔμαθε πὼς θάχε γιὰ ἀντρα τῆς ἓνα παιδί — καὶ μάλιστα ἓνα κοινὸ παιδί, γιατί ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ ἐμοιάζε σὰν νὰ σταμάτησε στὰ δέσκα χρόνια του. Τὶ ἔξερε γι' αὐτόν; Τίποτα περισσότερο ἀσφαλὲς ἀπὸ τὸν πατριῆ τῆς ποὺ βρισκόταν στὴν ἐπαρχία. Ἡ κυρία ντὲ Μεντενὸν τοῦγραψε πὼς ὁ γιὸς τοῦ ἔρρεσε στὸ βασιλεῖο, ὅταν ἔφθασε στὴν αὐλὴ σὰν ἀκόλουθος, πὼς χόρευε σαυμάσια καὶ πὼς ἵππευε ὑπέροχα. «Εἶναι εὐγενικός, καθόλου δειλὸς καὶ καθόλου θρασύς, δείχνει σεβασμὸ καὶ συζητᾷ ὁμορφα». Ἡ κυρία ντὲ Μεντενόν, ὡστόσο, ἄλλαξε γρήγορα γνώμη. Ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ ἀπόχτησε γρήγορα θράσος. Ὁταν τὸν κάλεσαν νὰ περάσει μερικὲς μέρες σ' ἓναν πύργο, ἦταν τόσο ἀπόροχτος, σκαρφίστηκε καὶ ἔκανε τόσες φάρσες, ποὺ οἱ νεαρὲς κυρίες τοῦ σπιτιοῦ θέλησαν νὰ τὸν ἐκδικηθοῦν — ὅχι καὶ τόσο ἔξυπνα — δρέχοντάς τον πᾶνω στὸ κρεβάτι του. Ὁ Ρισελιέ ντεντάχτηκε τότε ἔξω ἀπὸ τὰ ρούχα τοῦ κρεβατιοῦ του, γυμνὸς ὅπως ἦταν καὶ οἱ κυρίες μπόρεσαν νὰ καταλάβουν πὼς δὲν ἐπρόκειτο πιά γιὰ ἓνα παιδί. Ἡ γοητευτικὴ οἰκοδόμοισα παρὰ τὴν ἀκαμπτὴν ἑρῆτή της — καὶ παρὰ τὴν ἄγρια πάλη της — τὸ κατάλαβε καλύτερα ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἄλλον, γιατί γυρνώντας στὸ δωμάτιό της, βρῆκε ἔκει τὸν Φρονσάκ ποὺ εἶχε πάει νὰ στεγνώσει καὶ νὰ κρυφτεῖ στὸ βάθος τοῦ πλατυοῦ κρεβατιοῦ τῆς πυργοδέσποινας...

Τοῦ ἀποδόσανε καὶ πολλὲς ἄλλες περὶπέτειες — οἱ γυναῖκες ζήλευαν. Τὸ βρῆκαν ἀκόμα κρυμμένον μέσα στὸ δωμάτιο τῆς δούκισσας ντὲ Μπουργκόνι — μητέρας τοῦ μελλοντικοῦ Λουδοβίκου 15ου. Ἡ πριγκίπισσα δὲν ἦταν μόνη, καὶ ἡ ἀνακάλυψή της θεωρήθηκε σὰν ἀστεία...

Ὁ στρατηγὸς Ρισελιέ

— Στὴν ἡλικία του μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν συγχωρεῖ εἶχε πῆ ἡ δούκισσα. Αὐτὸ τὸ παιδί εἶναι ἀξιαγάπητο! Ἡ μητέρα ὅμως τοῦ ἐγγονοῦ τοῦ βασιλεῖ εἶχε καὶ αὐτὴ ταραχτεῖ πολὺ... Ἀκόμα περισσότερο γιατί ὁ υἱοῦσάκ διαβεβαίωνε πὼς εἶναι ἐρωτευμένος μ' αὐτὴν ποὺ ὁ Σαιν - Σιμόν μάς ἔχει δώσει ἓνα ἀξέχαστο πορτραῖτό της:

«Κανονικὰ ἄσχημη... τὸ ὠραιότερο χρῶμα καὶ τὸ ὠραιότερο δέρμα, κοντὸς ἀλλὰ θαυμάσιος λαίμος... Ἐνα βάδισμα θεῶν πᾶνω στὰ σύννεφα...». Ἀποφάσισαν λοιπὸν — ἔλατε τὴν θέση τῆς κυρίας ντὲ Μεντενόν καὶ τῆς δούκισσας ντὲ Ρισελιέ — νὰ μὴν περιμένουν περισσότερο — δηλαδὴ ἔβρισκαν ἀρκετὰ τὰ δεκαπέντε χρόνια τοῦ ἀρραβωνιασμένου — γιὰ νὰ παντρευθοῦν ὅν πολλὸ πρῶτα ὠρίμο μικρὸ δούκα. Ἡ τελετὴ ἔγινε στὶς 12 Φεβρουαρίου 1711 στὸ παρεκκλήσι τοῦ καρδινάλιου ντὲ Νοαίγ, θεοῦ τῆς νύφης. Οἱ σύζυγοι ἔλαμπαν ἀπὸ χρυσάφι, διαμάντια καὶ μαργαριτάρια. Ἡ νέα δούκισσα ντὲ Φρονσάκ ἦταν γοητευτικὴ καὶ κοιτοῦσε σχεδὸν μ' ἔρωτα τὸ μικρὸ τῆς σύζυγο. — Πολλὲς γυναῖκες, διηγήθηκε ὁ Μαρσέλ Πόλιτςερ, ἔσπελναν ἓνα κάπως κοροϊδευτικὸ χαμόγελο στὸ νεαρὸ γόνι, ἀπὸ τὰ ρούχα τοῦ κρεβατιοῦ του, γυμνὸς ὅπως ἦταν καὶ οἱ κυρίες μπόρεσαν νὰ προσχόταν τόσο πολλὰ, ἄφηνε ὑποτακτικὰ νὰ τὸν βάλουν στὸ κλουδί...».

Ἐποικτικὰ, ὅθι τὸ δοῦμε! Ὁ υἱοῦσάκ πράγματι σκεπτόταν νὰ ἐκδικηθεῖ. Ἐνῶ ὁ δούκας ντὲ Λοῖν τοῦ ἔδινε τὸ πονάμισό του, ὁ μικρὸς δούκας χαμογελοῦσε μὲ κακία... Πῆγε ἔπειτα νὰ συναντήσῃ τὴν γυναῖκα του ποὺ τὸν περίμενε στὸ συζυγικὸ κρεβάτι. Σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα ὅλη ἡ αὐλὴ παρακολουθοῦσε τὸ θέαμα. Κατὰ κανόνα ὅταν ἓνας ἀπὸ τοὺς συζύγους ἦταν τόσο μικρὸς, μετὰ ὕστερα ἀπὸ μερικὰ στιγμὲς «ἐκθεσῆς» τοὺς στὰ μάτια τῶν καλεσμένων, ἔσπελναν τοὺς νεονυμφους νὰ κοιμηθοῦν ὁ καθένας στὸ σπῆτι του... Τὶ θὰ γίνονταν ὅμως σήμερα; Δὲν πρό-

λάθαν νὰ ἀναρρωτηθοῦν: τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τραβοῦσαν τὶς κουρτίες — ἦταν ἐπιμετωπία νὰ τὶς κλείνουν μὲ ὄρυθο — οἱ καλεσμένοι εἶδαν μὲ ἐκπλήξη τὸν νεονυμφο νὰ κάνει πὼς κοιμάται θαδεῖα δίπλα στὴν γυναῖκα του. Ἰσως μάλιστα νὰ ροχάιζε καὶ λίγο... Στάση ποὺ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ δούκα ντὲ Φρονσάκ, ἦταν μιὰ ὁμολογία πίστεως. Γι' αὐτὸν ἡ κόρη τῆς μητρειᾶς του, παρὰ τὴν γοητεία της καὶ τὴν ὁμορφιά της δὲν θάταν τίποτε πᾶνω πᾶνω ἀπὸ μιὰ σύντροφός της στὸν ὕπνο... Καὶ ἄρχισε νὰ διαδηλώνει ὅλο καὶ περισσότερο ἐπιδεικτικὰ τὸ πάθος του γιὰ τὴν δούκισσα ντὲ Μπουργκόνι. Μιὰ μέρα μάλιστα ἔχασε δημόσια ἓνα μενταγιὸν μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πριγκίπισσας. Ὁ Λουδοβίκος ὁ 14ος ὅμως καὶ ἡ κυρία ντὲ Μεντενὸν συνδύλισαν τὸ θυμὸ του, γιατί φίλη καθὼς ἦταν τῆς τέως μαρκησίας ντὲ Νοαίγ, ἐπαίρνε τὴ συζυγικὴ οὐσία τοῦ Φρονσάκ σὰν προσωπικὴ προσβολή. Ἔτσι ἓνα πρωτὸ — Ἀπριλὶς τοῦ 1711 — ἓνας ἀγγελιοφόρος ἔφερε στὸ σπῆτι τοῦ Ρισελιέ μιὰν ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ βασιλεῖο. Ἔστειλε τὸ δούκα ντὲ Φρονσάκ στὴ Βασιλίαν.

Ἦταν τότε δεκαπέντε χρόνων καὶ ἑνὸς μηνός.

Η ΖΩΗ ποὺ ἔκανε στὴ φυλακὴ δὲν ἦταν καὶ πολὺ σκληρὴ. Δεχόταν καμμιά φορά ἐπιθέσεις, ἔτρωγε τὸ ἴδιο καλὰ, ὅπως καὶ στὸ σπῆτι του, εἶχε κοντὰ του τὸν παιδαγωγὸ του καὶ τοὺς ὑπηρετές του... Μ' ἓνα λόγο δὲ ζοῦσε λιγώτερο πῶς ἀπὸ τὰ κάγκελα καὶ σίδερα. Μιὰ μέρα ἡ πόρτα ἀνοίξε, ἀφήνοντας νὰ περάσει μέσα μιὰ γοητευτικὴ ὑπαρξή: Μιὰ νέα γυναῖκα μὲ σκεπασμένο πρόσωπο. Μέσα στὴν φυλακὴ δὲν εἶχε πολὺ φῶς καὶ ὁ Φρονσάκ δὲν τὴν ἀναγνώριζε. Ἡ σιλουέττα ὅμως εἶναι χαρακτηριστικὴ, τὸ ἄρμα ζαλίζει, τὰ μισάνοιχτα χεῖλη μαγεύουν καὶ ὁ Φρονσάκ, χωρὶς νὰ ἀρροπορήσῃ, κλείνει τὴν ὑπάρχη στὴν ἀγκαλιά του καὶ αὐτὴ τὸν ἀφήνει νὰ τὴν φιλήσῃ. Ὁ φυλακισμένος αἰσθάνεται πᾶνω του ἓνα λυγρὸ καὶ γεμάτο ζωὴ σώμα... Ἐνα σῶμα ὡστόσο ποὺ δὲν ἐμπνέει καμμιά ἀνάμνηση. Ποιὰ ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ἐρωμένες του μπόρεσε νὰ πάρει ἄδεια νὰ μείνῃ νὰ τὸν διασκεδάσει; Τοῦ εἶναι ἀδιάφορο ποιὰ! Τραβάει κοντὰ του τὴν γυναῖκα ποὺ συνηθισμένη τοῦ μυρμουρίζει:

— Ἀ! φίλε μου, ἂν δὲν μοὺ εἶχατε φερθεῖ πάντα μὲ τόση περιφρόνηση δὲν θὰ εἴσατε ἔδω ποὺ βρίσκεστε τώρα!

Ἡ φέρα τοῦ Φρονσάκ κόπηκε. Ἀναγνώρισε τὴ φωνὴ τῆς γυναίκας του! Τὶ πῆγε νὰ κάνει! Τὶ θράμβο ἐτοίμαζε γιὰ τὴν πεθερά του! Σίγουρα αὐτὴ σκάρωσε ὅλο αὐτὸ τὸ παιχνίδι! Γιατὶ πραγματικὰ περὶ παιχνιδιοῦ ἐπρόκειτο! Ὁ δούκας, βέβαια, δὲν ἀμφιβάλλει καθόλου γιὰ τὴν εὐκαρίνια τῆς γυναίκας του, ἀπὸν αὐτορρητισμὸ τῶν φιλιῶν τῆς τὴν φλόγα καὶ τὴν χαρὰ ποὺ δείχνει: ἡ στάση της, ἀλλὰ τὸ νὰ κάνει γυναῖκα του τὴν δούκισσα ντὲ Φρονσάκ θὰ ἱκανοποιεῖ ὑπερβολικὰ τὴν πεθερά του, πράγμα ποὺ δὲν τῇθελε. Καὶ μὲ πολὺ σεβασμὸ, εὐχαριστεῖ τὴν σύζυγό του γιὰ τὴν ἐπίσκεψή της καὶ τὴν ὁδηγεῖ ξανά πρὸς τὴ συρτωμένη πόρτα...

ΕΙΝΑΙ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ ἡ μικρὴ δούκισσα ντὲ Φρονσάκ. Ἐρωτευμένη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς ὅσο δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι στὸν 18ο αἰῶνα, ξαναγύρισε στὸ προσκεφάλο τοῦ φυλακισμένου, ὅταν τὸ ἐπόμενο φθινό-

πωρο ἀρρώστησε καὶ τὸν φρόντισε μὲ τόσον ἔρωτα, μὲ μιὰ τρυφερότητα καὶ μιὰ αὐτοθυσία ποὺ κανονικὰ θάπρεπε ν' ἀφοπλίσουν τὸν δούκα καὶ νὰ πετύχουν μιὰν ὁμοίω. Δὲν ἔγινε ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτά. Ὅταν ὁ Φρονσάκ ὕστερα ἀπὸ δεκατέσσερας μῆνες αἰχμαλωσίας ὁδήγη ἀπὸ τὴ Βασιλίαν, ἐξακολούθησε τὴν πολυτάραχη ζωὴ του, μὲ πολλὰς περιπέτειες μαζί ἀγαπώντας ταυτόχρονα τὴν κόρη τοῦ ἀντιβασιλέα καὶ τὴν κόρη τοῦ πριγκίπα ντὲ Κοντέ, ἐπιθυμώντας ὅλες τὶς γυναῖκες — ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δική του ποὺ τὸν ἀγαποῦσε τόσο καὶ ποὺ πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ παρηγορηθεῖ μὲ τὸν ἱπποκόμο του. Δὲν τὰ κατάφερε ὅμως καὶ πέθανε στὰ 1716, σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε χρόνων.

1734. Ἐνα νέο διαδίδεται στὶς Βερσαλλίες. Ὁ μικρὸς δούκας ντὲ Φρονσάκ, ποὺ ἔγινε τώρα μικρὸς δούκας ντὲ Ρισελιέ, εἶναι ἐρωτευμένος! Ἦταν νὰ παντρευτεῖ μὲ τὴν δεσποινίδα ντὲ Γκιζ πριγκίπισσα τῆς Λωρραίνης. Τὴν ἀγαπᾷ καὶ τὸ λείπει φανερά. Ἀγαπᾷ γιὰ πρώτη φορά; Ἰσως. Ὁραῖος γάμος, φυσικά, γιὰ ἓνα Ρισελιέ — ποὺ ἂν καὶ εἶναι δούκας καὶ ἀνιψιὸς τοῦ περὶφ-

Οἱ τρεῖς γυναῖκες τοῦ Ρισελιέ

μου καρδινάλιου — κατάγεται ἀπὸ κάποιον Βινιερὸ πολὺ ταπεινὴς καταγωγῆς. Δύο ἐξάδελφοι μάλιστα τῆς νέας δούκισσας ντὲ Ρισελιέ — οἱ πριγκίπες τοῦ Λιζέν καὶ τοῦ Πόν — δὲν δέχονται νὰ ὑπογράψουν τὸ συμβόλαιο. Λίγον καιρὸ μετὰ τὸ γάμο — εἶναι στὸν καιρὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Ντλίλμπουργκ — ὁ Ρισελιέ, ποὺ πέρασε ὅλη τὴ μέρα του στὰ χαρὰκάματα, παρουσιάζεται γιομάτος χῶμα στὸ δαίπνο ποὺ παρέβετε ὁ πριγκίπας ντὲ Κοντί.

Εἶναι λυπηρὸ, εἶπε ὁ πριγκίπας ντὲ Λεζέν, ὅτι ὁ Ρισελιέ δὲν ξελασπώθηκε τελείως μπαίνοντας στὴν οἰκογένειά μας.

Ὁ δούκας ἔγινε ὡχρὸς. — Αὐτὴ ἡ λάσπη, Κύριε, ξεπλένεται μὲ αἷμα.

Ἐνα τέταρτο ἀργότερα ὁ Λιζέν σκοτώθηκε καὶ ὁ Ρισελιέ πληγώθηκε ἀρκετὰ βαρὺα στὸν ὦμο.

Ἡ κυρία ντὲ Ρισελιέ δὲν μπόρεσε νὰ περιποιεῖται τὸν σύζυγό της, δέχτηκε ὅμως τὸ ἴο μὲ λυγμούς καὶ ἡ λύπη τῆς συγκίνησε θαδεῖα τὸν ἄνδρα της. Ὁ Ρισελιέ τῆς ἔμεινε πιστὸς ἓνα ὁλόκληρο χρόνο, πράγμα ἀνηθὺν ἐξαιρετικὸ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Δὸν Ζουάν μας.

Ἡ κυρία ντὲ Ρισελιέ — ἀριθμὸς δύο — ἔδωσε δυὸ παιδιά στὸν ἄνδρα της καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ ἔξη χρόνια συζυγικῆς ζωῆς. Στὴ διάρκεια τῶν πέντε χρόνων ὁ ἄνδρας τῆς τὴν ἀπατοῦσε, ἀλλὰ μ' ἓνα τῶκ καὶ μιὰ διακρίση ποὺ γιὰ τὸ Ρισελιέ μπόρεσε νὰ θεωρηθῇ σὰν πίστη... ἀκόμα καὶ σὰν ἔρωτας.

ΚΑΙ τὰ χρόνια ἀρχίζουν νὰ περνοῦν πάλι... Ὁ Λουδοβίκος ὁ 15ος πεθαίνει, ὁ Λουδοβίκος ὁ 16ος τὸν

διαδέχεται. Στὰ 1779 ὁ μικρὸς δούκας ντὲ Ρισελιέ ἔγινε μικρὸς στρατηγὸς ντὲ Ρισελιέ, εἶναι 80 χρόνων, ἀλλὰ δὲν διορθώθηκε... Εἶναι πιά «μιὰ γάρικη μηχανή» καὶ μοιάζει μὲ μούμια. Μερικὲς γυναῖκες τῆς αὐλῆς δέχονται ἀπὸ περιέργεια τὸ θαυμασμὸ του... Διηγούνται τόσα καταπληκτικὰ πράγματα γι' αὐτόν!

Μιὰ μέρα, καθὼς πῆγαινε στὶς Βερσαλλίες, τὸ ἀμάξι του διασταυρώθηκε μὲ μιὰ καρότσα ποὺ εἶχε σπάσει ὁ τροχὸς της. Ὁ στρατηγὸς σταμάτησε, γιατί τὸ ἐσωτερικὸ τῆς καρότσας βρισκόταν μιὰ πολὺ ὁμορφὴ γυναῖκα. Πλησιάζει, παρουσιάζεται καὶ προτείνει στὴν ταξιδιώτισσα νὰ τὴν ὁδηγήσῃ στὸ σπῆτι τῆς. Ἐκείνη εἶναι 35 χρόνων, χήρα ἑνὸς ἱρλανδοῦ στρατιωτικοῦ. Ἐχει πολὺ πνεῦμα καὶ ὁ γέρος - στρατηγὸς τὴν βρίσκει χαριτωμένη. Τῆς τὸ λείπει μὲ πολὺ χάρι καὶ ἡ Κυρία ντὲ Ρὸτ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὴν ἐπισκεφθεῖ. Τὴν βρίσκει ὅλο καὶ πιὸ χαριτωμένη, τῆς διηγεῖται τὶς ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὶς τρεῖς βασίλισσες, δείχνεται τόσο εὐγενικὸς ποὺ ὅταν μιὰ μέρα τῆς προτείνει νὰ παντρευτοῦν ἡ ὁμορφὴ χήρα δέχεται. Τὸ νὰ γίνῃ δούκισσα, γυναῖκα στρατηγοῦ καὶ πρώτου

εὐγενοῦς τῆς βασιλικῆς αὐλῆς μπορεῖ νὰ σβύσει πολλὰ πράγματα, ἀκόμα καὶ τὸν μισὸ αἶωνα ποὺ τὴν χωρίζει ἀπὸ τὸν ὑποψήφιό γαμπρό... Σκέφτεται ἄλλωστε — παρὰ τὴ φήμη τοῦ στρατηγοῦ — πὼς θὰ πρόκειται γιὰ ἓνα λευκὸ γάμο. Ὁ Ρισελιέ ὅμως δὲν τὸ ἐνωεῖ καθόλου ἔτσι καὶ τὸ πρῶτό τῆς γοημίας τελετῆς — ἓνα πρῶτό τὸ 1780 — ὁ δούκας ντὲ Φρονσάκ, γιὸς τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῆς Κας ντὲ Ρισελιέ, ἀριθμὸς δύο, παραξενεύτηκε ποὺ εἶδε τὸν πατέρα του «σκεπτικός».

— Ἀ! γιέ μου, ἀπάντησε ὁ ὀδοντάρης ὑποψήφιος, εἶμαι ὀδόντα χρόνων, ἡ μέλλουσα γυναῖκα μου εἶναι μόνον τριανταπέντε...

— Πραγματικὰ πατέρα μου, ἡ διαφορά εἶναι μεγάλη... Πῶς θὰ τὰ καταφέρετε νὰ ξεμπλέξετε ἀπ' αὐτὴ τὴν κατάσταση;

— Τὸ νὰ ξεμπλέξω δὲν εἶναι τίποτα!... ἀναστράφηκε ὁ γέρος.

Καὶ ἔξυπλεξε, πραγματικὰ, τόσο καλά, ποὺ τὴν αὐλὴ διαδόθηκε πὼς ἡ κυρία ντὲ Ρισελιέ περίμενε παιδί. Ἐνα πρῶτό ὁ Λουδοβίκος ὁ 16ος συνάντησε τὸν στρατηγὸ ποὺ κάλπασε πᾶνω στὸ ἄλογό του. Ὁ γέρος - αὐλικὸς ἔσπευσε νὰ κατεβῇ ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ νὰ υποβάλῃ τὰ σέβη του στὸ βασιλεῖ.

— Κύριε, ρώτησε ὁ βασιλεῖς, εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ δούκισσα εἶναι ἔγκυος; — Μεγαλειότατε, δὲν με πληροφοροῦσαν σχετικά. Τουλάχιστο ἂν εἶναι ἀπὸ χτες τὸ βράδυ ἢ ἀπὸ σήμερα τὸ πρῶτό.

Ἐλάσαν. Δὲν ἤθελαν καθόλου νὰ πιστέψουν σὲ κάτι τέτοιο. Μιὰ ξανθιά νέα εἰκοσι χρόνων ποὺ μόνη δέχτηκε νὰ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

Άπλές συμβουλές γιά τους ρευματισμούς

Τα παλιά «γιατροσόφια» είναι συχνά αποτελεσματικά: Ίδου τι μάς διδάσκουν γιά την ανακούφιση των ρευματικών πόνων:

- ★ Ένα σακκούλακι με ζεστή άμμο στο μέρος που πονάει.
- ★ Ένα πολύ ζεστό κατάπλασμα από βραστές πατάτες.
- ★ Μια πεσέτα μουσκεμένη με ζεστό φασκόμηλο.
- ★ Έντριδες με οινόπνευμα και καμφορά.
- ★ Κατάπλασμα από ωμά κρεμμύδια.

ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΑ

Η ιατρική θεραπεία των ρευματισμών δεν είναι δύσκολη. Περιλαμβάνει:

Σε περίπτωση οξείας κρίσεως, απόλυτη ανάπαυση, αλλά όχι απαραίτητως στο κρεβάτι.

Ζεστασιά την ημέρα και, πρό πάντων, τη νύχτα. Οι θερμοφόρες στο κρεβάτι είναι πολύ ωφέλιμες.

Κατευναστικά: Ασπιρίνη, Βιταμίνες C και B1, αντιτινίνες κ. λ.π. Αντίθετα, τα παυσίπονα με βάση το όπιο πρέπει ν' αποφεύγονται.

Έντριδες με διάφορα φάρμακα που θα χορηγήσει ο γιατρός.

Ενέσεις με βάση την ισταμίνη, το ιώδιο και το θείο.

Ραδιοθεραπεία με υπέρυθρες ακτίνες.

Λασπόλουτρα.

Στην περίπτωση της μετατόπισης των σπονδύλων ή κίνησης σε ραπεία είναι απαραίτητη.

ΔΙΑΙΤΑ

Όρισμένοι κανόνες στη διατροφή είναι ωφέλιμοι γιά τους ρευματισμούς.

Οι παρακάτω θεραπευτικές ουσίες δεν είναι ελαφρές γιά τους ρευματισμούς:

★ Το λάδι και γενικά τα φυτικά λίπη.

★ Κρέατα ψητά στο φούρνο και στη σχάρα.

★ Ψάρια χωρίς πάχος.

★ Τα άμυλάδη σε μικρές ποσότητες.

★ Τα χορταρικά

★ Οι πάστες.

★ Τα φρούτα.

Οι παρκατώ θεραπευτικές ουσίες είναι απαγορευμένες γιά τους ρευματισμούς:

★ Βούτυρο και ζωικά λίπη.

★ Τα έντοσθια.

★ Οι σάλτσες.

★ Τα παχιά ψάρια.

★ Τα μπαχαρικά.

★ Τα αυγά.

★ Τα τυριά.

★ Τα σπανάκια.

ΤΡΕΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

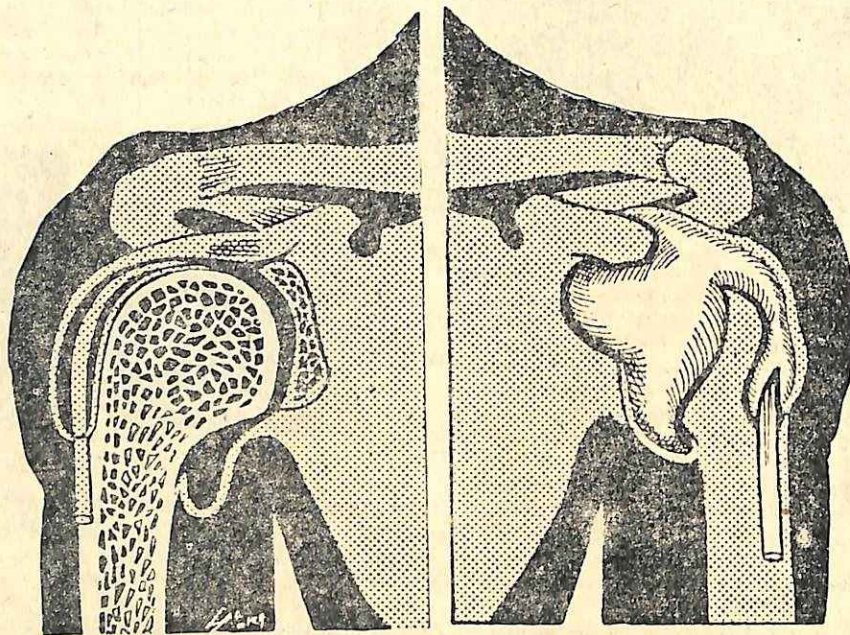
★ Στους ρευματισμούς χρειάζεται άσχυρό, δηλαδή καθαρό άερα.

★ Ο χυμός ενός λεμονιού το πρωί, πριν από το πρόγευμα, είναι πολύ ωφέλιμος.

★ Τα οινόπνευμα και το τσιγάρο είναι πολύ βλαβερά.

ΟΙ ΡΕΥΜΑΤΙΣΜΟΙ

“Όσοι πάσχουν από ρευματικούς πόνους δεν πρέπει να παραμελούν τη θεραπεία τους με τό πρόσημα ότι ή άρρώστεια είναι παροδική. Οι πόνοι που χαρακτηρίζονται ως «ρευματικοί» μπορεί να οφείλονται σε άλλες, πολύ σοβαρότερες αιτίες. Οι άρχές του χειμώνα είναι ακριβώς ή κατάλληλη έποχή γιά μιá θεραπεία. Μάθετε όμως πρώτα την προέλευση του πόνου...”

Ο ώμος που φαίνεται άριστα στο σχεδιάγραμμα αυτό, είναι ώμος υγιής. Δεξιά, ένας ώμος προσβεβλημένος από ρευματισμούς. Οι άρθρώσεις παρουσιάζουν οδυνηρή φλεγμονή.

ΥΠΟΦΕΡΕΤΕ από έναν εξύτατο πόνο στον ώμο, στο μπράτσο, στο πόδι, έναν πόνο σχεδόν ανυπόφορο — και λέτε στον εαυτό σας: «Είναι οι παλιοί ρευματισμοί μου που εκδηλώνονται και πάλι, όπως κάθε χειμώνα. Δεν μπορώ να κάνω τίποτα...».

Αλλά μήπως κάνετε λάθος; Πρώτα απ' όλα, ένας πόνος στις άρθρώσεις δε σημαίνει πάντα ρευματισμούς. Κι' έπειτα, μπορείτε να θεραπεύσετε τον πόνο αυτό, αν ξέρετε την προέλευσή του.

Η άρχή του χειμώνα είναι ακριβώς ή κατάλληλη έποχή γιά μιá θεραπεία. Το κρύο, ή υγρασία, θα επιδεινώσουν τον πόνο σας. Μάθετε πρώτα από που προέρχεται...

Οι ψυχρές νύχτες

ΑΝ ο πόνος άρχίζει από τον ώμο και προχωρεί στο μπράτσο, στην ώμοπλάτη, στη βάση του λαιμού, αν ή άρθρωση πονάει στο άγγιγμα, αν ο πόνος συνεχίζεται τη νύχτα, αν ή κίνηση του χεριού είναι οδυνηρή, ιδιαίτερα στην άνύψωση του βραχίονος, τότε θα πάσχετε από περιορβρίτιδα.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αιτίες του πόνου αυτού είναι άσημαντες. Προσέχετε σ' άνοιχτά παράθυρα των αυτοκινήτων που μπάζουν ρεύματα ψυχρού άερος, στην υγρασία και το κρύο των υπογείων και των μεγάλων οίθουσών που δε θερμαίνονται κανονικά.

Συχνά ή αίτια είναι ακόμα απλούστερη: Ο πόνος οφείλεται στην κόπωση. “Αν παίζετε συχνά ένα όργανο, πιάνο ή βιολί, αν είσθε στενογράφος, δακτυλογράφος ή ακόμα και μανιώδης.. ταβλοδόρος, οι ώμοι σας δεν άποκλείεται να σας πονέσουν, χωρίς αυτό να έχει καμιά σχέση με τους ρευματισμούς.

Ο πόνος μπορεί επίσης να οφείλεται σ' ένα παλιό κάταγμα που, χρόνια άργότερα, μπορεί να προκαλέσει περιορβρίτιδα.

Γρίπη και νευραλγίες

ΑΝ αισθάνεσθε τους ίδιους πόνους, όπως στην περιορβρίτιδα, αλλά έπι πλέον ο ώμος παρουσιάζει ένα ελαφρό πρήξιμο και ή κίνηση του βραχίονος προς το πλάι είναι οδυνηρή,

υπάρχουν πολλές πιθανότητες ότι πάσχετε από οξείες ρευματισμούς που έχουν προσβάλλει τον ώμο.

Προκαλούνται από πολλές αιτίες: Ένα ισχυρό χτύπημα, μιá τοπική φλόγωση των γαγγλίων. Μπορεί επίσης να οφείλονται σε μιá γρίπη ή σε μιá σοβαρή στηθάγχη, ιδιαίτερα αν το σκεῖτο δε βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

Ο ρευματικός πόνος του ώμου, που είναι συχνότατος, έμφανίζεται και στους ανθρώπους που ή εργασία τους άπαιτεί πολλές κινήσεις των βραχιόνων. Άλλ' ο πόνος του ώμου οφείλεται συ-

ν' ασθένειες του σκεῖτου (κίρρωση του ήπατος, άνεπάρκεια του ήπατος).

Κακή λειτουργία της χολής

Άσθένειες της καρδιάς, ιδιαίτερα των στεφανιαίων άρτηριών.

Κούφια δόντια.

Κακή λειτουργία του θυρεοειδούς ή της ύποφύσεως.

Εφ' όσον ξέρουμε ότι οι πόνοι αυτοί δεν οφείλονται πάντα σε ρευματισμούς, που είναι μιá έποχική και ελαφρά πάθηση, δεν πρέπει ποτέ να τους παραμελούμε: Μπορεί να σημαίνουν την

Η ΑΔΡΕΝΑΛΙΝΗ ΚΑΙ ΟΙ ΡΕΥΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΑΣΘΕΝΕΙΑ γνωστή από χιλιάδες χρόνια, οι ρευματισμοί καταπολεμήθηκαν με τις πιο ποικίλες και συχνά έξωφρενικές θεραπείες. Οι πιο γνωστές και οι καλύτερες, που εξακολουθούν ακόμα σήμερα να εφαρμόζονται, βασίζονται στη χειρομάλαξη, στα ζεστά κατάπλάσματα και στα άμμόλουτρα. Στην Αίγυπτο σώζονται ακόμα τα περίφημα άμμόλουτρα των αρχαίων Αιγυπτίων.

Σήμερα, ή θεραπεία των ρευματισμών συνίσταται κυρίως στα θερμά λουτρά, στα θερμά άερόλουτρα, στη ραδιοθεραπεία με υπέρυθρες ακτίνες. Η θερμάνση του προσβεβλημένου σημείου, πρέπει να συνοδεύεται από έντατική χειρομάλαξη. Στις περιπτώσεις χρόνιων ρευματισμών, χρησιμοποιούνται οι ενέσεις ισταμίνης.

Η πιο πρόσφατη θεραπεία, ιδιαίτερα αποτελεσματική στους μυϊκούς ρευματισμούς, προβλέπει τη χρήση μικρών δόσεων άδρεναλίνης υπό μορφήν έλαιοφης. Η άδρεναλίνη έχει την ιδιότητα να προκαλεί τη χαλάρωση των συνεσταλμένων μυών και την άνακούφιση του πόνου.

Οι ρευματισμοί δεν είναι σοβαρή άρρώστεια: «Κανείς δεν πεθαίνει από ρευματισμούς». Άλλ' ακριβώς επειδή δε θεωρείται σοβαρή, γίνεται κάποτε επικίνδυνη. Οι άνθρωποι δεν της δίνουν σημασία, περιμένουν μοιρολατρικά να φτάσει ή πρώτη θαλπωρή της άνοιξης γιά να εξαφανισθούν οι πόνοι. Άλλ' αν οι πόνοι εξαφανίζονται, ή άρρώστεια παραμένει, και γίνεται κάθε χρόνο χειρότερη, πιο οδυνηρή και ένοχλητική. Και αν δεν μπορεί να προκαλέσει άμεσα το θάνατο, συντομεύει έμεσα τη ζωή, γιαντι μās γερνάει πρόωρα και εύνοει την άνάπτυξη άλλων άσθενειών.

χνα στη σπονδυλική στήλη. Στην περίπτωση αυτή, είναι ανυπόφορος, άλλ' όχι συνεχής. Δεν άνακουφίζεται με κανένα παυσίπονο.

Προκαλείται συνήθως από κακή στάση του σώματος κατά τη διάρκεια μιás έπίπονης εργασίας, σ' ένα σοβαρό πέσιμο ή χτύπημα που προκάλεσαν ελαφρά μετατόπιση των σπονδύλων.

Οι νευραλγίες είναι μιá συνηθισμένη αίτια των ρευματικών πόνων. Οι νευραλγίες είναι συχνότατες στις ήλικιωμένες γυναίκες και εκδηλώνονται, κυρίως το χειμώνα. Άποδίδονται συνήθως στο κρύωμα, στην έπίδραση των ψυχρών ρευμάτων. Άλλα δεν είναι πραγματικά παρά μιá χρόνια ρευματική πάθηση νευρικής μορφής. Άρχίζει συχνά μ' ένα αίσθημα κοπώσεως, που ακολουθείται από «πιάσιμο» του λαιμού και του ώμου. Κατόπιν εκδηλώνονται ισχυροί πόνοι, άρχικά περιοδικοί, έπειτα συνεχείς.

Ψευδορευματισμοί

ΥΠΑΡΧΟΥΝ περιπτώσεις που οι πόνοι τους οποίους χαρακτηρίζουμε ως «ρευματικούς», έχουν άλλη προέλευση. Άς πάρουμε τη συνηθέστατη περίπτωση των πόνων του ώμου. Αυτοί μπορεί να προκαλούνται άντανανκλαστικά από τις ποικίλες αιτίες:

Υπάρχει μιás πολύ σοβαρότερης άρρώστειας, την οποία δεν υποψιάζεσθε. Πρέπει, συνεπώς, να καταφεύγουμε πάντα στο γιάτρο γιά να βρούμε την αίτία τους.

Ο πατριωτισμός του έθνικού ποιητή Σπύρου Μαρσούκα, έφθανε κάποτε μέχρις υπέρβουλης. Μιά μέρα στην Καβάλα, όπου είχε πάει γιά να ένεργήσει έράνευς, του συνέστησαν κάποιον κύριο Βουλγαράκη.

— Πώς είπατε; Έκανε ο Μαρσούκας. Βουλγαράκης; Μά έμεεις αγαπητέ μου, σκεπτόμαστε να βγάλουμε κι' αυτόν τον Βούλγαρη απ' τον τάφο και να άλλάξουμε το άπαισιό και άνεθνικό όνομά του, κι' εσείς, εξακολουθείτε ακόμα να λέγεσθε Βουλγαράκης;

— Μά... έτραύλισε ο Βουλγαράκης.

Κοιτάξετε στη θάλασσα! διέταξε ο Μαρσούκας. Τι βλέπετε;

— Ένα αντίτοπιλλικό μας, τη «Δόξα»...

— Λαμπρά! Άπό σήμερα θα λέγεσθε Δόξας! Καταλάβατε; Δόξας!

ΠΡΟΣΟΧΗ στις όρμόνες

Σ' ένα ιατρικό περιοδικό δημοσιεύθηκε μιá περίπτωση που δείχνει τους κινδύνους της όρμονοθεραπείας όταν δεν εφαρμόζεται με άρκετη προσοχή:

Μιά νεαρή μέλλουσα μητέρα χρησιμοποίησε, κατά συμβουλήν του γιάτρού της, στην άρχή της έγκυμοσύνης της, δισκία μεθυλοτεστοστερόνης (άρσενικής όρμόνης που χρησιμοποιείται συχνά στη γυναικολογική θεραπεία).

Άποτέλεσμα: Το παιδί γεννήθηκε έρμαφρόδιτο, το φύλο του ήταν άδύνατο να καθορισθί έπακριδώς.

Όπως διαπιστώθηκε όργότερα, το έμβρυο ήταν θηλυκό, άλλ' άπέπτυξε άρσενικά χαρακτηριστικά με την άρσενική όρμόνη που είχε χρησιμοποιήσει ή μητέρα.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙΣΜΑ των βλεφάρων

Τα βλέφαρά μας άνοιγοκλείνουν κατά μέσον όρο μιá φορά κάθε τρία δευτερόλεπτα (στους άνδρες) ή μιá φορά κάθε τέσσερα δευτερόλεπτα (στις γυναίκες).

Άλλ' αυτό δε σημαίνει ότι οι γυναίκες είναι πιο... ξύπνιες από τους άνδρες. Η μικρή αυτή φυσιολογική διαφορά δεν έχει καμιά σημασία.

Ένα άνοιγοκλείσιμο του ματιού γίνεται σε έλάχιστο χρονικό διάστημα: Μόνο τέσσερα δέκατα του δευτερολέπτου. Άλλά γιαντι άνοιγοκλείνουμε τα βλέφαρά μας, και μάλιστα τόσο συχνά;

Το παιχνίδισμα των βλεφάρων είναι μιá άθέλητη κίνηση με την οποία ή φύση εξασφαλίζει το καθαρίσμα και το ξεκούρασμα του ματιού. Το βλέφαρο υγραίνει τον κερατοειδή χιτώνα του βολβού με δάκρυα, που παράγονται συνεχώς από τους δακρυόνους άδένες.

ΒΛΑΒΕΡΑ τά καθαρτικά

Τα καθαρτικά είναι μιá πολύ παλιά θεραπευτική μέθοδος. Πριν από μερικές δεκαετίες ήταν ακόμα στην ήμερησία διάταξη. Με τη μέθοδο του «πονάει δόντι, βγάξει μάτι» οι γιάτροι μοίραζαν συνταγές καθαρτικών γιά μιá εύρύτατη ποικιλία άσθενειών που συχνά δεν είχαν καμιά σχέση με το πεπτικό σύστημα.

Σήμερα, τα καθαρτικά έχουν πέσει σε δυσμένεια. Κανένα καθαρτικό δεν θεωρείται ωφέλιμο, γιαντι όλα έπίδρουν «μηχανικά» στο πεπτικό σύστημα. Η ένέργεια τους δεν έπιταχύνει την πέψη και την εκκένωση του πεπτικού συστήματος κατά τρόπο φυσιολογικό, αλλά περιορίζεται στον έρεθισμό του λειογόνου των έντερων. Ο έρεθισμός προκαλεί την εκκρίση υγρών στα έντερα και ή εκκένωση πραγματοποιείται κατά τρόπο βεβιασμένο και συνεπώς βλαβερό.

Ένας Άγγλος γιάτρος, χρησιμοποιώντας ραδιοϊσότοπα, άπέδειξε ότι οι άνθρωποι που παίρνουν συχνά καθαρτικά, χάνουν σημαντικές ποσότητες νερού, σιδήρου και ποτάσεως από τον όργανισμό τους. Η άπώλεια αυτή μπορεί να έπιφέρει σοβαρές διαταραχές στις λειτουργίες του οργανισμού.

Η ΑΦΡΙΚΗ Ξυθαίνει!

Οι πρωτοπόροι της αποικιοκρατίας δεν εργάστηκαν ούτε για τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, ούτε για την Αφρική: Εργάστηκαν αποκλειστικά για τον εαυτό τους. Η αποικιοκρατία άρχισε σαν προσωπική περιπέτεια και στα πρώτα της βήματα, θεωρήθηκε ως επικίνδυνα προοδευτικό και έντονα φιλελεύθερο πολιτικό δόγμα. Σήμερα οι πρώην αποικίες είναι ελεύθερες να διαλέξουν ή την ανεξαρτησία ή τη συνεργασία με ισούς όρους με την Ευρώπη. Οι αποικιοκράτες, ωστόσο, υπάρχουν ακόμα, άλλ' έχουν ελάχιστα κοινά σημεία με το κλασικό πορτραίτο του αποικιοκράτη που ζωγράφισαν στα έργα τους εκατοντάδες συγγραφείς. Ποιά ήταν η εξέλιξη της αποικιοκρατίας, ποιό είναι το μέλλον της; Μας το λέει σ' αυτό το συναρπαστικό άρθρο ο Γάλλος μυθιστοριογράφος και δοκιμιογράφος Ρομάν Γκαρύ.

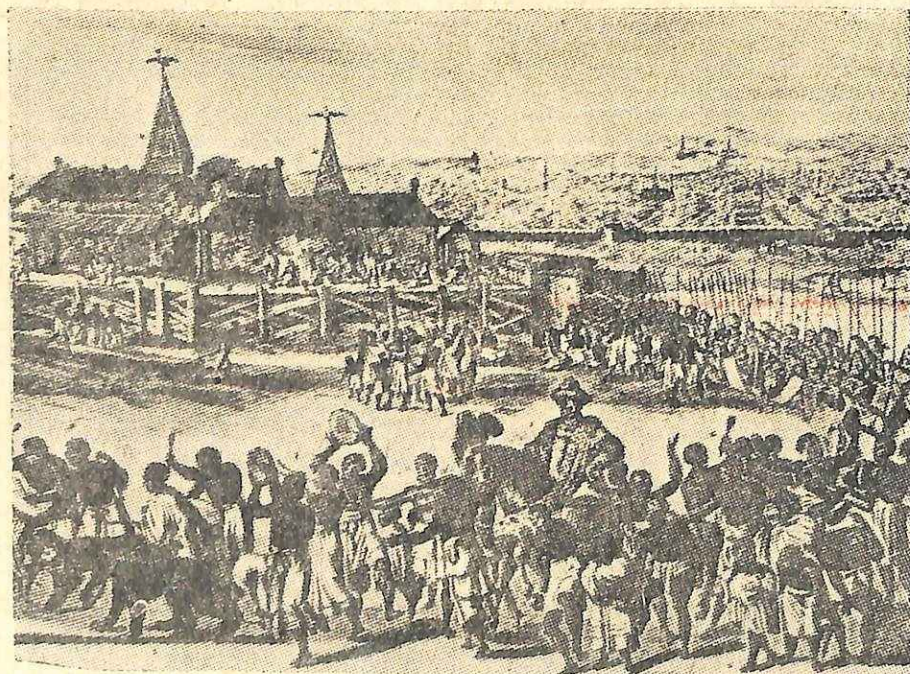
ΟΙ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΕΣ ΤΟΥ ROMAIN GARY

ΟΤΑΝ τυχοδιώκτες, έκκεντροί, ιεραπόστολοι, λιποτάκτες, έμποροι, άγιοι και, κάποτε, δολοφόνοι, αποφυλακισμένοι, έγκληματίες, εξερευνητές, δευτερότοκοι γιοι που δεν μπορούσαν να κληρονομήσουν την περιουσία και τους τίτλους των ευγενών προγόνων τους, ρομαντικοί που πίστευαν στη φυσική ευγένεια των πρωτόγονων, χαρτοπαίχτες κυνηγημένοι από τους πιστωτές τους, μεθύστακες που ζητούσαν μια ήσυχη γωνιά για να μεθάνε, νευρωτικοί που αισθάνονταν την ανάγκη της αλλαγής για την αλλαγή... Αυτοί όλοι, μαζί μ' εκείνους που βρέθηκαν εκεί χωρίς να ξέρουν το γιατί, αυτοί ήταν οι πρώτοι αποικιοκράτες της Αφρικής που είχαν όλοι ένα κοινό σημείο: Αδιαφορούσαν για τις αυτοκρατορίες, και βέβαια, χωρίς να το θέλουν, έχτισαν αυτοκρατορίες.

Είναι ένα από τα παράδοξα της ιστορίας, ότι οι αποικιακές αυτοκρατορίες της Αφρικής οικοδομήθηκαν από ανθρώπους που βρέθηκαν εκεί για λόγους καθαρώς προσωπικούς. Μερικοί μισούσαν τη χώρα της καταγωγής τους, άλλοι σχεδόν είχαν άφορες δυσανεκσίες έναντι της παλαιάς πατρίδας τους. Η ιδεολογία και ο μύθος της «αποικιοκρατίας» και του ιμπεριαλισμού δημιουργήθηκαν εκ των υστέρων και μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά, ότι οι ευρωπαϊκές δυνάμεις απέκτησαν συνείδηση των αποικιακών δυνατοτήτων τους, μό-

νόχα όταν οι αυτοκρατορίες τους είχαν αρχίσει να κλονίζονται.

Οι πρώτοι αποικιοκράτες δεν εργάστηκαν ούτε για τις ευρωπαϊκές δυνά-

Στη Νιγηρία υπάρχει ένα πανάρχαιο βασίλειο νέγων, το βασίλειο του Μπενέν. Η χαλκογραφία αυτή του 1686, απεικονίζει τον «όμιον» (βασιλιά) του Μπενέν, και τη συνοδεία του, όπως τον είδε ένας Ευρωπαίος που επισκέφθηκε τη χώρα τον 17ο αιώνα.

μεις, ούτε για την Αφρική: Εργάστηκαν αποκλειστικά για τον εαυτό τους. Τα κίνητρά τους ήταν ατομικιστικά.

Η αποικιοκρατία, άρχισε σαν προσωπική περιπέτεια και δεν είναι παραδοξολογία να πούμε, ότι έγινε πολιτικό δόγμα, μονάχα όταν οι εύσυνεστοι Ευρωπαίοι κατάλαβαν ότι οι Αφρικανοί έπρεπε να προστατευθούν απ' ώρισμένους Ευρωπαίους. Τότε αναπτύχθηκε μια καινούργια αντίληψη καθήκοντος απέναντι στην καινούργια χώρα και στον πληθυσμό της, μια καινούργια αντίληψη «προστασίας» από την ατομική «έκμετάλλευση». Έτσι, τα νοσοκομεία, τα δικαστήρια, οι νόμοι, η αστυνομία και τα σχολεία άρχισαν να ξεφυτρώνουν στην Αφρική.

Σήμερα, έχει εντελώς ξεχασθεί, η έσκεμμένα παραμερισθεί, το γεγονός ότι, στα πρώτα της βήματα, η αποικιοκρατία έθεωρείτο ως επικίνδυνα προοδευτικό και έντονα φιλελεύθερο πολιτικό δόγμα και ότι συντηρητικοί και αντιδραστικοί κύκλοι, τόσο στη Γαλλία, όσο και στην Αγγλία, είχαν αντιτεθεί σ' αυτό. Ο Ντισσέλι, χρειάστηκε όλη την υποστήριξη της βασιλίσσας Βικτωρίας για να υπερνικήσει την αντίδραση του κόμματός του στο σχέδιο της προσαρτήσεως του Σουέζ.

Η αποικιοκρατία, ως πολιτικό δόγμα, συνδεόταν μ' ένα σύνολο νέων αντιλήψεων για τις υποχρεώσεις των αποικιακών δυνάμεων απέναντι της νέας χώρας και των κατοίκων της, ένα σύνολο αντιλήψεων που διέφερε και πολύ από τα ιδεώδη που έστειλαν τις γαλλικές στρατιές ν' απελευθερώσουν την Εύρωπη από το μοναχικό δεσποτισμό μετά την επανάσταση του 1789. Η αποικία

κρατία, είναι κάτι καινούργιο, ελαφρά επαναστατικό, και σήμαινε πρόοδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Βίσμαρκ απέριπτε την ιδέα της αποικιοκρατίας, και αυτός είναι ο λόγος που η Γερμανία μπήκε άργα — πολύ άργα — στο παιχνίδι. Οι αποικιοκράτες που ήταν κιόλας έγκατεστημένοι στην Αφρική, υπεδέχθηκαν με πολλή δυσφορία τις νέες αντιλήψεις, γιατί περιόριζαν την ελευθερία δράσεως και την επιθυμία τους να κάνουν «ό,τι τους καπνίσει» — στο κάτω - κάτω γι' αυτό και μόνο είχαν έρθει στην Αφρική: για να ξεφύγουν

τα πιά πώς είναι σπουδαίος και αναντικατάστατος, έτσι δεν ενδιαφέρεται για την έπισημότητα.

Γενικά, οι τύποι των αποικιοκρατών στην Αφρική διακρίνονται σήμερα σε δυο κατηγορίες: Των παλιών αποικιοκρατών, που μιλάει διαρκώς για τον «παλιό καλό καιρό», και των νεοφερμένων, που μιλάει πάντα για τα θαύματα που επιφυλάσσει το μέλλον στην Αφρική. Ο πρώτος τύπος άφηγείται επί ωρες τ' αξιοθαύμαστα του παρελθόντος, όταν τα λιοντάρια έρχονταν και μούγκριζαν στο κατόφλι του «μπάγκαλω»

Ίθαγενείς του Βελγικού Κογκό έκτελούν τον «χορό των ελεφάντων» με εκφραστικές μιμικές κινήσεις. Ο χορός έχει μαγικό χαρακτήρα.

από τους στενούς ορίζοντες των ευρωπαϊκών πατρίδων τους...

Σήμερα, οι πρώην αποικίες είναι ελεύθερες να διαλέξουν ή την ανεξαρτησία, ή το συνεταιρισμό «επί ίσοις όροις» με την Ευρώπη. Οι αποικιοκράτες, ωστόσο, υπάρχουν ακόμα, άλλ' έχουν όλο και λιγώτερα κοινά σημεία με το κλασικό πορτραίτο του αποικιοκράτη, που έχουν ζωγραφίσει στα έργα τους ο Κίπλιγκ, ο Κόνραντ, ο Σώμερσετ Μάουμ και εκατοντάδες άλλοι συγγραφείς. Η εποχή του δυναμικού ατόμου έχει παρέλθει πια στην Αφρική, όπως έχει παρέλθει και στην Ευρώπη. Ο Έγγλεζος με τα σφιγμένα χείλη, δε φοβάει πια το σρόκιν του για να δειπνήσει, μόνος, στη ζούγκλα. Δεν αισθάνε-

(της ξύλινης αποικιακής βίλλας) και τα ήμερομίσθια των ιθαγενών ήταν ασήμαντα. Ο δεύτερος μιλάει για καινούργιους ύδατοφράχτες, καινούργιους δρόμους, καινούργια πολιτικά προγράμματα. Τυπικό δείγμα του νέου αποικιοκράτη είναι ο σερ Μάλκολμ Μακ Ντόναλντ, πρώην ύπατος αρμοστής της Νοτιοανατολικής Αφρικής, που επέτρεψε να τον φωτογραφίσουν ανάμεσα σε μαύρες καλλονές με γυμνά στήθη! Αυτό που υπαγόρευσε τη συμπεριφορά του δεν ήταν η έλξη των μελαφών καλλονών: ήταν το πνεύμα της εποχής. Λίγους μήνες πριν, ένας Αιγύπτιος ύπουργός του συνταγματάρχου Νάσσερ, επέτρεψε να τον φωτογραφίσουν ενώ χόρευε, σχεδόν γυμνός, ένα δερβίσικο χορό με τις

φυλές του Σουδάν. Φαίνεται ότι σήμερα έχει μεγάλη σημασία για έναν πολιτικό να ξέρει να ντύνεται και... να γδύνεται στην κατάλληλη περίπτωση. Οι φωτογραφίες του σερ Μάλκολμ, προκάλεσαν σκάνδαλο στην Αγγλία. Αυτό σημαίνει, πως οι Ευρωπαίοι πρέπει να μάθουν να είναι άνεκτικοί για τους άλλους λαούς.

Στο παρελθόν, οι καλύτεροι από τους Ευρωπαίους αποικιοκράτες εξέδηλωναν αισθήματα προστατευτικά, πατρικά, απέναντι των ιθαγενών, και πολλοί απ' αυτούς θυσίασαν τη ζωή τους για χάρη των «μαύρων παιδιών» τους. Παρόμοια στάση είναι σήμερα αδιανόητη για το νεαρό Ευρωπαίο που πήγε στην Αφρική, όχι από ανθρωπιστικές παρορμήσεις, αλλά απλώς επειδή το έργο που του έχει ανατεθεί, διεγείρει τη φαντασία του και αντιπροσωπεύει, μίαν ευπρόσδεκτη «πρόκληση» για την άσκηση των ικανοτήτων του. Δε διερωτάται

Αφρικανικό Ίνστιτούτο στη Μόσχα

ΣΤΗ σοβιετική πρωτεύουσα, ιδρύθηκε πρόσφατα ένα «Αφρικανικό Ίνστιτούτο», με σκοπό την έπισταμένη μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού της Μαύρης Ηπείρου. Η ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στη μεσαιωνική περίοδο της αφρικανικής ιστορίας, περίοδο κατά την οποία πολλά ανεξάρτητα κράτη με ενδιαφέρουσα πολιτιστική παράδοση, αναπτύχθηκαν στην Αφρική. Μερικά από τα κράτη αυτά, επέζησαν ως τις ημέρες μας. Θα μελετηθούν επίσης οι μεταβολές και οι εξελίξεις που σημειώθηκαν κατά τον 19ο αιώνα.

Το Αφρικανικό Ίνστιτούτο της Μόσχας θα συνεργασθεί με Αφρικανούς επιστήμονες καθώς και με τις έπιστημονικές οργανώσεις άλλων χωρών. Μία ομάδα φιλόλογων, συντάσσει τώρα λεξικά και γραμματικές ώρισμένων αφρικανικών γλωσσών (UNESCO).

κάν αν πρέπει ν' αγαπάει ή να μην αγαπάει τους ιθαγενείς, γιατί δε θεωρεί τους Αφρικανούς ως διαφορετικούς από τον εαυτό του.

Η, έστω και ελικρινής, αισθηματική αυτή στάση απέναντι των μαύρων, έχει κάτι το διφορούμενο, μυρίζει μισανθρωπία. Οι Ευρωπαίοι που αφιέρωσαν τη ζωή τους στην ευημερία και την προστασία μιας αφρικανικής φυλής, ήταν απλώς απογοητευμένοι από τους συνανθρώπους τους στην Ευρώπη. Είχαν έρθει στην Αφρική για να βρουν κάτι διαφορετικό και, στα μύδια της ψυχής τους, δεν έθεωρησαν ποτέ τους τους μαύρους ως παραλλαγές του ανθρώπινου τύπου. Τους έδειξαν καλωσύνη, όπως ένας μισάνθρωπος δείχνει καλωσύνη στα ζώα.

Φυσικά, ο παλιός τύπος του αποικιοκράτη δεν έχει ακόμα εξαφανισθεί. Άλλα ο κόσμος γύρω του έχει αλλάξει τόσο ριζικά, ώστε κάθε τι το θρυλικό, το ρομαντικό, το αξιοθαύμαστο σ' αυτό τον τύπο έχει γίνει άφελος και έλαφρα γελοίο. Η γοητεία, το μυστήριο, ο εξωτισμός της Αφρικής υπάρχουν ακόμα, αλλά δεν πρέπει ν' αναμένεται ότι θα μπορέσουν ν' αντισταθούν για πολύ

στην εισβολή των πυρκαλοκινήτων, της εκπαίδευσης και της πολιτικής αφυπνίσεως. Όραματιστής και ό τυχοδιωκτής παραχωρούν τη θέση τους στο μηχανικό και τον αρχιτέκτονα, οι Ροδισινώες της ζούγκλας κάνουν όπε στους εργολάβους της όδοποιίας.

«Ακόμα και οι γυναίκες των αποικιοκρατών έχουν αλλάξει. Αυτές οι γυναίκες των αποικιοκρατών!... Έχουν κάνει ανυπολόγιστο κακό στην Άφρική, στην Ευρώπη, στην υπόθεση της αποικιοκρατίας... Έφτασαν στην Άφρική για να βρουν ότι δεν μπορούσε να τους προσφέρει η Ευρώπη, λυσσασμένες για κοινωνική επίδειξη, για υπέρτερες, για επίσημα δείπνα. Γυναίκες άσημαντες, χωρίς λάμψη, συχνά με ύποπτο παρελθόν, απορρίμματα της ευρωπαϊκής κοινωνίας ή μικροαστές νοικοκυρούλες, έφτασαν στην Άφρική για να βρεθούν αυτόματα στην κορυφή της κοινωνικής ιεραρχίας, για να γίνουν μέλη της προνομιακής κλάσας, για να χορτάσει η πεντασμένη, ταπεινωμένη ψυχή τους από υποκλίσεις, από σεβασμό. Ο ανομιμικός τους υπήρξε τροχοπέδη για κάθε φωτισμένη προσηύθεια συνεννόησης, προσεγγίσεως των Ευρωπαίων προς τους Άφρικανούς. Η άλαζονική τους στάση απέναντι των μωρών, υπερόμενα κάθε πολιτική χειραφετήσεως και συνεργασίας. Οί σύζυγοί τους, φυσικά, ήταν αδύνατο να μην έπρεσσαν από τότε συμπλέγματα των φοβερών αυτών θηλυκών. Υπάρχουν ακόμα μερικές από τις γυναίκες αυτές, αλλά ο τύπος τους έχει φανίξει τόσο γρήγορα, ώστε μπορούμε να ελπίζουμε ότι σε λίγο θα 'ναι νεκρά πια ούτε ως μουσειακά δείγματα.

Ἄλλ' ὅπως συμβαίνει συχνὰ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, ὅταν οἱ σκιεὲς ἐξαφανίζονται, ἐξαφανίζεται καὶ μαζί τους καὶ λίγο φῶς. Στὰ παλαιότερα χρόνια, ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ «ἁγιοὶ» στὴν Ἀφρική, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ποὺ ἀφίερωναν τὴ ζωὴ τους καὶ θυσιάσθηκαν γιὰ τοὺς Ἀφρικανούς. Ἡ ἱστορία τους δὲ θὰ γραφῇ ποτέ, γιατί στίς περισσότερες περιπτώσεις ἔζησαν καὶ πέθαναν ταπεινὰ καὶ ἀνώνυμα.

Ἄπ' αὐτὰς τὶς στρατιᾶς τῶν ἱεραποστόλων, τῶν γιατρῶν, τῶν δασκάλων, τὶς στρατιᾶς τῶν «ἀγίων ἀποκιοκρατῶν», δὲν ἐπιζεῖ σήμερα παρὰ ἑνὸς εὐγενικοῦ εκπρόσωπος τοῦ εἵδους ποῦ ἔχει σχεδὸν ὁλοκληρωτικὰ ἐξασφαλισθεῖ: Ὁ δρ. Ἀλμπέρ Σβάϊτσερ. Ἡ στάση του ἀπάναντι στὴν Ἀφρικὴ καὶ τοὺς κατοικοῦς τῆς ἀντιπροσωπεύει, ὅτι καλύτερο ὑπῆρχε στὴν πολλὰ ἀποκιοκρατία: Μιὰ ἰσχυρὴ ἀνθρωπιστικὴ παρόρμηση. Τὸ πνεῦμα του εἶναι πνεῦμα προστάσιος, σωτηρίας καὶ αὐτοψυσίας. Ὁ «γέρος τοῦ Λαμπρενέν», εἶναι μιὰ εὐγενεὶς ψυχὴ, μιὰ ἰσχυρὴ προσωπικότης καὶ δὲ θὰ ὑπάρξει ποτὲ ἕνας ἄλλος ὁμοίος μ' αὐτὸν στὴν Ἀφρικὴ. Ἀντιπροσωπεύει ἀκριβῶς τὴν καλὴ, τὴ γενναῖο-δωρὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη πλευρὰ τῆς ἀποκιοκρατίας ποῦ ἐξασφανίζεται, γοργὰ μαζὶ μὲ τὴν ἐπιλήψιμην πλευρὰ τῆς. Ἄλλ' εἶναι πολὺ ἀμφίβολο ἂν οἱ νεαροὶ Ἀφρικανοὶ διανοοῦμενοι βλέπουν μ' ἐνθουσιασμό τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ Σβάϊτσερ, ποῦ εἶναι ἕνας «καλὸς» ἀποκιοκρατὴς, ἀλλ' ἡ παρουσία του θυμίζετ' ἀκριβῶς τὴν ὑπάρξη τῶν μυριάδων ἐκ μεταλλευτῶν ποῦ προηγήθηκαν ἢ τὸν συνῶδουσεν. Καὶ οἱ νεαροὶ Ἀφρικανοὶ δὲ θέλουν νὰ ξέρουν τίποτα γιὰ τὴν ἀποκιοκρατία. Δὲ θέλουν οὔτε τὴν «ἀ-

γάπη» τῶν ἀποικιοκρατῶν. Ἡ ἀγάπη, στο κάτω - κάτω, συνοδεύεται πάντα ἀπὸ κατακτητικὲς τάσεις.

Ἐπομένως, θὰ ἦταν λάθος νὰ συμπερά-
νουμε, ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις ποὺ προη-
γήθηκα, ὅτι ἡ ἀποικιοκρατία στὴν Ἀφ-
ρική ἀνέκειντο στὸ παρελθόν. Ἡ ἀποικιο-
κρατία τῶν Εὐρωπαίων, εἶναι ἀλλεπά-
ντως τὰ λείψαντα. Ἀπὸ μιὰν ἀπό-
ψη, ὅμως, ἡ ἀποικιοκρατία στὴν Ἀφρι-
κή μὲν ἀρχίζει. «Ένας νέος τύπος
ἀποικιοκρατίας θὰ κατακλύσει τὴν Ἀφ-
ρική ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ μὲ τὴν εἰσβολὴ
ἐνὸς «πολιτισμοῦ τῶν μαζῶν» μὲ τοὺς
ὁμοιομορφους τρόπους σκέψης, συμπε-
ριφορᾶς, ὁμιλίας, ἐνδυμασίας καὶ τὴ
φθὴν ἑπικικλωμένη λαμπρότητά του.
Ἡ νέα ἀποικιοκρατία θὰ κατακλύσει ἑ-
πίσης τὴν Ἀφρική — πράγμα πολὺ
περισσότερο ἐπικίνδυνον — ἀπὸ τὸ ἐσω-
τερικὸ, μὲ τὴν ἀνδοεῖξη ᾄδισταχτων Ἀφ-
ρικανῶν ἡγετῶν καὶ τὴν ἐπικράτηση ὁ-
λοκληρωτικῶν πολιτικῶν καθεστώτων.

Οι άφρικανικοί πληθυσμοί θα υποκύψουν ίσως σ' ένα καθεστώς δουλείας και καταναγκαστικής εργασίας που ποτέ κανένα ευρωπαϊκό αποικιακό σύστημα δεν είχε τολμήσει να επιβάλει. Θα είναι μια «εσωτερική» αποικιοκρατία κομμένη και ρομμένη από τους Άφρικανούς για τους ίδιους τους Άφρικανούς και άκριβδός γι' αυτό θα είναι αμείλικτη. Θα υπάρχουν μαύροι Χίτλερ, μαύροι Στάλιν, μαύροι Ναπολέοντες. Θα υπάρξει τυραννία και απολυταρχισμός. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πώς ήταν οι ίδιοι οι Αιγύπτιοι Φαραώ που υποχρέωσαν τους Αιγυπτίους να χτίσουν τις πυραμίδες με άποικοιστο μόχθο και πόνο.

Ὁ κομμουνισμός, ὁ φασισμός, ὁ ἱμπεριαλισμός δὲν ἀποκλείεται νὰ θριαμ-

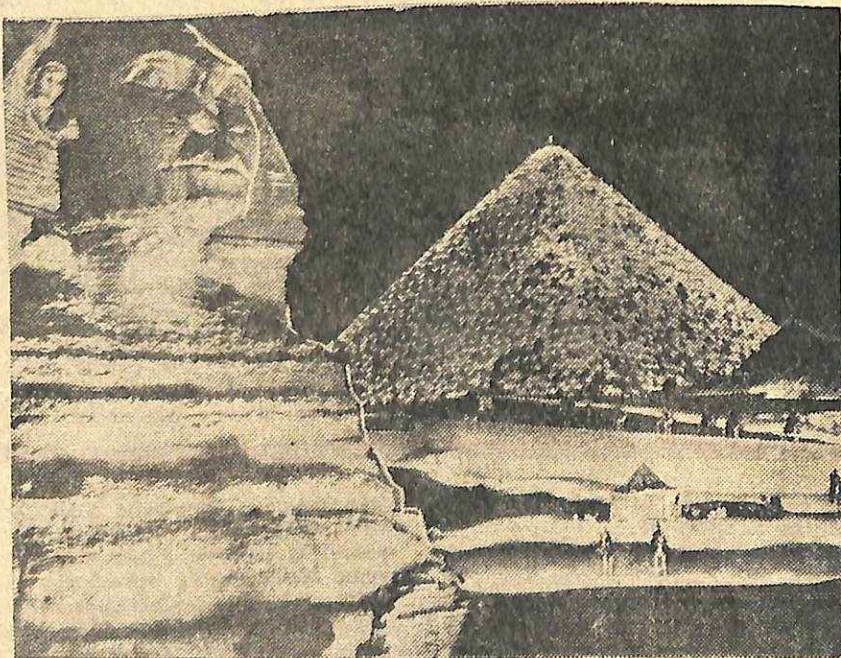
θεύσουν στην 'Αφρική μεταξύ των εΐκοσι ή τριάντα ανεξαρτήτων κρατών που την αποτελούν ή θα την αποτελέσουν. Κάθε κράτος θα διεκδικεί την ήγεςία στις αφρικανικές υποθέσεις και θα προσπαθεί να επιβάλει την ενόστηα με ίμπεριαλιστικές μεθόδους. "Αν συμβεί κάτι τέτοιο, ή φράση «αφρικανική έλευθερία», θα καταστήσει κοροΐδία και τα 220.000.000 του πληθυσμού της Μαύρης 'Ηπειρου θα γνωρίσουν ένα βαθμό υποδουλώσεως που καμμία ευρωπαϊκή αποικιακή δύναμη δεν έχει κατορθώσει να επιβάλει. Καί, φυσικά, αν ο κομμουνισμός θριαμβεύσει στην 'Αφρική, ή ήπειρος θα κατακτηθεί για μίαν ακόμα φορά από τη Δύση, αφού ο κομμουνισμός εξακίνησε ως δυτική ιδεολογία.

Πολλοί Άφρικανοί βλέπουν καθαρά τὸν κίνδυνο καὶ προσπαθοῦν νὰ ἰσορροπήσουν ἀνάμεσα στὸ παλιὸ καὶ στὸ καινούργιο, ἀνάμεσα στὴν Ἀφρική καὶ στὴν Εὐρώπη, ἀνάμεσα στὴν ἰδέα τῆς συνεργασίας μὲ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ τὸν ἄκρατο ἀφρικανικὸ ἐθνικισμό.

«Ο νέος τύπος του Ευρωπαίου αποικιοκράτη τους βοηθάει σ' αυτό. Οι νέοι που πηγαίνουν σήμερα στην Αφρική, πηγαίνουν απλώς για να έρρασκθούν. Βλέπουν τους 'Αφρικανούς με 'ίσους και προβλέπουν ότι θα έρθει γρήγορα η μέρα που οι 'Αφρικανοί δε θα χρειάζονται πια τη βοήθειά τους. Εργάζονται για την πρόοδο. Όχι για την πρόοδο των Ευρωπαίων ή την πρόοδο των 'Αφρικανών: 'Απλώς για την πρόοδο. Ηκπρόοδος για την πρόοδο», είναι τα δόγμα του σύγχρονου ανθρώπου, όπως για τους παλιούς καλλιτέχνες «η τέχνη για την τέχνη»...

ROMAIN GARY

Η ΣΦΙΓΓΑ ΚΑΙ Η ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΟΥ ΧΕΟΠΟΣ ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Για πρώτη φορά πάρθηκε νυχτερινή φωτογραφία των δύο περιφημότερων μνημείων της αιγυπτιακής αρχαιότητας: Της Σφίγγας και της Μεγάλης Πυραμίδας του Χέοπος. Για να παρθη ή φωτογραφία αυτή, χρησιμοποιήθηκαν 6.500 προβολείς και 22 χιλιόμετρα σύρματος, ώστε να υπάρξει επαρκής φωτισμός. Ή φωτογραφία είναι πανοραμική και έχει έκτεταμένο οπτικό πεδίο.

ὀπτικὸν πεδίο.

Η ΜΗΧΑΝΗ ΠΟΥ ΤΡΕΧΕΙ
ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

“Ένας εφευρέτης κατασκευάζει μία μηχανή που μπορεί να κινηθεί κατά δούληση στο παρελθόν ή στο μέλλον. Η μηχανή που τρέχει στο χρόνο τον μεταφέρει στο έτος 802.701 μ.Χ. Συναντά εκεί ένα μικρόσωμο λαό με παραξένες συνήθειες. Το τέταρτο πρωί από την άφιξη του στον καινούργιο κόσμο συναντά για πρώτη φορά ένα παραξένο πιθηκοειδές πλάσμα που μόλις τον βλέπει χώνεται σ’ ένα πηγάδι. Η περιοχή είναι γεμάτη από βαθεία πηγάδια. Αργότερα μαθαίνει πως η κοινωνία αυτή του μέλλοντος είναι χωρισμένη σε δυο τάξεις: Τους ‘Ελδί, που κατοικούν στην επιφάνεια, και τους Μάρλοκ, που κατοικούν σε υπόγειες σήραγγες. Οι Μάρλοκ, τα πιθηκοειδή πλάσματα, έχουν κλέψει τη μηχανή που τρέχει στο χρόνο και την έχουν κρύψει στο χάλκινο δάδρο μίας μαρμαρίνης Σφίγγας. Ο «Ταξιδιδώτης του Χρόνου» αποφασίζει να κατέβει σ’ ένα από τα μυστηριώδη πηγάδια για να την αναζητήσει. Η προσπάθειά του αποτυγχάνει και μόλις κατορθώνει να ξεφύγει από τους Μάρλοκ ανάδοντας τα τελευταία του σπίρτα. Οι Μάρλοκ είναι νυκτόφια πλάσματα και φοβούνται το φως. Στην επίσκεψή του διαπιστώνει πως οι Μάρλοκ είναι σαρκοφάγοι και τρέφονται από τους ‘Ελδί που συλλαμβάνουν στις νυκτερινές τους επίδρομές. Ο «Ταξιδιδώτης του Χρόνου», αναζητώντας καταφύγιο, ξερευνά ένα πράσινο παλάτι από πράσινη πορσελάνη που είναι εγκαταλελειμένο μυσείο. Βρίσκει εκεί ένα κουτί σπίρτα και λίγη καμφορά. Στην επιστροφή του δέχεται την επίθεση των Μάρλοκ που σκοτώνουν τη Γούνη, μία μικρή ‘Ελδί που έχει γίνει φίλη του. Ο «Ταξιδιδώτης του Χρόνου» ανάβει φωτιά στο δάσος, και οι Μάρλοκ παθαίνουν πανωλεθρία. Το πρωί έπστρέφει στη μαρμαρίνη Σφίγγα.

80v

ΚΑΙ αὐτὸς ὁ ἀξιαγάπητος μικροῦ-
λης λαός... Εὐχάριστη ἦταν ἡ μέ-
ρα τῶν ὁμορφῶν πλasmάτων, εὐ-
χάριστη ὅπως ἡ μέρα τῶν ζώων στὸ
λειθάδι. Καὶ ὅπως τὰ ζῶα στὶς βοσκές
δὲν ἐγνώριζαν ἐχθρούς, δὲν εἶχαν βιο-
τικὲς μέριμνες. Καὶ τὸ τέλος τους ἦταν
ἴδιο μετὰ τῶν ζώων....

Μου προξενούσε πόνο να σκέπτομαι πόσο σύντομο υπάρχει στ' όνειρο του ανθρώπινου πνεύματος. Το ανθρώπινο πνεύμα είχε αυτοχειριασθεί. Είχε βάλει για σκοπό του την άεση και την εύκολία, την ισορροπημένη ιδιαιδιότητα, για σύνδεση την ασφάλεια και την μονιμότητα. Είχε φτάσει στο σκοπό του, είχε πετύχει ό,τι ζητούσε. Και να το αποτέλεσμα...

Κάποτε η ανθρώπινη ζωή και η ι-
διοκτησία, θά πρέπει να είχαν φτάσει
στην απόλυτη ασφάλεια. Ό πολυτοίσι
στην βέβαιος για τον πλοῦτο του και τις
ἀνεύσεις του, ό ἐργάτης ἦταν βέβαιος για
τη δουλειά και την ἐπιβίωση του. Ἀ-
ναμφίβολα, στον τέλος αυτό κόσμο
θα ὑπῆρχαν προβλήματα ἀνεργίας, δὲ
θα ὑπῆρχαν ἄλλα κοινωνικά προβλή-
ματα. Καί μια μεγάλη κοινωνική νηνε-
μία ἐπακολουθῆσε...

Παραβλέπουμε συνήθως ένα νόμο της φύσεως, ότι η εκκίνηση, ή ζωηράδα του πνεύματος είναι το αντίσταθμισμα της αλλαγής, του κινδύνου, της άσταταρχής. Ένα ζώο σε τέλεια προσαρμογή με το περιβάλλον του, δεν είναι παρά τέλειος μηχανισμός. Ή φύση δε θέτει σε λειτουργία τη νοημοσύνη παρά μόνον όταν η συνθήκη και το ένστικτο παύουν να εξυπηρετούν. Μονάχα τα ζώα που έχουν ν' αντιμετωπίσουν μία τεράστια ποικιλία αναγκών και κινδύνων άποκτούν νοημοσύνη.

“Έτσι, όπως έδλεπα τὰ πράγματα, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπιφανείας, οἱ “Ἐλδοί, ἐξελίχθηκαν σὲ ἀδύνατα ὀρᾶια πλάσμα-
τα, ἐνῶ οἱ Μάρλοκ, ὁ ὑπόγειος κόσμος,
εἶχαν φτάσει στὴ μηχανικὴ ἀποκτήνωσι.”
“Ἀλλὰ κάτι ἔλειπε ἀπὸ τὴν τέλεια αὐτὴ
κοινωνία: Ἡ ἀπόλυτη μονιμότητα. Φαί-
νεται πῶς ὅσο προχωροῦσαν τὰ χρόνια,
ἡ διατροφή τοῦ ὑπογείου κόσμου, ὅποια
κι’ ἂν ἦταν, εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται ἀ-
νόμωλη καὶ ἀδέσβαιη. Ἡ μητέρα “Ἀναγκή
πάλι, γιὰ μερικὲς χιλιάδες χρόνια, εἶχε
φύγει ἀπὸ τὴ γῆ, ἐμφανίσθηκε καὶ πάλι
καὶ ἀρχισε τὸ ἔργο τῆς ἀπὸ πολὺ χα-
μηλά.

Οι άνθρωποι του υπόγειου κόσμου, δεν είχαν ίσως χάσει ποτέ εντελώς τη νοημοσύνη τους, αφού η έπαφή τους με τα μηχανήματα από, σοδοήποτε τέλει, απαιτούν κάποια σκέψη και πρωτοβουλία, ήταν συνεχής. Και όταν οι πηγές διατροφής τους άρχισαν να εξαντλούνται, ήταν φυσικό να στραφούν προς το απαγορευμένο, προς τον κανιβαλισμό! Οι χορτοφάγοι «Ελόι», έγιναν ιδεώδη κτηνοτροφικά κατάδια για τους Μάρλοκ.

«Έτσι έξηρμνευσα τὸν κόσμον τοῦ 802. 701 μ.Χ., ὅπως τὸν εἶδα στὴ σύντομη ἐπίσκεψή μου. Ἴσως εἶναι μιὰ σφαλὲρῃ ἔρμηνεϊα, ὅσο σφαλὲρὲς εἶναι συνήθως οἱ ἔρμηνεϊες τὸν ἀνθρώπινου μυαλοῦ. Ἄλλα ἔτσι ἐβλεπα τὰ πράγματα καὶ ἔτσι σὰς τὰ ἀφηγοῦμαι...

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν κόπο, τὸν τρόπο καὶ τὸν ἐκνευρισμὸν τῶν περασμένων ἡμερῶν, καὶ παρὰ τὴν θλίψιν μου γιὰ τὸ χαμὸ τῆς Γουήνας, ἡ θέση αὐτῆ καὶ ἡ γαλήνια θέα καὶ ἡ θερμὴ λιανόδα ἦταν πολὺ εὐχάριστα. Ἦμουν πολὺ κουρασμένος καὶ νυσταγμένος καὶ γρήγορα οἱ σκέψεις μου κατέληξαν σὲ νάρκη. Ξάπλωσα στὸ γρῶσι-στέϊ καὶ κοιμήθηκα βαθειά γιὰ πολλὴ ὥρα.

Ξύπνησα, σχεδὸν ἐντελῶς ξεκούραστος, λίγο πρὶν ἀπ' τὸ ἡλ-βασιλεῖμμα. Ἐνοιω-
θα τώρα περισσότερο ἀσφαλῆς. Τέντω-

σα τὰ μουνδιασμενα μελη μου, σκηωθηκα
και κατεβηκα στην πλαγια του λωφου
προς τη μαρμαρινη Σφιγγα. Κρατούσα
το σιδερένιο μοχλό, τὸ μοναδικό μου
ὄπλο, στὸ ἑνα χέρι, ἐνὸς τὸ ἄλλο ἔπαιζε
μὲ τὰ σπέρτα στην τσέπη μου.
Και τότε, συιέθη κάτι ἀπροσδόκητο.
Πληθύνει...

Πλησιάζοντας πρὸς τὸ βάθρο τῆς μαρμαρίνης Σφίγγας, εἶδα τὶς χάλκινες πύλες ὀρθάνοιχτες! Εἶχαν γλιωτρήσει πρὸς τὰ κάτω μέσα σὲ εἰδικὲς ραβδώσεις τοῦ βάθρου.

Σταμάτησα ξαφνιασμένος, διατάζον-
τας να προχωρήσω μέσα.
Τό εσωτερικό του θάβρου σχημάτιζε
ένα μικρό θάλαμο. Στή γωνία, σ' ένα
δάπεδο ελαφρώς υψωμένο, ήταν ή μηχανή
που τρέχει στο χρόνο. Είχα τους
μικρούς μοχλούς τής κινήσεως στην τά-
ξη μου. Έτσι, έπειτα από όλες τις προ-
παρασκευές μου γιά μία συστημανική
περιορκία και κατάκτηση του θάβρου,
βρισκόμουνα άντιμέτωπος μέ μία ταπει-
νωτική συνθηκολόγηση πών Μάρλοκ! Για-
τί τί άλλο μπορούσε νά σημαίνει ή χει-
ρονομία τους; Οί Μάρλοκ μού ξανάδιναν
τή μηχανή μου γιά νά εξαφανισθώ άπο
τόν κόσμο τους. Πέταξα τό ιδιόρρυθμό
μοχλό που κρατούσα στο χέρι, σχεδόν
άπογοητευμένος πού δέ θά μού δινόταν
ή εύκαιρία νά τόν χρησιμοποήσω.

Μία ξαφνική σκέψη μου ήρθε στο μυαλό καθώς έσκυβα το κεφάλι μου στο έσωτερικό. 'Επί τέλους, καταλάβαινα πώς λειτουργούσε το μυαλό των Μάρλοκ. Αισθάνθηκα την ανάγκη να γελάσω καθώς έμπαινα στο χάλκινο δάσος και προχωρούσα άποφασιστικά προς τη μηχανή μου.

Μου ἔκανε κατάπληξη τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μηχανήματα ἦταν προσεκτικὰ λαδωμένα καὶ καθαρισμένο. Ὑποπτεύομαι τώρα, ὅτι οἱ Μάρκοι τὸ εἶχαν διαλύσει καὶ ἀνασυνδέσει κομμάτι - κομμάτι σὲ μιὰν ἄκαρπη προσπάθεια νὰ καταλάβουν, τὴ λειτουργία καὶ τὴ χρησιμότητά του.

Καθώς εξέταζα τη μηχανή και άγγιζα τα διάφορα μέρη της σχεδόν με πατρική στοργή, αυτό που περίμενα έγινε: Τα χάλκινα θυροφύλλα γλίστρησαν αθόρυβα στις ραβδώσεις του πλαισίου τους και έκλεισαν έρμηκως. "Ήμουνα στο σκοτάδι", παγιδευμένος... "Ή τουλάχιστον, έτσι νόμιζαν οι Μάρλοκ.

‘Αλλ’ αίσθανόμουν πολλή αυτοπεποί-
θηση. Είχα προβλέψει την παγίδα και
την περίμενα. Τί μπορούσαν να μου κά-
νουν; Είχα τὰ σπέρτα, και ἡ μηχανή
δρισκόταν στὴ διάθεσή μου.

“Ακούγα κιόλας τὰ μουμευρητὰ καὶ τὰ πινιμένα γέλια τους καθὼς μὲ πλησίαζαν. Μὲ μεγάλη ψυχραιμία, προσπάθησα ν’ ἀνάψω ἕνα σπύρτο. Ἐπειτα δὲ θὰ εἶχα παρὰ νὰ προσαρμόσω τοὺς μοχλοὺς κινήσεως καὶ νὰ ἐξαφανιστοῦν σὰ φάντασμα σὲ ὅρονον.

Ἄλλὰ... τὸ σπύρτο δὲν ἀνάψε! Εἶχα
ξεχάσει μιὰ μικρὴ λεπτομέρεια: Τὰ σπύρ-
τα αὐτὰ ἦταν ἀπὸ τὸ εἶδος ποὺ δὲν ἀνά-

δει παρά μόνο με την τριβή πάνω στο κουτί. Και δεν είχα παρά μόνο σκόρπια σπύρια, χωρίς κουτί.

Όλη μου η ψυχραιμία μ' έγκατέλειψε. Τα έκτρώματα με είχαν πλησιάσει. Ένοιωσα το έγγιγμά τους στα ρούχα μου. Έκανα μιάν απότομη κυκλική κίνηση έ το χέρι και τους απομάκρυνα. Σκαρφάλωσα στο κάθισμα της μηχανής. Τότε, ένοιωσα ένα απαλό χέρι να με άρπάζει, κατόπιν ένα άλλο. Αγώνισθηκα άπεγνωσμένα να άποσπάζω τους μικρούς μοχλούς από τα χέρια τους. Συγχρόνως προσπάθουσα να βρώ φαχουλεύτα στο σκοτάδι τις υποδοχές για να τους προσαρμώσω.

Σε μία στιγμή, παρά λίγο να πετύχουν το σκοπό τους. Ένας Μάρλοκ είχε σχεδόν καταφέρει να μου άρπάξει τους μοχλούς, αλλά με μία τρομερή κεφαλιά τον έστειλα στην άλλη άκρη του θαλάμου. Αυτή ή πάλη μέσα στο σκοτάδι ύπηρξε, νομίζω, ό μεγαλύτερος κίνδυνος που διέτρεφα στον αλλόκοτο κόσμο τους. Γλύνωσα από βέβαιο θάνατο.

Άλλά στο τέλος καταφερα να προσαρμώσω τον ένα μοχλό στη θέση του. Τον έσπρωξα με δύναμη προς τα εμπρός. Τα μικρά χέρια άποσπάρθηκαν από πάνω μου. Το σκοτάδι διαλύθηκε, δρέθηκα στο ίδιο γκρίζο και συγκεχυμένο φώς, ένοιωσα την ίδια ζαλάδα που σάς έχω κιόλας περιγράψει. Η μηχανή που τρέχει στο χρόνο λειτουργούσε...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ

ΣΑΣ έχω μιλήσει για τη σύγχυση και τη ναυτία που προκαλεί το ταξίδι στο χρόνο. Και αυτή τη φορά δεν ήμουνα τοποθετημένος κανονικά στο κάθισμα της μηχανής. Καθόμουνα λίγο γυρτός προς το πλάι, σε μιάν άβολη στάση.

Για ένα άπροσδιόριστο χρονικό διάστημα, έμεινα γαντζωμένος σ' αυτή τη θέση, ενώ ή μηχανή τρανάζόταν βίαια και νόμιζα ότι από στιγμή σε στιγμή θα με πετάξει κάτω. Δεν ήξερα ούτε πού θρискόμουνα, ούτε πού πήγαινα. Όταν συνήλθα λίγο από την πρώτη ζαλάδα, έρριξα μιά ματιά στους δείκτες της μηχανής. Ένα καντράν σημειώνει τις ήμέρες, ένα άλλο τις χιλιάδες των ήμερών, ένα άλλο τα εκατομμύρια. Όταν ξεκίνησα από το δάθρο της μαρμάρινης Σφίγγας, στη διασύνη μου, αντί να κινήσω τους μοχλούς προς τα πίσω, προς το παρελθόν, τους είχα κινήσει προς τα εμπρός. Έτσι, τώρα, ταξίδευα με ίλιγγιώδη ταχύτητα προς το μέλλον.

Καθώς προχωρούσα, παρατήρησα μιά παράξενη μεταβολή στην όψη των πραγμάτων. Το γκρίζο φώς έγινε σκοτεινότερο. Κατόπιν, μ' όλο που ταξίδευα ακόμα με άπίστευτη ταχύτητα, ή έναλλαγή της ήμέρας και της νύχτας έγινε βραδύτερη. Στην αρχή αυτό μου φάνηκε άνεξήγητο. Η έναλλαγή των ήμερών γινόταν όλο και βραδύτερη, ώσπου, στο τέλος, οι μέρες έμοιαζαν να διαρκούν αιώνες.

Τέλος, ή γή φάνηκε να καλύπτεται από ένα ώχρο φώς που γινόταν όλο και άσθενέστερο. Ήταν ό φώς ενός ήρεμου δειλινού. Ό ήλιος δεν άνέτειλε και δεν έδυε. Η Σελήνη είχε έξαφανισθεί. Λίγο προτού σταματήσω, ό ήλιος είχε έμφανισθεί και πάλι προς τη δύση. Φαινόταν πολύ μεγάλος και κατακόκκινος. Κρεμόταν λίγο πάνω άπ' τον όρίζοντα έντελώς άκίνητος, μιά τεράστια σφαίρα, έλάχιστα θερμή με φώς που τρεμόσβυε...

Φαίνεται πως ή γή, είχε πάψει να στρέφεται γύρω άπό τον άξονά της και το ένα της ήμισφαίριο ήταν μόνιμα στραμένο προς τον ήλιο...

Πολύ προσεκτικά, γιατί θυμόμουνα ακόμα την πρώτη μου έπικίνδυνη πτώση από τη μηχανή, άρχισα να έπιβραδύνω την κίνησή της. Οι δείκτες περιστρέφονταν τώρα πολύ άργά. Έπιβράδυνε ακόμα περισσότερο την κίνηση και, τέλος, σταμάτησα. Στο ώχρο φώς του ήλιου, διέκρινα, ένα μελαγχολικό παραθαλάσσιο τοπίο.

Έμεινα καθισμένος στη μηχανή μου κοιτάζοντας γύρω. Ό ούρανός δεν ήταν πιά γαλάζιος. Βορειοανατολικά ήταν κατάρυρος και μέσα στο σκοτάδι έλαμπαν τ' άστρα άσυνήθιστα μεγάλα και ζωηρά. Άπό πάνω, ήταν ένα χρώμα πένθιμο, μαθύ, χωρίς άστρα. Νοτιοανατολικά, ήταν ζωηρά κόκκινος. Η τεράστια σφαίρα του ήλιου, ήταν κρεμασμένη εκεί άκίνητη, φλογισμένη.

Τα δράχια γύρω μου, ήταν κοκκινωπά. Το μόνο σημάδι ζωής που μπορούσα να διακρίνω, ήταν ή έντονα πράσινη δλάσση, που σκέπαζε τους δράχους προς την πλευρά του ήλιου. Ήταν το πλούσιο πράσινο που βλέπει κανείς ν' άναπτύσσεται στα σκιερά δάση, χλόη, λειχήνες και άλλα φυτά που άγατούν το μισοσκόταδο.

Η μηχανή μου θρискόταν σε μιά κατωφερική άκρογαλιά. Η θάλασσα άπλωνόταν προς τα νοτιοδυτικά, ως την άκρη του σκοτεινού όρίζοντα. Ήταν έντελώς ήρεμη, χωρίς κύματα, γιατί δεν ένοιωθα γύρω μου καμμία πνοή άνέμου. Μονάχα ένας, σχεδόν άνεπαίσθητος, κυματισμός έδειχνε πως ή θάλασσα, ή αιώνια θάλασσα, ήταν ακόμα ζωντανή και άνέπνεε ήρεμα... Στην άκρογαλιά φαινόταν ρόδινη, στο δάθος σκοτεινή.

Ένοιωθα μιά έλαφρή ζαλάδα και πρόσεξα πως ή άναπνοή μου είχε γίνει πιο γρήγορη. Θυμήθηκα τη μοναδική μου

Ό Άμερικανός σημναγός Τζόζεφ Κίτινγκερ, ό οποίος στις 16 Νοεμβρίου είχε πηδήσει με άλεξίπτωτο από ύψος 23.286 μέτρων και είχε καταρρίψει το παγκόσμιο ρεκόρ, έπίδησε και πάλι την περσιμένη έβδομάδα από ύψος 22.768 μέτρων. Στο δεύτερο πηδήμά του, άνοιξε το άλεξίπτωτο σε ύψος 5.643 μέτρων. Οι δοκιμές αυτές του Άμερικανού σημναγού, έχουν ως σκοπό την έξακρίδωση των σωματικών και διανοητικών αντιδράσεων του ανθρώπου που ρίχνεται στο κενό, όταν βρίσκεται κοντά στα όρια του κοσμικού διαστήματος. Το βοηθητικό υλικό, που χρησιμοποιείται για τα άλματα αυτά, είναι κυρίως άλεξίπτωτο διαμέτρου 4,87 μ.. μάσκα όξυγόνου, σκάφανδρο μέσα στο όποιο έπικρατεί όμαλή άτμοσφαιρική πίεση, μικρή συσκευή θερμάνσεως και μικρό άλεξίπτωτο για να παρεμποδίζει τη περιδίνηση του σημναγού κατά την έλευθερη πτώση. Το άλεξίπτωτο αυτό σταθεροποιήσεως έχει διάμετρον 1.82 μ. Μετά τις δυό δοκιμές, διαπιστώθηκε ότι ή κατάσταση της υγείας του σημναγού Κίτινγκερ ήταν ίκανοποιητική. Η πτώση κατά τη δεύτερη δοκιμή, κράτησε 13 λεπτά και 40 δευτερόλεπτα. Στη φωτογραφία διακρίνεται ό Κίτινγκερ, άμέσως μετά το δεύτερο πηδήμα.

όρε βατική έξόρμηση, όταν ήμουνα νέος. Φαίνεται πως ή άτμόσφαιρα, ήταν έλαφρώς άραιωμένη στον κόσμο του μέλλοντος.

Μακριά, στο δάθος του θλιβερού τοπίου, άκουσα μιά κραυγή και είδα κάτι που έμοιαζε με γιγαντιαία πεταλούδια να άνεδοκατεβαίνει, διαγράφοντας τεράστιους κύκλους στον ούρανό. Σε λίγο έξαφανίσθηκε πίσω από τους χαμηλούς λόφους. Η κραυγή του ήταν φριχτή, αίσθάνθηκα ρίγας και κάθισα σταθερά στη μηχανή μου, έτοιμος να τη θέσω σε κίνηση.

Κοιτάζοντας και πάλι γύρω μου, παρατήρησα, πολύ κοντά μου, κάτι που μου είχε φανερί στην αρχή σαν κοκκινωπό δράχιο, να κινείται άργά προς το μέρος μου. Δεν ήταν δράχης. Ήταν ένα τερατώδες πλάσμα, που έμοιαζε με καδούρι. Μπορείτε να φαντασθείτε ένα καδούρι μεγάλο σαν τραπέζι, με τα πολυάρθρια πόδια του να κινούνται άργά και όβέβαια, τις πελώριες Σαγκάνες του να αιώρονται άπειλητικά, τις μακρές εύαισθητες κεραίες του, τα έξωγκωμένα μάτια του να κοιτάζουν έπιδ τις δυό πλευρές του σκληρού του όστράκου. Η ράχη του ήταν καμπουριασμένη με άνώμαλη έπιφάνεια έλαφρά πρασινισμένη από τις λειχήνες. Έβλεπα το μεγάλο στόμα του ν' άνοιγοκλείνει καθώς προχωρούσε...

Έβλεπα με φρίκη την άπαίσια όπτασία. Σε μία στιγμή, αισθάνθηκα ένα τσίμπημα στο μάγουλο, σα να είχε καθίσει πάνω του μιά μύγα. Προσπάθησα να τη διώξω με το χέρι, αλλά ένοιωσα ένα δεύτερο τσίμπημα στο αυτί. Σήκωσα το χέρι μου κι' έπιασα κάτι σαν κόσση. τραδήχηκε γρήγορα άπ' την παλάμη μου. Στράφηκα και είδα ότι είχα πιάσει τη λεπτή κεραία ενός άλλου τερατώδους κάβουρα, που στεκόταν άκριδώς πίσω μου. Τα μάτια του γυάλιζαν με μοχθηρή λάμψη, το στόμα του ήταν λαίμαργα άνοιχτό και οι δαγκάνες του κατέβαιναν άργά προς το μέρος μου.

Τράβηξα γρήγορα το μοχλό κινήσεως. Η μηχανή μετακινήθηκε στ' χρόνο κατά στο ίδιο μέρος και, μόλις σταμάτησα, είδα καθαρά τα καθούρια, δεκάδες καθουρίων που σέρνονταν έδω και κεί στην άκρογαλιά.

Είναι άδύνατο να περιγράψω την άίσθηση της έρημώσεως αυτού του κόσμου... Ό κόκκινος ανατολικός ούρανός, το σκοτάδι στο βορρά, ή άκίνητη θάλασσα, ή βραχώδης άκτή με σερνάμενα φριχτά τέρατα, ή άραιωμένη άτμόσφαιρα που έκανε δύσκολη την άναπνοή... Όλα συντελούσαν στη σύνθεση μιάς εικόνας άπεριγράπτης φρίκης.

Κίνησα και πάλι τη μηχανή μου προς τα εμπρός, άλλα έκατό χρόνια προς το μέλλον. Ό ίδιος κόκκινος ήλιος κρεμόταν στον όρίζοντα, λίγο μεγαλύτερος, λίγο πιο ώχρος, ή ίδια άσάλευτη θάλασσα, ό ίδιος ψυχρός άέρας και το ίδιο πλήθος των γιγαντιαίων όστρακοδέρμων άνάμεσα στα πράσινα φύκια και τα κόκκινα δράχια. Και στο δυτικό τμήμα του ούρανού, είδα μιά ώχρη φέτα σαν πελώρια καινούργια Σελήνη.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

ΘΑ ΒΡΕΘΕΙ ΠΟΤΕ Η ΠΑΝΑΚΕΙΑ;

Η «ΠΑΝΑΚΕΙΑ» — ένα φάρμακο που μπορεί να θεραπεύσει όλες άνεξαίρετως τις όρρώσεις — ήταν τ' όνειρο των γιατρών από την έποχή που ύπάρχει Ιατρική, δηλαδή από τα πανάρχαια χρόνια. Στους νεώτερους χρόνους, ή ιδέα της πανάκειας είχε άπορριφθεί από την έπιστήμη ως ούτοπική. Η Ιατρική περνούσε από το στάδιο της ένδελεχούς άναλύσεως, κάθε όρρώστια έξεταζόταν χωριστά και φυσικά, στο πνεύμα των γιατρών, χρειαζόταν ξεχωριστή θεραπεία. Ένα φάρμακο άποτελεσματικό για μιάν όρρώστια, μπορούσε να είναι βλαβερό για μιάν άλλη. Υπό τους όρους αυτούς, πως ήταν δυνατόν ή έπιστήμη να έλπίζει στην άνακάλυψη μιάς «πανάκειας»; Η πανάκεια ήταν μύθος, ένας μύθος που είχε διαμορφωθεί την έποχή που ή Ιατρική δεν είχε ακόμα ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς της με τη μαύρη και τη λευκή μαγεία...

Άλλά να που ή έποχή της συνθέσεως έφτασε, έπί τέλους. Η Ιατρική προσανατολίζεται σήμερα προς την εξέυρεση κοινών αιτίων και όμοειδών άποτελεσμάτων στις όργανικές άνωμαλίες που ονομάζουμε «άσθένειες». Κάθε όρρώστια δεν εξετάζεται μεμονωμένη, αλλά σε συνάρτηση με όλες τις άλλες. Η έπιστήμη, σε μιάν άπεγνωσμένη προσπάθεια έπαγωγής, προχωρώντας ψηλαφητά από το είδικό προς το γενικό, από το γενικό προς το γενικότερο, προσπαθεί να φτάσει στην κοινή ρίζα του κακού, στη βαθύτερη κοινή αίτια όλων των όργανικών άνωμαλιών. Γιατί μιά κοινή ρίζα, μιά κοινή αίτια, δεν μπορεί παρά να ύπάρχει, αν όχι για όλες, τουλάχιστον για μιά μεγάλη όμάδα άσθενειών.

Άλλ' αν ύπάρχει μιά κοινή αίτια, τότε θα μπορεί — θα πρέπει — να ύπάρχει και ένα κοινό φάρμακο. Το όνειρο της πανάκειας δεν είναι λοιπόν και τόσο ούτοπικό.

Φαίνεται πως δεν είναι. Αυτό τουλάχιστον είναι το συμπέρασμα μιάς πρόσφατης διασκέψεως έπιστημόνων από τρεις χώρες στην Άκαδημία Έπιστημών της Νέας Υόρκης. Στη διάσκεψη αυτή άναφέρθηκε σημαντική πρόοδος στον τομέα των έρευνών προς την κατεύθυνση της παραγωγής ενός φαρμάκου που θα μπορούσε να θεραπεύσει μιά εύρύτατη ποικιλία άσθενειών, από τις μικροβιακές μολύνσεις και τις άσθένειες που προκαλούνται από ιούς, ως τον καρκίνο και τις άσθένειες που χαρακτηρίζουν το γήρας, όπως ή άρτηριοσκληρώση. Ένα τέτοιο φάρμακο, ως κοινός δραστικός παράγων, θα έπείρεπε επίσης τη μεταμόσχευση μελών και όργάνων σε διαφορετικά άτομα.

Ό κοινός αυτός δραστικός παράγων, ή πανάκεια, μπορεί να έπιδράσει εύεργετικά στον κυριώ-

τερο άμυντικό μηχανισμό του σώματος, το σύστημα των ένδοθλιακών κυττάρων.

Το σύστημα αυτό είναι ένα δικτυο λειτουργιών που πραγματοποιούνται στον όργανισμό με τη συνεργασία την άλληλεπίδραση διαφόρων όργάνων. Μεταξύ των όργάνων αυτών είναι το σπυκώτι, ή χολή, ό μυελός των όστών και οι πνεύμονες.

Τα ένδοθλιακά κύτταρα των όργάνων διαφέρουν μεταξύ τους, άλλα έχουν ουσιαστικά την ίδια άποστολή: Να περικυκλώσουν, να έξουδετερώσουν ή να καταστρέψουν τα ξένα σώματα που εισβάλλουν στον όργανισμό. Τα κύτταρα αυτά έργάζονται άδιάκοπα. Η δραστηριότητά τους αύξάνεται κατά τη διάρκεια των μολυσματικών άσθενειών, όταν τα ξένα προς το σώμα μικρόβια εισβάλλουν κατά εκατομμύρια στον όργανισμό.

Όταν μιλάμε για την «άντισταση» του όργανισμού ή την «άνεκτικότητα», ενός άνθρώπου στο κρύο, στη ζέστη, στις άσθένειες, έννοούμε άπλώς την αντίσταση των ένδοθλιακών κυττάρων. Και όταν οι έπιστήμονες συζητούν για το άμυντικό αυτό σύστημα του όργανισμού, σκέπτονται πως δεν είναι άδύνατο να βρεθί ένας τρόπος να τεθή υπό έλεγχο το άμυντικό σύστημα και, συνεπώς, ή άνθεκτικότητα των άνθρώπων στην όρρώστια.

Ουσιαστικά, το πρόβλημα έγκενται στην εξέυρεση μιάς μεθόδου με την όποια το άμυντικό σύστημα θα ένισχύεται γενικά και θα μπορεί να άντιδράσει στις περισσότερες άσθένειες που προσβάλλουν τον όργανισμό.

Στα πειραματώζωα, ό χημικός έρεθισμός των ένδοθλιακών κυττάρων ένίσχυσε την αντίσταση του όργανισμού τους στα δηλητήρια και τις μολύνσεις. Τα ίνδικά χοιρίδια και οι φασιανοί που χρησιμοποιήθηκαν ως πειραματόζωα, άνθεξαν σε ισχυρότερες δόσεις δηλητηρίων που θ' άρκούσαν για να σκοτώσουν χιλιάδες άνθρώπους. Ός διεγερτικό των ένδοθλιακών κυττάρων χρησιμοποιήθηκε μιά λιπαρά ουσία που παράγεται από το περίδλημα ενός βακτηριδίου. Έξ άλλου, άνακαλύφθηκε πως ύπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της έλαττωμένης αντίστάσεως του άμυντικού συστήματος των ένδοθλιακών κυττάρων και του σχηματισμού των καρκινικών όγκων. Ίδια στυή συνάφεια φαίνεται πως ύπάρχει με τη σκλήρυνση των αρτηριών.

Βρισκόμαστε άραγε στο σωστό δρόμο προς την άνακάλυψη της ούτοπικής «πανάκειας»; Η σύγχρονη έπιστήμη μάς έπιτρέπει να έλπίζουμε. Στο κάτω - κάτω, ή «πανάκεια» δεν είναι παρά το ίδιο μας το σώμα και οι άνεξαντλητες δυνάμεις αυτές και ή πανάκεια θα τει. Άρκεί να έκμεταλλευθούμε τις δυνάμεις αυτές και ή πανάκεια θα πάψει να είναι μύθος...

ΔΙΑΣΤΗΜΑ

ΕΠΑΝΔΡΩΜΕΝΟΙ ΠΥΡΑΥΛΟΙ

ΤΟ αμερικανικό υπουργείο του Έμπορίου, στηριζόμενο εις άρθρον σχετισμένο με τον Διάστημα, ανήγγειλε, ότι η Ρωσία έχει υπό κατασκευήν πενταώροφον πυραύλον προοριζόμενον διά την Σελήνην, εντός του οποίου θα υπάρχει θάλαμος διά δύο ή τρία πρόσωπα.

Διευκρινίζεται σχετικώς, ότι ο πυραύλος προορίζεται να μεταφέρει ανθρώπους εις την Σελήνην. Διά των τριών πρώτων ορόφων ο πυραύλος θα φθάσει εις την περιοχήν του δορυφόρου της Γης, ο τέταρτος ορόφος θα χρησιμοποιηθή διά την προσεγγίσειν και ο πέμπτος διά την επιστροφήν εις την Γην. Ο θάλαμος επίσης θα αποτελεσθή εκ δύο τμημάτων και θα δύναται να περιλάβη δύο έως τρία άτομα καθώς και διαφόρους συσκευάς και τροφάς. Το ταξίδιον θα διαρκέση δύο ή τρεις ημέρας, κατά δε την σχεσολογικήν επιθεώρησιν «Ράκοβνικ Σβαζόρμου», οι Σοβιετικοί επιστήμονες προτίθενται αργότερα να κατασκευάσουν μονώροφον πυραύλον προοριζόμενον διά την Σελήνην προωστικής δυνάμεως 1.500.000 λιτρών, βάρους 3.000 τόνων και μήκους 80 περίπου μέτρων.

ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ

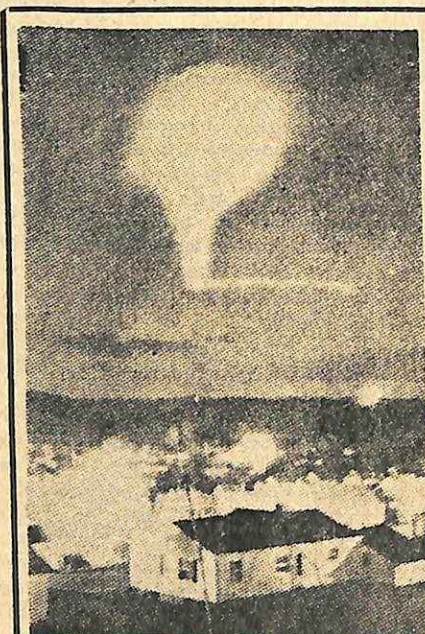
ΟΙ Αμερικανοί επιστήμονες προτίθενται να εκτοξεύσουν προσεχώς δορυφόρον, ο οποίος θα περιφέρεται μεταξύ των πείρις του Ήλιου τροχιών της Γης και της Αφροδίτης. Ο πυραύλος θα εκτοξευθή εις το Ακρωτήριο Κανάβεραλ τη βορείαν βολίδος τύπου «Θωρ». Θα έχει σφαιρικό σχήμα τύπου «πτερυγιοφόρου» με τέσσερα πτερύγια. Αν το πείραμα επιτύχη, ο πομπός του θα μεταδώσῃ πληροφορίας μέχρις απόστασεως 80.000.000 χιλιομέτρων από την Γην. Μέχρι τούδε, ο ισχυρότερος πομπός ἐξ ἐκείνων με τους οποίους εφωδιάσθησαν οι δορυφόροι — ο πομπός δηλαδή του Πρωτοπόρου 4, που ἐξετοξεύθη την παρελθούσαν άνοιξιν — ἐλειτούργησε μόνον μέχρι ύψους 640.000 χιλιομέτρων περίπου.

ΕΧΟΥΝ ΣΤΑΛΕΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΝΕΠΙΤΥΧΩΣ;

ΤΟ Ιταλικόν Πρακτορείον Ειδήσεων «Κοντινέταλε», το όποιον μεταδίδει πληροφορίες περί γεγονότων ἐκείθεν του σιδηρού παραπετάσματος, δημοσιεύει εις το τελευταίον δελτίον του έντυπωσιακάς πληροφορίας περί των σοβιετικών αποπειρών από του 1957 μέχρι σήμερα, προς αποστολήν ανθρώπου εις το Διάστημα. Κατά το έν λόγω Πρακτορείον, το όποιον εμφανίζει τάς πληροφορίες του ως ληφθείσας ἐξ άπολύτου άσφαλουσ πηγής, οι Σοβιετικοί επιστήμονες επεχειρήσαν επανειλημμένως την αποστολήν ανθρώπου εις το Διάστημα. Ο άριθμός των προσπαθειών δεν είναι γνωστός, είναι όμως βέβαιον, ότι τέσσαρες ἐξ αυτών κατέληξαν εις τραγικήν άποτυχίαν.

Ο ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

Ο Δρ. ΧΟΥΜΠΕΡΤΟΥΣ Στρούχολντ, ο οποίος είναι ο ιδρυτής του κέντρου Ιατρικής του Διαστήματος της αμερικανικής αεροπορίας, που συνελήθη το 1949 εις το Σάν Άντόνιο, εδήλωσεν ένώπιον της Ακαδημίας Επιστημών του Τέξας, ότι «είναι σφάλμα να πιστεύωμεν ότι θα δυνηθώμεν να αποικίσωμεν εις την Σελήνην. Αντιθέτως αι αποστολαί εις τόν φυσικόν δορυφόρον μας, είναι δυνατόν να επιτευχθώσι χάρις εις τάς δυνατότητας της Ιατρικής του Διαστήματος διά της δημιουργίας προσωρινής ή και μόνιμου βάσεως επ' αυτού. Εις τόν Άρη — συνεχίσεν ο Αμερικανός επιστήμων — αι συνθήκαι είναι σχετικώς καλύτεραι άλλ' όπωσδήποτε ο πλανήτης αυτός δεν είναι δυνατόν να θεωρηθῇ ως μία δευτέρα γή». Τέλος, ο Δρ. Στρούχολντ διέτυπωσε την γνώμην, ότι επί μίαν περίπου εκατονταετίαν, αι διαπλανητικά πτήσεις θα περιορίζωνται εις τα ούρανια σώματα του ίδιου μας ήλιακού συστήματος.

Στις 18 Νοεμβρίου, αμερικανικός πυραύλος εκτοξεύτηκε σε ύψος 250 χιλιομέτρων στο διάστημα και από τον κώνο του διαχύθηκε ένα φωτεινό σύννεφο σοδίου που φώτισε μεγάλο μέρος της ανατολικής ακτής των Ηνωμένων Πολιτειών, σε έκταση πολλών εκατοντάδων χιλιομέτρων. Η εκτόξευση είχε καθαρά επιστημονικό σκοπό: τη μελέτη των μετεωρολογικών συνθηκών σε μεγάλα ύψη και έγινε από το νησί Ουάλαπ. Η φωτογραφία δείχνει το σύννεφο σοδίου, όπως φαινόταν από την ακτή του Ατλαντικού, σαν ένα τεράστιο φωτεινό αέραςτα. Η φωτογραφία αυτή, μόλις τώρα δόθηκε στη δημοσίευσή της.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ ΜΕ ΠΥΡΑΥΛΟΝ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΒΑΤΗΝ

ΕΙΣ των κυριωτέρων Αμερικανών εμπειρογνομόνων, εδήλωσεν ότι η Σοβιετική Ένωση θα προσπαθήσῃ πιθανότατα κατά το 1960 να φθάσει εις την Σελήνην με πυραύλον άνευ επιβάτου. Ο Δρ. Κράφτ Έκρικε, ο οποίος διευθύνει εις τα εργοστάσια «Κορβαίρ» τα προγράμματα πυραύλων τύπου «Κένταυρος» και «Βέγκαν», εδήλωσεν ότι οι Σοβιετικοί επιστήμονες θα προσπαθήσουν μάχιστα να θέσουν εις τροχίαν της Σελήνης ένα των πυραύλων των εφωδιασμένων με φωτογραφικόν μηχανισμό. Ο ίδιος εμπειρογνώνων, προβλέπει ότι οι Σοβιετικοί θα εξερευνήσουν την περιοχήν του Άσεως, διά πυραύλου τόν Αύγουστον του 1960, και της Αφροδίτης, τόν Ιανουάριον του 1961. Κατά την εποχὴν εκείνην οι δύο πλανῆται θα εφίσκωνται εις ευνόικωτέρας θέσεις διά να είναι προσίτοι εις τους πυραύλους. «Ολίγα ἐλπίδες υπάρχουν — εἶπεν — ότι ήμεῖς θα δυνηθώμεν να ἔχωμεν παρόμοια επιτεύγματα κατά τὸν ίδιον χρόνον με τους Ρώσους».

ΙΑΤΡΙΚΗ

ΤΕΚΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΤ' ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΣΙΝ!

ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ, ότι κατά το ἐγγύς μέλλον αι πολύ άπησχολημένοι γυναίκες θα συλλαμβάνουν τέκνα, τα όποια αλλαι θα φέρουν εις τόν κόσμον. Τα άνωτέρω ύποστηρίζει η αγγλική ἡμερίς «Αλ Άχμπαρ», αναφερομένη εις τα πειράματα που διεξάγει εις το Κάιρον ο Δρ. Μαχαμέτ Σαλάς, του Έθνικού Ινστιτούτου Επιστημονικών Ερευνών. Κατά την «Αλ Άχμπαρ», η όποια διευκρινίζει ότι τα πειράματα ἐγένοντο μέχρι τούδε επί κονίκλων, ο Δρ. Σαλάς μετεμόσχευσεν επιτυχώς γονιμοποιηθέντα ώάρια ενός ζώου εις άλλο και ἐπέτυχε κανονικήν ανάπτυξιν των ούτω μεταμοσχευθέντων εμβρύων. Πολλοί Άραβες γυναικολόγοι Ιατροί, παρακληθέντες υπό της άνωτέρω ἡμερίδος να ἐκφράσουν την γνώμην των επί των πειραμάτων, διέτυπωσαν επιφυλάξεις ως προς την δυνατότητα επιτυχίας της μεθόδου αυτής επί άνθρωπίνων όντων, αν και άνερώρισαν ότι θεωρητικώς η τοιούτη μεταμόσχευσις είναι δυνατή.

ΟΙ ΠΑΛΜΟΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΤΗΣ ΦΑΛΛΙΝΗΣ

ΩΣ αναγγέλλεται εκ Γουίν Χώλλ της Μασσαχουσέτης, δύο επιστήμονες ήδυνήθησαν να σημειώσουν τους παλμούς της καρδιάς μιας μεγάλης φαλαίνης μήκους 45 ποδών, η όποια εἶχεν εκδραστή παρά το Ακρωτήριο Κόντ. Οι παλμοί της φαλαίνης ανήρχοντο εις 25 κατά λεπτόν. Η φαλαίνα δεν κατωρθώθη να διασωθῇ, καίτοι πεντάκις κατεβλήθη προσπάθεια να επαναφερθῇ εις την θάλασσαν.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΡΟΜΠΟΤ

ΗΡΚΕΣΕΝ έν τηλεφώνημα διά να τεθῇ έν λειτουργία το πρώτον «ρομπότ» ήλεκτρικόν εργοστάσιον του κόσμου. Το τηλεφώνημα ἐγένετο εκ Μπρίστολ, που απέχει 150 χιλιομέτρα από το Ντάρμουρ, όπου είναι ἐγκατεστημένον το πρώτότυπον αυτό εργοστάσιον, εις την Άγγλιαν. Μηχανικοί, προερχόμενοι εκ Γαλλίας και άλλων ξένων χωρών, ήκουσαν την φωνήν του ρομπότ να άπαντά εις το τηλεφώνημα: «Έδω Πριναστάου». Αμέσως κατόπιν ἐδόθησαν «διαταγαί» προς τους μηχανικούς ρομπότ, όπως θέσουν εις λειτουργίαν τα διάφορα μηχανήματα του εργοστασίου, εις το όποιον ούδέν ανθρώπινον άν υπάρχει και το όποιον διευθύνεται εκ Μπρίστολ. Πάντως, εις περίπτωσιν άνωμαλίας τινός, το εργοστάσιον ειδοποιεί άμέσως το κέντρον ἐλέγχου. Το ρομπότ-εργοστάσιον ήλεκτροπαραγωγής παράγει, επί του παρόντος, ρεύμα διά 10.000 καταναλωτάς. Δεύτερον εργοστάσιον του αυτού τύπου, θα ἐγκατασταθῇ εις Λύντον του Ντένσάιρ.

ΣΥΓΚΘΙΝΩΝΙΑΙ

ΝΕΑ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ ΡΕΚΟΡ

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ Αεροπορία ανήγγειλε ότι έν των αεροπλάνων της, τύπου «F-105», έπονομασθέν «Θάντερ-τσιφ», κατέρριψε πολλάκις κατά τάς ήμέρας αυτές το ρεκόρ ταχύτητας επί απόστασεως 100 χιλιομέτρων εις κλειστόν κύκλον. Το ρεκόρ τούτο κατείχε μέχρι σήμερα η Γαλλία. Πιλότος του αεροπλάνου ήτο ο ταξίαρχος Ζόζεφ Μούρ. Το γαλλικόν ρεκόρ ήτο 1770,5 χιλιομέτρα ώριαίως.

Έξ άλλου, η αμερικανική αεροπορία, εδημιούργησε άνεπίσημον παγκόσμιον ρεκόρ, όταν ἐλικόπτερον, κινούμενον δια στροβίλου, αἰήλθεν εις ύψος 29.770 ποδών, ήτοι μεγαλύτερον εκείνου της κορυφής Έβερεστ των Ίμαλαίων. Πιλότος του ἐλικόπτερου ήτο ο σμηναγός Χότζσον. Τον παρελθόντα Μάρτιον, σοβιετικόν ἐλικόπτερον εἶχε φθάσει εις ύψος 21.932 ποδών.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΨΥΛΛΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗΝ

ΤΟ αμερικανικόν υπουργείον Άμύνης, άνεκοίνωσεν ότι υπάρχουν ψύλλοι εις την Άνταρκτικήν. Είναι η πρώτη φορά καθ' ήν διαπιστούται η ύπαρξις έντόμων εις τόν νότιον πόλον. Πρόκειται περί των «ψύλλων των χιόνων» μαύρου χρώματος, οι όποιοι λέγονται επίσης και ψύλλοι με ελαστικήν ούράν. Τα έντομα αυτά στερούνται πτερυγών και έχουν μήκος τριών, περίπου χιλιοστών. Το όνομα «ψύλλοι με ελαστικήν ούράν», εδόθη εις τα έντομα αυτά, διότι φαίνεται ότι ταυτα χρησιμοποιοῦν την ούράν των δια να πιέδουν. Οι ψύλλοι αυτοί παρατηρήθησαν κάτω από τους θάγχους εις τόν σταθμόν Έλλέτ, εφισκόμενον 550 χιλιομέτρων βορείως του κόλπου Μάκ Μορντο. Οι επιστήμονες της αποστολής «Δη Πρίξ», άνέβηρον και έν ειδος σκόρου, χρώματος πορτοκαλλόχρου και μήκους ήμισους χιλιοστού.

ΓΙΓΑΝΤΕΣ ΚΑΙ ΖΩΑ

Πώς έγινε ο κόσμος, οι θεοί και ο άνθρωπος σύμφωνα με τη γερμανική μυθολογία

ΤΡΕΙΣ ή τέσσερες αιώνες π. Χ. βρίσκουμε τους Γερμανούς ἐγκατεστημένους, στα νησιά της Βαλτικής, στα νότια της σκανδιναβικής χερσονήσου και στη μεγάλη γερμανική πεδιάδα που βρίσκεται ανάμεσα στο Ρήνο και Βιστούλα. Ήταν μία ομάδα από φυλές που μιλούσαν την ίδια γλώσσα, μά που δεν συνδέονταν, έκαναν μάλιστα και πολέμους μεταξύ τους. Δεν άφησαν όμως ζωγραφικές και γλυπτικές παραστάσεις, ούτε κι έγγραφες μαρτυρίες για να ξέρουμε σε ποιές ακριβώς μυθολογικές αρχές πίστευαν εκείνη την εποχή. Χρειάστηκαν α περάσουν πολλοί αιώνες μετά τον 18ο αιώνα μ.Χ. για να ενδιαφερθούν μερικοί Χριστιανοί Σκανδιναυοί, ποιητές και επιστήμονες και να καταγράψουν, τους μύθους τους που είχαν διασώσει οι προφορικές λαϊκές παραδόσεις, μία παλιά συλλογή από άδωντωση ποιήματα κι άλλα σχετικά τεκμήρια. Έτσι τα κυριώτερα πράγματα γι' αυτούς, τα γνωρίζουμε από τη Σκανδιναβική μυθολογία.

★

Στην αρχή, σύμφωνα με τη μυθολογία τους, δεν υπήρχε ούτε άμμος, ούτε σώματα παγωμένα, ούτε γή, ούτε ούρανος. Χορτάρι δεν φύτρωνε πουθενά. Τίποτε άλλο έξω από μία άνοιχτή άπέραντη άβυσσος. Πολλά όμως χρόνια, πριν γίνει η βάλασσα, προς τις βορείες περιοχές της άβυσσου, είχαν σχηματιστεί ένας ολόκληρος κόσμος από νεφέλες κι από έρεβος έναν κόσμο που τόν άνόμισαν Νίφλαϊμ. Στο μέσο του Νίφλαϊμ, αυτού, άνάδρυσε κι άρχισε να κελαρύζει μία πηγή. Από την πηγή αυτή ξεκινούσαν δώδεκα ποταμοί με πολυ κρύα νερά.

Νοτιώτερα βρίσκονταν η χώρα του πυρός, που πήγαζον κι από κει ποταμοί που είχαν ένα δριμύ δηλητήριο μέσα στο νερό τους και που με το πέρασμα του καιρού έπαιξε και γινόταν στερρό. Το τελευταίο αυτό άπλωσε, ήρθε σ' έπαφή με τους πάγους των άλλων ποταμών, συσπάστηκε από ένα έδος πάχνης και γιόγισε ως ένα σημείο την άβυσσο. Ο ζεστός άέρας όμως που φυσούσε από τη χώρα του πυρός άρχισε να λιώνει τον πάγο. Έτσι από τις χλιαρές σταγόνες που έπεφταν γεννήθηκε ο Ύμιρ, ένας γίγαντας με ανθρώπινη μορφή, το πρώτο άπ' όλα τα έμβια όντα. Από τόν Ύμιρ γεννήθηκαν όλοι οι γίγαντες. Κάποτε όμως ενώ κοιμόταν, ύδρωσε πολύ. Τότε κάτω από τη μα-

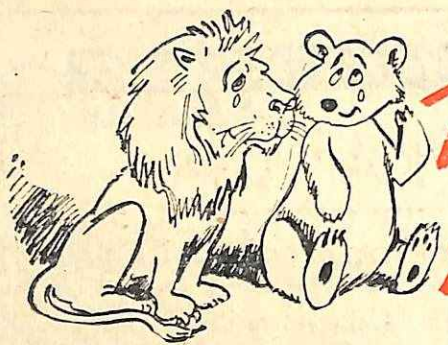
σχάλη του άριστερου του χεριού, γεννήθηκαν ένας άντρας και μία γυναίκα, που ήταν κι αυτοί γίγαντες όπως κι αυτοί.

Την ίδια εποχή, ο πάγος που εξασκοιλούσε να λιώνει, γέννησε την άγελάδα Άουτουόμλα από την όποια έπειτα τρέφονταν οι γίγαντες. Ο Ύμιρ θήλασε άπ' ευθείας από τους μαστούς της άπ' όπου έβρεαν τέσσερα ρυάκια γάλα. Η άγελάδα πάλι ζούσε γλείφοντας τους πάγους, ζούσε με το άλάτι που είχαν πάνω τους. Όπως έγλειφε η άγελάδα τόν πάγο, ο πάγος ζεστάθηκε από τη γλώσσα της, και σχηματίστηκε ένα ζωντανό όν ο Μπουρι. Ο Μπουρι γέννησε ένα γιό τον Μπόρ, αυτός παντρεύτηκε μία κόρη γιγάντων κι από την ένωση τους γεννήθηκαν τρεις θεοί. Οι νέοι γίγαντες που γεννήθηκαν άπ' αυτούς, πολέμησαν τους παλιούς γίγαντες, τους έζόντωσαν και μαζί μ' αυτούς σκότωσαν και τόν Ύμιρ. Τόσο αίμα χύθηκε από το σώμα του, που οι άνοιχτη άβυσσος γέμισε και πνίγηκαν όλοι οι γίγαντες εκτός από έναν, που ρίχνοντας μία δάρκα στα κόκκινα κύματα, κατόρθωσε να σωθῇ με τη γυναίκα του και να γεννήσουν έπειτα μία καινούργια φυλή γιγάντων.

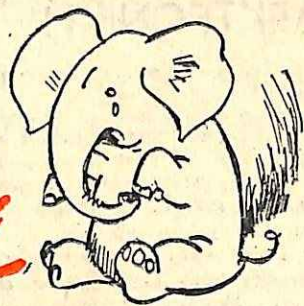
Οι γιοί του Μπόρ τράβηξαν από τα κύματα το σώμα του Ύμιρ και κατασκεύασαν άπ' αυτό μία γή άνεμεσα στην περιοχή του πυρός και των πάγων. Από τις σάρκες του έφτιαξον το έδαφος, από το αίμα του την πολυτάραχη θάλασσα, άπ' τα κόκκοι του τα δέντρα, κι από τις τρίχες του τα δένδρα. Ύστερα πήραν το κρανίο του, τσάτησαν πάνω σε τέσσερους πανώψηλους στύλους και κατασκεύασαν μ' αυτό τόν ούρανό θελο. Πάνω σ' αυτόν τοποθέτησαν τους σπινθήρες που τινάζονταν από την περιοχή του πυρός και δημιούργησαν τόν ήλιο, το φεγγάρι, και τ' άναρίθμητα άστέρια.

Για τους ανθρώπους, η ίδια μυθολογία πιστεύει πως γεννήθηκαν από τόν φυσικό κόσμο. Τρεις θεοί, ο Όντιν, ο Χαίνιρ και ο Λόφτορ, περπατώντας μία μέρα στην έρημο, συνάντησαν άψυχα δέντρα μόνο. Αποφάσισαν λοιπόν να κάνουν να γεννηθούν και οι άνθρωποι. Ο ένας έδωσε την πνοή, ο άλλος την ψυχή και ο άλλος τη νόηση. Η πρώτη γυναίκα άνωμάστηκε «Λση κι» ο πρώτος άντρας «Εμπλα. Κι άπ' το πρώτο ζευγάρι γεννήθηκε όλη η ανθρωπότης έπειτα.

Β.

Ναί τὰ ζῶα ἔχουν καρδιά

6. ΔΗΛΗΤΗΡΙΩΔΗ ΜΥΡΜΗΓΚΙΑ

ΤΟ πλήθος είναι ή δύναμη τών αδυνάτων. «Έν τή ένώσει ή δύναμις»...

Αυτά, φαντάζομαι, θα είναι τά... πολιτικά συνθήματα τής κοινωνίας τών μυρμηγκιών, αυτών τών παράξενων «ικρών» πλάσμάτων που ή φύση τὰ έχει προικίσει με ακούραστη ένεργητικότητα και πνεύμα όργανωτικό. Τά μυρμηγκία είναι ένας κόσμος μέσα στόν κόσμο μας, ένας κόσμος που διέπεται από νόμους άκατανόητους για τόν άνθρωπο.

Μπορεί κανείς να τρομάξει ένα λιοντάρι, μια τίγρη, ένα γορίλλα. Άλλά με τη μεγαλύτερη ψυχραιμία, επιδεισιότητα κι' έφευερετικότητα, ό άνθρωπος είναι ανίσχυρος μπροστά στα μυρμηγκία.

Και αυτός είναι ό λόγος για τόν όποιον, όταν ό κυνηγός ή ό εξερευνητής βρεθεί πληγωμένος στη ζούγκλα, πρέπει ν' αποφύγει με κάθε τρόπο τήν ακινησία, πρέπει με κάθε τρόπο ν' αλλάξει διαρκώς θέση.

Είχα βρεθεί κάποτε στο δάσος του 'Ιτούρι, στην ανατολική περιοχή του Βελγικού Κογκό.

Είναι ένα τεράστιο παρθένο δάσος πού, τήν εποχή εκείνη, δεν είχε ακόμα πατηθεί από τους λευκούς. Μονάχα ένας απόστρατος 'Ιταλός συνταγματάρχης, ό Γκάττι, πού ήταν και διαπρεπής ζωολόγος, είχε εισχωρήσει τότε αρκετά βαθιά για να μελετήσει ένα σπάνιο τετράποδο, τό «όκαπί».

Είχα αρκετούς εργάτες, νέγρους από τη μεγάλη φυλή Μαγκμπετού. Τρέφονταν όλοι με κρέατα που μάς έφερναν οί Πυγμαίοι. Τους πληρώναμε με μικρές ποσότητες αλατιού.

Τό μεγάλο δάσος του 'Ιτούρι, ωστόσο, ήταν αρκετά φτωχό σε ζώα. Έκτός από τό «όκαπί» και τους πάνθηρες, υπήρχαν μερικοί πίθηκοι και αρκετά πουλιά. Άλλά οί έλέφαντες και τὰ βουβάλια έλειπαν έντελώς.

Τό «όκαπί» ήταν σπάνιο, τό κυνήγι του πάνθηρος εξαιρετικά δύσκολο και επικίνδυνο. Έτσι, τὰ κρέατα που μάς έφερναν οί Πυγμαίοι, ήταν κυρίως... καπνιστοί πίθηκοι.

Στό τέλος, όμως, αυτό τό καθόλου εύγεστο κρέας άρχισε να μάς αηδιάζει, όχι μονάχα έμένα, αλλά' ακόμα και τους νέγρους εργάτες μου.

— Λευκέ, πρέπει να σκοτώσεις ένα μεγάλο σκοκομότον (χιμπατζή). μου είπαν μια μέρα οί νέγροι μου.

— Και γιατί ε' αν χιμπατζή και όχι έναν πάνθηρα; τους ρώτησα.

Οί νέγροι μου χαμογέλασαν δείχνοντας τὰ μυτερά τους δόντια, ενώ τὰ μάτια τους γυάλιζαν από λαίμαργία.

— Γιατί τό κρέας του χιμπατζή είναι νόστιμο, όπως του ανθρώπου.

Οί εργάτες μου ήταν όλοι καννίβαλοι· και μερικές φορές δέν αισθανόμουν και πολύ άσφαλής ανάμεσά τους.

Έκείνο τό πρωί βγήκα νωρίς. 'Ο μικρός μου υπηρέτης, ό Μπούντα, με συνόδευε κουβαλώντας ένα καλάθι με τρόφιμα.

Είχαμε προχωρήσει στο δάσος μια ώρα δρόμο από τήν κατασκήνωσή μας. Άκούγαμε από μακριά τό μονότονο τραγούδι τών εργατών, που έσπαγαν τους βράχους κοντά στο ποτάμι. Έκείνη τήν εποχή ή άποικιακή διοίκηση του Κογκό, μου είχε αναθέσει να κάνω έρευνες για άδομαντοφόρα κοιτάσματα.

Ξαφνικά, μέσα από τό πράσινο παραπέτασμα τών φυλλωμάτων, ακούστηκαν φοβερές κραυγές. "Εμοίζαν με κραυγές παιδιού που τό δέρνουν ή με ούρλιαχτά ύστερικής γυναίκας.

— Είναι χιμπατζήδες, είπα σταματώντας. Φαίνεται πως ένας πάνθηρας τους έχει έπιτεθεί...

Αυτόμουνά που δεν είχα πάρει μαζί μου τό όπλο μου. Θα ήταν εύκαιρία να κάνω ένα δώρο στους καννιβάλους μου. Έξ άλλου, ή άθέατη παρυσία του πάνθηρος με άνησυχούσε αρκετά.

Ο μικρός Μπούντα κοίταζε με προσοχή τὰ φυλλώματα.

— Δεν είναι ό πάνθηρας, άφεντικό, ούτε τὰ φίδια, ούτε ό αετός...

— Και όμως, οί χιμπατζήδες φωνάζουν και τρέχουν να κρυφθούν. Τί τους τρομάζει;

— Δεν ξέρω, λευκέ, ίσως τὰ μυρμηγκία.

Αυτό μ' έκανε να γελάσω.

— Μη λες άνοησίες, Μπούντα. Τά μυρμηγκία δεν σκαρφαλώνουν τόσο ψηλά.

— Δεν είναι τὰ μανιάν (κόκκινα μυρμηγκία) λευκέ, είτε με πείσμα ό μικρός νέγρος. Είναι τὰ άλλα μυρμηγκία. "Ας φύγουμε από δω.

Δεν είχα καθόλου σκοπό να φύγω, ήθελα να εξακριβώσω τί συνέβαινε. Τό

μεγαλύτερο μέρος του κοπαδιού τών πιθήκων, είχε εξαφανισθεί. Οί σπαρτακικές κραυγές τους, έδειχναν ότι ένας απ' αυτούς είχε πληγωθεί.

Ετοιμαζόμουνά να συνεχίσω τό δρόμο μου, όταν άκουσα, σχεδόν πάνω απ' τό κεφάλι μου, ένα θρό'ισμα τών φυλλών. Σήκωσα τὰ μάτια μου και είδα ένα μεγάλο χιμπατζή πάνω σ' ένα πανύψηλο δέντρο. Φάνηκε ότι με είδε κι' αυτός, αλλά' αντί να φύγει, άρχισε να κατεβαίνει σιγά - σιγά προς τό έδαφος. Φαινόταν πληγωμένος ή άρρωστος. Όταν έφτασε στα χαμηλότερα κλαδιά άφέθηκε να πέση στο χῶμα, ξαπλώθηκε κι' έμεινε ακίνητος.

Τόν πλησίασα.

— Μην πηγαίνεις κοντά, λευκέ, φώναζε ό Μπούντα.

Άλλ' είχα κιόλας σκύψει πάνω από τόν χιμπατζή. Ήταν πεθαμένος, αν και δε φαινόταν πουθενά πληγωμένος.

— Τραβήξου και μην τόν άγγίζεις! μου φώναζε ό μικρός νέγρος που κρατιόταν σε άπόσταση, φοβισμένος.

Προσπάθησα ν' άνασκηώσω τό ζώο, αλλά' ήταν πολύ άσπυ.

— Τουλάχιστον έβδομήντα κιλά! Οί καννίβαλοι μου θα εύχαριστηθούν, είπα στον Μπούντα.

Άλλά ό μικρός δεν άπάντησε, ούτε φάνηκε να χαίρεται με τήν προσοτική του συμμοσία που έπρόκειτο ν' ακολουθήσει στην κατασκήνωση. Ήταν πολύ παράξενο, γιατί ή όρεξη δεν έλειπε ποτέ στον Μπούντα.

Κοίταζε με φρίκη κάτι που βρισκόταν στο έδαφος. Ένώ δεν έβλεπα τίποτα, αλλά ή έκφραση του μικρού νέγρου ήταν τρομακτική.

Πλησίασα. Ήταν δυό ή τρία λευκά, σχεδόν διαφανή μυρμηγκία.

— Είναι τὰ «μαγκομπί»! Μην πλησιάζεις, λευκέ!

Ήξερα τίς προλήψεις τών ιθαγενών. Οί περισσότερες ήταν παράλογες. Για παράδειγμα, θεωρούσαν θανάσιμο τό άγγιγμα του χαμαιλέοντος, που είναι, ωστόσο, ένα από τὰ πιο άκακα πλάσματα τής φύσεως. Τά μικρά αυτά μυρμηγκία, φαίνονταν εξ' ίσου άκίνδυνα.

Με προσοχή, σήκωσα ένα μυρμηγκι ανάμεσα στον αντίχειρα και τό δείκτη.

Τό τοποθέτησα στην παλάμη του άριστερου χεριού. Με τσίμπησε σχεδόν άμέσως με τίς μικροσκοπικές δαγκάνες του, αλλά δεν αισθανθήκα σχεδόν τίποτα.

Επειτα πήδηξε απ' τό χέρι μου και εξαφανισθηκε.

Ο μικρός νέγρος έτρεμε απ' τό φόβο του.

Αφεντικό, πήγαινε γρήγορα στην κατασκήνωση και πάρε φάρμακο. Άλλοιώς θα πεθάνεις!

— Τόσο γρήγορα; είπα γελώντας. Πάμε καλύτερα στο ποτάμι να ιδούμε τους εργάτες.

Άκολουθούμενος από τόν μικρό Μπούντα, που έτρεμε άκόμη, έφτάσα στο ποτάμι.

Από μακριά, ό μικρός φώναζε στους εργάτες τὰ συνταρακτικά νέα:

— Τά μαγκομπί τσίμπησαν τό λευκό!

Οί νέγροι με περικύκλωσαν. Κάθε πρόσχημα ήταν καλό για να έγκαταλείψουν τη δουλειά τους.

— Αφεντικό, με τέσσερα ή πέντε τσίμπήματα τών μαγκομπί, άκόμα κι' ένας έλέφαντας θα πέθαινε!

Δεν αισθανόμουνά κανέναν πόνο και χαμογέλασα ειρωνικά.

— Ο έλέφαντας που θα πέθαινε από τέτοια τσίμπήματα, δεν θα ήταν έλέφαντας αλλά... κορίσι!

Άλλ' οί εργάτες μου δε γέλασαν με τό άστείο. Με κοίταζαν σά να ήμουνά κιόλας πτώμα.

Θέλησα να σηκώσω τό χέρι μου για να τους δείξω πως ήμουνά άπολύτως καλά στην υγεία μου. Άλλά — τό χέρι μου δεν υπάκουσε!

Με τό δεξί μου χέρι έπιασα τό άριστερό. Δεν αισθανόμουνά τίποτα. Τό χέρι μου ήταν ξερό, άναίσθητο, νεκρό.

Ημουνά τελείως άνικανος να τό σηκώσω. Η άγωνία μου έσφιγγε τήν καρδιά.

Όταν έφτασε στο χαμηλότερο κλαδιά άφέθηκε να πέση στο χῶμα, ξαπλώθηκε μου δέν υπάκουσε!

Πάντως, στο έξής άποφάσισα να είμαι πιο προσεκτικός και να μην περιφρονώ τίς «προλήψεις» τών ιθαγενών...

ΤΕΛΟΣ

ΟΙ ΤΡΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΡΙΣΕΛΙΕ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 29

κάνει συντροφιά στο Ρισελιέ, έχοντας τήν πεποίθηση πως πραγματικά δεν είχε νά φοβηθή τίποτε — χρειάστηκε ν' αλλάξει γνώμη. Άλλά ήταν πολύ άργά για νά φύγει κι' ό Ρισελιέ πραγματοποίησε εκείνο που ήθελε.

Η τρίτη κυρία ντε Ρισελιέ άνησυχούσε σοβαρά μια μέρα το 1787. Ο σύζυγός της άποφάσισε να άνεβεί στον ύψηλότερο πύργο τής Βαστίλλης. Τά κατ'άφερα παρά τους χτύπους τής καρδιάς του — ή σκάλα ήταν άπότομη — και μόνος στο ψηλότερο σημείο του όχυρου, άρχισε να άνειροπολεί τήν όμορφη και λατρευτή δεσποινίδα ντε Ζονσάκ, τη μόνη γυναίκα που περιφρόνησε, γιατί ήταν δική του...

Έζησε άκόμα ένα χρόνο, τρώγοντας κουταλιές πουρέ, γιατί δεν είχε δόντια. Πέθανε στις 8 'Απριλίου του 1788 ετις παραμονές δηλαδή τής επανάστασης. Σάν καλός εύγενής έπρεπε ν' αφήσει αυτό τόν κόσμο, που δεν είχε πιά καμμία θέση ανάμεσα του. Η γυναίκα του έζησε ως τήν εποχή του Ναπολέοντα και πως έλεγε:

— Ο άνδρας μου τό πρωί, ύστερα από τη νύχτα του πρώτου γάμου, έλεγε στον Λουδοβίκο τόν 14ο, αυτό κι' αυτό... 'Ιστορίες πολύ ήπιες δηλα-

— Δεν τρώω δηλητηριασμένα ζώα. Δεν ήθελα άκόμα να πάρω τήν κατάστασή μου στα σοβαρά. Είχα, βέβαια, στην κατασκήνωση αρκετά φάρμακα κατ'ά των δηλητηρίων, αλλά δεν ήθελα να εξαπλώσω άσκαπα τὰ άποθέματά μου.

Ο δρόμος ήταν άνώμαλος και τὰ κουνήματα του φορέου με κούραζαν. Ήταν προτιμότερο να περπατήσω. Προσπάθησα να σηκωθώ, αλλά παρά λίγο να κατρακυλήσω στο χῶμα. Είχα άρχισεί να μην αισθανόμαι τὰ πόδια μου. Μιά παράξενη νάρκη με είχε καταλάβει.

Εφτασα σε πολύ κακή κατάσταση στην κατασκήνωση.

Με μεγάλη δυσκολία έκανα δυό ένέσεις στο άριστερό μου χέρι. Κατόντι έδιώξα όλους τους μαύρους που είχαν συγκεντρωθεί στη σκηνή μου έκτός από τό γέρο Μπουάλι, που μου έλεγε:

— Όσοι πεθαίνουν από τὰ μογκομπί, έχουν τήν καρδιά τσασμένη. Έσύ

είσαι νέος άκόμη, και ίσως ό διάβολος δε θα μπορέσει να σου σπάσει τήν καρδιά...

Όπως ό διάβολος μου τάραξε αρκετά τὰ νεύρα. Είχα πυρετό. Η καρδιά μου χτυπούσε άρρυθμα. Και τό χέρι μου είχε άρχισεί να πρήζεται. Μήπως αυτά τὰ καταραμένα μυρμηγκία θα μου στοιχίζαν τη ζωή;

Τη νύχτα κοιμήθηκα άνησυχά. Ο ι. δρώτας με περιέλουζε. Άλλά τό πρωί αισθανθήκα κάπως καλύτερα. Ο Μπουάλι που είχε ξαγρυπνήσει στο προσκέφαλό μου με κοίταζε χαμογελώντας:

— Σώθηκες, λευκέ! Τη νύχτα έδωσες και τό δηλητήριο βγήκε με τόν ι. δρώτα... Κι' έπειτα, τό μυρμηγκία που σε τσίμπησαν, είχαν τσίμπήσει πρώτα τόν χιμπατζή και είχαν χάσει τό περισσότερο δηλητηριό τους.

Δεν ξέρω αν χρωστάω τη σωτηρία μου στο χιμπατζή που πέθανε πριν από μένα, ή στις ένέσεις μου.

Πάντως, στο έξής άποφάσισα να είμαι πιο προσεκτικός και να μην περιφρονώ τίς «προλήψεις» τών ιθαγενών...

δη που στα μεταγενέστερα αυτά χρόνια έμοίζαν σαν θρύλος.

Η ΜΗΧΑΝΗ ΠΟΥ ΤΡΕΧΕΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 37

Έτσι, συνέχισα τό ταξίδι μου στο χρόνο, σταματώντας σε διαστήματα χιλιοτηρίων ή περισσότερων... Με τραβούσε τό συναρπαστικό μυστήριο τής μοίρας του πλανήτη μας, ήθελα να ιδώ τό τέλος. Έδλεπα κάθε φορά τόν ήλιο λίγο μεγαλύτερο και ώχρότερο στον ούρανό τής δύσεως, έδλεπα τη ζωή να εξαφανίζεται σιγά - σιγά από τη γερασμένη γή. Στο τέλος, κάπου τριάντα εκατομμύρια χρόνια στο μέλλον, ό ήλιος δεν εφώτιζε πιά παρά μόνο τό ένα δέκατο του ούρανο.

Σταμάτησα και πάλι, γιατί τὰ γιγαντιαία καθόρια είχαν εξαφανισθεί και ή κοκκινωπή άκρογιαλιά, έκτός από τὰ φύκια και τίς λειχήνες, φαινόταν έντελώς νεκρή. Στην άκρη τής ύπηρες μία δολόευκη ταινία από πάγο. Ένοιασα τσουχτερό κρύο. Νυφάδες χιονιού έπεφταν έπάνω μου. Βορειοανατολικά, όλο τό τοπίο ήταν λευκό, γεμάτο χαμηλούς λόφους σκεπασμένους με χιόνι.

Στη θάλασσα ήταν σκορπισμένα έδω και κεί τεράστια παγόβουνα. Άλλά στο σύνολό της, ή άπέραντη ύγρη έκταση δεν είχε παγώσει άκόμη.

Κοίταξα γύρω μου για να βρώ μερικά ίχνη του ζωικού κόσμου. Μιά άπροσδιόριστη άνησυχία με κρατούσε καθλωμένο στο καθίσμα τής μηχανής. Άλλά δεν είδα τίποτα να κινείται, στη γή, στη θάλασσα ή στον ούρανό. Μονάχα ή προσινάδα στην έπιφάνεια τών βράχων έδειχνε πως ή φυτική ζωή δεν είχε έντελώς εξαφανισθεί.

Στό σημείο που βρισκόμουν, τό νερό τής θάλασσας είχε άποτραβηχθεί λίγο και μία άμμουδερή άκτή είχε σχηματισθεί. Μου φάνηκε πως είδα κάτι μαύρο να κινείται στην άμμουδιά, αλλά καθώς τό κοίταζα, έμεινε ακίνητο. Ίσως είχα άπατηθεί και τό μαύρο πράγμα δεν ήταν παρά ένας βράχος. Τά άστρα έλαμπαν ζωηρά στον ούρανό και, καθώς μου φάνηκε, χωρίς να τρεμοσβύσουν.

Ξαφνικά, παρατήρησα ότι τό δυτικό κυκλικό περίγραμμα του ήλιου είχε μετοβληθεί. Στην περιφέρειά του είχε σχηματισθεί ένα κοίλωμα. Τό είδα να γίνεται διαρκώς μεγαλύτερο. Για λίγες στιγμές, παρακολούθησα έπιληκτος τήν έπιφάνεια του ήλιου να μειώνεται. Έπειτα, κατάλαβα πως ήταν μία έκλειψη που μόλις άρχιζε.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η συνέχεια.

ΚΑΡΔΙΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΑΣ

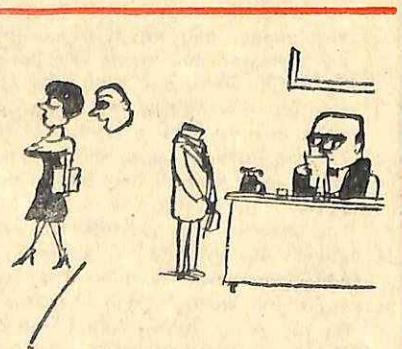
Για πρώτη φορά στην ιστορία τής Ιατρικής οί έπιστήμονες πέτυχαν, πριν από μία δδομάδα, να καταγράψουν τους παλμούς τής καρδιάς μιας φάλαγγας!

Ήταν μία άρσενική φάλαγγα μήκους δεκαπέντε μέτρων που έξάκοιλε στις άκτες του άκρωτηρίου Κόντ τών Ηνωμένων Πολιτειών. Λίγο μετά τό καρδιογράφημα, που ήταν άπολύτως επιτυχές, ή φάλαγγα έσπυρθηκε. Τό πώμα της ρυμουλκήθηκε στο άνοιχτό πέλαγος.

Ο δρ. Πάλ Χουάιτ, ό καρδιολόγος τής Βοστώνης που θεράπευσε τόν πρόεδρο Άϊζενχάουερ από τήν πρώτη του καρδιακή προσβολή, έσπευσε στο άκρωτήριο Κόντ για ν' άκούσει κι' αυτός τήν καρδιά τής φάλαγγας, αλλά έφτασε άργά: Η φάλαγγα είχε έσπυρθεί.

Τό καρδιογράφημα ελήφθη από τούς έπιστήμονες του Όκεανογραφικού Ίνστιτούτου τής Μασσαχουσέτης. Άλλά τί χρειάζεται τό καρδιογράφημα μιας φάλαγγας;

Η φάλαγγα, όπως και ό άνθρωπος, είναι θηλαστικό. Η μελέτη τής καρδιάς της μπορεί να είναι χρήσιμη για τίς έρευνες τής καρδιολογίας.

— Πάλι δεν έχετε δουλειά; Μπορείτε έπί τέλος να μου έξηγησετε γιατί συνεχώς σας διώχνουν;

Συμπληρώσατε τό δώρον σας με ένα

ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

Είναι το
ευγενέστερο δώρο!

Γιατί ένα
Λαχείον μπορεί
να είναι:

Τα 6 Σπίτια του 1^{ου} Τυχερού

Τα 3 Σπίτια και το αυτοκίνητο
του 1^{ου} των 7 προνομιούχων Σειρών

Το 1.000.000 μετρητά του Δώρου

Ή ένα σπίτι, ένα Αυτοκίνητο και μετρητά
από τα κέρδη όλων των Σειρών

που είναι έφετος πολύ περισσότερα
από κάθε άλλη φορά.

Σκεφθήτε
πόση χαρά θα φέρη
ένα
ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΔΕΜΑΤΑΚΙ ΤΟΥ ΔΩΡΟΥ ΠΟΥ ΘΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΕ